

© T.C. Kùltür ve Turizm Bakanlığı
Kùtùphaneler ve Yayınlar Genel Mùdùrlùđù

Eser Adı: Dîvân-ı Firâk-ı Esîrî

[Sergùzeşt-nâme - Gazavât-nâme - Pend-nâme - Dîvân]

Mùellifi: Hùseyin bin Mehmed (Esîrî)

Hazırlayan: Fatma Sabiha Kutlar Oğuz - Ayşe
Yıldız - Tuba Işınsu Durmuş

Yayın Yılı: 2018

ISBN: 978-975-17-4082-3

Ana Yayın Numarası: 3613

Kùltür Eserleri Dizisi- 601

Adres: Anafartalar Mahallesi, Cumhuriyet
Caddesi, No: 4, B-Blok, 06030 Ulus/ANKARA

Telefon: +90 312 470 80 00

Faks: +90 312 470 54 71

e-posta: yaphaz@kulturturizm.gov.tr

www.kulturturizm.gov.tr-
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>

ESÎRÎ

DÎVÂN-I FİRÂK-I ESÎRÎ

[Sergüzeşt-nâme - Gazavât-nâme - Pend-nâme - Dîvân]

Hazırlayanlar

Dr. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz - Dr. Ayşe Yıldız - Dr. Tuba Işinsu Durmuş

**Ankara
2018**

Esîrî'nin Hayatı

Bu çalışmaya konu olan *Sergüzeşt-nâme*, *Gazavât-nâme*, *Pend-nâme* ve *Dîvân*'dan oluşan Külliyyâtın müellifi Esîrî'ye dair ilk kapsamlı çalışma Günay Kut'a aittir. Kut, "Esîrî, His Sergüzeşt and His Other Works" başlıklı değerlendirme yazısında Esîrî mahlasını kullanan dört şairden söz etmektedir. Bunların ilki Sultan Bâyezid devrinde yaşamış Sultan Selim'in şehzadelğinde divan kâtipliğini yapmıştır¹. İkincisi Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde hakkında bilgi verilen, sergüzeştini veya serencâmını anlattığı bir eser kaleme aldığı belirtilen 16. yüzyıl şairi Esîrî'dir. Kut'un dikkat çektiği üçüncü Esîrî, Bursalı Şeyhülislam Esîrî'dir. Recep 1059/Temmuz 1649'da Malta korsanları tarafından esir edilmiş ve 1092/1681'de vefat etmiştir. Dördüncüsü ise III. Ahmet dönemi şairlerinden olan Hasan Esîrî'dir. Ölüm tarihi 1140/1727-28'dir.

Yaşar Aydemir de "Esîrî'nin Bağdat Şehrâşûbu" adlı makalesinde Esîrî mahlaslı dört şairden söz etmektedir. Birincisinin asıl ismi Mehmed Yûsuf'tur (ö. 1000/1591-92). İkincisi yukarıda da adı geçen Bursalı Hasan bin Şeyh Hüseyin'dir (ö. 1140/1727-28). Diğeri 17. yüzyıl mutasavvıflarındandır ve bir ilahisi Sadettin Nüzhet Ergun tarafından ilim dünyasına tanıtılmıştır². Aydemir, II. Bâyezid zamanında Hicaz'a seyahat etmiş ve Sultan Selim'in divan kâtipliğini yapmış bir Esîrî'den daha bahsetmektedir³. Bu şair, Günay Kut'un makalesinde söz ettiği ilk isimdir.

Haluk Gökalp ise, *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler* adlı doktora çalışmasında Türk edebiyatında yazılan manzum sergüzeşt-nâmeler

¹ Günay Kut (2010). "Esîrî, His Sergüzeşt and His Other Works". *Acâibü'l-Mahlûkat*. Yay. Hzl. Fatma Büyükkarcı Yılmaz. İstanbul: Simurg Yay. 89.

² Yaşar Aydemir (1999). "Esîrî'nin Bağdat Şehrâşûbu". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Himmet Biray Özel Sayısı*. 451-452.

³ Yaşar Aydemir (1999). "Esîrî'nin Bağdat Şehrâşûbu". *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Himmet Biray Özel Sayısı*. 451.

arasında *Sergüzeşt-i Esîrî-i Malta* adlı bir sergüzeşt-nâmeden söz etmektedir. Araştırmacının eser hakkında verdiği bilgidен hareketle söz konusu şairin yukarıda söz edilen makalelerde ve diğer biyografik kaynaklarda söz edilmeyen Esîrî mahlaslı Macuncu-zâde Mustafa olduğu anlaşılmaktadır⁴.

İncelediğimiz kaynaklarda, bir kısmı hakkındaki bilgilerin önceki çalışmalardan aktardıklarımızla örtüşüğünü gördüğümüz, Esîrî mahlası ile Türkçe şiir yazan altı şair mevcuttur. Bunlardan ikisi âşık, dördü divan şairidir. Bu divan şairlerinden biri *Pervâne Bey Mecmuası*'nda şiirleri bulunan Bursalı Esîrî'dir. Doğum ve ölüm tarihleri bilinmeyen şairin 16. yüzyılın ortalarında hayatta olduğu bilgisi kaydedilmiştir⁵.

Esîrî mahlaslı ikinci şair Mehmed Yûsuf isimli Esîrî'dir. Eğitimini yarıda bırakarak Avrupa'ya gitmiş ve orada esir düştüğü için bu mahlası almıştır. Ölüm tarihi 1000/1591-92'dir⁶. Kut'un dikkat çektiği ikinci Esîrî bu olmalıdır.

Bir başka Esîrî ise Bursalı Hasan bin Şeyh Hüseyin'dir. Şair, yeniçeri cebeci birliklerine katılmış, kaynaklardaki farklı bilgilere göre Viyana kuşatması sonrasındaki savaşlarda Avusturya'ya veya Macaristan seyahati sırasında Nemçelilere esir düştükten sonra sözü edilen mahlası kullanmaya başlamıştır. 1140/1727-28 yılında İstanbul'da vefat etmiştir⁷. Bu, Günay Kut'un söz ettiği dördüncü Esîrî'dir.

⁴ Halûk Gökalp (2006). *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi. 22.

⁵ Yunus Kaplan (2014). "Esîrî". <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1381>. Erişim tarihi: 08.08.2018.

⁶ Fatih Köksal (2013). "Esîrî". <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=358>. Erişim tarihi: 08.08.2018.

⁷ Hasan Gültekin (2014). "Esîrî, Hasan b. Şeyh Hüseyin". <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2705>. Erişim tarihi: 08.08.2018.

Türkçe şiirlerinde Hazânî, Farsça şiirlerinde Esîrî mahlasını kullanan Abdüllatif Eflâtun da Esîrî mahlaslı şairler arasındadır. Şirvan Türkmenlerindedir. Elkas Mirza ile Şah Tahmasb mücadelesinin ardından Osmanlı Sarayına sığınarak İstanbul'a gelmiş; 976/1569 yılında İstanbul'da vefat etmiştir⁸.

Buraya kadar farklı kaynaklarda biyografileri hakkında verilen bilgilere değindiğimiz Esîrî mahlaslı altı şairden hiçbiri bu çalışmaya konu olan Esîrî ile aynı kişi değildir. Külliyyâtı üzerinde çalıştığımız 17. yüzyıl şairlerinden Esîrî mahlaslı Hüseyin bin Mehmed'in doğum tarihi bilinmemektedir. Ancak *Sergüzeşt-nâme*'sindeki Şaban 1034 /Mayıs 1625'te Malta korsanlarına esir düştüğü bilgisi dikkate alınırsa şairin 16. yüzyıl sonlarında doğduğu tahmin edilebilir. *Dîvân*'ında yer alan "Tire kanda kandadur kâfir ili" mısramaya dayanılarak Esîrî'nin Tireli olduğu belirtilmiştir. Bu konuya değinen ilk isim Agâh Sırrı Levend'dir. Levend, *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi* adlı çalışmasında ondan "Tireli Esîrî" olarak bahsetmektedir⁹. Araştırmacı, adı geçen eserinde "Sergüzeşt-nâme" alt başlığında, Âşık Çelebi ve Hasan Çelebi tezkirelerinde yer alan ve hayat hikâyesi benzerlik gösteren Esîrî mahlaslı şairin Tireli olabileceği kanaatindedir. Fakat her iki tezkirenin de şairin esir düştüğü 1034/1625 yılından önce yazılmış olması, Levend'in görüşüne şüpheyile yaklaşmak gerektiğini düşündürmektedir. *Dîvân*'ındaki bir mısradan hareketle Esîrî'nin Tireli olduğu bilgisi daha sonra Günay Kut tarafından da tekrarlanmıştır¹⁰. Ancak metinde dört kez (80b, 82a, 98b, 103b) geçen bu yer adının "Tire" olduğu konusunda tereddütümüz vardır. Dört yerde de ilk harfinin "peltek se" ile yazıldığı açıkça görülen kelime "Sire" şeklinde okunmalıdır. Küçük bir belde adı olabileceğini tahmin etmekle beraber kaynaklarda bu ismi

⁸ Muhsin Macit (2016). "Hazânî/Esîrî, Eflatun". <http://www.turkedebiyatilisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7816>. Erişim tarihi: 08.08.2018.

⁹ Agâh Sırrı Levend (2000). *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*. Ankara: TTK Yay. 107.

¹⁰ Günay Kut (2010). "Esîrî, His Sergüzeşt and His Other Works". *Acâibü'l-Mahlûkat*. Yay. Hzl. Fatma Büyükkarcı Yılmaz. İstanbul: Simurg Yay. 99.

taşıyan bir yere rastlayamadığımız için şairin memleketinin neresi olduğu konusuna ihtiyatla yaklaşılması gerektiği kanaatindeyiz.

Esîrî'nin hayatına dair *Sergüzeşt-nâme*'sinden edindiğimiz bilgilere göre şair, Malta korsanları tarafından Sicilya Adasına götürülüp hapsedilmiş, Misine'de zindanda tutulmuş, esirlikten kurtulması için 500 flori fidyeye istenmiş, parası olmadığı için kaçmayı denemiş, bu başarısız kaçma girişiminin ardından yakalanarak bir süre ayaklarından asılmış ve tekrar hapishaneye gönderilmiştir. 1041/1631-32'de serbest kalarak memleketine dönen şairin, bundan söz ettiği beyitleri ve kurtuluşuna düştüğü tarih (b.1468-1470) şöyledir:

Halâs olduk bugün kâfir elinden

Yeni gelmiş gibi olduk cihâna

Müyesser oldu 'âlemde selâmet

Kadem basdık bi-hamdi'llâh vatana

Halâs için Esîrî didi târîh

Nakil itdük çü ger eski mekâna (1041)¹¹

Sergüzeşt-nâme içinde şairin Misine'deki esaret hayatının anlatıldığı “Ser-encâm-ı Hüseyin-i Bî-kâm” (108a-109a) başlıklı manzumede olaylar birinci teklik şahıs ağzından aktarılmaktadır. Buradaki anlatımdan hareketle şairin adının Hüseyin olması kuvvetle muhtemeldir. Bunun yanı sıra 1b, 28b ve 100b'deki mühürlerde yer alan “el-fakîr Hüseyin ibn Mehemed Ahmed el-melik es-samed” bilgisi de müellifin adının “Hüseyin” olduğunu desteklemektedir. Eser boyunca şairin, adlarını vermemekle birlikte zaman zaman kardeşlerinden, anne ve babasından söz etmesine bakılırsa o tarihlerde vatanında hayatta olan aile fertlerinin bulunduğu anlaşılmaktadır.

¹¹ Bu tarih şairinin sonunda 1040 yazılıysa da mısradaki harfler toplandığında sonuç 1041 çıkmaktadır.

Esîrî'nin Külliyyâtını Oluşturan Eserler

Çalışmamıza konu olan eserin zahriyesinde (1a) “Ser-encâm-ı Esîrî” ibaresi yer almakla birlikte metnin içerisinde şairin “ser-encâm” ve “ser-güzeşt” kelimelerinin her ikisini de kullandığı görülmektedir. Fakat eser, kütüphane katalogu kayıtlarında “Dîvân-ı Sergüzeşt-i Esîrî” ismiyle kayıtlıdır. Kataloglarda genellikle tek bir tür üzerinden isimlendirme yapıldığı bilinmektedir. Ancak hem “dîvân” hem “sergüzeşt” başlığı taşıyan kayıt, örneğine sık rastlanmayan bir isimlendirme şeklidir. Bu durum, muhtemelen manzumenin başladığı 1b'deki “Dîvân-ı Firâk-ı Esîrî” ibaresinden kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla bunlardan yola çıkan okurda öncelikle “dîvân” ve sergüzeşt-nâme” olmak üzere iki, hatta buna ilk manzumenin başındaki “firâk”ı da eklersek üç türün örneği ile karşılaşacağı düşüncesi oluşacaksa da Esîrî'ye ait Külliyyâtın *Sergüzeşt-nâme*, *Gazavât-nâme*, *Pend-nâme* ve *Dîvân*'ı içerdiği açıktır. Nitekim bu konuya ilk dikkat çeken Günay Kut da, yukarıda adı geçen makalesinde eserin *Ser-güzeşt*, *Gazavât-nâme*, *Dîvân* ve *Pend-nâme*'den oluşan bir Külliyyât olduğunu söylemektedir¹². Külliyyâtın içerisindeki metinler sergüzeşt-nâme, gazavât-nâme, pend-nâme ve dîvân gibi ayrı türlerin örnekleri olsalar da içeriklerine bakıldığında bunlar arasında kimi ortaklıkların mevcudiyetinden söz edilebilir. Nitekim eğer 1b'deki “Dîvân-ı Firâk-ı Esîrî” başlığı tüm esere aitse, böyle bir isimlendirme tercihi Esîrî Külliyyâtının, farklı nazım şekilleri ile kaleme alınan ve bir kısmında “firak” konusunun işlendiği manzumelerin toplandığı bir “firak divanı” gibi algılanmasının istendiğini de akla getirmektedir. Külliyyâtın nüsha tavsifinde ayrıntılarıyla belirtileceği üzere, eldeki tek nüshada reddadenin takip etmediği birçok varak bulunmaktadır. Dağılan yazmanın sonradan bir araya getirildiği, bu esnada sıralamada birtakım yanlışlıklar yapıldığı ve kimi sayfaların da kaybolduğu düşünüldüğü için çalışmada, bağlama dikkat edilerek varak dizilişine dair kimi tasarruflarda bulunulmuştur. Mesnevî içerisinde farklı nazım şekillerine yer verilmesi Türk mesnevî edebiyatında sıklıkla görülen bir durumdur.

¹² Günay Kut (2010). “Esîrî, His Sergüzeşt and His Other Works”. *Acâibü'l-Mahlûkat*. Yay. Hzl. Fatma Büyükkarcı Yılmaz. İstanbul: Simurg Yay. 97-99.

Dolayısıyla Külliyyât içerisinde *Dîvân* dışında kalan mesnevî formuyla kaleme alınan kısımlarda da kaside, gazel ya da musammat şekiller olması mümkündür. Bu sebeple çalışmada mesnevîleri konu bakımından bütünleyen diğer nazım şekilleri ile yazılan şiirler yerinde bırakılmış, bunlar *Dîvân*'a dâhil edilmemiştir.

Külliyyâtın 1470 beyitlik *Sergüzeşt-nâme* kısmında şair, kendi hayatının belirli bir kesitini ele almaktadır. Bu da Halûk Gökalp'in tasnifindeki “bir dönemi ya da bir hadiseyi ele alan sergüzeşt-nâmeler” alt başlığı ile örtüşmektedir. Esîrî'nin korsanlar tarafından kaçırılarak tutsak edildiği yedi yıllık sürede başından geçen önemli olayları ve yaşadığı psikolojik değişimleri eserde görmek mümkündür. Metinde şairin kaçırılması, tutsak edilmesi, kaçma teşebbüsü ve yedi yılın sonunda serbest bırakılması zaman zaman geri dönüşler olsa da çoğunlukla kronolojik bir sıra dâhilinde anlatılmaktadır. Eser boyunca şairin, macerasının yanı sıra vatan hasreti, esirliğin ruhunda açtığı yaralar ve özgürlük isteği gibi konulardan da yoğun biçimde söz ettiği dikkati çekmektedir.

Esîrî, *Sergüzeşt-nâme*'sine klasik mesnevî tertibine uygun olarak tevhit kasidesi ile başlamaktadır. Mesnevî nazım şekliyle yazılmış olmakla birlikte şairin *Sergüzeşt-nâme* içerisinde kaside, gazel ve musammat gibi farklı nazım şekillerine yer verdiğini de belirtmek gerekir. Dolayısıyla giriş, konunun işlendiği bölüm ve hâtime şeklinde görülen klasik mesnevî planının Esîrî'nin *Sergüzeşt-nâmesinde* de kullanıldığı görülmektedir. Giriş kısmında sebep-i teliften sonra şairin kendi yaşamından kesitler veren “arz-ı hâcât” ve “hasb-i hâl” başlıklı kasideler yer almaktadır. Sonrasında şair, tutsak düştüğü şehir olan Misine'yi konu ettiği bir kasidenin ardından kendi esaretinden bahseder. Ancak Ermeni, Arap Rûmî, kahveci ve kadılara yönelik hicivler ile mevsim, pend, âlemin hâli, yoğurt ve akçe konulu şiirleri de metne dâhil etmiştir. *Sergüzeşt-nâme*'nin konunun işlendiği kısmı Esîrî'nin yedi yıllık esaretine dair olsa da girişte yer alan kimi şiirlerin hayatının esir düşmeden önceki dönemiyle ilgili olduğu açıktır. Nitekim IV. Murad'ın tahta çıkışı sebebiyle yazılan cülus kasidesi bunu

örneklendirmektedir. *Sergüzeşt-nâme*'nin sonunda hâtîme manzumesi, münacat ve gazeller yer almaktadır.

Esîrî'nin *Sergüzeşt-nâme*'si, Halûk Gökâlîp'in yukarıda değinilen çalışmasında tespit ettiği on dokuz manzum sergüzeşt-nâme içerisinde yer almamaktadır. Dolayısıyla eser bu türe dâhil edilebilecek yeni bir metindir. Sergüzeşt-nâme türüyle ilgili tasniflerdeki alt başlıklardan biri “şairlerinin hayat hikâyelerinin benzerliğinden ötürü yazılış sebebi aynı olan sergüzeşt-nâmeler” şeklindedir. Esîrî mahlaslı Hüseyin bin Mehmed'in bu grubun özelliklerini taşıyan *Sergüzeşt-nâme*'sinde de vatandan ayrılık, gurbet, özgürlüğü kaybetme, özlem gibi duygular ön plana çıkmaktadır. Eserde Esîrî'nin Malta korsanlarına esir düştüğü 1034 Şaban/1625 Mayıs'ı ile serbest kalarak memleketine döndüğü 1041/1631-32 yılı arasındaki olaylar konu edilmişse de sadece 1039/1629-30'a kadarki dönemde olanların ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı görülmektedir. 1041/1631-32 yılı için böyle bir anlatım söz konusu değildir. *Sergüzeşt-nâme*'nin 1466-1470. beyitleri arasında yer alan gazelden şairin esaretten kurtulduğu, asıl vatanına döndüğü ve gazelin sonundaki tarih mısraından da olayın 1041/1631-32 yılında gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla gazeldeki kısa bilgi ve işaret edilen tarih nedeniyle eserde anlatılan maceranın yedi yıllık bir süreyi kapsadığı kabul edilmiştir. Şairin, manzumenin farklı yerlerinde bu olayları “ser-encâm” veya “ser-güzeşt” olarak tanımlaması, söz konusu kısmın sergüzeşt-nâme türünün bir örneği olduğunu da doğrulamaktadır.

Gökâlîp, tezinde “sergüzeşt-nâmelerin diğer türlerle ve eserlerle ilişkisi” başlığı altında “hasbihâl, arzihâl, habsiyye, şekvâiyye, seyahat-nâme, şehir-engîz, nasihat-nâme, gazavât-nâme ve zafer-nâme” gibi türlerle sergüzeşt-nâmelerin iç içe oluşuna dikkat çekmektedir¹³. Ancak Gökâlîp'in sözü edilen türlere dair tespitlerinden hareketle elimizdeki metne bakarsak, Külliyyâtın parçaları olarak

¹³ Halûk Gökâlîp (2006). *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi. 9-16.

düşünülebilecek türlerin aslında *Sergüzeşt-nâme*'den bağımsız değerlendirilmesi gereken metinler olduğunu kabul etmek gerekir. Bundan dolayı Külliyyâtın bir parçası olarak Esîrî'nin 718 beyitlik *Gazavât-nâme*'sinin müstakil bir metin olduğundan söz etmek isabetli olacaktır.

Gazavât-nâme, fetih-nâme, zafer-nâme gibi türler arasındaki sınır kesin olarak çizilmemiş olmakla beraber konuları bakımından gazavat-nâme tasniflerine bakıldığında bir padişahın gazalarını konu edinen metinler, vezirlerin ya da kumandanların gazalarını konu edinen metinler ve belli bir yerin alınmasını konu edinen metinler olarak gazavat-nâmelerin üç başlık altında değerlendirilmesi yaygın kabuldür¹⁴. Esîrî'nin *Gazavât-nâmesi*'nde Fatih Sultan Mehmed'den başlayarak şairin yaşadığı zamanda tahtta olan IV. Murad dönemine kadarki gazalardan bahsedilmektedir. Bunun yanı sıra metinde İlyas Paşa, Turgut Paşa, Yakub Paşa gibi önemli kumandanların katıldığı savaşların, Malta ve Kanije gibi kalelerin, Misine şehri, Çiçilya Adası gibi yerlerin fethini konu edinmesi açısından da Levend'in dikkat çektiği yukarıdaki tasniflerin hepsini kapsayıcı görünmektedir. Levend, gazavat-nâmelerle ilgili eserinde “sergüzeşt-nâme” alt başlığı ile çalışmamıza konu olan Esîrî'den bahsederken, o zaman İzzet Koyunoğlu kütüphanesinde yer alan nüshadan söz eder. Ancak metni görmediğini belirtir. Herhangi bir bölümlenmede bulunmamakla birlikte Esîrî'nin, eserinde ünlü kumandanlardan Dev Ali ve Gürz İlyas gibi komuta kademesinde yer almamakla birlikte üstün yararlılık gösteren askerlerden, Malta, Misine, Ceneve kale ve limanlarından bahsettiğine değinir¹⁵. Fakat Levend, eserin bu kısmının gazavât-nâme olabileceğine dair bir görüş ortaya koymaz ve Külliyyât içerisinde yer alan diğer manzumelerden de söz etmez. Esîrî'nin *Gazavât-nâme*'si ilk bakışta *Sergüzeşt-nâme*'sinde ve *Dîvân*'ında ortak olarak öne çıkan gurbet fikri ile uyum göstermemektedir. Fakat ayrıntılara bakıldığında bu bölümde şairin esir düştüğü

¹⁴ Agâh Sırrı Levend (2000). *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*. Ankara: TTK Yay. 4.

¹⁵ Agâh Sırrı Levend (2000). *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey'in Gazavât-nâmesi*. Ankara: TTK Yay. 107.

yerlerin daha önceki fetih ya da fetih girişimlerinden bahsedildiği, bu nokta göz önüne alındığında manzumenin Külliyyâtın bağlamıyla büsbütün uyumsuz olmadığı da açıktır.

Gökalp'in çalışmasında dikkat çektiği bir diğer nokta sergüzeşt-nâmelerin nasihat-nâme veya pend-nâmelerle ilişkilendirilebileceği hususudur. Yazar, sergüzeşt-nâmelerin önemli bir kısmında şairlerin kimi zaman yaşadıkları hadiseleri aktarırken tecrübelerini ve yaşadıklarından çıkardıkları dersleri okuyucuyla paylaştıklarını, okura iletmek istedikleri mesajları bu tür eserlerin arka planına aldıklarını ve bunları çoğunlukla okuyucuya doğrudan doğruya aktarmadıklarını ifade etmektedir¹⁶. Oysa Esîrî'nin Külliyyâtında iki müstakil pend-nâme başlığı mevcuttur ve şair burada hadisler üzerinden doğrudan doğruya öğüt vermeyi, yaşadığı durumla bunları ilişkilendirmeyi amaçlamıştır. Dolayısıyla Esîrî'nin Külliyyâtında yer alan pend-nâme ve pend başlıklı toplam 427 beyitten oluşan iki bölüm, Günay Kut'un yazısında değindiği üzere müstakil bir eser olarak kabul edilmelidir.

Eserin *Pend-nâme* başlıklı kısmında hadis ve ayet tercümeleleri yer almakta, ayrıca Külliyyât içerisinde benzer üslup özelliği gösteren başka hadis tercümeleleri de bulunmaktadır. İlk *Pend-nâme*'de türün tertip tarzına büyük ölçüde uyulduğu görülmektedir. Tevhîd, münâcât ve naat içerikli öğütlerin ardından bireysel ahlâkî ön plana çıkararak uyarılar bulunmaktadır. "Pend Esîrî Fermâyed" başlıklı ikinci kısım aslında tek bir pend-nâmenin parçası gibidir. Bu kısımda gençliğin kıymetinin bilinmesi, yaşlılara iyi davranılması, arkadaş seçimi gibi ahlâkî öğütler verilmektedir. Esîrî'nin ikinci *Pend*'inin (120b) öncesinde "Risâle-i Pend-nâme-i Gedûsî Rahmetu'llâhi 'Aleyh" başlıklı bir kısım mevcuttur (119b-120b). Kaynaklarda Gedûsî mahlaslı bir şair belirlenemediği gibi, ismin/mahlasın Esîrî'yle bağlantısına dair bir bilgiye de ulaşılamamıştır. Bu sebeple adı geçen 52

¹⁶ Halûk Gökalp (2006). *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi. 13.

beyitlik manzumenin çeviri yazılı metni çalışmanın sonundaki “EK” kısmında verilmiş, Esîrî Külliyyâtındaki *Pend-nâme*'ye dâhil edilmemiştir.

Klasik edebiyatın divan hiyerarşisine sahip bulunmayan ve gayrimürettep olan *Esîrî Dîvân*'ına gelince. Metinde yer alan şiirler çoğunlukla gurbet, tutsaklık, vatan özlemi, özgürlüğünü satın alabilecek maddi güçten yoksun olma vb. konular hakkındadır. Eserin yazıldığı yüzyıl dikkate alındığında özellikle gazelerde görülen idealize edilmiş aşk ve sevgili anlayışının Esîrî'nin gazellerine yansıyan az sayıda örneği vardır. Esîrî'nin gazelleri içinde “gazel-i sîm ü zer, mahbûb-ı Firengî, gazel-i kahve” gibi başlıklar taşıyan ve Osmanlı şiirinin kabuller dünyasındaki sevgilinin biricikliği anlayışı yerine iki sevgilinin aynı anda vasf edilmesi gibi sıra dışı örnekler de karşımıza çıkmaktadır.

*Dîvân*daki kasidelerde de benzer bir durum dikkati çekmektedir. Klasik edebiyatta kaside nazım şekli genellikle övgü ya da yergi içeriklidir. Fakat *Esîrî Dîvân*'ında sultana ya da üst düzey yöneticilere yazılmış övgü şiirleri yer almamaktadır. Tevhîd ve münâcât içerikli birer kasidesi istisna edilirse¹⁷, Esîrî'nin diğer kasideleri de *Külliyyât*'ının genelinde görülen vatandan ayrılık, esaret ve esirlikten kurtulma talebi hakkındadır. *Dîvân*'daki kasidelerin bir kısmının da konusuna göre verilmiş “eğlence, muharebe, cer” gibi ilginç isimler taşıdığı görülmektedir. Klasik divan tertibinde genellikle hiyerarşik bir sıraya uyulduğu bilinmektedir. Ancak *Esîrî Dîvânı*'nın mevcut tek yazma nüshasında tüm nazım şekilleri “elif-bâ”ya uygun bir şekilde sıralanmıştır. Bu farklı sıralama tarzına çalışmamız esnasında müdahale edilmemiş ve *Dîvân* içinde yer almayan şiirler de nüshadaki tertip tarzına sadık kalınarak metne dâhil edilmiştir. 1295 beyit ve çok bendlilerde 312 mısradan oluşan *Esîrî Dîvânı*'nda toplam “12 kaside, 172 gazel, 29 kıta, 3 murabba, 2 muhammes, 5 müseddes ve 1 müsemmen” yer almıştır.

¹⁷ *Külliyyât*'ın *Dîvân* kısmında yer alan müseddeslerden birinde Balıkesirli İlyas Paşa (ö. 1041/1632) övülmektedir. *Dîvân*'daki medhiye içerikli tek şiir budur.

Nüsha Tavsifi

Esîrî Külliyyâtının eldeki nüshası; zaman zaman bağlam açısından uyumsuz varakların arka arkaya sıralanması, birbirini tamamlayacak varakların olmaması ve kimi varaklarda reddadenin takip etmemesi özellikleri göz önüne alındığında, metnin dağılıp daha sonra toplandığını, onarım sırasında bazı varakların kaybolduğunu düşündürmektedir. Nüshanın tavsifi kütüphanedeki mevcut hâlimden hareketle şöyledir:

Daha önce Konya İzzet Koyunoğlu Kütüphanesi'nde bulunan eser, bugün İstanbul Deniz Müzesi Kütüphanesi 2797 numarada kayıtlıdır. 128 varaktan oluşan yazma, çift sütun, nesih yazı, 17 ile 21 arasında değişen satır sayısına sahiptir. Nüshanın 43a-b ve 49a varakları boştur.

Baş: “Sitâyiş hamd u minnet Kirdigâra

Şükürler dâ'imâ Perverdigâra”

Son: “İçmeyelüm içer isem gele burnumdan benüm

İy Esîrî içer isen uşda ola köz tütün”¹⁸

Başlıklar kiremit rengi ve yeşil, cilt koyu kahverengidir. Eserin dış ölçüleri 200x149, iç ölçüleri ise 155x100 dür. Bazı varaklarda bir kısmı metin içinde de tekrar eden derkenarlar vardır. Nüshanın başında metinden bağımsız beyit ve ibarelerin yer aldığı biri cilde dâhil edilmiş üç varak bulunmaktadır. Külliyyâtın bağlamıyla örtüşmediği için bu kısımlar metne dâhil edilmemiştir. Nüshada *Pend-nâme*'den sonra günleri ve ayları konu alan fal-nâme içerikli manzum kısımlar (125a, 126a) ve cetveller (125b,126b)'le *Pend-nâmeden* sonra Hz. Ali (124b) ve Şâfi'ye (124b) ait Arapça şiirler, eşek redifli bir Türkçe şiir (127a) ve mensur bir mektup (127b) mevcuttur. Bunlar da aynı gerekçeyle çalışmaya alınmamıştır. Yazmanın en sonunda (128a) Esîrî mahlaslı bir gazel yer almaktadır. Bu şiir,

¹⁸ Yukarıda nüsha sonu olarak işaret edilen beytin yer aldığı gazel bağlam dolayısıyla *Dîvân*'a dâhil edilmiştir. *Külliyyât*'ın son bölümü olan *Pend-nâme*'nin bitiş beyti (124a) şudur:

“İlâhî ol resülüh hürmetiyçün
Günâhumı bağışla 'izzetiyçün”

Külliyyâta dâhil edilmeyen kısımların ardından gelmesine rağmen mahlas dolayısıyla *Dîvân*'daki gazeller arasına yerleştirilmiştir.

Yayın aşamasında olan *Deniz Müzesi Komutanlığı Yazma Eserler Kataloğu*'nu hazırlayan Günay Kut, Esîrî'nin eserine dair tanımlayıcı bilgiler vermektedir. Kut, yazmadaki bazı mühürlere yola çıkarak şairin adının Hüseyin bin Mehmed olabileceği ve nüshanın fiziki durumundan dolayı yedi yıllık esareti sırasında kaleme alınmasının düşük bir ihtimal olduğunu belirtmektedir. Düzenli bir sıra takip etmemekle birlikte Külliyyâtı meydana getiren eserlerin yazmadaki dağılımı şu şekildedir:

1b-36a arası Esîrî'nin Malta korsanları tarafından kaçırılması ve serbest kalışının anlatıldığı bölüm;

36b'de üç gazel;

37a-53a arası Fatih Sultan Mehmed, Kanuni Sultan Süleyman ve II. Osman'ın gazalarının anlatıldığı bölüm;

53b-58b arasında müseddes, kaside, münâcât, mevize, mesnevî, kıt'a-i kebire tarzında çeşitli konularda yazılmış şiirler;

58b-85b arasında elif harfinden he'ye kadar gazeller,

86a-88a arasında kasideler;

88a'da lâmelif kafiyesi ile başlayan gazeller,

92a'da ye kafiyesi ile sona ermesine rağmen 92b'de "dirîg" redifli mahlassız bir gazel;

93a-94a arasında bir müseddes ve bir kaside ile hâtimetü'l-kitâb;

94a-95b arasında Esîrî'nin esareti sırasında Misina'da çektiği sıkıntıları anlatan mesnevî tarzında bir bölüm;

95b-96a arasında Turgut Paşa'nın gazası,

96b-98b arasında bazı ayetlerin, hadislerin, Hazret-i Ali ve hakîmlerin sözlerinin iki beyit hâlinde izahları;

98b’de ruba’iyyât başlığı ile başlayan kıtalar,

98b-99b’de hicivler,

100a’da “illeri” redifli ye kafiyesinden bir gazel ve Esîrî’nin bir duası;

100b-101b arasında Pend-nâme,

102a-103b arasında Esîrî’nin Allah’a, peygambere ve dört halifeye övgüsü ve esaretten kurtulmak için Allah’a yakarışı;

104a’da müsemmen;

104b-105b arasında Tunus gazilerinin Malta’yı aldıklarıyla ilgili bir bölüm;

106a’da bir muhammes;

106a-107a arasında “Malta Kal’ası” başlıklı Sultan Süleyman’ın gazasından bahis;

107b’de esaretini dile getiren ve şairin kendisini kurtarması için Allah’a dua ettiği 20 beyitlik bir manzume;

108a-110a arasında “Ser-encâm-ı Hüseyin-i Bî-Kâm” başlıklı bir manzume;

110b-111b arasında “Münâcât-ı Esîrî” başlığıyla başka bir manzume;

112a-113a arasında “Ser-güzeşt-i Esîrî” başlıklı mesnevî tarzında bir manzume;

113b’de esaret dönemiyle ilgili bir müseddes;

114a’da İlyas Paşa’nın medhinde yazılmış bir müseddes;

114b’de kış mevsimi ile ilgili olanlardan biri derkenarda olmak üzere şitâ (kış), nevrûz-ı sultânî (baharın gelişi) ve ilkbaharla ilgili beşer beyitlik gazel tarzında manzumeler;

115a’da recep, şaban ve ramazan ayları hakkında üç manzume;

115b-117b arasında gayri mürettep (düzenli olmayan) gazeller;

118a-119a arasında 2 kaside ayrıca 119a derkenarda bir murabba;

119b-120b arasında başlığı “Risâle-i Pend-nâme-i Gedûsî” olan bir *Pend-nâme*;

120b-124a arasında ise Esîrî’nin mesnevî tarzında *Pend-nâmesi* yer almaktadır.

Çevriyazılı Metnin İmla Özellikleri

Nüshanın muhtelif sayfalarında geçen son tarihin “1041/1632” olması, risalenin bu tarihte tamamlandığını düşündürmektedir. Dolayısıyla hazırladığımız metin, 17. yüzyılın ilk yarısının dil özellikleri dikkate alınarak okunmuştur. Ancak özellikle Türkçe eklerin vokalle belirtildiği durumlarda imlanın yönlendirmelerine uyulmuştur. Hem Türkçe hem de Arapça ve Farsça kökenli kelimelerde zaman zaman vezin gereği sapmalar olduğu görülmektedir. Başlıklar halinde belirtmek gerekirse yazmada şu imla özellikleri karşımıza çıkmaktadır. Bunlar aşağıdaki örneklerde koyu harfle dizilmiştir:

1. Arapça ve Farsça kökenli kelimelerin kendi imlası dışında görülen yazım örnekleri görülmektedir:
“**ü**mmet (elif-vav-mim-te) (1b), **S**emen (peltek se-mim-nun) (110b), **D**üşmen (dal-vav-şın-mim-nun) (58b), **e**zā (elif-ye-ze-elif) (60b), dertlü (dal-re-te-lam-vav) (64b)”.
2. Kafiye gereği imlası değiştirilmiş kelimeler mevcuttur:
“**z**abdı (te yerine dal) (9b), **P**iç (ye ile) (45a), **ş**ecī (ayınsız) (50a)”.
3. Aruz gereği gerek Türkçe gerekse Arapça Farsça kökenli kelimelerde yazım değişikliğine gidilmiştir. Genellikle tefilenin kapalı olması gereken hecesinde ya da bilmediğimiz bir nedenle e/a sesi elif harfi ile yazılmıştır:
“**S**eверiz (ikinci e elifle) (2a), **t**ağdīr (a sesi elifle) (24b), **v**aṭan (ikinci a elifle) (7b, 109a)”.
4. Eski Anadolu Türkçesi’nde yuvarlak vokalli eklerin metinde düz ünlü ile gösterildiği örneklere rastlanmaktadır:
“**S**eвер**iz** (2a), derd**ime** (5a), ḥaşretler**ime** (7a), cev**ime** (15b), **T**aṅr**ım**, Rabb**im** (33b), idiser**iz**, kılsar**ız** (51b)”.

5. Farsça tamlama olması gereken yapılarda muzaafın sonuna y harfinin ilave edildiği yazımlar mevcuttur:
 “rāh-ı hidāyet (7a), Baḥr-i ḡamda (14a), āyet-i Kur’ān (18b), Kāfir-i bī-dīn (107b), ṣāh-ı enbiyādan (112a)”.
6. Farsça kurala göre yapılan tamlamalarda muzaaf ile muzaafünileyh arasına vav harfi konmuştur. Bunlar metinde kurala uygun şekle dönüştürülerek okunmuştur:
 “rezzāḳ-ı ādem (102b), kāfir-i bī-dīn (114a), Cām-ı Cem (85b)”.
7. Eski Anadolu Türkçesinde edilgenlik ekinden önce gelen yardımcı sesin yuvarlak ünlüyle gösterildiği örnekler vardır:
 “aşulmuş (44a), urulmuş (38a), olundı (4a)”.
8. Metinde atıf vavları kimi zaman y veya hemze ile gösterilmiştir. Bunlar da metinde kurala uygun şekle dönüştürülerek okunmuştur:
 “serv ü (68a), dāye vü (80b), Ğam u (90b)”.
9. İmlasında c olan kelimelerin kimi zaman ç ile; ç olanların da zaman zaman c ile gösterildiği durumlar mevcuttur. Türkçe kelimelerin okunuşunda buna müdahale edilmiştir:
 “acıyup (85b), aç (54b), güc (105a)”.
10. Akuzatif eki zaman zaman hemze ile yazılmıştır:
 “nāmeyî (68a), ḫālümü (68b), ḳal’ ayı (42a)”.
11. Arapça Farsça kelimelerde kısa ünlülerin harf kullanarak yazılması ve bu suretle kelimenin imlasının bozulması yukarıda verdiğimiz kimi örneklerde metnin aruza uydurulmasından kaynaklanmaktadır. Çeviri

yazılı metinde bu özellikteki kelimelerin aslî imlaya uygun okunması tercih edilmiştir.

Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

1. Metnin transkripsiyonunda eski Türk edebiyatı alanındaki çalışmalarda kabul edilen transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.
2. Metin oluşturulurken Redhouse'ın *Turkish and English Lexicon*'undaki okunuşlar ve İsmail Ünver'in "Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler" başlıklı makalesindeki ilkeler büyük ölçüde dikkate alınmıştır.
3. Okunamayan kelimeler "...", okunuşundan emin olunamayan kelimeler ise (?) işareti ile gösterilmiştir.
4. Mümkün olduğunca metne sadık kalınmış, ancak vezin ya da anlam gereği yapılan müdahaleler köşeli parantez [] içerisine alınarak yazılmıştır.
5. İstinsah sırasında yanlış yazıldığı düşünülen kelimeler düzeltilmiş ve farklar dipnotta verilmiştir. Mükerrer şiirlerdeki farklılıklar ise dipnotta gösterilmiştir.
6. Eserde kimi zaman mısralar arasında vezin değişmekte, çoğu zaman mısraların tefilelerinde eksiklikler, bazen de fazlalıklar bulunmaktadır. Sıkça tekrarlanan vezin değişiklikleri ya da aksaklıkları sebebiyle şiirlerin vezinleri metne yazılmamıştır.
7. Varak numarası verilirken karışıklık olmaması düşüncesiyle *Dîvân*'a dâhil edilen şiirlerin başladığı varak numarası yazılmış, şiirin bittiği varak numarası yazılmamıştır.
8. *Külliyât* içerisinde mahlas taşımayan şiirler Esîrî'nin üslûbu ile uyumlu ise metne dâhil edilmiş, diğerleri dipnotta gösterilmiştir.
9. "Hemze" veya "ye" ile yazılabilen kelimelerin hemzeli şekilleri tercih edilmiştir.
10. Arapça Farsça kelimelerin orijinalinde olmamasına rağmen vezin sebebiyle hece türetildiği durumlara uygun yazım tercih edilmiştir: "ħabis, şükür, mevic, 'azim, şabır" vb.
11. Kimi Batı kökenli kelimelerin ilk heceleri vezin nedeniyle ünlü kullanılarak yazılmıştır: "Kıral, Fireng, Firengistan" vb.

12. Günay Kut'un, daha yukarıda sözünü ettiğimiz nüsha tavsifinde belirttiği üzere eser, içinde farklı türlerde metinler barındırmaktadır. Fakat yazmada aynı türe dâhil edilebilecek bölümlerin birbirini takip eden varaklarda yer almadığı, metnin dağınık bir görüntü sergilediği ve kimi varakların da kaybolduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple reddadenin takip etmediği ve bağlamın uyumsuzluk gösterdiği durumlarda nüshadaki varak sıralamasına müdahalelerde bulunulmuş, olabildiğince bütünlüklü bir metin oluşturulmasına gayret edilmiştir. Ancak nüshanın sıralanan özelliklerinden ötürü bunun tam olarak sağlandığını iddia etmek mümkün değildir.

KAYNAKÇA

- Aydemir, Yaşar (1999). “Esîrî’nin Bağdat Şehrâşûbu”. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Himmet Biray Özel Sayısı. 446-475.
- Gökalp, Halûk (2006). *Eski Türk Edebiyatında Manzum Sergüzeşt-nâmeler*. Doktora Tezi. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Gültekin, Hasan (2014). “Esîrî, Hasan b. Şeyh Hüseyin”. <http://www.turk-edebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=2705>. Erişim tarihi: 08.08.2018.
- Kaplan, Yunus (2014). “Esîrî”. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=1381>. Erişim tarihi: 08.08.2018.
- Köksal, Fatih (2013). “Esîrî”. <http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=358>. Erişim tarihi: 08.08.2018.
- Kut, Günay (2010). “Esîrî, His Sergüzeşt and His Other Works”. *Acâibü’l-Mahlûkat*. Yay. Hzl. Fatma Büyükkarcı Yılmaz. İstanbul: Simurg Yay. 89-101.
- Kut, Günay. *İstanbul Deniz Müzesi Komutanlığı Yazma Eserler Kataloğu*. Yayımlanmamış çalışma.
- Levend, Agâh Sırrı (2000). *Gazavât-nâmeler ve Mihaloğlu Ali Bey’in Gazavât-nâmesi*. Ankara: TTK Yay.
- Macit, Muhsin (2016). “Hazâni/Esîrî, Eflatun”. <http://www.turkedebiyatiisimler-sozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=7816>. Erişim tarihi: 08.08.2018.
- Ünver, İsmail (1993). “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. *Türkoloji Dergisi* XI (1): 51-89.

DÎVÂN-I FİRÂK-I ESÎRÎ

[Sergüzeşt-nâme - Gazavât-nâme - Pend-nâme - Dîvân]

[1b] Hāzā Dīvān-ı Firāq-ı Esīrī Raḥmetu'llāhi 'Aleyhi Raḥmeten Vāsī'aten

[Sergüzeşt-nâme]

(1) Sitāyiş ḥamd u minnet Kirdigāra
Şükürler dā'imā¹⁹ Perverdigāra

Ḳadīm ü lā-yezāl ü bī-zevāldür
Daḥı hem bī-şebīh ü bī-mişāldür

Cihānı var iden Allāh te'ālā
Ululardan ulu a'lādan a'lā

Ḳamu 'ālemleri ol yaradupdur
Ḳamu maḥlūḳına rızḳın virüpdür

Yaratdı bunca maḥlūḳı daḥı hem
Ḳamusından benī ādem mükerrerem

Yaratdı ḳullarını tāt at için
Ḳodı her birini bir ḥikmet için

Kimin gāyetde ḥāşşü'l-ḥāş ḳıldı
Kimini kendözine 'aş ḳıldı

Kimini ḳoya luḫfından na'ime
Kimini ḳoya ḳahrından caḥīme

¹⁹ dā'imā: dā'imā ol

Muḥâlifdür biribirine insân
Egerçi cümlesi şüretde yeksân

(10) Su ’âl olmaz anuḡ ḡikmetlerinden
Bilinür birliḡi ḡudretlerinden

Bileler birliḡini ḡudretini
Görelere ni’metini cennetini

Niyâz eyleyelüm ol müste’âna
İrişdüre bizi dârü’l-cinâna

Ḥuşûşâ ümmet olan Muştafâya
İrişür iki ‘âlemde şafâya

Muḥammed ümmeti ḡayrû’l-ümemdür
Ki ḡayrı ümmetüḡ soḡı nedemdür

[2a] Bizi ḡıldı Muḥammed ümmetinden
Ümîz oldur görevüz raḡmetinden

Ḥabîbi faḡr-ı ‘âlemdür Muḥammed
Ḳamu ḡalḡdan mükerremdür Muḥammed

Muḥammed kâ’inātuḡ efḡalidür
Muḥammed ḡâs u ‘âmuḡ ekmelidür

Muḥammed server-i ‘ālem Muḥammed

Muḥammed zübde-i ‘ādem Muḥammed

Muḥammed olmasa olmazdı ‘ālem

Muḥammed gelmese gelmezdi ādem

(20)

Muḥammed rah̄meten li'l-‘ālemīndür

Muḥammed hem şefi‘ü'l-müznibīndür

Selāmlar ola bizden aḡa ḡat ḡat

Anuḡ rūḡına hem yüz biḡ taḡıyyāt

Selām ola anuḡ āline her dem

Daḡı evlādına aşḡābına hem

Daḡı yār-i ḡüzīn Bū Bekr-i Şiddīḡ

Selāmlar ola bizden aḡa taḡḡīḡ

Daḡı ikinci yār-i hem ‘Ömerdür

‘Adāletle be-ḡāyet mu‘teberdür

Üçinci yār-i Zī'n-nūreyn Oşmān

Ki oldur mecma‘-ı āyāt-ı [Kur‘ān]

Anuḡ dördüncü yār-i hem ‘Alīdür

Ki dördü daḡı hem gerçek velīdür

Hasan ile Hüseyne çok şenâlar
Dağı Hamza vü ‘ Abbāsa du‘ âlar

Selâmlar ola bizden şad hezārān
Ola her birisinüñ rûhı şādān

Severiz cümlesini cān u dilden
Şefā‘ atler umaruz her birinden

(30) Şefā‘ at ide ger yevmü’l-cezāda
Ki dostların qomayalar ezāda²⁰

Hidāyet kı1 bize yā Rab hidāyet
Dü ‘ âlem kânı Aḥmedden şefā‘ at

[2b] **Cülūs-ı Sulṭān Murād**
Sene 1032

Muḥammed hicretinden çün tevārîḡ
Biḡ otuz ikiye iriḡdi tārîḡ

Şehinşāh-ı cihān-ı zıll-ı Yezdān
Ki sulṭān ibn sulṭān ibn sulṭān

İriḡdi salṭanat Sulṭān Murāda
İriḡdüre anı Ḥaḡ her murāda

‘ Adālet taḡtına giçdi oturdı
Cihāndan hep fesādâtı götürdi

²⁰ ezāda: izāda

Anuḡ ‘ömrin ziyād it yā İlāhī

Ki baḡtını güşād it yā İlāhī

Serīr-i salṡanatda ber-ḡarār it

Daḡı ḡuvvetlerini üstüvār it

Vücūdını ḡaṡardan şaḡla her dem

Ki günden güne yig ola günü hem

Gice gündüz budur yā Rab murādum

Ki İslām ‘askerine eyle yardım

(40)

Ḳoma düşmānı yā Rab bu arada

Naşīb it fetḡını Sulṡān Murāda

Olalar ehl-i imān şād u ḡandān

Ki düşmen kūr ola aḡlayalar ḡan

Fī-Beyāni Medḡi Maṡla‘ ı Bahār

Bi-ḡamdi’llāh irişdük nev-bahāra

Giceden çıḡmışa döndük nehāra

Şitānuḡ şiddetin def’ itdi insān

Bahār dürr [ü] cevāhir itdi iḡsān

Bahār irdi zemīn oldı çemenzār

Güzellendi biḡište döndi gülzār

Müzeyyen oldı ʿālem şöhretiyle
Bezendi cā-be-cā yir ziynetiyle

Şafā vü ʿiṣ u nūṣ eyyāmı geldi
Seherlerde hūrūṣ eyyāmı geldi

Yine ʿālem bezendi sebzezārı
Açıldı gonce güller gül-ʿizārı

[3a] Niķābın refʿ idüp gonce güzeller
Dökilür ayağına sîm ü zerler

Ġinā virdi güzellik hāṣ u ʿāma
Murādınca irüp her kiṣi kāma

(50) Yaşıl atlās kabā giydi dırahtān
Döşendi yiryüzine sündüs elvān

Yaşıl cāmeyle rakṣa girdi reyḥān
Şaçıldı pāyına lüʿlüʿ [vü] mercān

Açıldı nergis ü zerrin-ķadeḥler
Ġam u ğuşṣa gidüp geldi feraḥlar

Açıldı gül menefşe lāle sünbül
Fiġāna başladı gülşende bülbül

Açıldı bāğ u bustān içre zanbağ
Gülistāna kıranfil virdi revnağ

Bezendi bāğ u bustānlar gül ile
Güzellendi güzeller sünbül ile

Beyāz mā'î kızıl gül-güne lāle
Ki olmuş her biri bir güne lāle

Şarılmış kol kıola sîm yāsemenler
Güzellenmiş be-gāyet sîm-tenler

Dağı şeb-büy giymiş ergavānî
Şükûfe 'askerinüñ pehlevānı

'Aceb tuhfе çiçekdür hem şakā'îk
Ki bilmez kimse remzini dağā'îk

(60) 'Aceb şöhret degül mi nār ağacı
'Acem gibi kızıl başında tācı

İderler bāğ içinde servi refār
Revān olmuş aklar gülşende enhār

Şararmağ irmiş idi hem turınca
Hasedden düşmüş idi bağı rencе

Ki her bir gūşe bir cāy-ı feraḥdı
Ḳamu ‘ālem daḥı hem pūr-feraḥdı

Ki oldı yiryüzi insāna seyrān
Temāşasında ‘āḳıl ḳaldı ḥayrān

[3b] Naḳar ḳılsaḅ eger sen gülsitāna
Öter bülbüller anda yana yana

Ḳaçan gülşende itse bülbül āvāz
Yüzün göstermez eyler idi gül nāz

Gülüş medḥini eyler bülbül ez-ber
Dir idi āḥ cānum ḡonce dil-ber

Feraḥ eylerdi ḡöḅlini gül ile
Şarıлмаḳ olmadı gül bülbül ile

Firāḳuḅ şerbetin ol daḥı içdi
Ki ‘ömri ‘āḳıbet āḥ ile ḡiçdi

(70) Kebüter bāz ile tarrāc u ḳumrī
Ḳiçerdi zevḳ ile gülşende ‘ömri

İrişdi bād-ı şarşar emr-i Yezdān
Ḳomadı her birin yirinde bir ān

Gel aldanma cihānuñ gülşenine
Güline gülsitānına şenine

Bahāruñ devri beñzer düş hayāle
Aña beñzer ki düşde hem vişāle

Vişālūñ āhiri hicrān elemdür
Şafānuñ āhiri guşşa vü gamdur

Fi-Beyāni Sebebi Te'lif

Bir hikāyet idelüm size beyān
Ser-güzeştüm ola gün gibi 'ıyān

Günler içre irişdi faşl-ı bahār
'İş u nüş eyler iken leyl ü nehār

Giçmiş idi günümüz 'işret ile
Zevķ u şevķ-i sürür-ı şoĥbet ile

İrdi pāyāna çünki zevķ [u] sürür
Divşirüp ayağını gitdi ĥuzūr

Çün diyārımı terk idüp cebrī
Cevr-i a' dāya kılmadum şabrı

(80)

Re'ıy ü tedbiri mün' akis itdüm
Emr-i Yezdān ile turup gitdüm

[4a]

Râhatum uçdı gitdi ârāmum

Çalmadı baña ol dil-ârāmum

Elden aldırıcak dil-ârāmı

Bulmadı bu dil ansız ârāmı

Yine ‘avdet idüp vilāyetüme

Gider iken ezelki devletüme

Ol Hüdānuş irişdi taqdiri

Tārūmār itdi geldi tedbiri

İrdi irişdi kâfir alayı

Bağladılar yolumu tolayı

Aldı kâfir bizüm sefinemizi

Tagladı âteş ile sīnemizi

Niçe müddet süridi deryāda

Hîç görünmedi bir dağı yada

Misine iline kadem başdı

Çıkarup hacı şancağın aşdı

Başıma üşdi kâfir ü nā-dān

Görmemiş şanki her biri insān

(90)

Gelüben dillerince söylediler

Bilmezem dillerin ne söylediler

Çünkü olundu habs için fermān

Bilmedüm n'ola derdüme dermān

Kodılar bir karanı zindāna

Başladuğ zāra āha efgāna

Kıpadılar ki zindān kıpusını

Belüersiz eylediler yapusını

Ağlamak oldu işimiz her ān

‘Aql dem-beste vālih ü hayrān

Kanlu yaş dideden revān oldu

Dün ü gün işimiz figān oldu

Yağdı yandurdu āteş-i hicrān

Oldı miñnetle cigerüm biryān

Kıtdılar ağı yidüğüm aşı

Biñ belā geldi çāresiz başa

[4b]

Şol kıadar miñnet ile zār oldum

Tākatüm kıalmadı nizār oldum

Çekmişem gerçi çok ser-encâmı

‘ Ākıbet n’ola bilmem encâmı

(100)

Tefekkür ider iken uşbu hâli

Lisâna geldi anda bu maķâlî

Geldi yāduma bir iki ebyāt

Ĥazret-i Ĥaķķa ‘ arz idem ĥacāt

Ĥaķdan olur olursa derde ‘ ilac

İns ü cin cümle hep aña muĥtac

Ġayrı hîç kimseden devā olmaz

‘ Avn-i Ĥaķ olmasa şifā olmaz

Umaram yine kırtara Raĥmān

Cümle derdlülere odur dermān

Ĥudāya ‘ arz-ı ĥacāt eyleyelüm

Ki her demde münacāt eyleyelüm

El açup zārî ile ağlayalum

Nār-ı hecr ile yürek tağlayalum

Fî-Beyāni’l-Münacāti ‘ Arzi’l-Ĥacāt

Elā iy ĥāliķ u ĥallāķ-ı ‘ ālem

Elā iy rāzıķ u rezzāķ-ı ‘ ādem

Ḳadīm ü ḳādīr ü ḥayy u eḥadsın
Ġanī vü ḳāhīr [ü] vitr ü şamedsin

Ḳamu cābirlere cebbārsın sen
Ḳamu ḳāhirlere ḳahhārsın sen

(110) Bu cümle kā'ināti var iden Ḥaḳ
Senüñdür emr ü nehy feyz-i muṭlaḳ

Senüñdür faẓl [u] luṭf [u] cūd [u] raḥmet
Senüñdür maġfīret nuşret hidāyet²¹

Getürdüñ 'ālemi yoḳdan vüçüda
Yaratduñ ādemi ḳoduñ sücüda

Senüñ ḳudretlerüñe yoḳ nihāyet
Senüñ ḥikmetlerüñ çoḳdur be-ġāyet

[5a] Kimin ḡülşende ḡülmekde şafāda
Kimin miḥnetde zaḥmetde cefāda

Kimini dā'imā ḥandān idersin
Kimini dā'imā giryān idersin

Kimin ṭālib kimin maṭlūb idersin
Kimin ḡālib kimin maḡlūb idersin

²¹ maġfīret nuşret hidāyet: hidāyet maġfīret nuşret

Ĥudāvendā idem saņa münācāt

Ķabūl eyle ne kim var ise ĥācāt

Īlāhī ben faķīrem sen ġanīsın

Īlāhī ben za'īfem sen ĳavīsın

Īlāhī bī-kes ü bī-ĉāreyem ben

Ġarīb ü müstemend āvāreyem ben

(120)

Keremler it bize iy yüce sübhān

Yıķıķ göñlümi eyle şād u ĥandān

Ki sensin pādişāhlar pādişāhı

Benüm derdime dermān it Īlāhī

Ķabūl eyle du'āmuz ĥazretüñde

Egerĉi cürmümüz çoķdur ĳatunĊa

Baġısla şuçumı 'afv it ġünāhum

İrişmesün göge zār ile āhum

Yüzüm yirlere düşürme Īlāhī

Baņa düşmānı üşürme Īlāhī

Bu ġird-ābdan bize yol vir Īlāhī

Bu miĥnetden bizi ĳurtar Īlāhī

Bilürsün ħālümü düşmān içinde
Dün ü gün inlerüm zindān içinde

Bu ıarlıkda benüm ‘ömrüm giçürme
‘Adūlardan baıa zehri içürme

Bize çekdürme düşmāndan cezāyı
Daıı gösterme a‘ dādan ezāyı²²

Dün ü gün işümi vāy itme yā Rab
Bizi ħalk içre rüsvāy itme yā Rab

(130) Yüzümüz ħarasına baıma yā Rab
Bizi ħasret odına yaıma yā Rab

[5b] Ķoma zulmetde vü miħnetde yā Rab
Ķoma ħurbetde vü Şiddetde yā Rab

Bu zulmetden ħalāŐ it yā İläħi
Bu miħnetden bizi ħurtar İläħi

Ķudāyā sen bizi ħurtar zulümden
Bilürsin kim eşeddür zulm ölümden

Niçe bir eyleyem āħ ile zārī
Niçe bir aılayam ben zarī zarī

²² ezāyı: izāyı

Çabûl eyle bu hâcâtum benüm sen

Revâ eyle murâdâtum benüm sen

Îlâhî hâzret-i Âdem haqıyçün

Dağı Havvâ anamuz hürmetiyçün

Dağı hem hâzret-i Şitüñ haqıyçün

Şu' ayb hâzretlerinüñ hürmetiyçün

Dağı hem hâzret-i İdrîs haqıyçün

Dağı hem hâzret-i Circîs haqıyçün

Dağı Nûh-ı nebî reh-ber haqıyçün

Dağı Şâlih peyâmbere hürmetiyçün

(140)

Dağı Mûsâ dağı Harûn haqıyçün

Dağı 'İsâ dağı Şem'ün haqıyçün

Dağı Mûsâ münâcâtı haqıyçün

Hem 'İsâ mu'cizâtı hürmetiyçün

Dağı Ya'küb-ı pîrün hürmetiyçün

Anuñ çekdikleri hüznüñ haqıyçün

Balık karnındağı Yûnus haqıyçün

Ki zindân içre Yûsuf hürmetiyçün

Nitekim Yūnusa virdūñ hayātı

Dağı Yūsufa virdūñ hem necātı

Halāş eyle bizi dūşmān elinden

Ki kırtar bizi a‘ dānun ilinden

İlāhī İbrāhīm nārı haqıyçün

Dağı Eyyüb Nebī zārı haqıyçün

Aña āteşleri gülşen iden sen

Giderüp zulmeti rüşen iden sen

[6a]

Ki derd ile bizi bīmār iden sen

Girü derdimüze tīmār iden sen

Gözümüz göñlümüz[i] aç kılma

Bizi ğayrılara muhtāc kılma

(150)

Zekerıyyā vü Yaḥyā hürmetiyçün

Dağı Zülkifl ü Şu‘ yā hürmetiyçün

Dağı İshāķ İsmā‘ il haqıyçün

Anuñ zebḥi vü kebşi hürmetiyçün

Dağı hem Danyālun hürmetiyçün

‘Azizün itdügi da‘ vā haqıyçün

Dağı Lût [u] dağı Hüd haqıyçün

Dağı Yûşa‘ dağı Dāvūd haqıyçün

Dağı Şâh-ı Süleymân hürmetiyçün

Anuñ eyledügi dîvân haqıyçün

Huşûşâ mefhar-ı ‘âlem haqıyçün

Muhammed zübde-i âdem haqıyçün

Muhammed sırr-ı esrârı haqıyçün

Muhammed nūr-ı envârı haqıyçün

Muhammed itdügi mi‘râc haqıyçün

Muhammed mu‘cizâtı hürmetiyçün

Dağı evlâdı aşhâbı haqıyçün

Dağı etbâ‘ı ezvâcı haqıyçün

Aña inzâl olan Furkân haqıyçün

Dağı her âyetü’l-‘Kur’ân haqıyçün

(160)

Dağı hem sūre-i Yāsîn haqıyçün

Dağı hâ mîm dağı tâ sîn haqıyçün

Ebū Bekr [ü] ‘Ömer ‘Osmân haqıyçün

‘Aliyyü’l-Murtażānuñ hürmetiyçün

Dağı Hıızr [u] dağı İlyās haqıyçün

Dağı Hamza dağı ‘ Abbās haqıyçün

Cemī‘ enbiyā vü mürsel haqıyçün

Dağı hem etkıyā ekmel haqıyçün

Dağı cümle velīler hürmetiyçün

Sağa lāyık olan kıllar haqıyçün

[6b]

Dağı Cebrā’il ü Mikā’il için

Dağı ‘ Azrā’il ü İsrāfil için

Dağı gökde melekler hürmetiyçün

Dağı şuda semekler hürmetiyçün

Dağı firdevs uçmağı haqıyçün

Dağı Cennātü’l-‘ Adnüj hürmetiyçün

Dağı şems ü kamer nūrı haqıyçün

Dağı cennetdeki hūrī haqıyçün

Dağı hem ‘ arş u kürsī hürmetiyçün

Dağı hem Levh-i Maḥfūzuḡ haqıyçün

(170)

Dağı hem beyt-i ma‘ mūruḡ haqıyçün

Dağı Beytü’l-Muḡaddes hürmetiyçün

Dağı yirler ü gökler hürmetiyçün

Dağı taşlar denizler hürmetiyçün

Dağı Ka‘be dağı zezem haqıyçün

Şafâ Merve maqâm-a‘zam haqıyçün

Dağı hac eyleyen hâcîlar için

Ġazâ kılan dağı gâzîler için

Dağı üçler yidiler kırklar için

Dağı kuş [u] dağı aqıtâblar için

Ricâlü'l-ğayb erenleri haqıyçün

Dağı şeyhler meşâyihlar haqıyçün

Dağı ‘ilim dağı ‘âlimler için

Dağı ‘ilmi ile ‘âmiller için

Yetim olanların bağı başıyçün

Ġarîb olanların gözi yaşıyçün

Şikeste haste diller hürmetiyçün

Dağı şınık gönüller hürmetiyçün

Esir olanların şiddetleriçün

Esirün çekdüğü mişnet haqıyçün

(180) Dağı māh-ı receb şa' bān haqıyçün
 Dağı cum' ā²³ şıyāmuñ hürmetiyçün

Dağı Leyle-i Qadrün hürmetiyçün
 Dağı leyle-i 'ıyduñ haqqı için

[7a] Şeherler dağı aḥşamlar haqıyçün
 Dağı dūnler qarañular haqıyçün

Raḥmetün den bizi maḥrūm eyleme
 Dūn ü gün işümüzi şūm eyleme

Qapudān sen bizi merdūd itme
 Keremden sen bizi maḥrūm itme

Sen geñez eyle bize dūşvār işi
 Gice gündüz dökmezem gözden yaşı

Çekerken bunca ālām-ı şedīdi
 Dil ü cān raḥmetün eyler ümīdi

Senün iḥsānuña qaldı ümīdüm
 Ki senden ġayrıdan yoqdur ümīdüm

Ki ḥāşā ġayrı qapuya varayum
 Ki senden ġayrısına yalvarayum

²³ cum' ā: cum' ā vü

Rüviye ‘an-‘Ā’iše rađiya’llāhu ‘anhā innehū k̄āle k̄āle resūlu’llāh ‘aleyhi ve sellem

Buyurmuşdur bunı faħr-ı risālet

Ki andan ‘Ā’iše kılmış rivāyet

(190)

Dise bir k̄ul ki Rabbi Rabbi yā Rab

Ki dirseñ yā k̄ulum lebbeyk yā Rab

Dile benden murāduñ ben virürem

Çamu h̄acetlerüñe irgürürem

Buyurduñ çün bize böyle şadaqnā

Hilāf olmaz bu söze dañı h̄āşā

Murādum bu durur senden naşib it

Eger luţfuñ olursa ‘an-ķarib it

Umaram viresin dārü’s-selāmet

Ki fażluñ ile hem rāh-ı hidāyet

Ki fażluñla bağışla dār-ı İslām

Selāmet ile eyle bize ikrām

Selāmet vir bize yā Rab selāmet

İrem h̄asretlerime şağ selāmet

Selāmet dārın eyle bize ihsān

Ki luţfuñ ile eyle bizi şādān

[7b]

Ĥudāyā sen bizi itme melāmet
Müyesser kı1 bize rāh-ı selāmet

İlāhī sen bize göster vaṭanı
Keremden eyle erzānī vaṭanı

(200)

Kişi olsa vaṭandan gerçi ayru
Hemān kıru ten olur cāndan ayru

Vaṭandan ayru olmayınca kişi
Vaṭan kıdrin bilimez degme kişi

Kişinüñ cenneti dārü'l-vaṭandur
Kişinüñ devleti ĥubbü'l-vaṭandur

Bizi yā Rab vaṭandan itme ayru
Ĝamı ĥasret ile eyleme şayru

Vaṭana şal bizi kıdret elünle
Belādan bizi kırtar kıdretünle

Ki her derde olur lā-büd nihāyet
Esirlik derdine yok ĥadd ü ĝāyet

Ėamu derde ṭabīb ider 'ilācı
Göñül derdi beden derdinden acı

Vücûdum derd ile bîmâr [u] hâste

Derûnum dağı ğâyet dil-şikeste

Bizi bu derd ile yâ Rab şınama

Ki derde şabrumızı sen deneme

‘Usri yüsren diyü buyurduñ bize yâ Rabbenâ

Bu söz ile cân u dil bulur ğınâ

Çâle Allâhu tebâreke ve te‘âlâ inne me’âl ‘usri yüsâ

(210)

Bizi küffâra zâr itme İlähî

Bizi ağyâra yâr itme İlähî

Kendü ilinde olan şâh u kebîr

Dâr-ı ğurbetde olur ğor u ğaķîr

Ger ğarîb olsa esîr kim araya

Çâresi yok eli irmez çâreye

Senden ayrudan aña dermân yok

Ğayrı hîçbir kimseden imkân yok

[54a]

Ğarîb olan esîri sen esirge

Zelîl olan faķîri sen esirge

Eger iĥsân idersen it ğarîbe

Eger in‘âm idersen it ğarîbe

Ġaribe luş u iřsān eyle haşdur
Hem evlā vü muşall ü müsteşaşdur

Ġarib olmaz kişi İslām işinde
Ġarib oldur ola ālām işinde

Şala mişnet bucağında gōrilmez
Ki hiç yarasına merhem urılmaz

Kāfir işliminde oldum ben Ġarib
Sen řalās it bizi şurtar ‘an-şarib

(220) Ġayrıdan yoşdur ümidüm Rabbenā
Senden irer derdime dermān başa

Şapuşa yüz süregeldüm yā Ġanī
Rařmetünđden eyleme nevmiz beni

Daşı āřir nefesde başa imān
Naşib eyle hidāyet daşı Kur’an

İy Ĥudāyā sen bilürsin řālümü
Gice gündüz nicedür ařvālümü

Misine zindānı işe biz Ġarib
Gōzyařıyla yazmışam bunu ‘acib

Unutmasun du‘ âdan bizi yārān
Ki şimdi meskenümüz oldu zindān

Bu miskīne du‘ ā iden kerīme
İrişdür daḡı hem dārü’n-na‘ īme

Du‘ ā-yı Āḡir-i Münācāt

İlāhī birliğün zātun ḡaḡıyçün
Daḡı ism ü sıfātun ḡürmetiyçün

İlāhī kudretün ḡaḡıyçün olsun
İlāhī ḡikmetün ḡaḡıyçün olsun

Esirīyi ḡoma kāfir ilinde
Senün ḡikrün durur dā’im dilinde

[54b] (230)

Selāmetde anı şādān idesin
Ki cennetde anı sulṡān idesin

Viresin cennet içinde merātib
Ki taḡrīrinde ‘ āciz ola kātib

Fī-Beyāni’l-Mev‘ ize

Gel imdi dünyede bu ḡālī fikr it
Selāmet ni‘ metine daḡı şükr it

Daḡı ḡayrı ni‘ amlar bī-nihāye
Ki ḡaḡı ni‘ meti diyem behāya

Huřuřā meskenūnde řād u hurrem
Olasın hem cihānda dağı bī-ġam

Vaşan ĥod kişiye devlet degül mi
Dağı řaġlık şağa ni' met degül mi

Ki Ĥađdan ġayrıya sen şul olayduğ
Ĥađuđ řullıķlarından hem kılayduğ

Ťurayduđ gice gündüz çıblak u ağ
Olayduğ il eline dağı muĥtāc

Şağa teng olma mıydı uşbu dünyā
Ne ađret elūne girer ne dünyā

Niçün gelmez senūđ yāduđa bunlar
Neler çeker cihānda şul olanlar

(240) Niçün fikr itmeyesin bu işi sen
Niçün şükr itmeyesin iy kişi sen

Gel iĥsāna şükürler kııl dem-ā-dem
Gice gündüz' ibādet eyle her dem

Çıl řanā' at dā'imā āzāde ol
Kimseye baş egme istiġnāda ol

Başa sultân olmadur âzâdelik

‘ Āleme hân olmadur âzâdelik

Anuñ içün kimse dimeye çerā

Diledügi yire her kıanda vara

Hîç cihân içre bunun gibi daħı

Olmaya bu zevk ‘ âlemde aħı

[55a]

Devlet elden gitse yoħdur çāresi

Tā ölince hîç oñılmaz yarası

‘ Āķıbet fikr eylegil ğāfil me-bāş

Bitmeyiserdür kesildi çünki baş

Soñunu fikr itmeyen pişmān olur

İşgi güci āh ile efgān olur

Meşveret kııl dostlarıñla her zemān

İster iseñ olmaya yahşısı yaman

(250)

Re’ı ü tedbīrine itme i’ timād

Ṭut naşīhat eyleme daħı ‘ inād

Ol kişi kim kendüye mağrūr olur

Halk içinde daħı ol menfūr olur

Pes gurūr ider anı elbet helāk
Ağlayu ağlayu eyler yağa āk

Kimse dimez anuğ iun āh u vāh
Hāl-i ‘ālem bōyledūr bī-iřtibāh

Ger dilersenđ cihānda zevķ u mesrūr
Qıl hāzer devletūne itme gurūr

Ger gōnūl [sen] virūr isenđ dūnyāya
Az zemān ire dūřersin ğavgāya

Yüzūne ğülse egerçi bir ān
Ağladur soğra seni nie zemān

Bir řafāsına anuğ biğ ğam var
Bir cefāsına dağı biğ ğam var

Ekřeriyā bulınur cevr ü cefā
Qatı az vāķi‘ olur mihr ü vefā

un gele emr-i Hāķ ile taķdīr
N’eylesūn ađa ‘āķıl u tedbīr

(260)

Elem ğam ğuşşa ekme dağı zinhār
Gelūr elbet gelecek her ne ki var

Olmağ istersen belâlardan emîn

Her işünde olasın sen de emîn

Sen esürge dil-şikeste hasteyi

Dağı dermân eyle kırtar besteyi

[55b]

Derdmend bî-çāreye yār olagör

Buñ deminde dağı hemvār olagör

Sağa dağı gayrılar hem raḥm ide

‘ Ākıll olan bu sözümi fehm ide

Merḥamet ehline Ḥaḳ raḥmet ider

Ḥalk-ı ‘ ālem dağı hem nuşret ider

Eylik issi ‘ ākıbet iylik bulur

Kemlik issi kemliginden kem görür

Eylige ḳādir degülseñ iy kişi

Kimseye itme şaḳın kim kem işi

Eger hıç kimseye olmaya ḥayruñ

Şaḳın kim görmeyeler dağı şerrüñ

Luṭf ile güldürmez iseñ kimseyi

Ḳahr ile ağlatma hıç bir kimseyi

- (270) Bu meşel ağladanı Hâk ağladur
 Āteş-i fūrkatle bağrın tağladur
- Şağın ednā sözine terlenme
 İli ‘ avret şanuban erlenme
- Er odur kim sözine şādık ola
 Fi’ li kavline²⁴ muṭābık ola
- Cevr ü qahr eylese dil-dāra me-gū
 Her ne dirse qo disün yāre me-gū
- Qıl maḥabbet gör gözet ağıyār sen
 Seni sevsün dir iseñ dil-dār sen
- Her ne kısmet olındı ise saña
 Māni‘ olmaz cihānda kimse aña
- İrişür kısmet-i Hâk lem-yezelī
 Qısmetün her ne ise tā ezelī
- Qoma elden seḥāyı qıl keremler
 Ki def‘ ola başuñdan hep elemeler
- Sen iḥsān eyler iseñ devletünde
 Saña dermān olısar fūrkatünde

²⁴ kavline: kavline dağı

Eger hayruñ var ise ola nâfi^ç

Belâ vü miñnetüñe ola dâfi^ç

[56a] (280)

Eger ihsânuñ olmazsa gedâya

Düşersin lâ-cerem cevr ü cefâya

Ne deñlü çok kazansañ kor gidersin

Ki şanma anı kim alur gidersin

Ne az ola ne çok ola kifâyet

İdesin anuñ ile hem kanâ^ç at

Saña direm sözüm diñle qarındaş

İyü yatlu giçinür sağ olan baş

Âñiret dirligiçün zâd eyle

Âñiret mülkini âbâd eyle

Âñiret derdine dermân iste

Tevbe tevfiķ eyle imân iste

Çazanma mâlı sen düşmânuñ için

Senüñ ^çışkuña yirler cânuñ için

Helâl olursa virürsin hisâbı

Harâm ise çekersin hem ^çazâbı

Bilürsin ‘âkıbet bunı ölürsin
Ki öldükden dağı sonra n’olursın

Ölüm hâli yiter kişiye vâ‘ iz
Aña lâzım degül ğayrı mevâ‘ iz

Qāle’n-nebī şalla’llāhu ‘aleyhi ve’s-sellem keyfe bi’l-mevti mevâ‘ iz

(290)

Gel iy ‘âkıl cihānuñ devletine olma [sen] şādān
Helāk eyler seni āhır ki olsañ ‘āleme sulţān

Göñül virme anuñ zevk u şafāsına şağın zinhār
Olur her vuşlatuñ āhır şoñıñda ‘âkıbet hicrān

Cihānda Qahramān olsañ dağı şāhib-ķırān olsañ
Düşürür arķağ üstine şikest eyler seni devrān

Murāduñca olup devrān yüzüne gülse bir kaç gün
Çıkarur arķadan cāmeñ ider āhır seni ‘uryān

Bir iki gün seni mağrūr ider bu çerh-i ğaddār
Fırāk ile giçer ‘ömrüñ ki güldürse seni bir ān

Gelen giçer konan göçer ķarār itmez ulu kiçi
Şağın a‘ dāya aldanma düşürür furşatuñ düşmān

[56b]

Süleymān ü Sikenderveş ki Qāfdan Qāfa hükmi itsen
Ki taħķīķan olursın ‘âkıbet hāk ile [sen] yeksān

Çanı Âdem çanı Havvâ çanı İdrîs çanı Nûh
Çanı Yûsuf çanı Belkîs çanı hem Âsaf-ı devrân

Çanı Mûsâ çanı Harûn çanı ‘îsî çanı Meryem
Çanı cinnîlere hüküm eyleyen [ol] Şâh Süleymân

Çanı Hârût çanı Mârût çanı Câlût çanı Tâlût
Çanı Eyyüb çanı Dâvût çanı hem²⁵ şâh-ı Horâsân

(300) Çanı Efrâsiyâb [u] Cem çanı Dârâ çanı Rüstem
‘Acem mülkine hüküm iden çanı Tûrân çanı Mervân

Çanı Cemşîd çanı Şeddâd çanı Kayşer çanı Kisrâ
Çanı Nemrûd çanı Kârûn çanı Fir‘avn çanı Hâmân

Ger a‘lânun ger ednânun düirilür defter-i ‘ömri
Cihâna çaldı mı Gâzî Murâd Hân ibn Orhân

Ki bunca pâdişâhlar hep yaturlar zîr-i hâk içre
Huşûşâ ki bilürsin kâdadur Sulţân Süleymân

Niçe şehler şehinşâhlar çamusı oldu nâ-peydâ
‘Aceb geldi mi dünyâya çanı Aħmed çanı ‘Oşmân

Her kaçan kim çabz-ı rûh için gele peyk-i Celîl
Göz yumup açınca ol bir şahşâ hiç virmez emân

²⁵ hem: hem MıŖr ile

Bu cihānda ‘āqıl olana ölüm ‘ibret yiter
Çün bilürsin pes müsāfirdür kişi tutmaz mekân

Çünkü ‘ömrüñ bilesin kim intihāsıdur ecel
Yā serir üstinde teslim eylemişsin yā saman

Eger dünyā serāyında bulınsa ölüme dermān
Ki cümle varını virüp alurlardı kamu a‘yān

Çamu insān kamu cinnī ecel cāmını nüş eyler
Ecel hamrını içmekde kamu şāh u gedā yeksān

(310) Ki zīrā Hāğdan ayrunuğ kamu vardur zevāli pes
Ne kim cānlu var ise hep viriser cümleten cān

Bi-ğamdi’llāh gedā olmağ ne devlet ne sa‘adetdür
Hele olmaz anuğ için kıyāmetde hisāb mīzān

Gel imdi ħ‘āb-ı ğafletden gözün aç olma nā-binā
Ne anlarsın saña aşşı ider mi şoğ peşimān

[57a] Ki Hāğdur evvel āğir pādişāhlar padişahı
Anuğdur mağfıret rağmet anuğdur luğf ile ihsān

Kimin gülşende gülmekde ki her dem eyler ol şādī
Kimin luğfi ile her dem ki güldürür ider ħandān

Kimin miñnetde zaħmetde ki her dem eyler ol zārî

Kimin ahrı ile her dem ki eyler dīdesin giryān

Gözetseñ Ha rızāsını irürsin cennet-i ‘Adne

Eger dünyāda zulm itseñ olur yirüñ senüñ nīrān

amunuñ ħālıı Allāh amunuñ rāzıı Allāh

amunuñ vāsıı Allāh anuñdur ħükm ile fermān

amunuñ šāni‘ i Allāh amunuñ māni‘ i Allāh

amunuñ rāfi‘ i Allāh amu derde ider dermān

Ki cümle yir gök ehlinüñ murādın virici Allāh

Murādum bu durur andan ki feyz ide bize sübhān

(320) Bu dünyā fānīdür fānī göñül terk eyle sen anı

Bulasın derde dermānı iriše raħmet-i Yezdān

İlāhī ‘āciz ü zāram ki yodur ğayrı bir varum

Ğarībem kime yalvaram benüm ıl derdüme dermān

Yüzüm yire oyup geldüm apuña ben İlāhī

Bağışla her ne var ise ki bende cürm ile ‘ișyān

atı o ekmišem düşmān elinden cevr ile ahrı

ușūșā meskenüm ħālā olupdı dünyede zindān

Ḳabül eyle bu ḥacātum ḥabībün ḥürmeti için

Esîrî ḳulunuḡ eyle ḳamu düşvārını āsān

İlāhî bu durur senden benüm aḳşā-yı maḳşūdum

Viresin cennet içinde zebercedden bize evṫān

Daḡı cennet serāyında kızıl yāḳūt [u] aḡmerden

Serāylar köşkler ü evler daḡı ḥūrî ile ḡılmān

Fî-Beyāni Ḳudreti Allāhu Te‘ālā ‘Azze ve Celle Şānehu

Yoḡ iken ‘ālemleri bir ān iden Ḥaḳ

Nihān ḳudretlerin ‘ıyān iden Ḥaḳ

Ḳamu eşyā Ḥaḳuḡ emriyle peyda

Yiri sākın göḡi devrān iden Ḥaḳ

[57b]

Kemāl-i ḳudretin izḡār için ol

Kimin ḡayvān kimin insān iden Ḥaḳ

(330)

Kimin ednā kimin a‘lā kimin bālā

Kimin dānā kimin ‘irfān iden Ḥaḳ

Kimin aḡa kimin big kimin paşa

Kimin bende kimin sulṫān iden Ḥaḳ

Kimin müftî kimin ḳāzî kimin rāzî

Kimin ni‘metine şükrān iden Ḥaḳ

Kimin ma' mür kimin mesrûr kimin mehcûr

Kimin devlet ile şādān iden Hâk

Kimin mü'min kimin mürşid kimin zāhid

Kimin 'ābid kimin a'vān iden Hâk

Kimin 'ālim kimin kâ'im kimin şā'im

Kimin kāmīl kimin noqşān iden Hâk

Kimin ebter kimin kemter kimin ħor

Kimin aĥmaĥ kimin nā-dān iden Hâk

Kimin aġyār kimin dil-dār kimin yār

Kimin dünyāda ser-gerdān iden Hâk

Kimin āşüfte vālih kimi mest kimi ĥayrān

Kiminüġ göġlini vīrān iden Hâk

Kiminüġ ni' meti mebzûl kimine kimisini ĥul

Kiminüġ cigerin biryān iden Hâk

(340)

Kimin alan kimin tālān kimin nālān

Kiminüġ dīdesin giryān iden Hâk

Kimin müfsid kimin mücrim kimin 'āşī

Kiminüġ cürmini ġufrān iden Hâk

Kimini zār kimin derde giriftār
 Kiminüñ meskenin zindān iden Hāḡ

Kimin yüksek kimin orta kimin alçaḡ
 Kimini ḡāk ile yeksān iden Hāḡ

Kimin muḡlim kimin zānī kimin bekrī
 Kimin ‘ işyān kimin küfrān iden Hāḡ

Kimin ‘ aḡreb kimin ḡa‘ leb kimin kelb
 Kimin ilan kimin çıyan iden Hāḡ

[58a] Kimin maymūn kimini şīr kimin ḡınzīr
 Kimin cinnī kimin şeytān iden Hāḡ

Hāḡuñ emriyledür bu cümle eşyā
 Ḳuşadup dön[dü]rüp ‘ uryān iden Hāḡ

Degüldür kimse nef‘ a zarra ḡādir
 Kimini dost kimin düşmān iden Hāḡ

Bu maşnū‘ āta kimse ḡādir olmaz
 Kimin zinde kimin bī-cān iden Hāḡ

(350) Bu cümle kā‘ inātuñ ḡāliḡıdur
 Ḳamunuñ rızḡını iḡsān iden Hāḡ

Ne kim bilür yaradur hayrı şerri
Nihân rüşen bilüp iz'ân iden Hâk

Ki Hâkdan gayrı yokdur kudret issi
Şoru hisâb şırâţ mîzân iden Hâk

Anuñ hükmine kimse mâni' olmaz
Çamuya hüküm ile fermân iden Hâk

İki menzil yaratdı bundan aqdem
Birin cennet birin nîrân iden Hâk

Kiminden râzi olur kor na'ime
Kimini luţf ile handân iden Hâk

Kimini kor cehennem âteşine
Kiminüñ yaşını 'ummân iden Hâk

Umaruz şormaya şoru hisâbı
Bizi bu dâreyne mihmân iden Hâk

Niyâz eyleyelüm dâ'im Hudâya
Çamu dertlülere dermân iden Hâk

Gine ide bize luţf u keremler
Keremler eyleyüp ihsân iden Hâk

(360) Elümden ne gelür çäre ne idem
 Düşürüp ğurbete hayrân iden Hâk

Ola bir gün ki güldüre Esîrî
 Ki derd ile seni giryân iden Hâk

Ki hiç bir kimseden yoğdur ümîdüm
 Benüm de derdüme dermân iden Hâk

[14a] **Leyse li'l-insâne illā mā se'ā**
Der-Beyân-ı Münâcât-ı 'Arz-ı Hâcât
 İlâhî kâziyü'l-hâcât sensin
 İlâhî sâmi'ü'l-aşvât sensin

Ki senden ğayrı yoğdur Tanrı Allâh
 Yiri gögi yaradansın sen Allâh

Gice gündüz direm ben Allâh Allâh
 El açup yalvaram ben Allâh Allâh

Yine geldüm kapuğa ben İlâhî
 Çamu 'âlemlerün sensin ilâhî

Ġanîsün ğayrılar hep açlardur
 Cihân halkı sağa muhtâclardur

Benüm kıl derdime dermânüm Allâh
 Esirge ben kulı rağmânüm Allâh

Çulur işi haḫâ vü cürm ü ' işyân
Senüñ işün ' aḫâ vü ' afv ü ğufrân

(370)

Seni koyup kime varam İlâhî
Ki yoḫdur ğayrı yalvaram İlâhî

Senüñ birligüñe ikrâr idenler
Senüñ dergâhuña toĝrı gidenler

Ki olmaz raḫmetünñden biri maḫrûm
Çamusı fazluñ ile ola merḫûm

Ḥuşûşâ düşmenüñe şubḫ u şâmı
Virürsin her birine dürlü kâmi

Ki yoḫdur kimseden dermâna tâḫat
Girü senden olur bize ' inâyet

Baḫr-i ğamda ' aḫlum oldu târumâr
Ṭalbınup çıḫmaĝa bulmadum kenâr

Bu vücûdum fülki baḫre batmadın
Götürüp çaraya kendin atmadın

Yâ İlâhî dest-ĝir ol sen baña
Saña şıĝındum meded senden baña

Bu gird-âb-ı belâdan bizi kırtar
Bilürsin gıtdüğince derdüm artar

[14b] Zâ'îf-i dil-şikeste beste oldum
Dağı haste şikeste-beste oldum

(380) Ğarîbem bî-kesem ben ğurbet içre
Zelilem hem haķîrem miĥnet içre

Ne şabra tâķatüm [var] ne cefâya
Ne def'e kudretüm var ne şifâya

Ne idem n'eyleyem dermân senden
Ķamuya hükm ile fermân senden

Saĥa yirden göge minnetlerüm var
Beni iĥsânuĥa eyle sezâvâr

Ne çekdüğüm benüm hîç kimse bilmez
Benüm derdime dermân kimse kılmaz

Yine senden olur olursa dermân
Eger olmazsa yirüm oldu nîrân

Senüĥ lutfuĥ eger olmazsa 'âş
Bilürsin çâresi vardur ĥalâş

Beni luḡ ile dil-şād eyle yā Rab

Yıkık göñlümi ābād eyle yā Rab

Bu maḡzūn ḡalbümi mesrūr eyle

Vîrāne göñlümi ma‘ mūr eyle

Beni dil-şād idüp def‘ it ḡamumu

Şafāyile giçür vaḡt ü demümi

(390)

Gide göñlümüziñ ḡüzn ü melāli

Daḡı def‘ ola düşmānuñ zalāli

Beni düşmen içinde ḡūr itme

Ġam-ı hicrān ile mehcūr itme

Yüzi ḡara ḡünāh-kāra meded ḡıl

Ġarīb miskīn ü bî-çāre meded ḡıl

Ne idem bilmezem ḡayretde ḡaldum

Bu derd dermānına fikretde ḡaldum

Kişi olsa ne denlü cüst u çālāk

İrişmezdür bu derde ‘akl u idrāk

Beni düşmenlere güldürme yā Rab

Bu derd ile bizi öldürme yā Rab

[15a]

Dün ü gün eylerem zār ile efġān
Benüm kııl derdime yā Rabb dermān

Yabānda almışam ġor u zelīlem
Gice gündüz belālarla ‘alīlem

Giġiř dünyā baa dar oldu ġāyet
Be-ġāyet mużtarib-ālem be-ġāyet

Oransız derd avālemd r benüm hem
Ġam u ġuřsa nevālemd r benüm hem

(400)

Revā mı derd ile biryān idesin
Beni düşmen ilinde aġladasın

Saa lāyık mıdur sulānum Allāh
Gice gündüz idem ben derd ile āh

Umaram ben faīri urtarasın
Daı dārü’s-selāma irġüresin

Görem dostlarımı ardaşlarımı
Bulam yāranımı hem eşler mi

Bu dünyāda daı bir kez avuşdur
Benüm cānum bedendeyken irişdür

Dağı hasretlerime sen kavuşdur

Ki sağ²⁶ esen bizi anda ulaştır

Beni kemler ile itme muķārīn

Benüm kemliklerümden şorma yarın

Benüm kemliklerüm kemden degül mi

Gözüm yaşı benüm nemden degül mi

Huşūşā sen bilürsin hālümüzi

Dün ü gün miḥnet ile zārumızı

Baḡa gülşeni nār itmek revā mı

Baḡa aḡyārı yār itmek revā mı

(410) Cihān içre ben olmazsam feraḥnāk

Fiḡān ile yaḡamı eyleyem çāk

Budur maḡşūd murādātum İlāhī

Ḳabül eyle bu ḥācātum İlāhī

Niçe bir aḡlayam zārī idem ben

Devāsız derdime yā ne idem ben

[15b] Gözümün yaşı ile bunu yazdum

Gözümün gevhherini bunda ezdüm

²⁶ sağ: sağ u

Saņa her dem niyâz eyler Esîrî

Ki kırtar kâfir ilinden yesîri

Der-Beyân-ı Kaşîde-i Hasb-i Hâl-i Esîrî

Cihâna hüküm iden Yezdân degül mi

Çuluna lutf hem çendân degül mi

Cihân içre benem derde giriftâr

Gözüm yaşî benüm bārân degül mi

Vaţan hasretligünden yana yana

İki didem benüm giryân degül mi

Firâk u zârî ile ağlamağdan

Ki çeşmümden akan yaş kan degül mi

Ġarîbem hem haķîrem ğurbet içre

Başum hem dağı ser-gerdân degül mi

(420)

Ne idem bilmezem hayretde kıaldum

Benüm ‘aqlum dağı hayrân degül mi

Ki her dem eylerem âh ile zârî

Ki zâr ile ciğer biryân degül mi

Giceler şubha dek âh eylerem ben

Ki âh ile dilüm nâlân degül mi

Zebûn oldum saña yalvara yalvara

Ki nālānum benüm sūzān degül mi

Yimek içmek baña ğuşşa ğam oldı

Dem-ā-dem çekdügüm hicrān degül mi

Yüzümi eylemişem kara toprak

Ki hāk ile beden yeksān degül mi

Zulümden bed cihānda hīç yoğ iken

Bunı bilmez ki ol hayvān degül mi

Tuṭalum çekmişüz cevır ü cefāyı

Bunı çeken dağı insān degül mi

Cefāma cevrimе raḥm eylemez hīç

Nice raḥm eylesün düşmān degül mi

[16a] Cefādan kılca kaldı çıқа cānum

Ḳarār itmez bedende cān degül mi

(430) Ki kōrkaram қalam kāfir ilinde

Çıқar ḥasretle bir gün cān degül mi

Ki cāndan ğayrı yoқdur hīç metā'um

Benüm cānum saña ḳurbān degül mi

Ḳara zindān içinde giçdi ‘ömrüm
‘Azîz ‘ömrüm benüm bir ān degül mi

Gül ü gülşen iken dā’im turağum
Ki şimdi meskenüm zindān degül mi

Neler çeker gelen cānā cihāna
Belāya cānumuz ḳalḳan degül mi

Benüm ḫālüm temāşā oldı ḫalḳa
Ki iller hep baḡa ḫayrān degül mi

Gören ḫālümüzi hep ağlaşurlar
Benüm ḫālüm k’ile seyrān degül mi

Baḡa raḡm eylemez yandum elinden
Ne bilsün cevheri nā-dān degül mi

Ḥaḳīḳat yoğ imiş dünyāda ḳat‘ ā
Baḡa raḡm itmeyen a‘ vān degül mi

‘Adūnuḡ cevrine yoḳdur nihāyet
Daḡı yoḳ ḡāyeti pāyān degül mi

(440) Dün ü gün eylerem saḡa niyāzı
Daḡı inşāf daḡı oran degül mi

Baḡa dūşmenleri güldürme her dem
Ki dūşmân hep baḡa ḡandân degül mi

Yıkık gönlümi ma‘ mür it benüm sen
Cefâyile göñül vîrân degül mi

Zebūnam derd ile ḡalmadı tākāt
Ki derdime benüm dermân degül mi

Bu aradan bizi ḡaldur kerem it
Ḥalâş olmaḡ baḡa âsân degül mi

Bizi ḡurtarasın dūşmân elinden
Ne var luḡf eyleseḡ iḡsân degül mi

[16b] Baḡa ḡam ḡuşşa taḡdîr eylemiş Ḥaḡ
Ḥamu iller ki hep şādân degül mi

Yüzüm ḡarasına baḡma İlâhî
Ḥuluḡ işi ḡaḡâ ‘ işyân degül mi

Şuçum ‘afv it ḡünāhum sen baḡışla
Senüḡ ismüḡ daḡı ḡufrân degül mi

Benüm eksükligüm çoḡdur bilürem
İşüm gücüm benüm noḡşân degül mi

- (450) Ki yoğdur ğayrılardan çāre ümmīd
 Bizī kırtaracağ sübhān degül mi
- Ki ğayrı kimden olur baña dermān
 Benüm Rabbüm dağı raħmān degül mi
- Esirgerseğ esirgersin esīri
 Ki senden umaram fermān degül mi
- Kimin bende ider kimisini şāh
 Kıamuya ħükm iden sulţān degül mi
- Fī-Beyāni'l-Aħvāli Esīri**
- Giriftāram bugün hecr ile nāra
 Kıavī olmayıcağ tālī^ç ne çāre
- Ki iller dem-be-dem zevğ u şafāda
 Bu bī-çāre ğarīb ilde cefāda
- Gelen çeker cihāna çok felāket
 Dükenmez söylenürse tā kıyāmet
- Ĥuşūşā düşmen illerine düşen
 Olur şanma cihānda şādī vü şen
- ^ç Adūnuğ cevrine yoğ ħadd ü ğāyet
 Zebün oldum zebün oldum be-ğāyet

Zebûn oldum Fireng kâfirlerinden

Dutuşup yanmışamdur ellerinden

(460)

Şu hâdden zârram a' dānuḡ elinden

Zehirler içerem her dem dilinden

Bilüm bükdi benüm Ermenî kâfir

Ki zerre deḡlü yoḡ imānı kâfir

[17a]

Dimez kim Hâḡ yaratdı bu da insân

Yüzümü eyledi ḡāk ile yeksân

Revân oldu gözümdeḡ kan ile yaş

Baḡa kimse degül bu yolda yoldaş

Yidügüm ḡam gözümüḡ yaşı hem-dem

Ki ser-gerdān başum ' aḡl oldu sersem

Günāhum yoḡ iken her gün döḡerler

Sen imān ehlinin diyü söḡerler

Ki herḡiz görmedüm ben böyle bed-baḡt

Daḡı baḡrı demürden taşdan saḡt

Ki şerḡa şerḡayam düşmān elinde

İki pāyum demür zencire bende

Ki kaldum yalıñuz zindān içinde

Dün ü gün zār ile efgān içinde

Başum alup gidecek yir yoñdur

Niçün böyle idersin dir yoñdur

(470)

Baņa itdügi iş zulum degül mi

Bu İslām ehline ölüm degül mi

Zevālin vir ‘adūnuñ sen İlāhī

Elinden itmeyelüm dün gün āhı

Helāk eyle benüm düşmānlarımı

Kim itmişdür yanar āteş yirümi

Dañı müzī münāfık şerlerinden

Ki sen şakla kabīh efkārlarından

Müyesser olmaz ise baņa gülmek

Muğarrerdür bıçağa düşüp ölmek

Yāñod kurtulmağ olmazsa müyesser

Zehir yiyüp helāk olmağ muğarrer

Eger senden dañı olmazsa çāre

Muğarrerdür aşam kendümi dāra

Eger ölür isem ben bu ezâda

Su'âl itme baña rûz-ı cezâda

Ki her kim dirse kim Hâk rahmet itsün

Hudâ anuñ maqâmın cennet itsün

[17b]

Çü böyle oldu bize emr-i Yezdân

Hemân şabr eylemekdür çäre imkân

(480)

Ezelden başuma yazmış bunu Hâk

Cefâ için yaratmış bizi muñlağ

Nice şerh eyleyem gelmez beyâna

Dimek lâzım degül günden 'ıyâna

Hemân 'âkıll olan bir sözden añlar

Anuñ kim 'aql idrâki yoğ ne añlar

Anuñçün eyledüm bunu hikâyet

Bileler hâlümüz degül şikâyet

Fî-Beyâni'l-Meşel

Ki bir söz kaldı ancağ söylemedük

Ki kalmadı ki hiç bir söz dimedük

Olup nâ-çâr anı da söyleyelüm

Ki andan gayrı dağı n'eyleyelüm

Ola her kim bige yā paşaya kul
Anuñ hizmetin ider az eger bol

Dise ol kimse big paşa kulıyam
Degül gayrıların hâşâ kulıyam

Ki havf itmez ki hiç düşmân şerinden
Yağasın kurtarur a' vān elinden

Aña bir kimse zulüm idemez hiç
Yürür bî-bāk eger ir ü eger giç

(490)

Ki bir gün nâ-gehānî gaflet ile
Çapısından gide hem fırsat ile

Girü gelse anuñ hem çapısına
Çılup hizmet tura hem çapısına

Ki kılsa 'özrini her gâh çatında
Çabül eyler girü çor hizmetinde

Çulumdur diyü ider aña ihsân
Ki derdine çılur hem dağı dermân

Ne kim vardur murâdı hâşıl eyler
Ki her ne ister ise vâşıl eyler

[18a]

Ĥudâ cümle ululardan uludur
Ki şehler daĥı Taĥrınıuĥ ĥuludur

Ĥaĥuĥ ĥulları zârî zârî inler
‘ Acebdür kim görenler bunu taĥlar

Kimin düşmân elinde zâr ider ol
Cânından kimini bî-zâr ider ol

Ne ĥikmetdür bu ĥikmet ne biline
Virür dostlarını düşmen eline

Ki ol kâfirlere fırsat virür hem
Fesâdâta daĥı ruĥşat virür hem

(500)

Ve illâ kâfirüĥ zulmin ü cevrin
Bilür misin nedür ef’âl ü taĥrın

Yoĥ iken hîĥ zulmden bedter ef’âl
Ne ĥikmetdür ki bilmem böyle bed-ĥâl

Ki dîn ehli Ĥaĥuĥ ĥatında mergüb
Ve illâ düřmenüĥ destinde maĥlûb

‘ Acebdür ehl-i imân derd ile zâr
Ki zâlimler elinde hem giriftâr

Çamuya hüküm ile nüfret viren Haç

Her işde kişiye kudret viren Haç

Ki bilmem bu ne hikmetdür İlahî

Ki Tanrı kulu ider dün gün ahı

Çazâdan ‘âkıll olan alur ‘ibret

Ki vardur hem çazâda gizlü hikmet

‘Akıll irmez Haçun kudretlerine

Su’âl olmaz anuñ hikmetlerine

Ki kudret issi bilür kudretini

Girü kendü bulur hem hikmetini

Bileler birliğin kudretlerinden

Alalar ‘ibretin hikmetlerinden

(510) Cihân başdan başa ‘ibret degül mi

Cihân içre olan hikmet degül mi

Beyân-ı Çaşide-i Hikmet-i Rabbânî

[18b] Haçret-i Haç bu cihânı yoğ iken var eyledi

Gizlü hikmetler ile şun‘ını izhâr eyledi

Yiryüzini kullarına eyledi dârü’n-ni‘am

Güne güne mîveler bitürdi eşcâr eyledi

Gösterüp rāh-ı hidāyet āyet-i Kur'ān ile
Fahır-ı 'ālem hazret-i Ahmedle iḥbār eyledi

Muştafāy[1] itdi fahrü'l-mürselin 'ālemlere
Enbiyānuḡ ceyšine hem daḡı sālār eyledi

Reh-ber oldı ṡođrı yola mürselin ü etkıyā
Enbiyāyı bu cihān ḡalkına ser-dār eyledi

Kimisine itdi daḡı hem tecellī-i cemāl
Nūra ġarḡ itdi kimin kimisini nār eyledi

Ḥazretine lāyıḡ itdi kimisin bī-iştibāh
Kimisini raḡmetine nā-sezāvār eyledi

Devlet ile pādişāh itdi kimin 'ālemlere
Şevket ü 'unvān ile kimini ḡünkār eyledi

Kimisini sākın itdi meskeninde rüz [u] şeb
Gice gündüz yıl gibi kimini devvār eyledi

(520) Kimisini ġül gibi ġülşende ġülmekde ḡodı
Kimisini zaḡmet ile dem-be-dem zār eyledi

Kimisine daḡı virdi şefḡat ile imtizāc
Luṡf u iḡsān ile kimin kimine yār eyledi

Kimisinüñ hulqı gökçek kimisi hüsni cemāl
Şive-i güftār ile kimini dil-dār eyledi

Kimisi āşüfte vālih kimi ser-gerdān olup
Kimini gül bülbül itdi kimini hār eyledi

Kimisine virdi dünyā devletin hādden füzūn
Bu cihānı kimine giñ kimine tar eyledi

Eylemişdür kimisinüñ devleti dā'im qarār
Kimisini zillet ü kılletle nā-çār eyledi

Bu cihānı cennet eyledi kimine Kirdigār
Kimisine 'iş [u] nūşı zehr ile mār eyledi

Kimisi her dem şafāda kimisinüñ vaqti hoş
Kimisine derd virdi girü tīmār eyledi

[19a] Kimisi çekmiş degül derd ü belā renc ü 'anā
Gice gündüz kimini derd ile bīmār eyledi

Kimisini ser-keş itdi kimisi 'āşī 'inād
Kimisi baş egdi Hāqqa kimisi 'ār eyledi

(530) Kimisinüñ giçdi 'ömri hābs ile zindān ile
Gözlerine rüşen olmuş 'ālemi tār eyledi

Âh u zârî kı lup ipler kimisi leyl ü nehâr

Çihresini rûzgâr kiminüñ evkâr eyledi

Eyledi kimisini hem dağı bed-hû hem kerîh²⁷

Kimisini cehl-i ‘ işyân ile murdâr eyledi

Pâ-bürehne kıldı kimin kimini aç eyledi

Çapu çapu yeldürüp kimini ber-dâr eyledi

Birbirine beñzemezdür cümle envâ‘ -ı beşer

Her birisin dağı bir derde giriftâr eyledi

Bunca ecnâsı yaratdı biribirine ‘ adû

Kimin imân ehli kimin dağı küffâr eyledi

Hiçmetini kimse bilmez böyledür hük-m-i İlâh

Kimisini ‘ âleme cevr ile cebbâr eyledi

Hiçmetini kendü bilür kendüye olmaz su’âl

Kimse bilmez şan‘ atını gizlü esrâr eyledi

Yir gök içre hâzır iken ol münezzeh pâdişâh

Birliğini hâşe li’llâh kâfir inkâr eyledi

Bulısarlar dâr-ı ‘ uqbâda dağı oddan necât

Birliğini şıdğ ile her kim ki ikrâr eyledi

²⁷ hem kerîh: kerîh hem

(540)

‘İbret ile kıl nazar dünyāya ‘aqluñ var ise

Bu cihānuñ cünbişine ‘ākıl efkār eyledi

Āh n’idem n’eyleyem düşdüm ‘adūnuñ şehrine

Cānumuza cevr ü miñnetle cefa kār eyledi

İy dirîgā ḥasretā ḥayfā ḥaķīrem nā-murād

Derd-i miñnet cānumuzdan bizi bî-zār eyledi

Dostlar n’itdi neler getürdi devrān başuma

Mūnisüm ğam hem-demüm hemm daḥı aġyār eyledi

İr giç irür herkese taķdîr-i Ḥaķ [bi]lā-kelām

İy Esîrî añlama çerḥ-i sitem-kār eyledi

[19b]

Hikāyetü’l-Ḥāl Fî-Misine

Meger günlerde bir gün nā-gehānî

İrişmiş idi aḥşamuñ zemānı

Ki zindānuñ kapanmışdı kapusu

Belürsiz olmuş idi hem yapusu

Var idi yanumuzda yidi kişi

Ki hiç yoġ idi anlaruñ da işi

Taḥayyür içre yalıncaķ dururken

Kimi yatup kimimiz otururken

Nuḥūset üzre geldi bir ‘aceb fāl

Ki zindān ḳapusu açıldı der-ḥāl

(550)

Elinde ḥarbesiyle geldi kāfir

Dīni imānı yoḳ Ermenī kāfir

Niçe elfāz ile itdi şütümü

Daḫı ḳarb ile gösterdi hücümü

Yapuşup şaḳaluma bir’ki urdı

Ururken hem daḫı bu sözi dirdi

Baḡa tiz biş yüz altun getiresin

Bulup her ḳanda varsa yitüresin

Ki yoḫsa seni iki pāre idem

Vücūduḡ tīg ile pür-yara idem

Ne iḡlersin ne yaḡa kim varasın

Elümden cānı ḳanda ḳurtarasın

Yidürdi zehri baḡa aş yirine

Ḳan aḳıtdı gözümden yaş yirine

Hemān dem-beste ḳaldum zār [u] ḫayrān

Ki ‘aḳl u fikrüm oldı hem perīşān

Baḡa teng eyledi ḡāyet cihānı

Yā kendümi helāk idem yā anı

Didüm yoḡ olmadan ḡayrı ʿ ilācı

Ki itdügi zulum ölümde acı

(560) Hıuşşā düşmen içre bir kıru nān
Bulunmaḡ daḡı degül iken imkān

[20a] Bulunur mı ʿ aceb biş yüz filori
Ki biḡ yılda bulunmaz bir filori

Bir iki söḡerek ü şoḡranuraḡ

Yanumuzdan ilerü oldu ıraḡ

Yine ḡapandı üstümüze zindān

Şanasın āteş ile yandı ten cān

Bu maʿ ḡüle zulümler bī-nihāye

Cefā vü cevre yoḡdur ḡadd ü ḡāye

Ki mazlūmuḡ ḡaḡı zālimde ḡalmaz

Cihāna zulm iden zālim de ḡalmaz

Çeker zālim daḡı zulmüḡ cezāsın

Göresin āḡiretde hem ezāsın²⁸

²⁸ ezāsın: izāsın

Ki her kim incidürse bî-günâhı

Aña elbet irişür bir gün âhı

Ža‘îf olanlara Hâk nuşret eyler

Ki mazlûma dağı hem şefkat eyler

İyü yatlu egerçi hep görünür

Şafâlar kim cefâlarla bilinür

(570)

Ger ekşi olmasa şatluda lezzet

Bilinmezdi dinürdi kim ne lezzet

Buňa beşzer çarađu olmayaydı

Žiyānuđ kadri hem bilinmeyeydi

Hemān bundan yiter aňlayana söz

Ki bundan dağı yig olmaya bir söz

Ķāle’n-nebî ‘aleyhi’s-selām ed-dünyā sicnü’l-mü’min ve cennetü’l-kāfir

Ne buyurdi kâ’inātuđ serveri

Ol Muħammed iki ‘ālem mefħarı

Bu dünyā mü’mine miħnet olupdur

Cihān kâfirlere cennet olupdur

Ki imān ehli bunda rāħat olmaz

Cihānda rāħat olan anda gülmez

Cihānda ħor zelildür ehl-i imān

Belālarla ‘alildür ehl-i imān

[20b]

Ve illā āhıret mülkinde ‘alī

Bulur her biri rif’atde kemāli

Ḳul odur rāzī ola taḳdīrine

İ‘timādı olmaya tedbīrine

Ḳaḳuḳ taḳdīrini hıç kimse bozmaz

Ḳaḳuḳ bozduğını hıç kimse düzmez

(580)

Her ne taḳdīr eyledi ise İläh

Rāzī ola itmeye ‘aciz ile āh

Bil zararlır ādeme āh u enīn

Ḳıl taḳammül derde şabr eyle hemīn

Ḳul odur ḳullıḳ ḳıla Ḳaḳḳa müdām

Getüre ‘özrini dergāha müdām

Rāzī ola Taḳrınuḳ buyruğına

Dün [ü] gün ḳā’im ola ḳullıđına

Her ne derd gelse başa Ḳaḳdan bile

Ağlayup kimseye ḳılmaya gele

Her işinde şabrı kim insân ider

Hağ te‘âlâ her işin âsân ider

Belâya şabr iden bulur halâşı

İki ‘âlemde olur Tağrı hâşı

Dün [ü] gün Hağğa yalvar eyle zârî

Zebercedden vire cennetde dârî

Ümîdüñ kesme Hağdan gice gündüz

Ki oldur rağmet iden hağğa düpdüz

Her işde kim dilekde ola Allâh

Ki Hağ yardımcı ola sağa her gâh

(590)

Yine Hağ hağretine yalvaralum

Yine çapısına yüzler sürelüm

Bizi hağr eyleye mü’minler ile

Vire dârü’l-cinânı anlar ile

Esîrî hağğına iden du‘âyı

Cihân içinde görmesün belâyı²⁹

Niyâz eyleyelüm Hağ hağretine

Sezâvâr eyleye ol rağmetine

²⁹ Bu beyit 110b’de derkenara şu farkla ikinci kez yazılmıştır:
Cihân içinde 20b: İki ‘âlemde 110b

[21a]

Āğāz Kerden-i Ser-encām-ı Esīrī

Biñ otuz dōrt yılı irişdi geldi
Nebīnūñ hicretinden çūnkim oldu

Ki şa' bān ayınuñ ikincisinde
Ki yek-řenbe gūni idi o gūn de

Pes řazā irdi Hūdādan nā-gehān
Kāfir illerine oluban revān

Niçe şağ u niçe şal' alar aşup
Misine nām kāfir iline dūřup

Řodılar bir řař içine řabs içūn
Oldum anda bir niçe gūn ile dūn

Otururken o zindān içre maħbūs
Dōğünürdüm dem-ā-dem nitekim kūs

(600)

Ki cümle her ne ise varı benden
Ayırdılar dağı ol yāri benden

Çū ben bī-çāre řaldum yalıñuz hem
Didüm gitdi o māhum çanda varam

Fiğān ile gözümdeñ yaş aķardı
Görenler acıyup göğüs řaķardı

Perîşân oldı ‘aqlum hayret aldı
Yemek içmek baña guşşa gam oldı

Hemân-dem itmeyüp şabr u qarârî
Derûndan eyledüm âh ile zârî

Yüzüm üzre yatup âh eyler idüm
Gözüm yaşıyla yirler şular idüm

Başuma kopardı şankim bir kıyâmet
Ne çâre aşşı itmez şoñ nedâmet

Gelüp kâfirler eylerdi ‘itâbı
Ki kırlarlar idi dâ’im ‘ıķâbı

Ṭurup dâ’im cezâ eylerler idi
Behâñu vir diyü söylerler idi

Cefâlar kıldılar çok dürlü baña
Didüm yâ Rab şıgınmışam çü saña

(610) Bu ebyâtı okıyup ağlar idüm
Gehî taş ile döğünüp dir idüm

[derkenar]

Îlâhî dest-gîr ol al elümi
Bana göster o şacı sünbülümü

N'idem yā ne kılam bilmem ilümi

Senüñ zikründen ayırma dilümi

Revān itdürme gözden yaşlarımı

Hem āsān eylegil her işlerümi

Çü hayret aldı ' aqlımı bilümi

Selāmet semtine eyle yolumu

İlāhī ben görem hasretlerümi

Dağı dostlar ile arkadaşlarımı

Beni kudret elünle şal vaşana

Ki şāzīlık irişe dil ü cāna

[108a]

Ser-encām-ı Hüseyn-i Bī-kām³⁰

Misinede bir evde habs iken ben

Çatı za' f üzre idi cān ile ten

Ayağumda var idi bend-i āhen

N'idem yā ne kılam bilemezem ben

Meger kaldurdılar günlerde bir gün

Çodılar zindān içine hem ol gün

(620)

Misine zindānında gice gündüz

Oturdum yalunuz niçe şeb [ü] rüz

³⁰ Başlığın iki yanına kırmızı kalemle çarpı işareti konduktan sonra sağ üst köşeye şu not yazılmıştır: "Diğķat! Esiri mağlaşi kullanan řāhib-i eřeriñ adıdır."

Görinmezdi ne şems ü ahter ü mâh

Hemân hâlümi bilürdi ol Allâh

Ĥazîn olmuş idi göñlüm be-ğâyet

Derūnum guşşa içre bî-nihâyet

Şaluvirmediler taşra beni çün

Didüm saña şıgındum ferd [ü] Bî-çün

Dirîğâ dir idüm ol Rabb-i sübhân

‘ Aceb kılar mı uşbu derde dermân

Umaram girü luftından o Mevlâ

Devâ kıla bu derde Ĥağ te‘ âlâ

Hemân işüm benüm Allâh[a] kalup

Keremler kânı sübhâna şıgınuş

Ṭalup hayret deñizine niçe dem

Dilüm pür-guşşa vü gözüm tolu nem

Vesîle yok durur hiç bir tarafından

Meger dermân ola ferd ü eħadden

O zindân içre iken zâr [u] giryân

Derūnumdan dir idüm âh evṭân

(630)

Meger günlerde bir gün nā-gehānī

O Ken' ān göregelmişdi nihānī

Görince yüzini bağrum delindi

Ki yaram üzre yara tāzelendi

Melūl oldu bu göñlüm anuñ için

Gözümden anlu ya adı anuñçün

Nice ālūñ am ile didi baa

Ki a dermān ide eyle temennā

Esir olan ne var ise Mūselmān

Acıyup dir idi ayfā ki iy cān

[derkenar]

Hemān-dem durmayup yine ulundi

ayālüm mi dūüm mi dinilürdi

Didüm baa meger dermān ide a

alā eyleyüben yüzüm ıla a

Ki mūkil ileri āsān iden ol

ul iken bendeyi sulān iden ol

Hemān göñlümi baqladum udāya

Murādın virici yosul u baya

[108b] Didüm lâ-taķnetü min-raĥmeti'llâh

Ümîzüm ol Ĥudādandur huva'llâh

(640) Ne deŋlü varsa anda kibr-i nâ-dân

Benüm feryādıma olurdı ĥandân

Beni ta' ne taşıyla taşladılar

Niçe bî-hüde söze başladılar

Taĥammül itmeyüp cân başdan aşdı

Maĥabbet âteşi kaynadı taşdı

Tevekkül eyleyüp Ĥaķķa tayanup

Ṭuru gelüp ġazab atına binüp

Didüm iy kāfir-i bî-raĥm u bî-dîn

Ĥudâ ĥaķķı seni ĥatlı idem uş ĥîn

Ĥalâş it bu ĥabisden vir ifâķat

Ki şabra ĥalmamışdur ĥiĥ tākāt

Hücüm idüp³¹ hemân ĥışm ile ṭurdum

Ġazab birle yaķasına el urdum

Baġa tîġın ĥılup ol dem ĥavâle

Teraĥĥum itmeyüp baķmadı nâle

³¹ idüp: idüm

Sürüp darb ile keştîye iletđi
Baña gör bu felek cellâdı n'itdi

İşüm key müşkil iken müşkil oldu
Derūnum ğuşşa vü³² ğam ile ıoldı

(650) Niçe bigler ağalar devlet issi
Ki devlet yüz çevürmiş zillet issi

Küreklerin dutuban ellerinde
Ki bir kaçtar demür ayaklarında

Bunu da Tanrı yaratdı dimezler
Kimin katlı eyleyüp hiç ğam yimezler

Eger yirden göge altun olaydı
Virüp kâfirlere cān kırtulaydı

Ki keştînüñ kapudanı didi hem
Uruñ ayağına āhen gidüñ hem

Kesüp tatlı cānumdan ümmizimi
Götürüp bahre atdum kendözümü

Talup deryāya bahriler ki ol dem
Çıkarup bend iderler dağı muhkem

³² ğuşşa vü: ğuşşa-i

İrişdi nâ-gehân Hâkkuñ kazâsı
Cemî' [an] şoydılar tenden libâsı

Çıkarup keştiden taşra bırağdı
Hemân ol sâ' at içre kâlkdı gitdi

Ecelsiz âdem ölmez bu 'aceb hâl
Hudânuñ emridür yahşsı yaman hâl

[109a] (660) Girü tekrâr beni habs eylediler
Ki biş aya degin çıkarmadılar

Bu ben bî-çâreyi tekrâr yalunuz
Kodılar bir yire görmez göziñüz

Tevekkül Hâkka idüp³³ şıgıñurdum
O künc-i zindân içre otururdum

Giçüpdür 'ömrümüz bu miñnet ile
Hezârân zillet ile şiddet ile

Ümîdüm kesmedüm hergiz Hudâdan
Umaram girü dermân ola andan

Hâlâş eyleye bu bend-i³⁴ belâdan
Hâbîbi hürmetine bu cefâdan

³³ Hâkka idüp: idüp Hâkka

³⁴ bend-i: bend ü

Ki İslām iline irgüre bizi
 ılup řādī bu gönül ile g zi

Lufıyıla bundan  z d eyleye
 Bu v r n gönlümüz  b d eyleye

Yaın müddet umaram H te'  l 
 Ki bir gün girü luf ide o Mevl 

Baışlaya şuumı ol keremden
 Ira eyleye am³⁵ end h[1] dilden

(670) şalup İsl m iline ben ulunı
 Sevind re keremden ben ulunı

avuşdura beni ardaşlaruma
 Buluşdura beni yoldaşlaruma

[Gazel]³⁶

Gel h ber vir iy şab  c n num oldu mı h b r
 Misinen n al' asında ekd g m miħnet keş r

Ĝurbete düşüp yalunuz eker m anca cef 
 Bilseler h l mi acırdı keb r   ger řaĜ r

³⁵ am: am u

³⁶ Bu gazel 109a'da mesnevinin sonuna, 67a'da gazeller iinde derkenara yazılmıştır. Balama uygun olduğu iin burada bırakıldı.

Bu Firengistân içinde çok meşakkatler çeküp
Çalmışam ayakda n'idem oluban ħor u ħaķır

Ħasret odı yaķdı cānum iy dirīgā n'eyleyem
Kim meger bu derde dermān eyleye Rabb-i ħadır

Ħaķķa şıgınuþ Esirî yazdı çünkim târiħi
Şal vaţana vir murādum yā vedūd [u] yā başır

Sene 1037

[94a] **Fî-Beyāni Bilādi'I-Küffār A' nî Misine Demmera'llāhu**

Elinde kāfirüþ bir ili vardur
Ol ilüþ daħı bî-ħadd ili vardur

Niçe ħal'aları hem şehri vāfir
Dün ü gün 'askeri içinde ħāzır

[94b] Çiçilya dirler anuþ aţasına
Ki düşmişdür ki baħrüþ ortasına

(680) Yidi yüz mîl yir olur hem ħarârı
Ki yoķdur ħal' a vü şehrüþ şümârı

Ki bir biliginüþ adı Misine
Anuþçün kim dimişlerdür Misine

Ħamu taşdan vü mermerden yapısı
Açuķdur her ħapusınuþ ħapusı

Leb-i deryāda hem vāқи' olupdur

İçi vü taşu kâfirle tölupdur

Қamu evler biri birine manzūr

Şoқақlar tоғru tоғru şanki mestūr

O şehrüh cā-be-cā etrāf[1] қal' a

Görinür her biri birine қal' a

Ki vardur hem aқar şular firāvān

O şehrüh çevresi bāğ ile bustān

Çiçekler vardur anda gūne gūne

Ki beñzer her birinüh rengi hūna

Müşābihdür güli hem ergāvāna

Ve illā şeftalūsı қatı a' lā

Üzümi enciri gāyetde boldur

Şanasın etmegi bir aқ güldür

(690)

Beyāz etmegi hem қara müşābih

Kirası nāri hem nāra müşābih

Be-gāyet iyü olur қаşқavali

Cihān aransa yoқdur hīç mişāli

Ve illâ âdemîsi zîşt-rûdur
Uyuz murdâr kabîh ü bed-ḥûdur

Şoḳaḳlarda çataşurlar gezerler
Biri birine karşı çat üzerler

Olsa yirden göge dek altunları
Açlığından yine ölür her biri

Gice gündüz bişürürler mercümeḳ
Ḳanda ola kim bula yiye semek

[95a] Ḳarclanurlar mâlı taşa âteşe
Başları cânları düşe âteşe

Ḳaçan kim olsa anda mâh-ı abril
Budur ‘ âdet ki anda ola her yıl

Şehirden taşraya dirnek iderler
Ulu kiçi şehirden hep giderler

Yaparlar her biri bir köşk-i ‘ âlî
Ki ḳalmaz ol tarafda gûşe ḥâlî

(700) Bir ay olur temâmet anda bâzâr
Metâ‘ in kişi cümle anda şatar

Ḳurālardan şehirlerden gelürler

Ki ol bāzāra anda cem^ç olurlar

Ki ol bāzāra bāṭıl şüretini

Bile alur gelür herkes putını

Ki anda ḥāşıl olan ibrişim hiç

ç Acemde vü Yemende olmaya hiç

Be-ğāyet ibrişim kānı durur kim

Ne ḥaddin ne ḥisābın kim bilür kim

Ḳadırgalar gelür ol demde anda

İrişür her biri var ise ḳanda

Ki İşpanya vü papa illerinden

Fıransa vü düḳa kāfirlerinden

Ceneviz İngiliz gemilerinden

Daḫı hem Venedik taraflarından

Gelen gemilerün yokdur şümārı

Virürler ibrişime cümle varı

Ḳamusın ibrişimle yükledürler

Girü illerine ḳalkup giderler

(710) Hûşûşâ kim hevâsı mu‘ tedildür
Kış eyyâmı dahı gâyet sehildür

Murâdum bu durur Hâk hazretinden
Bu illeri gidere ellerinden

Temennâ iderüm Hâkdan n’olaydı
Bu iller ehl-i İslâmuñ olaydı

Misine Kâl‘ası

[109b] Bu Misine didükleri vilâyet
Ki şehri kâl‘ası vâsi‘ be-gâyet

Leb-i deryâda çün vâki‘ olupdur
Ki her dürlü metâ‘ ile dolupdur

Ataşına Çiçilya hem dinilür
Cezîresi yidi yüz mîl yir olur

Misine bu cezîrededür iy yâr
Cezîresi yidi yüz mîl degül tar

İçinde toptolu şehri ü hişârı
Hisâba gelimez anuñ şümârı

Didüğümüz Çiçilyanuñ aşası
Ne deñlü var ise şehri ü kûrâsı

İpekler hâşıl olursa ne miqdâr
Cezîrede ne deñlü varsa iy yâr

(720)

İrişür Misineye yılda bir kez
Ne deñlü var ise çoğ u eger az

Misine hem ipek kâni ‘acâ’ib
Ki gûn-â-gûn ipekler var garâ’ib

Bu deñlü çoğ ipek olmaz ‘Acemde
Ne diyem var mıdur Hind ü Yemende

Ki her ne hâşıl olur bu nehirde
‘Aceb var mı dağı böyle dehirde

Ki her yılda kaçan güz faşlı irse
Ne deñlü kâfiristânlar var ise

Ne miqdâr varsa kâfir şark [u] garbdan
Venedikden Fırance illerinden

Dağı hem İngilisten her tarafından
Ki İspanya vü Cenviz cânibinden

Gelür bâzergâni şamunun anda
İpek ü ibrişim alurlar anda

Bir ay olur temâmet anda bâzâr

Dolar ipekle keştileri her bâr

Dağlurlar girü yirlü yirine

Gider her biri illülü iline

(730)

Bu durur bunlaruñ her yılda kârı

Gelen gemileruñ yokdur şümârı

Hîç almazlar ipekden ğayrı nesne

Çomazlar ibrişimden ğayrı nesne

[110a]

Sefînelerini [ez-]cümle bunlar

İpek yükiyle hep ÷oldururlar

Çü Maltadur Çiçilya karşusunda

Cezâyirle Tunusuñ cānibinde

Ki ol yanı durur Malta hem anuñ

Cezāiresine altmış mīldür anuñ

Naş[î]b eyle bunuñ fethini yā Rab

Müselmāna müyesser eyle yā Rab

O sultān ibn sultān Hān Murāda

Hudāyā irgür anı her murāda

Misineden Şarı Kıoz al' asına
Ki yüz yirmi ml olur bil Misine

Dağı biş ml Ğlavra (?) yaasına
Ki Polya dirler andan ötesine

Ki her Şehrün amu brsı bağe
Öter bülbülleri hem nie nie

(740)

Misinenn amu erfi al' a
Biri birin gzedr cümle al' a

Ğud nuşret vire Sultn Murda
Muadder eyleye fethini anda

Ki İslm ili ola cümle iller
Cihnda ayr ile yd ide diller

Anı Şaqla alardan İlah
Kim oldur ehl-i İslm pdişh

[Gazel]

Künc-i zindnda mell olup oturdum ben ar
Dir idüm kim meger Allh ola baa dest-gr

Misine didükleri al' ada vrn olası
Yalnuz tenh olurdum zindn ire ben esr

Hîç görünmez idi hürşid ile ahter ne kamer
Şıdķımı ol zü'l-celâle bağlamışdum ben fakîr³⁷

Âh iderdüm yana yana giceler tâ şubha dek
Kimseler digüldi Hâķdan ğayrı hâlümnden habîr

Kimsesi yok senden özge bu Esîrî bendenüñ
‘İzzetüñ haķķı için virgil murādum iy ķadır

[110b]

Münâcât-ı Esîrî

İlâhî bir yüzi ķara ķulam ben
Ne deñlü varsa ‘âşî kemterem ben

(750)

Bu hâcâtum benim yâ Rab revâ ķıl
Şal İslâma bu derdüme devâ ķıl

Raķîmâ raķmetüñ deryâ-yı ‘ummân
Ki haddi yok durur ğâyet firâvân

Ķılur ‘işıyânı fazluñ kaķresi dūr
Niçe biñ biñ cihānuñ cürmini yur

Hudâyâ birliğüñ haķķıyçün olsun
Kerîmâ varlığıñ haķķıyçün olsun

Yidi yirler yidi gökler haķķıyçün
Feleklerle melekler hürmetiyçün

³⁷ Son beytin ilk mısraı yanına bu mısradaki “ol” yerine “iy” ve yanına da eksik şekilde “zü'l-celâle” yazılmıştır.

Sekiz cennetlerüñ bābı haqıyçün

Hem ol Hızruñ hayāt[ı] ābı için

Çamu cennetde olan hūrī için

Dağı İsrāfilün hem şūrı için

Dağı gılmān [u] vildān hürmetiyçün

Ki enhār ile Rıdvān hürmetiyçün

Yaradmışuñ dağı lü'lü' çadırlar

Ki gözler görmemiş dürlü qaşırlar

Aña lāyık olan kullar haqıyçün

Dağı qalbi şınıq diller haqıyçün

(760)

Dağı 'arş ile kürsī hürmetiyçün

Medīne Mekke vü Çudsī haqıyçün

İlāhī ol habībün Aḥmed için

Ol İbrāhīm Halilün hürmetiyçün

Ki nārı kılmış idün aña gülşen

Semenzār ile etrafını rüşen

Dağı Mūsīnün itdügi münacāt

O Tūruñ üzerinde 'arż-ı hācāt

Kelîmüñdür senüñ yâ Rab gümânsuz

Hiţâb itdün çün aña vâsıtasuz

Dağı Âdem ile Havvâ haqıyçün

İki gözinde olan nem haqıyçün

Necâtı için ol Nûh-ı nebîñ

Dağı zârı için Âdem Şafîñ

[111a]

Hem İsi ibn Meryem hürmetiyçün

Şeherlerde olan şeb-nem haqıyçün

Belâya şabr iden Eyyüb haqıyçün

Şu' aybuñ gözi yaşı hürmetiyçün

Dağı Ya' kûb-ı pîrün hüznî için

Ve hem Şiddîk dostı hürmetiyçün

(770)

Süleymāñ İlahî şükri için

Atası Dāvūdñ hem zikri için

Şehîd olan Zekeriyâ haqıyçün

Hem oğlu nebî Yahyâ hürmetiyçün

Dağı İshâk ile İsmâ'îl için

Dağı İsmâ'îlün kurbânı için

Balıq ҡarında Yūnus vaḥsetiyçün

O deryā içre olan vaḥdetiyçün

Ḥabībūndür Muḥammed ḥaḳḳı için

Dü ‘ālem faḥrı Aḥmed ḥürmetiyçün

Hem anuḡ sırr-ı esrārı ḥaḳıyçün

Daḡı anuḡ çehār-yāri ḥaḳıyçün

Muḥammed Muṣṭafā mi‘ rācı için

Daḡı anuḡ nübüvvet tācı için

Kim anı eyledüḡ ḥatmü’n-nebiyyīn

Ki gösterdi bize āyīn ile dīn

Ḳamu ḥalk içre ҡıldıḡ anı sulṭān

Şeref buldı anuḡla ins ile cān

Ki gönderdüḡ anı raḥmet cihāna

Ki ҡıldıḡ daḡı seyyid dü cihāna

(780)

Daḡı Tivrāt ḥaḳıyçün kim inzāl

Anı ҡılmış idüḡ Mūsīye irsāl

Zebūr İncil ü Furḳān ḥürmetiyçün

Oḡunan āyet-i Ḳur’ān ḥaḳıyçün

Şehîd olandan akan kanlar için
Senün yoluŋda viren cânlar için

Ġazâ kılan dağı ġâzîler için
Varan hacca dağı hâcîler için

Receb ayıyla şa‘bân hürmetiyçün
Şıyâm ayı ramazân hürmetiyçün

Regâ‘ib gicesinün hürmetiyçün
Dağı leyl-i³⁸ Berātuŋ hağkı için

[derkenar]

Ķadir gicesi vü‘îd-i mübârek
Kim in‘âm eyledün iy Ħađ tebârek

Dağı ‘âlim olan ‘âmiller için
Velî olan kamu gerçekler için

Zemānuŋ kuğbı için üçler için
Yidilerle dağı hem kırklar için

Yigitlikde ġazâ kılan er için
Şakalı ağ olan hem pîrler için

[111b] (790)

Esîr olanlaruŋ âhı hağıyçün
Ki şâm ile seġergâhı hağıyçün

³⁸ leyl-i: leylâ

Diyār-ı ğurbete düşenler için
Ki hasret odına yananlar için

Ġarīb olanların gözi yaşıyçün
Dağı bağrında biten başı için

Murādumı ‘aṭā kıl her ne ise
Ḳamu maḳşūdumuzu vir ne ise

Bu derd ile elemden eyle āzād
‘İnāyet kıl İlāhī eyle dil-şād

İrişem ḥayr ile hasretlerüme
Dağı ḳardaşlaruma cānlaruma

Naşib eyle bağa şoḡ demde imān
Ki bu bī-çāreye olaydı dermān

Beni ḳopar şehīdler zümresinden
Dağı ḳandur o Kevşer cür‘ asından

Şehīdlerle ki ḥaşr eyle İlāhī
Sa‘ idlerle olaydum tā İlāhī

Vaṭanum eyle ḳurbında ḥabībün
Mekānum eylegil yanında anuḡ

(800)

Ĥabîbüñ ĥürmetine yâ İlâhî

Baĥa itdürmegil zâr ile âhı

Naşîb it daĥı dîzâruñı yâ Rab

Günâhum ‘afv idüp eyle muĥarreb

Benüm vir bu murâdumı keremden

Emîn eyle beni derd ü elemden

[Gazel]

İy murâdın virici her kimsenüñ

Müşkilin âsân iden her nesnenüñ

Senden ayru kimse yoĥ yalvaracaĥ

Vir murâdın bu siyâh-rû bendenüñ

Bu belâlardan İlâhî vir necât

Derdine dermân ola ben ĥastenüñ

Saĥa şıĥındum İlâhî ĥıl meded

N’eyleyem yâ Rab n’idem fermân senüñ

Merĥamet ĥıl bu Esîrî ĥuluña

Müşkili âsân ola idi anuñ³⁹

³⁹ 111b’de sayfa kenarına kime ait olduĥu belirtilmeyen Şu Farsĥa beyit yazılıdır:

Ne-mâned in cihân pîrî vu cuvân-râ

Be-coz nîkî me-kon ĥalk-ı cihân-râ

Allâhu’l-müste‘ân

- [21b] Niçe müddet ki habs içre oturdum
Gâh ağlayup gözümdeñ yaş dökerdüm
- Çatırğalar gelüp İspanyadan hem
Çıkarup qodılar keştîye ol dem
- (810) İki pâyuma urdılar demür bend
O dem zehr oldı baña şekker ü qand
- Şalıvirmediler taşra niçe gün
Bir ay maħbūs oturdum gice vü gün
- Sefīneden çıkaruban hemān-dem
Ki qal' a içre habs itdiler ol dem
- Niçe kāfir daħı maħbūs idiler
Ki anlarla bile habs eylediler
- Aralarında vardı bir Müselmān
O da maħbūs idi zindānda iy cān
- Oturdum yalnız anlarla anda
Dilüm pür-ğam oturup ol mekānda
- Benüm söyledüğüm bilmezdi anlar
Ne deñlü söylesem duymazdı anlar

Anuñ da söyledüklerin dañı hîç

Bilimezdüm eger ir ü eger giç

Var idi bir iki yüz kâfir anda

Ki mañbûs idiler çamusı anda

Üşüp başumuza çevre oturup

Oturup ayağ üzre kimi tırup

(820)

Şanasın görmemişler hergiz insân

Şu deñlü çignediler gebr ü nâ-dân

Var idi iki yoldaşum yanumda

Bulunur idi dâ'im hizmetümde

Ayırdılar anı da ol zemânda

Çomadılar bile anı yanumda

Var idi zindānuñ yidi çapusu

Çamu etrâfi taşandı yapusu

Meger bir gün gelüp vaqt-i 'aşırda

Çıkardılar çodılar bir çaşırda

Yine pâyuma urdılar bir âhen

Yanar âteş derūnum şanki külhân

Çodılar beni bir ev içinde ol dem
 Çapusın berk idüp tavladı targaam (?)

Leşker-i ğam⁴⁰ ğuşşa yine geldiler
 Miĥnet [ü] zillet cefâ cem' oldılar

Umaram baĥa raĥm eyleye Mevlâ
 Ĥalâş eyleye bir ĥün Ĥaĥ te'âlâ

[22a]

Münâcât-ı 'Arz

Senüñdür yâ İlâhî emr ü fermân
 Revân itdürme gözden yaşıla ĥan

(830)

'Aĥâlar eyle baĥa virgil emân
 Beni zâr eyleme iy yüce sübhân

Meger senden ola bu derde dermân
 Tenümde derd ile iñlemesün cân

Murâdumı 'aĥâ ĥıl Rabb-i ĥufrân
 Ki senden olısar olursa dermân

Beni zâr eyleyüp 'aĥlum taĥıtma
 Gözümde ĥanlı yaşumı aĥıtma

Bu ĥasretler ile cānumı alma
 Bu fūrĥatler ile odlara şalma

⁴⁰ ğam: ğam u

Bu bağrum hancer-i hecr ile delme
Murādum vir beni maħrūm kılma

Dilim pür-gam gözüm giryān itme
Bağa düşmenlerüm handān itme

Emān vir bağa bu derd ü elemden
Ġam [u] endūhı dūr eyle dilümden

İlāhî nesne gelmez hîç elümden
Günāhum çok yañılmışam yolumdan

Egerçi ‘āşiyem ben yüzi kara
Esirge beni yā Rab eyle çāre

(840) İlümden olmuşam çünkim āvāre
Düşüp yad illere bilmem ne çāre

Şıgınmışam sağa cān u dil ile
Selāmet iline şal fazluñ ile

Murādum vir İlāhî luţfuñ ile
İrişem ḥasretüme ‘avnuñ ile

Bu derdüme devā kıl yā İlāhî
Bu ḥacātum revā kıl yā İlāhî

Bu zindān-ı belādan eyle āzād
 Hālāş eyle beni göñlüm ola şād

Bu miñnetden baña virgil necātı
 Ki bulsun cān u dil tāze hayātı

Şıgınmışam saña yā Rabbi Rabbi
 ‘ İnāyet kıl baña yā Rabbi Rabbi

[derkenar]

Esirge ben ğarībe kıl keremler
 Ki dūr ola göñülde hep elemeler

Eger bu derdüme dermān olursa
 Baña senden olur dermān olursa

Günāhum çok durur itdüm haţālar
 Hābībün ħürmetiyçün kıl ‘ aţālar

(850) Bu gird-āb-ı belādan eyle āzād
 Şımıķ göñlümi yā Rab eyle dil-şād

Ŗamu eşyā meded senden umarlar
 Dağı derde devā senden umarlar

Ŗoma bir kuluñı küffār içinde
 Fireng ilinde vü eşrār içinde

Günâhum ʿafv idüp fazl eyle baña

Devâ kı1l derdüme raḥm eyle baña

Bu maḳşüdü müyesser kı1l İlähî

Murâdum vir muḳadder kı1l İlähî

[22b]

Ḥudāya eyledüm çün ʿarz-ı ḥacât⁴¹

Derūnumdan daḥı itdüm münacât

Didüm yâ Rab keremden eyle çäre

Yolum yañılmışam bilmem ne çäre

Ümîzüm bu durur ol yüce sübhân

Keremden eyleye bu derde dermân

Yüzümi Ḥaḳḳa dutdum cân u dilden

Tazarruʿ idüp Allâha göñülden

Didüm yâ Rab devâ kı1l derdümüze

Naẓar kı1l yâ İlähî ḥälümüze

⁴¹ 22b derkenara Ḥayretî'ye ait şu gazel yazılmıştır:

Bî-cân cisme döndüm cânâncıgum yitürdüm
Bir ḥaste derdmendem dermâncıgum yitürdüm

Ḳullar başına bigler gelmeye bu muşîbet
Ben bende-i kemîne sultâncıgum yitürdüm

Yaʿ ḳübveş gözümünden ḳan aḳmasun mı her dem
Kenʿân-ı miḥnet içre oğlancıgum yitürdüm

Dîvâne göñlümi âh eglerdi bârî geh gâh
Şol ḳara yazılıca dîvâncıgum yitürdüm

İy Ḥayretî çıkardum şabr u ḳarâr[ı] elden
Ġurbetde bir ġarîbem yârâncıgum yitürdüm

(860) Benüm göñlümi vü gözümü sen aç
Ayağda almışdur yalın u aç

a if ü nā-tevān [ü] or [ü] zāram
aır ü müstemend ü bī-mecālem

udāvendā udāvendā kerem ıl
Baa falu ile lufu kerem ıl

Bu kāfir illerinden eyle āzād
Bu amgīn göñlümüzi eyle ābād

Görü bu kej-rev-i devrān unuttı
Bizi dostlar ile yārān unuttı

Bizi bu kāfiristān illerinde
Birisi amaz olmuş dillerinde

Dirīgā bu midur ayretleri de
Ki biri amaya bizi burada

Unuttılar adīmi a-ı nānı
Ferāmūř itdiler evvelki ānı

[23a] **Fī-Beyāni Ser-güzeşti Esīri Fermāyed**

Bir ikāyet size tarīr idelüm
Ser-güzeşti yine tarīr idelüm

Kāfiristān içre irişdi şitā
Ġuşşa ile kāmētüm oldı dü tā

(870)

Ṭākatüm ṭāḳ oldı cismüm nā-tevān
Gözlerümden kanlu yaş oldı revān

Misinede bir evde ḥabs iken ben
Ḳatı za' f üzre idi cān ile ten

Ayağumda var idi bend ü āhen
Yanardı cism ü cānum şanki külḥān

Var idi yanumuzda bir'ki yoldaş
Belā vü ğuşşaya dün gün ayağdaş

Ki zindān içre bilmezdük nehārı
Giçürdük yazı kışı hem bahārı

İderdük gice gündüz āh ile zār
Degüldi kimse ḥālümden ḥaber-dār

Niçe müddet giçündük aç u ' uryān
Gehī feryād ü zārī gāh giryān

Fireng-i⁴² kāfir ü bed-baḥt ü bed-ḥū
Ki virmez oğlu olsaḡ bir içim şu

⁴² Fireng-i: Fireng ü

Yimek içmek zehr ile mār eyledi

Giñ cihānı başuma dar eyledi

‘Aql u efkārum perīşān eyledi

Cānumı göñlümi vīrān eyledi

(880)

Giçürdük rūzgārı miñnet ile

Ṭağıtduğ kārbarı zaħmet ile

Şaķın şanma ki sen düşmān esirger

Esirgerse yine raħmān esirger

Meger günlerde bir gün māh-ı tābān

Ṭulū‘ itdi ķamer ṭal‘atlu Ken‘ān

Ki ‘aqlum ķalmadı görince anı

Fidā ķıldum yolına baş u cānı

[23b]

Görüp evvelki derdüm tāzelendi

Ğamuñ deryāsı cūş itdi bulandı

Ḥayāl itdi baņa kāfir ilümi

Gidi kāfir benüm bükdi bilümi

Ḥuzūr olmaz esir olan kişide

Esen olmaz belālardan başı da

Eger söyler iseñ suçlu olursuñ

Sözün olmaz ise güçlü olursuñ

Ne deñlü zulm iderse kâni^c olmaz

Anuñ zulmine kimse mâni^c olmaz

Bir îmansız diye saña kulumdur

Bu îmân ehline biñ biñ ölümdür

(890)

Ꞑul olmaꞓ kâfire müşkil degül mi

Ki müşkilden dañı müşkil degül mi

Temevvüc eyledi deryâ-yı hayret

Vücüdum ğarğa virmiş idi fikret

Bu derdi çekmege kalmadı tãkat

Başuma koptı dünyâda kıyâmet

Çü gitdi neñg ü nâmûs [u] vaķârum

Göñüldeñ şabr u eldeñ ihtiyârum

Hemân ol ân dururdum hiddet ile

El urdum yaķasına şiddet ile

Didüm iy kâfir-i bî-dîn ü mel^c ün

Cefâyile ki oldu bağrımız hûn

Niçe bir cevr ü qahr ile ʿitāblar
 Niçe bir zulm ü habs ile ʿazāblar

Niçe bir yatalum zindān içinde
 Niçe bir yatalum külhān içinde

Çü sākin olmadı fitne vü gāvā
 Meger hāzır imiş ol dem qadırğa

Yalıq hancerle kāfir-i bed-eşrār
 Ol aradan çıkardı her ne ki var

(900) Getürüp zevraq ile itdi vāşıl
 Dağı pāyuma giçmedin selāsıl

[24a] Hemān-dem baḥre atdum kendözimi
 Helāk idem ki yaʿnī hem özümi

Ki ol dem baḥre bir baḥrī şalarlar
 Çıkarup iki pāyumdan aşarlar

Niçe müddet yatuban mest-i bī-hūş
 Yine oldum ezelki dem gibi hoş

Girü çıkardılar ol dem zemīne
 Qodılar habs için tā zir-zemīne

Hem-dem oldı gice gündüz âh u zâr

Oldı  alemler dağı târîk ü dar

Mekânım gülşen iken oldı zindân

Meger luţf eyleye luţf issi Yezdân

Şu deňlü miĥnet içre aç  alınmaz

Ecelsiz Şiddet içre hiç olunmaz

İyü⁴³ yatlu kelâmuĥ var dilüñde

Ve illâ kim degüldür cân elüñde

Pend

A maya dirseĥ gözüñden  anlı yaş

Düşmenüñden key Őaĥın ĥâfil me-bâŐ

(910)

Düşmenüĥ fırsatda sen al cânını

 ana  ana iç hem anuĥ  anını

Düşmene raĥm ideni  atlı eyle öĥ

Kes başını dime idem anı Őoĥ

Düşmenüĥ hiç görmeyesin zaĥmını

 âdir iseĥ  oĥra biŐür laĥmını

Virme Őaĥın düşmene bir dem emân

Ger ĥuzür itmek dilersen bî-gümân

⁴³ İyü: İyü vü

Bu ma' kûle belâ miḥnet degül mi
Ne miḥnet belki hem ŧiddet degül mi

Ḥudānuḡ buyruḡınca ŧabra kâdir
Kiŧi yoḡdur ki nefse cebre kâdir

Ki her ŧabruḡ ŧonu lâ-büd ḡayırdur
ŧabırsızlıḡ belâ⁴⁴ ḡavgâ vü ŧerdür

[24b]

Ẓarûrî olıcaḡ derde giriftâr
Taḡammüldür ' ilâcı çâr ü nâ-çâr

Budur âyîn ü erkân-ı⁴⁵ zemâna
Çeker cevri gelen lâ-büd cihâna

Ḳuluḡ ḡâlin bilür ḡayy ü tevânâ
Ki sırrı keŧf iden olmaya dâna

(920)

Anuḡ kim var durur dilde fiḡanı
Dil ucından baŧa ider ziyânı

Ḳazâdan kim ki eyler ise ŧekvâ
İki ' âlemde ol oldı rüsvâ

Nâzil olsa bir belâ itme ceza'
Saḡa aŧŧı eylemez Ḥaḡdan feza'

⁴⁴ belâ: belâ vü

⁴⁵ erkân-ı: erkân u

Ki vardur bunda hem bir iki ma' nî
Hudânuñ taqdîri biline ya' nî

Muqadder olsa bir iş başa cāna
Olur lâ-büd aña bir şey behāne

Muqadder olmadı ise ezelden
Girü bir şan' at ile çıkar elden

Dürüşmekle ne olur sağ [u] şayru
Hak emriyle olur hem sağ u şayru

Ne kim vardur cihānda Hakdan olur
Hakun emriyle bir ān yoqdan olur

Ne kim var ins ü cin ednā vü a' lā
Çamunun şāni' idür Hak te' ālā

Biri budur ki vardur cān bedende
İrür yiter naşibünğ varsa qanda

(930)

Sa' y ile hāşıl olur gerçi murād
Olmaz illā ol naşibünğden ziyād

Kişi ger rızqına sa' y idiserdür
Ki rızq issi ne dağı gidiserdür

İste Hâkdan rızķuķı olma ‘acil

Didi Őur’ân içinde Rabb-i celil

Çâle’llâhu tebâreke ve te‘âlâ

Leyse li’l-insâni illâ mâ-se‘â

[25a]

Fî-Beyâni Zindân

Saķa diyem nedür kâfirde zindân

İçinde olırsardur bî-ħad insân

Menâre ķullesi Şan burc u bârû

Ki mermerden yapılmıŐdur Őolayu

İçinde var anuķ kırķ elli ĥücre

Kimi gizlü kimisi bellü ĥücre

Đaremde yirde olurlar ‘avâmı

Daķı fevķinde olurlar ĥümâmı

Ki vardur zindânun yidi ķapusı

Biri birinüķ üstinde ķamusı

Evelki ķapusında yidi kişi

Ki beklerler dem-â-dem yoķdur işi

(940)

İkinci ķapu bekķisi daķı hem

Gice gündüz ki bekler anda her dem

Buňa göre ki ğayrı kapularda
Ki bir ân gitmeyüp beklerler anda

Her aḥşam sâ' ati zindāncı başı
Girer yoğlar ki her dem budur işi

Ḳamusın ḳor yire andan kilidler
Ki taşra âlet-i ḥarbiyle bekler

Kimi urgan ile ḳoldan aşılmış
Kimi zencîr ile bağlu başılmış

Ki suçlu suçına göre cezâyı
Çekerler her biri her dem ezâyı⁴⁶

Bulınmaz anda Ḥaḳ için şu etmek
Hemân ḳâdir olan yir anda etmek

Kimi zindân içinde aç [u] muḥtâc
Kimi göge baḳar kimi ider ḥâc

Giren anda yâ ölür açlığından
Yâḥod ḳalır ebed muḥtâclığından

Cemî' -i ḳulların şaḳlasun Allâh
İderler cinn ü şeytân daḥı ikrâh

⁴⁶ ezâyı: izâyı

[25b]

Fî-Beyāni Hicvi Ermenî ‘Aleyhi’l-La‘ne

(950)

Görmedüm ben bu cihānda böyle şeytān Ermenî

Hîlebāz u hoşkabāz mekr ile fettān Ermenî

Çarţonuz gibi kararmış saçı şakalı anuñ

Dîni yok imānı yok cehl ile nā-dān Ermenî

Ol mülevves başına giymiş bezirli şabkasın

Başdan ayağa kararmış put-perestān Ermenî

Başı öküz başıdur hınzîre beñzer gözleri

Beñzi bomboz kalmamış ağızında dendān Ermenî

Bir kudurmuş it gibi durmaz gezer şoşakları

İssi yok bir rızık arar çalmağa çingān Ermenî

Göge dek altını olsa yidügi boşdur yine

Bir kabîh ü mühmel ü hırş ile hayvān Ermenî

Açlığından gāh çağırur güyiyā hınzîrveş

Gice gündüz çölmeginde kaynadır kan Ermenî

Hüy idinmiş zulm-i cevri ne toyar ne uşanur

Ne Hudādan havfı var hāşā ki insān Ermenî

Yağdı yandurdu cihānı ser-te-ser başdan başa

Oldı imān ehline hem dāğ-ı hicrān Ermenî

Bir bölük bî-çāreyi bişürdi biryān eyledi
Hem daḥı itdi göñül mülkini vîrān Ermenî

(960) Bilmek istersen çihānda ehl-i İslāma ‘adū
Bir daḥı hîç olmaya dünyāda düşmān Ermenî

Ne Firengdür ne Mecūsî ne Cühūd ne Ermenî
Daḥı bunlar[1] aşar küfrinde çendān Ermenî

Gūşe gūşe her diyārı seyr ider cinnî gibi
Kimse bilmez gerçi ḥalk içre perîşān Ermenî

Ḳahbeden gelmiş çihāna ḳahbedür ḥālā gine
Bir muḥanneş ḳoca deyyūş sikişken Ermenî

Gelmemişdür yiryüzine böyle mel‘ ūn u Yezîd
Bir uğursuz kāfir ü bî-dîn a‘ vān Ermenî

[26a] **Fî-Beyāni Hicvi ‘ Arab Rūmî**

Yine geldi şehrimüze bir ‘ Arab çingānesi
Şöyle ḳara şanasın kim Şaḥr-ı cinnî anası

Aşlı nesli ḳurusın hîç görmedüm böyle tırl
Atasını kimse bilmez ḳanda bulmuş anası

Velvele virdi çihāna gūyiyā deccālveş
İñzîsinden dutdı dünyā yüzini tañtanası

Başı göti inzi çalar her kıtlı bir inzide
Kendi eglence cihāna il anuñ seyrānesi

Başı kabağ yalın ayak etegi şakşak deli
Gāh gāhī şeytanet eyler anuñ şeytānesi

(970) Gāh kapanur aḥşāma dek gāh cihānı ʔolanur
Şekline göre anuñ var bir ʔara büt-ḥānesi

Yüzi ʔara zifte beñzer gözleri ʔaḥ yıldızı
Dişleri yir yir dökilmiş ʔalmamış bir dānesi

Şan baḥılcan ʔurısı ağız burun
Yoḥdur ‘aḥlı hīç başında ‘ālemüñ dīvānesi

Fitnede şeytāna beñzer ḥuyı hem kelb-i ‘aḥūr
Baḥtı ʔara kendi gibi şanki ʔonbay ʔānesi

‘Ömri içre hīç yüzi şu görmemiş
Şöyle mühmel gūyiyā şankim neces pervānesi

[Hem] is ü pās hem mülevves idügin fehm eylemez
Ḥoş gelür bayḥuş olana bayḥuşuñ vīrānesi

Bir edebisiz terbiyetsiz ʔıpḥızıl ʔazlak deli
Gice gündüz hīç ebed olmaz anuñ uşlanası

Yüzsiz ‘ârsız yañşak u zar mühmelât
N’eylesün nāmūs [u] ‘ârı yanası var yanası

Çanda olsa âdemi başdan beyinden çıkarur
Tîz ola kim nefesi dem dem gelüp diñlenesi (?)

Gelmemişdür ‘âleme böyle uğursuz nürsuz
Görmemiş mişlin cihānda Rüm ‘Acem rindānesi

[98b]

Hicvü’l-Çuzât⁴⁷

(980)

Çaberün var mı rûzgār iyü mi
Şimdi nice bizüm diyār iyü mi

Nicedür şimdi maħkeme-i şerîf
Şire ħākimi şehriyār iyü mi

Müftî-i müşkilât-ı ħāş u ‘avām
Ağçeşim-zāde yār iyü mi

[99a]

Çaraman-zāde Çaraca Çelebi
Şüh u şengül o dil-şikār iyü mi

Çādîler revnağı Ĥalim Çādî
Eyler ol ħilm ile vağār iyü mi

Fazl ile olan zevi’l-erĥām
Naşrû’d-dîn-zāde yār iyü mi

⁴⁷ Bu kaside türü nedeniyle hiciv şiirleri arasına alındı.

Ṭanbura çalıcı Ḥasan Ḳādī
Ṭayağın oğlana ṭayar iyü mi

Ḳādīler içre bini[ç]i İdrīs
‘Acemī taylara biner iyü mi

Şīveli-zāde maḥalle ḳuṭusu
Leb-i dil-ber ile ḥammār iyü mi

Şimdi daḫı ṭaḳar mı oğlana
Nicedür körpe yavrılar iyü mi

(990) Ṭuzçu Ḳādī didükleri ṭuzsız
Köhne ḳoca o köfte-ḫ[~]ār iyü mi

Cemel Efendi kūden ü nā-dān
Şağ mı daḫı o dil-āzār iyü mi

Tevliyet şāḫibi olan nā’ib
O güzel cāme cūbbe-dār iyü mi

Ṭana başcuḳ olan büyük başlı
Şağ u esen mi o yār iyü mi

Ol mu‘id oğlı ḳādīler faḫrı
Yār-i ḡār-ı vefā-dār iyü mi

Mendece şehrine olan kâdî
Hoş midur yidügi hıyâr iyü mi

Hüsn-i haţ şâhibi Börek Çelebi
Çad-қыyâmet ince-reftâr iyü mi

Ol yaşıl baş naķib-i âl-i resûl
Biz gidelden o hem-civâr iyü mi

Ekşiler nüş idici Şeyhoğlu
Şalduğı Aķnigâr iyü mi

Oturur mı öjine genc oğlan
Harbe kılığı hud‘a-kâr iyü mi

[99b] (1000) Kûteh ü kaşr u ‘âķıl ü dâna
Bî-ħaķîķat ķadîmî yâr iyü mi

Şarıca-zâde şaķalı ķabanuđ
Kızb ile iştiħârî yâr iyü mi

Meclis-ârâ olan Delice Sinân
Dağı ol küflüce bekâr iyü mi

Yılduzoğlu vü ışılık böcecük
Sebz-ħaţ o gül-‘izâr iyü mi

Birbirine varur gelür mi yārān

Cümle anda olan kibār iyü mi

Şeyh Necdî vü Zeynü'd-dîn

Oğlu kuyruğ bular iyü mi

Āyā ne ördi ki Koca Maḥmūd

Yavrısı ḥīle-kār iyü mi

Kızçağuzlar anası Kız Muşlî

Nāzenīn şive-kār iyü mi

Tāvesi (?) qahvesinde Qahveci Merkez

Qollu qopuzları çalar iyü mi

Ol soğulcan yuvası günbedcük

Şaldığı şarıca yavrılar iyü mi

(1010) Küççük qahvede beni'l-aşğar

Fitne-i ' Amr-ı ^{48c} Ayyār iyü mi

Qahveci Qaraca Meḥemmedciğün

Ablağ u yalabıklar iyü mi

Sevdigüm yadlar qucar mı gāhice

Qızıllanan aqçe dil-dār iyü mi

^{48c} Amr-ı: ' Amr u

Ölü tahtası yunucı Hâcî
Hoş midur körpe kızılar iyü mi

Qara kuş gibi şer işe yilici
Bâzâr iti Ala Zağâr iyü mi

Tahta-kal‘ ada aşcılar köpegi
Dağı sağ mı o bed-şirâr iyü mi

[26b]

Fî-Beyâni Hicvi Qahveci

‘ Âleme eglence gelmiş şalar zırnık bir deli
Nâ-sezâ nâ-meşreb ü murdâr mülevves-kîr deli

Kirpügi kaşı şararmış şarqar gul şakşagan
Bili bügri koca kerkes kır deli

Bir buruq ağsaq ‘ arec hem pîç hîç
Engeç ü yengeç saqağ kûr pîr deli

Ez-ber itmiş hîle hurda bâbların hep cümleden
Bir harâmî-zâdedür hem dağı hem ‘ aykîr (?) deli

(1020)

Bir hasîs nâkes galîz nekbet harîf
Bir kızılca aqçeye cânın virür kalkır deli

Dişleri çürümiş ağzında ammâ köfte-h̄âr
Çok midur şehrüñ içinde ola bir hâzır deli

El-ḥazer kim gelmesün yanuḡuza dīv-i⁴⁹ racīm

Bā-ḥuşūşā fitne vü ‘ ayyār u zişt ü zirdeli

Yidügi zıkkum ağacı içdügi mā’-i ḥamīm

Ḥānesi dār-ı caḥīm [ü] hem ḥācī ḥınzır deli

Şar’oḡlı şavşatī (?) arpa şuyı şatıcı

Ḳahve diyü işi güci arpa ḳaynadır deli

Şaḳınuḡ kim ḳahvesine dost düşmen varmasun

İşi her dem çekişür yārān ile ḥır ḥır deli

Kim ne derdi bārī ger dīvāne olsa Ṭuzluca

O tuzī (?) hīç dimez kim baḡa il ḳaḳır deli

Ekşi turşī çihresi pür-çin yüzi

Bārī şaḳraḳ şūḡ şengül olsa ger kim dir deli

İşbunuḡ gibi cihāna gelmeye tā ḥaşre dek

Gelmemişdür şehriñüze böyle bir ‘ ayḳır deli

Yimez içmez dem-be-dem gevşin yudar

Hīç toyar mı ḳarnı boḳun yir deli

(1030)

Sen işitmedüñ mi ḥazret didi lā-ḥayrū’l-‘ arec

Ḥāşe li’llāh kim bulunmaz aḡa mānend bir deli

⁴⁹ dīv-i: dīv ü

Taıırıdan deli vü cinnîdür tanışman n'eylesün

‘ Ār nāmüsdan berî ‘ ārsız edebsiz bir deli

Bir bunun gibi cihānda var diyen yarlıı dimiı

Böyle nā-dān böyle aımaı böyle ebter zırdeli

Bilmeye hayvān olan ma‘ nide insān kıadrini

ıekli beızer ūretā insāna ammā zırdeli

[27a]

Fî-Beyāni Aıvāli’l-‘ Ālem

Dostlar ‘ ālemde hiı yar-i vefa-dār kıaladı

Bun deminde yar olur insāna hemvār kıaladı

Kimse bilmez oldu ‘ ālemde hünermend kıadrini

Pādiıāhuı uıırına yar-i ciıer-dār kıaladı

Bî-ıaıııat bî-mürüvvet oldu ‘ ālem ser-te-ser

Uıırına baı virecek ‘ ālemde ser-dār kıaladı

Kime dostlık eyler iseı ‘ ākıbet dııımen olur

Nān nemek ıaıııın gözedür dost ile yar kıaladı

Bî-vefālıklar ider yolına cān virseı güzel

Cān u dilden sevecek ‘ ālemde dil-dār kıaladı

Hısn ile mümtāz ü müsteınā mülā’im ‘ işveıer

ıaııı zülfı leyle beızer misk-i Tatar kıaladı

- (1040) Bî-leṭāfet nā-sezā-meşreb güzel maḥbūblar
Nāz ile şīve ile güftār reftār ḳalmadı
- Varsa kişi kūy-ı gülzār içre güller seyrine
Hîç belāsız ḥārsız ‘ālemde gülzār ḳalmadı
- Lāle sūnbūl yirine bitürdi gülşenler çenār
Bāğ u bustān içre bir serv-i sezāvār ḳalmadı
- Oldı şimdi tağ eri şehri oğlanı
Bāğa indi ḳulle-i Ḳāf üzre bir⁵⁰ nār ḳalmadı
- İy dirīgā bu fenā dārında ser-gerdān olup
‘Ālem içre āteş-i ‘ışḳ ile yanar ḳalmadı
- Leylî-i Mecnūnveş yā Ḥusrev-i Şirîn-mişāl
Cān u ser terkin urup ‘ışḳa giriftār ḳalmadı
- Nār-ı ‘ışḳ u şevḳ ile āşüfte vü şūrīde-ḥāl
Nev-resīde dil-berūñ zūlfine ber-dār ḳalmadı
- Cefā ger çekmese ‘āşīḳ ki bilmez lezzeti gerçi
Hîç çekilmedük cihānda zūlm ile zār ḳalmadı
- Ḥalk-ı ‘ālem fitne vü ‘ayyār u aḡyār oldı hep
Ḳalmadı yār ‘ālem içre şanma aḡyār ḳalmadı

⁵⁰ bir: pür

Mün'adim oldu cihândan gitdi ihsân ü seḫâ
Halk içinde mürvet ü hürmetden âsar kalmadı

[27b] (1050) Merḫamet şefkat mürüvvet gitdi luḫ ile kerem
Münkaḫi' oldu cihândan 'ahde ikrâr kalmadı

Hâliyâ ḡayb oldu 'âlemde belâḡat ma'rifet
Bir laḫîf mevzûn ḡazel ebyât [u] eḫ'âr kalmadı

Raḡbet olmaz hâliyâ dünyâda 'ilme ehline
Ḥazret-i Ḥaḫkuḫ kelâmından ḫaber-dâr kalmadı

Ol kadar nâdir bulunur ḫaḫ-perest âdem daḫı
Ḥaḫ ḫariḫin gözedir 'âlemde dîn-dâr kalmadı

Mâla ḫapdı ḫalk-ı 'âlem cümle hep başdan başa
Yiryüzinde sîm ü zerden ḡayrı ezḫâr kalmadı

Aḡniyâ cem' eyledi rüşvetle dünyâ mâlını
Hiç re'âyânüḫ elinde sîm ü dînar kalmadı

Devlet-i dünyâya ḫâlib oldılar ḫâḫ u 'avâm
Herkesüḫ ḡöḫlinde hiçbir ḡayrı eḫkâr kalmadı

İl vilâyet rüşvet ile zulm [il]e oldu ḫarâb
Hiç zulm olmaz cihânda kûh [u] kûhsâr kalmadı

Nefse nefsi oldu 'ālem hayret üzre her kişi
Ehl-i derdüñ derdine 'ālemde tımār kalmadı

Aç gözünüñ bađ 'āleme budur sözüm el-ħāşılı
Nefse nefsidür bu 'ālem içre ağlar kalmadı

(1060)

Yalıñ āteş gibi insān birbirini yakıcı
Ĥāne-i dil yapıcı 'ālemde mi' mār kalmadı

Zāhir oldu yiryüzinde çok fesādāt [u] fücūr
İtmedügi eşkıyānuñ zulm ü eşrār kalmadı

Cā-be-cā her bir tarafından gösterüp a' dā ĥücüm
Ehl-i İslām arasında ġayret ü 'ār kalmadı

Gerekir 'ārsız edebsiz olanuñ işi biter
Anuñ içün kimsede ĥiç 'ırz u evķār kalmadı

'Ālem içre bu 'alāmetler kıyāmetden nişān
Pes kıyāmet koptmaġa 'ālemde bisyār kalmadı

Cān alıcı pençesinde pādişāh ile gedā
Yiryüzinde devlet ile dağı ĥünkār kalmadı

Her ne olursañ cihānda 'āķıbet şonı olur
Görme misin āşikāre gizlü esrār kalmadı

[28a]

‘ Ālem içre her ne vardur düzici bozıcı Hâk
Emr anuñdur albümüzde zerre inkār almadı

Dā’imā Hâk h zretine d n [ ] gün Şükr idelüm
H md  li’ll h ol H d ya vaqt m z tar almadı

H yr [u] Şer irür ne ise ismet olan t  ezel
 y Es r ⁵¹ s ylemege sözi tekr r almadı

(1070)

Söz g herd r⁵² sözi söyle ehline  st dına
Her kişiye dime sözi sözi aqlar almadı

aŐide-i Yoğurt

R hat-efz sın dil-i⁵³ pejm rdeye c num yoğurt
Feyz irür senden hemiŐe c na sul anum yoğurt

Yüzi ağısın pil vuŐ r tbesisin ŐofranuŐ
Ő f-dilsin ha budur kim derde derm num yoğurt

R z-ı germ da huŐ Ő  buzlu ayran itseler
C na r hat-baħŐ olur hem arturur anum yoğurt

Őileti olmaz güdü itsek ser ‘  ’l- hazm olur
 t-ı c ndur h Őılı her demde c n num yoğurt

⁵¹ Es r : Es r  s ylemegil

⁵² g herd r: gevherd r

⁵³ dil-i: dile

Kış günü tarhāna gibi var mı bir ni' met meger

Māyesinden keş kurut illā ki sultānum yoğurt

Āb-ı rüyısın güzelsin bigisin şerbetlerüñ

Göremez mişlünj cihānda çeşm-i giryānum yoğurt

Mağz-ı pākünjden olur dūğ ile kaymak dā'imā

Eksük itmesün seni her demde sübhānum yoğurt

Cümle ni' metlerden efzūndur şafā vü lezzeti

Mā-ħazardur her kaçan kim gelse mihmānum yoğurt

Bed-du' ā eyler atalar kim yağağa tutmasun (?)

Şükürüm oldur kim ola naqş-ı giribānum yoğurt

(1080)

Dār-ı ğurbetde şu deñlü ħasretünj çekdüm ki āh

Çana çana içmege var ' ahd ü peymānum yoğurt

Bigler ağalar düşüpdür çahve ile bekmeze

Ben senünj ayranuğa ħayrān u gerdānam⁵⁴ yoğurt

Yüzünj ağ olsun Esiri nazmuñı kılduñ beyāz

Çulmet-i tab' uñ giderdi māh-ı tabānum yoğurt

[28b]

Fi-Beyāni Çaşidei Tecnisi Mükerrer

Gel iy ' āqıl süħandānı işitgil ' ömrümün ānı

Cihān fānı cihān fānı seven zārı olur anı

⁵⁴ gerdānam: ser-gerdānam

İşbu cihân dar kesel virür saña dâ'im kesel

Âhîr ölürsin gel kes el seven zârî olur anı

Cihânda çün elem vardur dağı gûşşa vü ğam vardur

Şoñında hem 'adem vardur seven zârî olur anı

'Acebdür bu fenâ 'âlem ğamıyla pür-cefâ 'âlem

Ki hiç olmaz şafâ 'âlem seven zârî olur anı

N'idersin bu fenâ mülki fenânuñdur fenâ mülki

Severseñ ger fenâ mülki seven zârî olur anı

Eger şâh u eger bende olan dünyâya hem bende

Düşer elbette ol bende seven zârî olur anı

Bu dünyânuñ hayâli var saña aldanma âli var

Şoñunda hem melâli var seven zârî olur anı

(1090)

Seven dünyâyı şâd olmaz anuñ kalbi reşâd olmaz

Dağı göñli güşâd olmaz seven zârî olur anı

Göñül virme bisâtına dağı aldanma şâdına

Bisâtı ne neşâdı ne seven zârî olur anı

Gel aldanma nuķuşına ki uğrarsın yoķuşına

Ki kendü ne nuķuşı ne seven zârî olur anı

Ola benlik aradan dūr dađı olmayasın sen dūr

Yirūñ bekle yirinde dur seven zārī olur anı

Ĥudādan ġayrı bir ġayrı ne diyem saña bir ġayrı

Seven dil-dār bir ġayrı seven zārī olur anı

Niçün bilmeyesin cānı ki sen oldun meger cānī

Severseñ ger eger cānı seven zārī olur anı

Vefāsız dil-rübā sevme şağın hergiz ribā sevme

Ki⁵⁵ atlas u dībā sevme seven zārī olur anı

Ḳanā' at eylegil azı dime hīç kimseye rāzı

Seven 'ālemde gül-nāzı seven zārī olur anı

Ḳanı var mı saña yarī ki buñ demde ola yarī

Severseñ bī-vefā yārī seven zārī olur anı

[29a] Sözi söyle eger dānī gel olma bunda nā-dānī

Severse kim ki nā-dānı seven zārī olur anı

(1100) Ki olma merdüm-āzārī ki olsañ ger dil-āzārı

İdersin āh ile zārī seven zārī olur anı

Dilersenñ ger eger destī gözet her demde hem-desti⁵⁶

Severseñ ger eger mesti seven zārī olur anı

⁵⁵ Ki: Ger

⁵⁶ hem-desti: hem-dosti

Ger isterseñ dil-ârâmî niçün qalmaz dil ârâmı

Ger itmezse dil ârâmî seven zârî olur anı

Görüp meh-pâre aldanma güle gülzâra aldanma

İrersin zâra aldanma seven zârî olur anı

Göñül viren gözi meste olur elbette dem-beste

İder âhir anı haste seven zârî olur anı

Senüñle yir içer homı yine olur sana hünî

Odur qattâl-ı pür-hünî seven zârî olur anı

Bilişlik itmegil yada bulunmaz ol ki feryâda

Çekersin hecri dünyâda seven zârî olur anı

Dirsin bunu sen dem-be-dem âh n'eyleyem yâ ne idem

Âhir olur şoñı nedem seven zârî olur anı

Hevesden zâr olur dil cân 'asesden zâr olur dil cân

Qafesden zâr olur dil cân seven zârî olur anı

Göñül virme fenâya sen heves itme zînâya sen

Ki uğrarsın 'anâya sen seven zârî olur anı

(1110)

Severseñ bir meh-i gonce yüzüñe güle her gonce

Çekersin anca işkence seven zârî olur anı

‘ Āşıklara olmaz ırağ olursa ger yollarda rāğ
Zārī olur aña turağ seven zārī olur anı

Degülseñ ger sezāvārı yürı var yāre yalvarı
Ne kim var ise vir varı seven zārī olur anı

Sözüm tüt gel ciger-pāre firākıyla ciger pāre
Olursa gerçi ger pāre (?) seven zārī olur anı

Gel iy ğāfil iy bī-çāre eger olmazsa bir çāre
Çekersin çār nā-çāre seven zārī olur anı

EsİRİ sevdi dil-dārı çeküpdür ıasret-i yārı
Ki itdi āh ile zārī seven zārī olur anı

[29b]

Fī-Beyāni Ğarībi’l-İnsān

Gel iy ğurbet diyārın iden ārzū
Şaķın zinhār vaţandan olma ayru

Ğarīb olur vaţandan olan ayru
Firāķ u ıasret ile daķı şayru

Ğarīb olur eger olursa sulţān
Ğayāl olur gözine anuñ evţān

Ğarīb olan kişi itmez ıuzūrı
Ne mümkin ide zevķ ile sürürı

(1120)

Ġarîb olan ne bilsün Zeyd ü ‘ Amrı

Ġarîbüñ miñnet ile giçer ‘ ömri

Ġarîb olan kişi görür ġarâ’ib

Gelür başa niçe dürlü ‘ acâ’ib

Ġarîb olan cihānda şād olmaz

Belâlardan başı āzād olmaz

Ġarîb gündüz zarūrî eyler ārām

Ki kıanda vara ola çünki aħşam

Ġarîb oldur kıala tenhā yabānda

Yata kıarañu tam içre yā ħānda

Ġarîbüñ döşegi ħāk yaşduğı taş

Bulınmaya ġarîbe dañı yoldaş

Ġarîb olan kişi kıalır yalın aç

Olur iller eline dañı muħtāc

Ġarîb kıanda bula ıssı ta‘āmı

Ġarîbe kim vire Tañrı selāmı

Ġarîbüñ yidügi sükker zehirdür

Ġarîbüñ çekdügi her dem kıahırdur

Ġarīb olan kişi a‘ mā gibidür

Egerçi gözi var a‘ mā gibidür

(1130)

Ġarībe kimse virmez bir içim şu

Ġarībün gözlerine gelmez uyşu

Ġarībün her dem olur gözi yaşlu

Ġam-ı şasret ile hem bağrı başlu

[30a]

Ġarīb olan kiři ħalk içre menfūr

Ġam-ı dil-dār ile ğurbetde mehcūr

Ġarīb elbette ser-gerdān olur hem

Dağı dem-beste vü ħayrān olur hem

Ġarībe kim ola ‘ālemde maşrem

Gice gündüz ğam olur aña hem-dem

Ġarīb āřüfte vālih deng ü ħayrān

Ki ‘ağlı fikri göñli hem perīřān

Ġarīb olan ider zār ile efgān

Ki bülbül gibi eyler āh u nālān

Ġarīb āh u fiĝān eylerse her ān

İder ‘ālemleri ħāk ile yeksān

Ġarībün gerçi yok durur ‘aṭāsı

Ve illā ‘afv olur cümle ḥaṭāsı

Ġarībe kim ki eyler ise ḥürmet

Ola yevmü’l-cezāda aṅa rahmet

(1140)

Ġarībün dün gün işi āh ile vāh

Ġam u ğuşşayla giçer ‘ömri her gāh

Ġarībün başına iş gelse nā-gāh

Meger derdine dermān ider Allāh

Ġarīb ölür gider çāre bulunmaz

Ki hīç yarasına merhem urılmaz

Ġarīb olsa kişi ḳadri bilinmez

Anuḅ derdine hīç dermān ḳılınmaz

Ġarīb ḥaḳḳında didi faḥr-ı ‘ālem

Diyār-ı ğurbete düşdükde ādem

Ecel yitüp ölürse ger yabānda

Firāḳ u ḥasret ile ḳalsa anda

Ḥuşşā olsa düşmānuḅ ilinde

Yā yad ilde yā insānuḅ elinde

Şehîdlerle anı haşır eyleye Hâk

Şehîd olur didiler anı muṭlaḳ

Ḳāle'n-nebî şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem

Men mâte mine'l-gurbeti mâte şehîden

[30b]

Ġarîb oldur kişi terk ide yâri

Başın alup ḳoya gide diyârı

Düşe ğurbet diyârına zarûri

Anuḡ ḳalbinde ḳalmaya ḥuzûri

(1150)

Vaṭan terk eylemez 'âḳıl dimişler

Ki şanma 'âḳıl olan bunı işler

Gelür ğurbetde başa dürlü işler

Çeker cevri cefâyı anda başlar

Vaṭandan dūr olan zaḥmet çekiser

Hezārân derd ile miḥnet çekiser

Vaṭandan ayru olan āh idiser

Firāḳ ile yolın güm-râh idiser

Ġurbete gitmek ilinden key geñez

Girü gelmek iline degül geñez

Ki hîç bir vech ile yoǧdur icâzet
Ki bulmaz murǧ-ı dil taşra ʻimâret

Vaţan cevrin kişi çekmek gerekdür
Vaţan cevr ile dağı yigirekdür

Vaţan terk eylemek gâyet belâdur
Dağı ğurbet dem ü sâʻat belâdur

Şağın terk eyleme yâri diyârı
İdersin bülbülâsâ âh u zârı

Bulnmaz ğurbet içre dil şikârı
Ki virseğ cümle cândan ğayrı varı

(1160) Çekersin dâʻimâ hecr ile zârı
Ki ağlarsın dün [ü] ğün zârı zârı

Yanarsın âteş-i hecr ile dâʻim
Çekersin miñneti zecr ile dâʻim

Çatı müşkil durur hicrân câna
Firâğ u hasret ile cân yana

Bilüm büken benüm hicrân degül mi
Ki hicrân ile dâdem çan degül mi

Gāh olur ğurbet kişiyi iñledür

Āh u zāri ile siñ siñ siñledür

[31a]

Ġurbet insānı zebūn eyler zebūn

Bahtını ħadrini eyler ser-nigūn

Gel iy dil ğurbete eyleme raġbet

Bulınmaz ğurbet içre saña ħürmet

Şoñın fikr itmeyen çeker nedāmet

Bütün ‘ālemlere olur hem ‘ibret

Yabanda dost ile ħardaş bulınmaz

Dağı başdan çıkarsın baş bulınmaz

Ki ğurbet ādemi derde giriftār

Giñiş dünyāyı eyler başına dar

(1170)

Ki bigler ağalar düşmān içinde

Demür zencir ile zindān içinde

Yaturlar yalın ayak çıblağ u aç

Ki olmuş her biri bir nāna muhtāc

Dimezler kim bu insāndur yā bigdür

Bunı dirler yā ħayvāndur yā segdür

Niçe arşlan gibi merd ü tevânâ
Zebûn olmuş durur ğurbetde cānâ

‘ Āķıl olan ğurbete itmez heves
Ĝurbet eyler ādemi bend-i⁵⁷ ķafes

Kişiyi zār iden zaħmet degül mi
Zebûn iden daħı miħnet degül mi

Düşüren āteşe ğurbet degül mi
Getüren iş başa fūrķat degül mi

Daħı cānı yaķan ħasret degül mi
Bizi ħasret iden vuşlat degül mi

Ki vuşlat ‘ āşıķa mürvet degül mi
Daħı dīdārı hem devlet degül mi

Bu ‘ āķıl olana ‘ ibret degül mi
Bunuñ her birisi ħikmet degül mi

(1180) Senüñ içün ne hışm ola ne ķardaş
Yā kim ola saña ğurbetde yoldaş

Sözüm diñle benüm gel iy ķarındaş
Yabān yirlerde bitmez cān ile baş

⁵⁷ bend-i: bend ü

[31b]

Götürüp kendüñi atma yabāna

Girü gelmez giden uşbu cihāna

Eger haste olursañ zār olursın

Cānuñdan hem dañı bī-zār olursın

Ġarīb olup katı nā-çār olursın

Dañı zārılık ile hem ölürsin

Senüñ derdiñe kim kıla devāyı

Yā kim kıla senüñ içün du‘āyı

Ġarībünñ derdine dermān olunmaz

Dañı çāresine fermān olunmaz

Ecelsiz gerçi ādem ölmek olmaz

Dañı gurbetde kişi gülmek olmaz

Fikir eyle işüñ evvel şoñunu

Selāmet var mı gör andan öñüni

Me-bāzā idesin andan ol işi

Şağın zinhār fikirsiz itme kişi

(1190)

Olur āñir şoñ ucu kişi pişmān

Ki zīrā çoğ durur gurbetde düşmān

Hevāya düşmene aldanma zinhār

Hevānuñ düşmenüñ şiddetleri var

Şaķın sen şanma bunı olmayalı

İkiden birisi olmaya h̄ālî

Düşersin yırtıcınun pençesine

Yā uğrarsın hevā işkencesine

Çekmeyen er rûzgār işkencesin

Mermer ü pülād şanur ol pençesin

Anuñ kim var durur dilde ‘ inādı

Ki hîç bir kimse itmez aña dādı

Anuñ kim derdi yoķ bir iki sözden

Yā başdan çıkar ol kimse yā gözden

Anuñ kim şabrı yoķdur az belāya

Düşürür başını büyük kaçāya

Çeker cevr [ü] cefāyı tā ölince

Yā āh ile giçer ‘ ömri bulınca

[32a]

Bunı fikr itmeyen ‘ āķıl degüldür

Şu kim ‘ āķıl ola ğāfil degüldür

(1200)

Şu kim insân ola bî-ğam degüldür

Eger bî-ğam ola insân degüldür

Şafâ vü ' iş zahmetde bulunur

Huzûr u hoş miñnetde bulunur

Ki ni' met kıldetde bulunur

Vağan kıdri ki ğurbetde bulunur

Ne bilsünler vağan kıdrini anlar

Düşüben ğurbete ayrılmayanlar

Kişiy e devlet ü ni' met vağandır

Kişiy e cennet ü rahmet vağandır

Bu söz dağı ölülerden ğaberdür

Ki her şey kim yirinde mu' teberdür

Gice olmayadı gündüz bilinmez

Yoğuş olmasa dağı düz bilinmez

Acı olmasa hem tatlu bilinmez

İyü olmasa hem yatlu bilinmez

Nedür yırtıcı düşmen küfr ü nâ-dân

Nedür cevr ü cefâ vü ğabs ü zindân

Şaķın zinhâr hazer kıl ğāfil insān

Şu kim ğāfil ola ħar ile yeksān

(1210)

Cihānuñ zevķ u ‘îşî cevre degmez

Demi ğamdur vişāli hecre degmez

Ki yirsün sükkeri zehrîne degmez

İdersün minneti ķahrına degmez

Gel aldanma cihān ālāyişine

Nazar kıl ‘ibret ile baķ işine

Kimin besler büyüdür şağ ider ol

Kimin başın u bağrın dāğ ider ol

Naşihat dutmayan bulur cezāyı

Görür ğurbetde dün gün hem ezāyı⁵⁸

Dimişler kim alan bir sözden alur

Sözi diñlemeyen yollarda ķalur

[112a]

Ser-güzeşt-i Esîrî

Risālenün yuķarusında birez

Esîr olduğumuz yazıldı çoğ az

Ki birķaç söz gine taħrîr idelüm

Ĥudā ‘avni ile taķrîr idelüm

⁵⁸ ezāyı: izāyı

Ne geldi başumuza fikr idelüm
Ser-encām-ı güzeşti zıkr idelüm

Meger bir gün bizi çün emr-i taqdir
Alup getürdiler Misneye iy pır

(1220) Biñ otuz dört idi hicret nebiden
Çü giçmiş idi şah-ı enbiyadan

Oruç ayınuñ evvelki güninde
Ki yevmü's-sebt idi meger o gün de

Girüp keştiye 'azm itdük hemân-dem
Revâne oluban deryâya ol dem

Çiçilya adasına dâhil olduk
Şarı Koz kal'asına vâşıl olduk

Biş altı gün idüben anda ārām
Ol il İspanya bigine olup rām

Leb-i deryâda vâki' dür o kal' a
'Acâ'ib hûb ra' nâdur o kal' a

Civârında olup bâğ-ı enârı
Turuncistân u dürlü lâlezârı

Dağı zeytün ağaçları hezārān

Simīt ü etmegi olup firāvān

‘Acā’ib hūb u zībā etmegi var

Beyāzlığı şu resme şanki aq qar

Ne deñlü yir gezüp yürüdüm ise

Vilāyetler ne deñlü gördüm ise

(1230)

Anuñ etmegi gibi bir mekānda

Baņa hiç olmamış düş bir zemānda

Anuñ eṭrāfi mīve zīr ü bālā

Ḥudā vire ki İslām ehl[i] ola

Olup andan revāne girü iy yār

Teveccüh eyledük çün çār nā-çār

Misine adlu bir şehre irişdük

Niçe Müslim esirlerle görışdük

[derkenar]

‘Acā’ib hūb ra‘ nā şehri miş ol

Ḳamu eṭrāfi bāğ u baqcası bol

Hezārān dürlü mīvesi ‘acā’ib

Öter bülbülleri dürlü ġarā’ib

Ögerler medh iderler anı her kim
Didüklerince var imiş meger kim

Açar çeşmeleri vardur şuları
Ki dutmışdur irişüp her kenarı

[112b]

Anuñ katında vardur bir ulu tağ
Çamu eṭrāfi durur bāğ ile rāğ

Ağarmış qar degül eksük başından
Gice gündüz dütün çıkar içinden

(1240)

Çün andan girü[ye] ʿazm eyledük biz
Pes andan bir yire irdük yine tiz

Dutup çok yir o deryā-yı firāvān
Yürüyüp durmayup bir sâʿat ü ān

O deryā-yı firāvān içre anda
Var idi iki üç tağ ol mekānda

Birinden dāʿimā dütün çıkardı
Birinde hem dağı odlar yanardı

Gice gündüz eger kış u eger yaz
Hiç eksilmez ber-ā-berdür degül az

Anaboliya andan çün varıldı
O şehri mu' zama çünkim irildi

Odur İspanyanuñ şehri güzide
Görür baqar odur göñli⁵⁹ gözi de

Ḳamu eṯrâfi durur bâğ u bustân
O illerde odur dillerde destân

Niçe gün olduğ anda şehri içinde
Baqup eṯrâfin için [de] taşın da

Ḥudâvendâ kıl İslâma müyesser
Anuñ fethini yâ Rab kıl muḳadder

(1250) Yine andan ki varup bir ḥişâra
Didüm kıl derdime yâ Rabb çâre

Anuñ nâmına Ḳayṯa dirler idi
Ne güzel şehri ü bâzârı var idi

Anuñ da bir yanı deryâ kenârı
Müyesser eyleye İslâma Bârî

Giçüp andan yine gide giderek
Uroma şehri giçdük giderek

⁵⁹ göñli: göñli vü

Ki Rim papazı Romada olurmış

Çadīmī tahtı anuñ anda imiş

Deñizden añarudur on iki māl

Ne güzel yirler itmiş durur ol il

Çuyiveke dinilür yine tekrār

Anuñ qurbına irişdük biz iy yār

[113a]

O da İrim Papanuñ qal' asıdur

Çadırgalarınuñ tersşānesidür

Girü andan teveccüh eyledük çün

Didüm senden meded iy ferd [ü] Bī-çün

Deñiz yüzinden oluban revāne

Yüregüm hasret ile yana yana

(1260)

Gice gündüz yürüyüp durmayup hiç

Ki zerre deñlüce diñlenmeyüp hiç

Alağornaya varduq bir şabāh hīn

Temāşā eyledük taşın u için

Duğanuñ qal' ası imiş o qal' a

Deñiz qatında vāqı' dūr o qal' a

Güzel yirdedür ol dağı be-ğâyet

İçinde var serâyı bî-nihâyet

Bulnur nân ile lahmı firāvân

Dağı hem dürlü mîvesi hezārân

Velî ol ƣal' aya dek niçe niçe

Giçüp ƣıllâ' (?) u şehri niçe niçe

Ki yoƣdur ƣal' anuğ şehriğ şümârı

Ki a' dâda degül ƣâbil hişârı

Ki her biri eger yazılsa iy yâr

Yazanlar olur idi ƣatı bî-zâr

Ki Maltadan bir aylıƣ yol varınca

O yire var durur kim irişince

Olup ol ƣal' ada bir ģayle müddet

Umardum yol vire ol Rabb-i ' izzet

(1270)

O ƣal' adan varam İslâm iline

Çıƣup gidem sevinüp ben kemîne

Velî andan bağa varmaƣ müyesser

Çü yâr olmadı ƣâlî' -i bed-ağter

Müyesser olmadı gitmege andan

Varam İslām iline ol mekāndan

Ḥudā virmeyicek kimse virimez

Ne ‘aql u fikri kimsenüñ irimez

Ḥudānuñ ḥikmeti çoқdur be-gāyet

Anuñ kudretlerine yoқ nihāyet

O ҡal‘adan kim ‘avdet eylediler

Girü Misneye toғru yürüdiler

[derkenar]

Gözümden seyl gibi aқdı çü yaşum

Neler çekdi dirīgā dertlü başum

Fiğān u zārī ҡıldum şubḥ ile şām

Gözümden ҡan aқar hīç itmez ārām

Yüzüm pejmürde vü ‘aqlum alındı

Ġam ile guşşadan baғrum delindi

Çü gördüm olmadı hīç baḡa dermān

Yüzümü Ḥaққа dutup ҡıldum efgān

(1280)

Ki ‘ömr-i nāzeninüm giçmededür

Aқar şular gibi hem göçmededür

Bu miñnetde yazuqlar baña yazuqlar

Bu ğurbetde yazuqlar baña yazuqlar

[102b]

Fî-Beyāni Münācāti ‘ Arzi Hācāt

Meded kııl baña iy ħallāķ-ı ‘ ālem

Devā kııl derdime rezzāķ-ı ādem

Kerīmā her kişi senden murādın

Ümiz ider virürsin her murādın

Ĥudāvendā benüm de vir murādım

Ĥalāş eyle ki şād olsun bu cānım

Ümüdüm bu durur Allāh te‘ālā

Bu derdüme devā kııla o Mevlā

Devā olursa yā Rab derdimüze

Ĥudāyā senden olur cümlemüze

Esirge yā İlähî dest-gîr ol

Ki dest-i ħudretünle bize vir yol

Esirge ben ğarîb-i bî-mecāli

Göñülden dūr olup cümle melāli

Hemān saña şıĝınmışam İlähî

Meded senden umaram yā İlähî

(1290)

Ki senden ğayrı Rabbüm yok İlähî

‘ İnāyet kı1 keremden oğru rāhı

Tapuñdan ğayrı yok şığınacağum

Ki senden ğayrı yok yalvaracağum

Beni maksūduma irgür İlähî

Ĥabībün ğürmetiyçün yā İlähî

Ne idem n’eyleyem yā Rabb bilmem

Meger dermān idesin sensin erĥam

Umaram kim baĝa raĥm eyleyesin

Ĥalāş idüp murāda irğüresin

Yüzüm ĝara durur ok ok ğünehden

Ümīdüm kesmezem sen pādīşehden

Ġünāhumı benüm ‘ afv it keremden

Baĝışla şuçumı ĝurtar elemden

Murādum bu durur yā Rabb senden

Ki ayrān itmedin cān murĝ[1] tenden

Ĥamu maĝşūdumı eyle müyesser

Resülün Ĥaĝĝıyiyçün kı1 muĝadder

Başa çekdürmegil cevr [ü] cefâlar

Ḥabîbün ḥürmetine kıl ‘aṭâlar

[103a] (1300) Beni irgür vaṭana luṭfuḡ ile

İrişdür ḥasretüme fazluḡ ile

İrişdürgil beni maṭlûbuma âh

Bu cânumdan ‘azîz maḥbûbuma âh

Bu ḥasretle ḳoma rûz-ı ḳıyâmet

Selâmet iline şal vir selâmet

Vücûdum nâr-ı ḥasret yaḳdı gâyet

Îlâhî var mı bu derde nihâyet

Ḥalâş olaydı göñlüm cümle ğamdan

Bu iki gözlerimiz daḡı ğamdan

Dirîġâ yandı cânım n’ideyin âh

Ṭapuḡdan ġayrı ḳanda gideyin âh

Anuḡcün çekerüm dürlü elemeler

Ki zîrâ ben kemem ne varsa kemler

Sitârem düşkün ṭâlî‘üm alçaḳ

‘Înâyet ola senden meger iy Ḥaḳ

Bu ben bî-çāre bir mūr-ı za' ifem
Ben ednāyam kāmudan hem naḥifem

İlāhî cümlesinden ben faḳîrem
Za' if [ü] nā-tevān u hem ḥaḳîrem

(1310) Yüzüm kara durur çoḳdur günāhum
Ki senden ğayrı yoḳ durur penāhum

Zebūn oldum cānum kılca kılupdur
Daḥı ḥasret oḥı⁶⁰ baḡrum delüpdür

İlāhî vir murādumı benüm āh
Şınıḳ göḡlümi şād eyle benüm āh

Baḡa faẓl ile luḡfuḡla keremden
Ḥalāş eyle dilüm fi'l-cümle ğamdan

‘ Aḡā kıl luḡfuḡile her murādım
‘ İnāyet kıl ki şād olsun bu cānım

Selāmet semtine virgil baḡa rāh
Ki her dem kılmayaydum zār ile āh

Naşib eyle baḡa şoḡ demde imān
Şehādet ḳurbına sen Rabb-i ğufrān

⁶⁰ oḥı: odḥı

Çabül eyle bu hâcâtumı yâ Rab

Halâş eyle esîr olanları hep

[93a]

Der-Beyân-ı Kaşîde-i Hâtîmetü'l-Kitâb

[E]y[â] hallâk eyâ rezzâk kadîm ü zü'l-kemâlî

Eyâ kahhâr eyâ cebbâr kadîr ü zü'l-celâlî

Hudâvendâ Hudâvendâ ki sensin bî-zevâl Allâh

Senüñ şânun şenüñ hükmün şamudan yüce 'âlî

(1320)

Sensin evvel ü âhîr ki her şey 'i olan kadîr

Ki her yirde olan hâzîr ki sen Hakk-ı lâ-yezâlî

[Mü]nezzehdür müberrâdur şîfâtuñ cümle eşyâdan

Çadîm ü lâ-yezâl sensin ki yoğ mişlün mişâlî

Bu cümle kâ 'inât el-hağ şenüñ emrünledür peydâ

Hüve'l-bâkî ehad sensin ki var gayrun zevâlî

...m 'izzet içinde buyurduñ bize üd' ünî

İcâbet eyle yâ Rabbi naşîb it hayr a' mâli

[Ne] hâcet ola Allâhum saña dimege ben hâlüm

Eger zâhir eger bâtın bilürsin cümle ahvâlî

Senüñ dîdâruña lâyığ 'ameller eyle erzânî

Hisâb itme 'ıkâb itme bize gösterme engeli

[93b]

Çabül eyle münacâtum benüm redd itme hâcâtum

Belâlardan bizi kırtar bize çekdürme izlâli

İlâhî sañadur minnet ki fazluñla bize nuşret

Keremden viresin fırsat naşib it k'irtilhâli

Sezâvâr eyle evtânı müyesser eyle yârânı

Görevüz rüy-ı cânânı çabül eyle bu aqvâli

Ümîdüm hazret-i Hağdan ğanî vü feyz-i muṭlağdan

Yig ide günlerüm günden ki görem kıtlu fâli

(1330)

Dün ü gün saña yalvara ola derdimüze çâre

Yüregüm cigerüm pâre bizi kâfirler alalı

Elime almışam hâme firâk u zâr ile nâme

Ki yazam hâş ile 'âma bileler çekdügüm hâli

Çatı müşkil benüm hâlüm baña zulm eyler ol zâlim

Ki itmez merhamet şefkat çatı beddür anuñ hâli

İşüm gücüm fiğân itdi ki gözden kıan revân itdi

Göñül mülkin vîrân itdi dün [ü] gün pây-[mâli]

Göñül mecrûh pür-yara derünüm dağı şad pâre

Ki beñzer her biri mâra bir alay kâfir e[hâlî]

Îlâhî nâr-ı hasretle ciger başdan kebâb oldu
Miyânum münharif itdi ‘ adūnuḡ ḡâhir a[‘ mālî]

Benüm işüm ḡatı düşvâr yanar cānum şanasın nâr
Ki cāndan eyledi bî-zâr ‘ adūnuḡ bedter e[f‘ âlî]

Yüzimi ḡara ḡâk itdi girîbānumı ḡâk itdi
Ki ‘ âḡıbet helâk itdi bizi a‘ dānuḡ ā[mālî]

Egerçi cānumuz tende giriftârız bugün bende
K’olan a‘ dānuḡ ilinde belâ ḡam derd işti[mālî] (?)

Diyārumdan çıḡup gitdüm ki başum yābana atdum
Görüş ben baḡa ne itdüm ki ḡamdan olmadum [ḡâlî]

(1340) Yanam ḡasret ocaḡında yatam miḡnet bucaḡında
Ḗoyam dil-dâr çaḡında ḡamı ḡomaz beni ...

Umaram yüce Mevlādan bizi ḡurtara a‘ dādan
Girü güldüre aḡladan k’iderse dev...

Esîrlik bir ḡara gündür cigerleri daḡı ḡündür
Ki giydüḡi fenâ ḡondur ki başdan ...

[94a] Dem-â-dem işleri hem zâr buḡuḡ dünyâ başına dar
Ayaḡlarında bir ḡanḡar demürden ḡara ḡalḡâlî

Niçe yüz biñ cezâlarla niçe yüz biñ ezâlarla⁶¹

Gemiye gör ki ço[ya]rlar kıazırlar şacı şakalı

Kesilür niçe biñ başlar ki gözden dökilür yaşlar

Görür her dem kıara düşler boğazlarında ıglâli

Gehî ‘ akreb gibi şoķar gehî âteşlere yaķar

Be-gâyet yanlışı olmışdur ‘ adünuñ fikr ü ef’ âli

Fireng iklîmine düşen ‘ adûlar başına üşen

Emîn olur mı kıorķudan ‘ aceb n’ola anuñ hâli

Ėazer kııl mekr-i a’ dâdan uyan Ėaflet menâmından

Şaķın düşmâna aldanma ider bir Ėün saņa âli

İlâhî eylerem eĖĖân benüm derdime kııl dermân

İşüm ola Ėeņez âsân Ėalâş it bî-mecâli

(1350) Bizi düşmen diyârında zelîl [ü] Ėor u zâr itme

Ki kıoma miğnet içinde Ėel itme bunda ihmâli

İrişdür dâr-ı İslâma bizi fażluñla luţfuñla

Görişdür dosta yârâna kerem itĖil vişâli

Selâmet dârına irem ki Ėasretlerümi Ėörem

Ayaķlarına yüz sürem ki bulam ittişâli

⁶¹ ezâlarla: izâlarla

Ki düşmānuḡ arasında ḡoma a^ç dā yöresinde

Cefālarla cezāsında k^çolam ben ihtimālî

Ḥalāṣ eyle ḡazālardan bizi ḡurtar ezālardan⁶²

Emīn olam belālardan meded ḡıl i^ç ticālî

Esīriyi ḡalāṣ eyle iki ^çālemde ḡācette

Daḡı cennet serāyında maḡāmın eyle sen ^çālî

Olup Ḥaḡdan bize nuṣret bunun taḡrīrine zaḡmet

Ki çekdüm irdi ḡün hicret biḡ otuz ṡoḡza sālî

[33b]

Fî-Beyāni Münācātî'l-Ḥātîmetü'l-Kitāb

İy semî^ç ü baṣīr olan Allāh

İy za^ç īfe naṣīr olan Allāh

Benüm Taḡrım ilāhum Rabbim Allāh

Efendim pādīṣāhum ḡubbum Allāh

Benüm maḡbūbum u ma^ç būdum Allāh

Benüm maṡlūbum u maḡṣūdum Allāh

(1360)

Benüm ṣulṡānum u sübhānum Allāh

Benüm ḡufrānum u burhānum Allāh

Benüm raḡmānum u dermānum Allāh

Benüm iḡrārūm u imānum Allāh

⁶² ezālardan: izālardan

Benüm dostum kerīmüm cānum Allāh

Benüm rūḥum raḥīmüm ḥānum Allāh

Celīl cebbār [u] ḥāzır nāzır Allāh

Cemīʿ işlere hem ḳādir Allāh

Senüñ ismüñ durur Allāh ḥaḳḳı

Eḥad ferd ü şamed Allāh ḥaḳḳı

Daḫı levḫ [ü] ḳalem ʿ arş kürs ḥaḳḳı

Daḫı necm ü ḳamer şems ḳuds ḥaḳḳı

Semāvātı ki turgurduñ direksiz

Ḳamu ʿ ālemleri ḳılduñ gereksiz

Senüñ emrüngle nūr olur yanan nār

Ḳamu ʿ ālem yüzi olmış iken tār

Senüñ ḥükmüngdedür ğarb ile şarḳlar

Senüñ emrüngledür tūfān u ğarḳlar

Bi-ḥamdi'llāh bizi insān yaratduñ

Bize hem luḫ ile iḥsān yaratduñ

(1370)

Bi-ḥamdi'llāh bize İslām virdüñ

Muḥammed dīnini inʿām virdüñ

Bi-ḥamdi'llāh bize Ḳur'ān virdüñ

Daḡı hem şıdķ ile imān virdüñ

Nebīler serveri Aḡmed ḡaķıyçün

Ḥabībüñdür Muḡammed ḡürmetiyçün

[34a]

Anuñ tācı vü mi' rācı ḡaķıyçün

Ṭavāf ehli olan ḡacī ḡaķıyçün

Namāz içre olan ḡa' de ḡaķıyçün

Saḡa itdükleri secde ḡaķıyçün

Düşürme dostlaruñ düşmen iline

Zebün itme daḡı dīn düşmenine

Ki kıлма düşmene dostı sezāvār

Daḡı a' dā ile eyleme hemvār

Ḥalās it sūretü'l-iḡlāş ḡaķķı

Daḡı ḡāş eyle ḡāşü'l-ḡāş ḡaķķı

Daḡı Rıd̡vān u cennet ḡūr ḡaķķı

Daḡı Mekke Medīne Ṭūr ḡaķķı

Ḥudāvendā murādum ḡāşıl eyle

Bizi dārü's-selāma vāşıl eyle

(1380)

Murādum bu durur senden be-ğāyet

Hidāyet kı1 bize rāh-ı selāmet

Zihī devlet zihī ʿ izzet saʿ ādet

Zihī cennet zihī niʿ met selāmet

Bu bende-i kemāne eyle nuşret

Ki çekdürme bize yad ilde ʿ usret

Yad illerde bizüm kararımız yok

Bilürsin kim dağı ararımız yok

Çamu ʿ ālemleri sensin yaradan

Bizi kırtarasın sen bu aradan

Eli bağılu kıulunven dāra geldüm

Saņa zārī kıılurven zāra geldüm

Ümīdüm hāşıl it maḥzün kıılma

Cihān ḥalkı içinde dūn kıılma

Ki kıaldum çāresiz dermān yokdur

Ki senden ğayrıdan iḥsān yokdur

Ki senden isterem senden murādum

Degüldür ğayrıdan hiç bir murādum

Murādum vir beni irgür murāda

Gidevüz qalmayavuz bu arada

[34b] (1390)

Bizi ehl-i şalāta sen irişdür

Çamu şasretlerümle hem şavişdur

Yanupdur cism ü cānum şasret ile

Ciger biryān olupdur mişnet ile

Be-ğāyet müşkil imiş şor olmak

Řuřūřā kim vařandan dūr olmak

Bizi řurtar ‘adūlar pençesinden

Řalāř eyle daşı işkencesinden

Benüm müşkil işüm āsān eyle

Kerem çıl luş ile iřsān eyle

Cihān içre murādātum edā çıl

İki ‘ālem belāsından cüdā çıl

Cehennem āteřinden eyle āzād

İki ‘ālemde dil cān ola ābād

Virāne gönlümüz ābād eyle

Çuřūrum afv idüp dil-řād eyle

ulun iŖi güci dā'im uŖurdur
 Senün ismn ile Ŗānun ġafrdur

BaġıŖla Ŗuumuzu lufun ile
 Daġı urtar 'azābdan fazlun ile

(1400)

'Īnāyet ıl bize sensin te'ālā
 ĤalāŖ eyle belādan yüce Mevlā

Zā'if  dil-Ŗikeste ġasteyem ben
 Naġif  beste v dem-besteyem ben

Dkendi gözlerümden yaŖ ile an
 Gözüme uyġu gelmez oldu bir ān

Dn  gün zārılıla dirm Allāh
 Gipdr 'mrimz āh ile her gāh

Bilm bükildi kaddm nn oldu
 Gözüm giryān  baġrum ġn oldu

Bilürsin yā Īlāhī sen firāum
 Dil ile Ŗerġ olunmaz iŖtiyāum

Nedür bilmem ki bu derdn 'ilācı
 Ki hī yokdur cihānda bundan acı

[35a]

Cihâna opısar bir gün ıyâmet
Bizüm baumıza her gün ıyâmet

‘ Adnun cevri zlmi câna giçdi
Daı ahrı v zehri adden adı

Ne cevritdi cihânda baa dmen
uuâ kim bilürsin saa dmen

(1410)

Benüm âlm saa ren degül mi
Benüm seyrânuma il en degül mi

Disem ayrılara âlm ikâyet
Ki orkaram idem senden ikâyet

Mu‘in ismn bize dâfi‘ degül mi
azabdan rametn vâsi‘ degül mi

Eger derdimüze olmazsa dermân
Ki ‘ Azrâ’ile bâri eyle fermân

Bu aradan bizi gelsün ıarsun
Girsin ya bizi çünkim yaarsın

‘ Azâb itme bize kâfirler ile
Ki alma cânumuz kâfir eliyle

Çü sensin itdüren düşmāna cebri

Sen ihsān eyle bāri bize şabri

Getür altunı dir zindān içinde

Bitür hūnı yiyem dir nār içinde

Ki zindān içre hiç altun olur mı

Yanar külhān içinde hūn olur mı

Kişi zindān içinde şuya muhtāc

Yaturlar kuru yirde çıblağ u ac

(1420)

Bu ma' kūle belāya şabr olur mı

Ki bundan özge cānā cebr olur mı

Revā mı zārī zārī ağlayam ben

Yanar āteşle bağrum tağlayam ben

Müyesser olmaz ise baña seyrān

Ki itme yirümüzi bāri nīrān

Bu bī-çāre Esīrī derdmendi

Halāş it bī-mecāl ü müstmendi

[35b]

Fī-Beyāni'1-Münācāti Hurūf⁶³

İy kerem issi kerem kāmı Hudā

Raḥmetüñ umar senüñ şāh u gedā

⁶³ Manzumede ki revîler elif-bâ sıralamasına göredir. Nüşada kırmızı mürekkeple yazılan revî harfleri koyu renkle belirlendi.

Raḥmetün faẓluñ senüñdür bî-ḥisâb

Faẓl u luṭfunñdan bize virgil şevâb

Ḳapuñdan ḥâşıl olur cümle ḥacât

Saḡa eyler ḡamu ins cin münâcât

Saḡa şıḡındum İlahî el-ḡıyâş

Cümle ḡorḡudan eḡışnî yâ ḡıyâş

Senden olur ḡamu derdlere ‘ilâc

Vir ḡanâ‘at göñlümizi ḡılma aç

Saḡa lâyıḡ isterüz zühd ü şalâḡ

Ol sebeble bulavuz ordan felâḡ

(1430)

Bize ‘âlem içre vir dest-i ferâḡ

Zârılıḡla diyeyim her işde vâḡ

Şâdman it bizi eyle dil-ḡüşâd

İki ‘âlemde daḡı hem eyle şâd

Dergehüñden dün [ü] gün vardur ümîz

ḡayrılardan yoḡ durur çâre ümîz

Bu cihân içre bizi eyleme zâr

ḡıñ cihân başumuza olmaya ṡâr

Ḥazretüñe eylerem her dem niyāz

Ḥāşıl it ümmīdümizi çoğ u az

Bu güneş-kār yüzi kıara is ü pās

Raḥm ider ḥāline anuñ cinn ü nās

Luḫfuñı kııl bu yolda bize yoldaş

İki gözüm dökmesün kıan ile yaş

Gerçi itdüm çoğ günah [u] cürm [ü] ‘ āş

Fazluñ ile kııl günāhumdan ḫalāş

Ben senüñ emrünle oldum inkıbāz

Ḥāşe li’llāh kim idem ben i‘ tirāz

Yazma itdümse eger sehv ü ğalaş

Ḳuluñ işi cürm ü ‘ işyān ü saķaş

[36a] (1440) Irma kıapundan bizi sen bir laḫīz

‘ Avnuñ ile kııl belālardan ḫafīz

İtme bizi bedler ile ictimā‘

Düşmesün cānımuza kıırş u tamā‘

Ḳıl nażar kim işlerimüz ola şağ

İki ‘ ālemde yüzümüz eyle ağ

Bizi düşmân içre eyleme za‘îf

Çamulardan eyle ‘âlî vü şerîf

Nâr-ı hasret ile çekdürme firâk

Müşkil işdür gâyet ile iştiyâk

‘Azab içre itmeyelüm yağa çâk

Nâr-ı hasret itmesün bizi helâk

Zebûn olur ki derde düşse ger Zâl

Nerîmân Çahramânlar kaddi hem dâl

Senüñ ihsânüñ umar hâş ile ‘âm

Sağa zârî kılurlar şubh ile şâm

Ki sendendür çamuya luğf u ihsân

Çamu derd ehline hem dağı dermân

Ġarîb illerde itme bizi şayru

Vağandan eyleme hem dağı ayru

(1450)

Firâk u hasret ile itmeyem âh

Benüm derdime dermân eyle her gâh

Kerem luğf issi Raḥmân ḥ‘ace Mevlâ

Hidâyet kıl bize iy yüce Mevlâ

Murādına irişdür sen esîri
 alāŝ eyle amu derdden yesîri

Beni her kim du‘ā ile ide yād
 İki ‘ālem belāsından ıl āzād

Dü ‘ālem fahrı Amed hicretinden
 Resūlu’llāh Muammed riletinden

Bi otuz touza irdi tevārīh
 Dağı zi’l-a‘ dedür uşbu ki tārīh

Fî-sene 1039⁶⁴

[36b]

azel-i Malta

Pîr iden tâze cüvānı Maltadur
 ar iden başa cihānı Maltadur

Zārılıla dîdeden an aıdan
 İtdüren āh u fiğānı Maltadur

Yalı âteş üzre yanan yalı a
 Biŝüren âteşde cānı Maltadur

Bağı biryān ‘alı ayrān eyleyen
 Dökdüren insāna anı Maltadur

⁶⁴ Fî-sene 1039: Fî-sene 1039 - Fî-sene 1051. 1051 tarihinin ne ile ilgili olduğu anlaşılamamıştır.

(1460) Dîn yolunda zâr u ser-gerdân iden
Ehl-i îmānuñ ziyānı Maltadur

Ġazel-i Misine

Benüm ʿ ömrümi zâr iden Misine
Beni cāndan bî-zâr iden Misine

Giriftâr eyleyen pâyumı bende
Beni şayd u şikâr iden Misine

Gözümden aqıdan yaş ile qanı
Yidügüm zehr ü mâr iden Misine

Giñiş dünyâyı iden başuma tār
Mekānum hecr ü nār iden Misine

Dün [ü] gün itdüren āh ile zārī
Esirīyi nā-çār iden Misine

[Gazel]

Şükr kııl dā'imā ol müste'āna
Naşihat dutmayan uğrar ziyāna

Ṭulūʿ itdi yine baht u sa'ādet
Ḥudā virdi feraḥlar cism ü cāna

Ḥalāş olduq bugün kāfir elinden
Yeñi gelmiş gibi olduq cihāna

Müyesser oldu ‘ âlemde selâmet
 Qadem başduq bi-ḥamdi’llâh vaṭana

(1470)

Ḥalâş için Esîrî didi târîḥ
 Naql itdük çü ger eski mekāna⁶⁵

1041⁶⁶

⁶⁵ 36b derkenara Muḥyî’nin şu gazeli yazılmıştır:

Yine bülbül-şıfat geldüm fiğâna
 Fiğânumdan niçe gâfil uyana

Ciger biryân olup geldüm bu bezme
 İçeyin kanlu yaşum kana kana

İlâhî ol ḥabîbüñ ḥürmetiyçün
 Qoma biz kullaruñ nârunda yana

Ezelden ‘ aşıkun budur naşîbi
 Ebed ‘ ışk âteşine düşe yana

İşiden nâlesin Muḥyî garîbüñ
 Didi vaşfi bunun gelmez beyâna

⁶⁶ Tarih mısraının altına 1040 yazılmışsa da harflerin toplamı 1041 sonucunu vermektedir.

[Gazavât-nâme]

[102a]

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

(1)

Ḥudâ ismiyle başlandı çü nâme
Gerekdür ma' lûm ola ḥâş u ' âma

Münezzehdür şerîki yoḡdur anuḡ
Ḳadîm ü ḳâdir ü Perverdigâruḡ

Vezîri yoḡ nazîri yoḡ eḡaddür
Daḡı hem bî-mişâl ḡayy [u] şameddür

Yaratdı kâf u nûndan ' âlemi ol
Luḡflar issi sübhân raḡmeti bol

Yoḡ iken ' âlemi var eyleyen ol
Yiri sâkin göḡi devvâr iden ol

Bize gönderdi raḡmet Muştafâyı
Bu ḡalk-ı ' âleme ol pür-vefâyı

Yaratdı anuḡ içün dü cihânı
Aḡa inzâl idüp seb' u'l-meşânî

Ža' îf ümmetine rûz-ı ḳıyâmet
Şefî' ola idiserdür şefâ' at

Anuñ yāri durur Bū Bekr-i Şiddīk
Temāmet şıdk içinde oldı taḥķīk

(10)

İkinci yāri anuñ çün ‘Ömerdür
‘Adāletde temām ol mu‘teberdür

Çün ‘Osmān oldı Zī’n-nūreyn şālis
Anuñ yāri idi ol daḥı ḥāliş

Anuñ dördinci yāri çün ‘Alīdür
Ḳamusı pür-‘aṭā vü hem velīdür

Ḥasan ile Ḥüseyne çok du‘ālar
Daḥı Ḥamza vü ‘Abbāsa şenālar

Daḥı olsun şalāt ile taḥıyyāt
Anuñ āline aşḥābına ḳat ḳat

Daḥı yād eyleyelüm pādişāhı
Kerem kānı durur ‘ālem-penāhı

Anuñ nām-ı şerīfidür Murād Ḥān
O sulṭān ibn sulṭān ibn sulṭān

Çü Sulṭān Aḥmedüñ oldur budaḡı
Ḳurılsun kızıl elmada otaḡı

Mürüvvet ma' denidür ol şehinşâh

O nesl-i âl-i ' Osmân ol yüzi mâh

[derkenar]

Biñ otuz iki târihde o sulţân

Cülûs itdi sa' âdet tahtına hân

(20)

Te' âla'llâh anuñ ' ömrin ziyâde

Qıla hem irgüre dürlü murâda

Dağı düşmenlerini eyleye ğor

İdüp giryân [u] nâlân gözlerin kûr

Muzaffer kıla Allâh pâdişâhı

Qamu düşmânları üzre o şâhı

[37a]

Sulţân Meĥemmed Hân Zemânında Rûmilinde Olan Ğazâlar Beyânıdır

Meger Sulţân Ğazî Hân Meĥemmed

Ki yaĥşî nâmı qalmışdur mü'ebbed

Sitanbul şehrinî feth itdüĝinde

Ğazâ-yı ekber idüp ĝitdüĝinde

Ol eşnâda dağı Bosna[yı] da hem

Alup feth eylemiş ol şâh-ı â' zam

Naşûĥ Big dirler imiş bir dil-âver

Var imiş ol zemânda bir şeci' er

Ki Bosna şancağın aña viripdi
 oyup anda anı kendü gidüpdi

Nedilişte (?) didükleri vilāyet
 olu içi taşu kāfir temāmet

ıral ‘avratnuñ başmaqlığıydı
 Aña beñzer şehir anda yoğ idi

(30)

Var idi ol ‘aşırda anda bir şahş
 Ki Vağdespot aña dirler özi naħs

Ne deñlü var ise kāfir güzide
 Uyar amusı cümle ol Yezide

Diyār-ı Bosnaya toğru çekilür
 O Yayça al‘asına toğru varur

Hem andan ‘azm ider şehir-i Serāya
 İrişür varuban hem ol araya

Ki ğāret eylemiş Bosna Serāyın
 O mel‘ün [u] o merdūd [u] o ħā’in

Dönüp ol dem hem ‘avdet eyledükde
 Serāyı küllü ğāret eyledükde

Var imiş Bosnada bir merd ğāzî

Ol imiş ğāzîlerüñ şāhbāzı

Pes imişdür anuñ Gürz İlyās adı

Ĥudā kılsun anuñ rûhını şādî

İdüp sür‘at o küffār ‘aķabince

Niçe ğāzîleri alup yanınca

Didiler Ferhād Aĝa bile imiş

O daĝı bilece anda yitişmiş

[derkenar]

(40) Laĝab Mişle Nevik dirlermiş aņa

Ķaçardı kâfir irse her ne yaņa

O Gürz İlyās imiş aķıncı başı

Ol imiş Bosnanuñ buĝı vü başı

Ol imiş Bosnada atlu Aĝası

Var imiş atlusı degül yayası

Yitişürler kaçan kâfir alayın

Görür bunları Vaķdespot o ĥāin

[37b] O Gürz İlyās giçer sağ cānibinden

Varur Ferhād Aĝa yine şolından

Ururlar kâfir alayına bî-bâk
Olurlar cümle kâfirler vehimnâk

Ûıyar cân ile başa gâzîlerle
Urur kâfir alayını olarla

Şu denlü idiserler ceng-âşûb
Ûızıl kanlar aqar şu gibi taşup

Ûırarlar kâfiri bî-ğadd ü gâye
Niçe başlar kesilür bî-nihâye

Esîrî cümle kâfirler birağur
Ĝanâ 'im ne ise cümle qaçar qor

(50) O ceng içre meger ol Ĝazî İlyâs
Ana yoldaş olup Hızr ile İlyâs

Urur despotı topuz ile ol gün
Urılır kâfirün cânına dögün

Atından yıkuban yire düşürür
Ûamu kâfirlerün 'aqlın şaşırur

Yine gayret idüp küffâr-ı bed-kâr
Bir at aña yitişdürürler iy yâr

Muḥaṣṣal münhezim olur o merdūd

Virür ğāzīlere nuşret çü ma' būd

O Gürz İlyās 'acā'ib ğāzī imiş

Çamu ğāzīlerüñ şahbāzı imiş

Niçe yıllar kı lup dā'im ğazālar

İdüp kāfirlere dürlü cezālar

Ġazāsı ger anuñ taḥrîr olınsa

Çamu itdükleri daḥı yazılsa

Uzanur söz olur ğāyetde taḥşîl

Bu deñlü muḥtaşar olındı taḥşîl

Ğürz İlyāsuñ Ġazāda Şehîd Olduğudur

Pes andan şonra giçmişdi niçe sāl

Çulağ ur diñle sözüm iy lebi āl

(60) Ġazādan gelür iken bir gün ol er

Meger ğāfil olup durdı o server

[38a] Cünüdü kāfirüñ puşuda olup

'Ale'l-ğafle üzerlerine varup

Şikest olur cünüd-ı ehl-i İslām

Dağılur her yana itmeyüp ārām

Haber-dār olıcağ ol Gürz İlyās
Yanında var imiş bir gāzī-yi hāş

Ki İslām H̄āce imiş nāmı anuñ
Yaranı pehlevānı gāziyānuñ

Ġazā imiş anuñ kārı da her dem
Bile imiş hem İlyās ile ol dem

Var imiş kāfirūñ yayağı anda
Tüfeng-endāzlar imiş ol maħalde

Hücūm u hev̄m idüp der-bend içinde
Çamurlu bir derede sedd içinde

O Gürz İlyās atından ayru düşmiş
Tüfeng ile atı zīrā urulmuş

Çamur içinde kalmışken piyāde
Ol İslām H̄āce irişüp bir ānda

(70)

Hücūm ider o küffār üzerine
Dağıdur kāfiri şağ u şolına

Yitişdürür bir at İlyāsa ol dem
Süvār olur o ceng içre hemān-dem

ılurlar anda o ceng ü cidâli

O küffâr ile arâ ü hem kıtâli

Meger puşuda kâfir atlası da

Nihân olmuşlar imiş ol arada

Puşudan kâfirün atlası daı

Gelürler ol yire yatlusı daı

Pes âir âlib olıca o küffâr

Şehîd eylerler anları o bed-kâr

Şehîd olup ikisi daı iy cân

İkisin daı defn eylerler ol ân

Ziyâretgâh olup Bosna ucında

Yirin eyleye a cennet içinde

Başın alup giderler Ungurusa

Daı a' lâm iderler Lihe Rusa

[derkenar]

Şu delü şâd olur Budun kıralı

Virür müjde için mâl u menâli

(80)

Ziyâretgâh olupdur şimdi âlâ

Pes andan hep görünür zir ü bâlâ

Budun qurbında başın defn iderler

Anı ol arada qoyup giderler

Hudā rūhına raħmet itsün anuđ

Mekānın dağı cennet itsün anuğ

[38b]

Ya' qūb Paŗa Ėazretlerinūđ Ėazāsıdur

Pes andan Őoŗra Ya' qūb Paŗa geldi

Diyār-ı Bosnada Ėākim ol oldu

Ėazā kılmıŗdı Rusa Bosnadan ol

İdūp gāret o küffār illerin bol

Ol itmiŗdūr Drencol Ban ile ceng

Qıtāl idūp idūpdūr özge āheng

İder ceng ü cidāli Qırbovada

Dereler gibi qan aqmıŗ ovada

Ŧokuz bin baŗ kesilmiŗ ma' rekede

'Acā'ib ceng olupdur ol yarada

Hem on biŗ biŗ diri kāfir alınmıŗ

Dağı zencir ile ipe dizilmiŗ

Drencolı diri almıŗlar idi

Ne ise leŗkerin qomıŗlar idi

(90)

Anı gönderdi ol Hân Bâyezîde

O hân-ı⁶⁷ ‘âdil ü ‘ömri mezîde

Çü paşa hazreti ceng eylemişdi

Cihânı kâfire teng eylemişdi

Şıyup kâfirleri bî-cân iderler

O şahrâyı tamâmet kıan iderler

‘Acâ’ib demler itmiş gâzî paşa

Ki taqşîr itmemiş bir zerre hâşâ

Var imiş bir behâdur gâzî anda

O ceng içinde bile Kırbovada

Qara ‘Osmân demek ile çü meşhûr

Olup durmuş dağı dillerde mezkûr

İşi dâ’im gâzâ imiş dem-â-dem

Ki kıahr eyler imiş küffâra her dem

Niçe niçe gâzâlar eylemiş ol

O Bosna ser-ğadinde şağ [u] ger şol

Ol ceng içre meger ol Ğâzî ‘Osmân

Dutar kırk kâfiri yalnız iy cân

⁶⁷ hân-ı: hân u

Ħased ider aña niçe Ħasūdān
DaĦı paşaya ħamz iderler ol ān

[39a] (100)

Dimişler paşaya iy Ġāzī Paşa
Ķara ‘Oşmān senüĦ nāmuĦla ħāşā

O⁶⁸ ceng içre çağıruban dir imiş
Ki Ya‘ķüb Paşa benven söyler imiş

Aña dir paşa sen mi söylemişsin
Ki Ya‘ķüb Paşa benven dir imişsin

Belī didüm dimiş devletlü paşa
Ħilāfūm yok durur bu sözde ħāşā

Eger dimeşe idim paşa benven
Nice duta idüm kırķ kāfiri ben

YaluĦuz nice anları dutaydum
Nitesi bağlayup ipe dizeydüm

İşidüp nāmuĦı ħavf eylediler
Biri birini kāfir bağladılar

Sözi ħoş geldi paşaya hemān-dem
Aña bağışladı kırķ kāfiri hem

⁶⁸ O: Ol

Bulınmış ma' reke yirinde ol dem
Ne göz görmüş kulağ işitmemiş hem

Ki bir kâfir kılıç ile çalınmış
Depesinden aşağısına inmiş

(110) Tuğulkaşı başında imiş anuñ
Hem egninde cebesi dağı anuñ

Uran gâzi iki pâre ider pes
Görürler cümle anı anda herkes

Ta' accüb eylemişler cümle aña
Çamusı dağı kalmışlardı taña

Tuğulkaşı cebesi ile bile
İki pâre idüben kılıc ile

Pes olmuş idi kâfir iki nîme
Bunu şanma degüldür dağı dime

Anı paşa huzûrına getirüp
Ta' accüb eylemişdür anı görüp

Su'âl ider idüben anı teftîş
' Aceb kimüñ elinden geldi bu iş

[**derkenār**]

Bir iki ġāziler çıkarlar anda

Dimişler kim biz itdük ceng içinde

O biri daħı dir kim itmedüñ sen

Çılıç ile çalup ben eyledüm ben

Biri dir kim ben itdüm iki pāre

Atından düşürüben kıra yire

(120)

Bu da^ç vā üzre iken iki ġāzī

Çıkar ol demde hem bir merd-i ġāzī

[39b]

Dimiş ben bunı kıldum ^çavn-i fettāħ

Tuğulқа vü cebesiyle iki şāh

Dimiş paşa neden bilelüm anı

Kim izhār eylemişsin bu nişānı

Dimiş ol ġāzī iy paşa-yı a^ç zam

Çamu ġāzilere sālār-ı ekrem

Getürüñ birini tecrībe kıluñ

Nitesi olısar aħvāli görüñ

Getürdi paşa bir kāfir hemān-dem

Tuğulқа vü cebesi ile ol dem

Çeker kılıç o ğāzî-yi dil-âver
Gör imdi n'eyledi anda o server

İki pâre kıllur kılıçla anda
Cebe tulqa ile paşa öñinde

Su'âl idüp çü paşa söylemişdür
Nenüñle beslenürsün sen dimişdür

Ûhaber vir bileyin bunı baña sen
Dimişdür şûrbaya doğrar idüm ben

(130) Bunı duyup hemân-dem gitmiş andan
Teveccüh eyleyüp paşa öñünden

Ûitâb idüp aña paşa-yı ekrem
O ser-dâr-ı ğuzât u mîr-i efham

Taḥammül kıll dimiş Ḥaḳḳı seversen
Vireyüm saña her ne ki dilersen

Teraḳḳî mi murâduñ yoḥsa tîmâr
Seni 'arz ideyin ḥünkâra git var

Giderek dir imiş iy paşa bil sen
Ki şûrbâya daḥı doğrar idüm ben

Giderek andan ol dem ğā'ib olmuş
Ki kimse bulmamış gitmiş tolanmış

Bu işe eyledi paşa ta' accüb
Tefekkür eyledi gözini açup

Yüzini yire sürüp bî-nihāye
Şükürler eyledi bî-ḥadd ü ğāye

O Ğāzî Paşanuñ rûḥ-ı revānın
Ḥudā şād eyleyüp vire cinānı

[40a]

Var idi ol 'aşırda bir dil-āver
Zebūn itmişdi küffārı ser-ā-ser

(140)

İşi dā'im ğazā idi şeb ü rüz
Ol idi kārı her dem gice gündüz

Eger nāmın şorar iseñ kim idi
Pes aña Ğāzî Torluğ dirler idi

Ki Torluğ 'Alī dimek ile meşhūr
Ol idi ol zemān dillerde mezkūr

Zebūn itmiş imiş kāfir la'ini
Bilinden kımaz imiş kılıcını

Tıravnik al' ası mevlüdi anu

Pes ol āhbāz idi āziyānu

' Alī ıfatlu hem nāmı ' Aliydi

Ki Torluk āzī dirler hem veliydi

Bahādırlıda arānı yo imi

Egeri nie āzīler var imi

Meger var ise var Baāl āzī

Anu gibi dil-āverlide āzī

Meger bir ün Ovunca (?) al' asından

Ki bir yolda ile gidermi andan

Teveccüh eyleyüben Aıāra

' Azīmet eyleyüp gider o yire

(150) Giderken yolda var imi aaru

Atından uya gelicek iner bu

Virür yoldaına at u yaraın

ılıcın her ne var ise yaraın

Varur ol uya āb-dest almaa ol

Baar her cānibe a ile ger ol

Var imiş kâfirün puşusu anda
Ki pinhân oluban ol t̄āg içinde

Ol meşgûl olıcağ āb-deste ol dem
Çıkar kâfir puşusından hemân-dem

Hücûm iderler üstine dutup rû
O dağı ‘azm ider atına toğru

[derkenār]

O yoldaşı kaçar andan atıyla
Dağı hem yarağıyla hem yasıyla

Başın alup giderler yanınca hem
Çamu kâfirler olur şād u hürrem

Şehîd eylerler anı ol zemānda
Yirini H̄ağ anuğ kıla cinānda

H̄udā ol ġāz̄inün rûhına raḥmet
Kılup hem yirini eyleye cennet

[40b] (160)

Pes andan sonra H̄usrev Big irişdi
Mihāloğlu gidüp yirine giçdi

Otuz yıl Bosnada ḥâkim olupdı
‘Adālet birle ol iller ṭolupdı

Çok itmişdür sebîlu'llâh ğazâyı

Çılup kâfirlere dürlü cezâyı

Ki biğ kılı var idi ata biner

Yarar ü pehlevân ü biner iner

Zemânında o Yayca fetḥ olındı

Banalufa (?) dağı bile alındı

Muhâşara idüp Edvetyeyi (?) hem

O kal' ayı dağı fetḥ itdi ol dem

Dağı Obruca hem Nadin ḥişârın

Hem Uyvaran ile Çadin ḥişârın

Urup toplar ile fetḥ eyledi ol

Cihânda yaḥşî nâmı kaldı çün yol

Ġıradşka kal' asın nehr-i Şavada

Dağı Dupce kal' ası içr' orada

Alındı ikisi dağı pes ol dem

Dolup küffârı için ğuşsa vü ğam

(170)

Dağı Zahsine (?) şancağı bile hem

Alındı ol zemân iy nûr-ı dîdem

Zemānında çün oldı bu fütūhāt

Çamu kāfirleri kılmış idi mat

Zemānında Kelis al' ası dağı

Alındı kāfir elinden o dağı

Blağay al' ası bile alındı

Çamu kāfirlerüñ bağı delindi

İdi tāriğ toğuz yüz kırık yılında

Blağay al' ası alınduğında

Sene 940

Ağa göndermiş idi kethudāsın

Ki ma' mūr eyleye içini daşın

Varup leşkerle ihyā eyledi ol

Hem içinde alıkdı niçe ul

[41a]

Murāduñ bilmek ise nāmın anuñ

Ki saları idi ol gāziyānuñ

Ana dirler idi Ġāzī Murād Big

Kelis alınduğunda ol idi big

udā 'avniyle ol aldı Kelisi

Ki usrev Bigüñ idi kethudāsı

(180)

ouz yz kır uinde idi tri
Kelis alınduunda n tevri

uruik Betren baın kespdi
aıdup lekerini hem ıyupdı

Alındı al' a nkim grdi kfir
Ki kırmı gziler kffrı vfir

Zemne al' asıdur Bosnada ol
Ne denl op urulsa a [u] ger ol

Aa kr eylemez zerre adarca
Ne brsına kr ider ne burca

 feth oldı Kelis al' ası iy cn
Anı big eyledi Sultn Sleymn

Kelis ancaı n aldı Murd Big
Nie bigler iinde oldu ol yig

Kelis tefri olındı Bosnadan hem
Ki baa anca itdilerdi ol dem

Aın eyledi bir dem ol yzi mh
amu kfirler iderler idi h

Oluban al' asına vardı ol mİR

asāret itdi kāfir ilini Şir

(190)

Yaup ok il vilāyet ıldı gāret

azā mālıyla pes yaptı ' imāret

EŞer odı Serāy-ı Bosnada ol

onar gōer mūsāfir Őađ [u] ger Őol

Firāvān ni' meti dā'im ekilür

Eger dervīŐ ü ger baya virilür

Mūsāfir ılır anuđla anā' at

Zevālin virmeye a tā ıyāmet

ü rılet itdi usrev Big cihāndan

Kim el yudı bi-küllı hānumāndan

[derkenar]

MuaŐŐal ok azā itmişdi ol mİR

azā ider iken olmiŐ idi pİR

Yazanlar ' āciz olur idi iy yār

Dağı cānından olurlardı bİ-zār

azāsı ger anuğ yazılrsa idi

Ki bigden birisi dinilse idi

Anuñ rûhına raḥmet ide Mevlâ

Yirini cennet ide Ḥaḳ te'âlâ

[41b] **Ḥasan Paşanın Ğazâda Feth İtdügi Kal'alar**

Gelüp soñra Ḥasan Paşa-yı ğâzî

Ḥudâya dâ'im eylerdi niyâzı

(200) Ğazâlar eyledi ol daḥı vâfir

İşidüp şavletin kaçardı kâfir

Ol aldı Bihke Dupçe ḳal'asını

Binâ itdürdi Kerpe ḳal'asını

Usisḳa ḳal'asın itdi ḥişâr ol

Niçe gün eyledi ceng ü cidâl ol

O Ḥırvat banı olan kâfir ile

İdüp ceng ü cidâli anuñ ile

Anuñ nâmına Uşperĝar (?) dinürdi

O Bosna ser-ḥadinde añılurdi

Şıyup ol banı kırup leşkerini

Daĝıdur şevket ile askerini

O ceng içre anuñ kesüp başını

Ğurâba virdilerdi hem leşini

Diri aldılar idi oğlın anuñ
Ol Uşperğar (?) dinilen altabānuñ

Dağı çok al' a almışdı muaddem
Şol itdügi ğazādan dağı adem

Zubun al' asını ol almış idi
Niçe al' aları feth itmiş idi

(210) Aın itdürdi leşker gönderüben
O kāfir illerini urduruban

Meger hāzır müheyyā idi kāfir
İderler harb u cengi anda vāfir

Şikest olur çün anda ehl-i İslām
O şāh-ı berr ü bahre olur a' lām

Şehīd olur Hāsan Paşa-yı Ğāzī
Hudā rahmet kıla olduda āzī

Hāsan Paşa o Bosna leşkeriyle
Şikest olduda ol vaqt ' askeriyle

Nebīnün hicreti olmuşdı biñ bir
Çü tadīr idi ol ayru ne tedbīr

[42a]

Girü bir kez Budin al'asını hem
Gelüp kâfir işâr eyledi bir dem

asan Paşa daı anda bulındı
Hemân-dem kâfirüñ bağrı delindi

şu deñlü op ururlar kim Budine
Belâ virsün udâ dîn düşmenine

İderler arb u arb u ceng üşüp
Aar anlar dereler gibi aşup

(220)

Görür kâfir ki nesne idemez hi
Ne deñlü cehd iderse ir ü ger gi

Döner yüz aralığıyla pes andan
İderler 'avdeti çün ol mekândan

udâ İslâma nuşret vire dâ'im
Keremden daı fırsat vire dâ'im

Yine sonra anijeyi çü küffâr
işâr eylemiş idi bir dem iy yâr

Budinden alkuban ol merd-i gâzi
Göñülden yâd idüp ol bî-niyâzi

Varur küffâr ile ceng eyler ol dem
Niçe leşkerle hem bî-ğuşsa vü gam

Hem anda dağı bulunmuş ol şîr
Çuşanup Rüstemâne dağı şemşîr

Şu deñlü eylediler ħarb u cengi
Ki ya' nî şayd ideler ol pelengi

Sekiz ay kâfir andan gitmediler
Dağı bir laħza ârâm itmediler

Şitâ eyyâmı geldi yağdı ħarlar
Ki el-ân ħal' ayı kâfir dögerler

(230) Kimesne varmadı imdâda iy yâr
Ki zîrâ ħayrı yirde idi ser-dâr

Zebûn oldu sovuğdan çünki kâfir
Hemân kaçmağa yüz dutdılar âħîr

O ħâzîlerle paşa çıħdı cenge
Dilîr ü pehlevânlarla âhenge

[derkenar]

Şu deñlü kâfiri ħırarlar anda
Ki hergiz olmamışdur bir zemânda

Alurlar cümle toplarını dağı
Çaçup kâfirler ider âh u vâhı

‘Acâ’ib ceng ider paşa-yı ğâzî
Çırarlar kâfiri hep çoğ u azı

Ġazâ olur ki hiç göz görmemişdür
Ki bir târîhde dağı olmamışdur⁶⁹

[43b] O şâh-ı âl-i ‘Osmândan cihâna⁷⁰
Gelüp bu dehre bir şâh-ı zemâne

Anuñ nâm-ı şerîfi Hân Süleymân
O sulţân ibn sulţân ibn sulţân

‘Adâlet birle anuñ yahşî nâmı
Unuddurmuş imiş Nüşinrevânı

(240) Nebînüñ hicretinden çünki giçdi
Toğuz yüz hem dağı yigirmi altı

O târîhde o sulţân-ı zemâne
Sehâvet issi sultân-ı yegâne

⁶⁹ Yazmada 42b boş, 43a’da ise sayfa üzerine kâğıt yapıştırılmış. Sayfa sonunda “idüp oldu rızâ, ola bize yevmü’l-cezâ” kelimeleri ile şu tarih beyti yazılı:

Bir sene tarh yazdı târîhin ... bendesi / sene 1037

Hey Mehemmed Hoca çıkdı cânib-i Hâkdan yağa

⁷⁰ Manzumenin başlığı silik okunamadı.

Serîr-i salţanat üzre oturmuş

Ĥudā anuĥ murādın cümle virmiş

Bir ‘ādil pādişāh olmuş cihanda

Ki mişlin görmemiş kimse zemānda

Çok iller ‘avn-ı Ĥaĥĥ ile alınmış

Zemānında hem anuĥ fetĥ olunmuş

Beliğrada sefer kılmış ol evvel

Yanında leşkeri ġāyet mükemmel

Anı fetĥ eylemiş ol şāh-ı ‘ādil

Murādına daĥı olmuşdı vāşıl

Daĥı bu Gördelin (?) ĥal‘ asını da

Ki fetĥ itdi o ġāzî ĥān anı da

Rodos ĥal‘ asınıĥ fetĥini Allāh

Müyesser eyledi ol şāha bi’llāh

Varup sonra sefer kılmışdı yine

‘Acem şāhınıĥ olduġı yirine

(250)

Ki Tebrîz idi anuĥ taĥtgāhı

Aĥa irişdi Rūmuĥ pādişāhı

‘Acem şâhı firâr itmişdi andan
Koyup tahtını gitmiş ol mekândan

Oturup Hân Süleymân devletiyle
Ol illerde niçe gün şavletiyle

Hem andan ‘azm-i Bağdâd eyleyüp ol
Anuñ fethine de bulmuş o dem yol

O Başra Lahza hem devrinde anuñ
Alınmışdur o ‘ādîl pâdişāhuñ

[44a]

Cezâyirle Yemen iklimi bile
Habeş mülki Muşul şehri Zol ile

Zemânında kâmusı feth olunmuş
Çü devri sâyesinde hep alınmış

Yine kılmış sefer ol Ungurusa
Ki çapmış idi leşker Leh ü Rusa

Varadin kâl‘asın itmiş hişār ol
Anuñ fethine dağı buldıydı yol

Dağı bu kâl‘a ki oldı idi rām
Aña İslanķamin dirler idi nām

(260)

Hem İloķ al' asını Üsküb ile

Niçe al' aları hem dağı bile

O vaqt anları feth itmiş o sultān

O 'ādil hān o fağr-i āl-i 'Ođmān

Ol Ungurus ıralı ol zemānda

adīmī tağtı imiş hem Budinde

Ki hāv f itmiş durur gelmek şavaşa

ıyamamış durur cān ile başa

Pes andan sonra yine Hān Süleymān

Sefer itmiş ızılbaş üzre iy cān

Yağup yığup ki varmış Nağşuvana

Hiç ārām itmemiş şāh-ı zemāne

ızılbaşuğ harāb olmuş durağı

Ne şehri al' ası⁷¹ ne bāđ u rāđı

Girü ıldı sefer ol hān-ı a' zam

Diyār-ı Ungurusa şāh-ı ekrem

Muhaç şahrāsına çünki irişdi

Ki avm-i müşrikīn ile bulışdı

⁷¹ al' ası: al' ası vü

Budun kıral'olan mel' ün-ı merdūd

Müheyyā leşker ile anda mevcūd

(270)

Gelüp cenge hemân-dem el ururlar

Biribirlerine karşı varurlar

Ḥudā fırsat virür ol pādîşāha

‘ Adālet ma‘ deni ‘ ālem-penāha

Ḳırar kāfirleri anca firāvān

Ḳamu kāfirler olmuşlar gürizān

Ḳıraluḡ başı da anda kesülmiş

Kesülüp nīze üstine aşulmuş

[**derkenar**]

Hem andan ‘ azm ider ol devlet ile

Hezārān şevket ile şavlet ile

Ḳıraluḡ taḡtgāhına varur hem

Budun Ḳal‘ asını fetḡ ider ol dem

Ḳıraluḡ ḡalmadı nāmı vü adı

Müyesser oldu şāha hep bilādı

Ne deḡlü var ise il ü günü

Ḥudā virdi ol ‘ ādil ḡāna anı

[44b]

Girü bir def' a da tekrâr ol şâh
Sefer kıldı aña yarıcı Allâh

Varuban Valpovaya devlet ile
Alup fetḥ itdi anı şevket ile

(280)

Daḥı Şikloşa varmış idi andan
Ḥudâyı yâd idüben dil ü cāndan

Anuḡ da fetḥini virdi ol Allâh
Kerem kıldı o şâha olğıl āgâh

Peçuy ƣal' asına varmışdı yine
Cezâlar eylemege müşrikine

Anuḡ miftâḥı ƣarşu gelmiş ol dem
Ol iller aña rām olmuş hemân-dem

Hem İstolni Beligrāda daḥı hem
Yüridi devlet ile aña ol dem

Ḥişâr itdi o ƣal' ayı niçe gün
Urıldı kâfirüḡ cānına dögün

Ḥudānuḡ ' avni ile fetḥ olındı
O ƣal' a daḥı ol demde alındı

Hîç ârâm itmeyip andan yine ol

Varup Usturguna itmiş idi yol

Hişâr eyledi anı da niçe gün

Gözinden kâfirüñ açar idi hûn

Anuñ fethini dağı aña Bârî

Viribidi⁷² kılup ol demde yârî

(290) İdüp ‘avdet hezârân şevket ile
Sitanbula irişdi devlet ile

Hurûc idüp girü niçe kıralı

Budun tahtını şanmışdur ki hâlî

Hişâr ider o Budun kal‘ asını

Diler almak içini vü taşını

Alur ol demde kal‘ ayı o merdūd

Girü virdi belâsın Rabb [ü] ma‘būd

Ĥaber vardükde sulţân-ı cihāna

Hemān ‘azm eyledi şāh-ı zemāne

Hişâr ider girü tekrār Budunı

Niçe gün ceng iderler dün ü günü

⁷² Viribidi: Virüpdî

Alur cebr ile kâfirüñ elinden
 Kırar kâfirleri biçüp bilinden

[45a]

Qıraluñ tahtı idi qal' a-i Piç
 Dimedi şah-ı 'ādil ayru görgiç

Hemān-dem Piçe doğru kıldı 'azmi
 Ki Nemçe qıralıyla ide rezmi

Qıral bildi çü şahuñ geldüğini
 Peşimān oldu ol işledüğini

(300)

Qorqubana firār eyledi andan
 Qoyup tahtını kaçdı ol mekāndan

Çü geldi qal' a qurbına o sultān
 Hişār eylediler qal' ayı ol ān

Niçe günler idüben dār u ğiri
 Yıqup illerini geldi esiri

Hişāruñ niçe yirlerin top ile
 Ki yıkdılar ber-ā-berce yiriyle

Yüriş itmek hemān-dem qaşd iderler
 Girü gör anı kim anda n'iderler

Şitâ eyyâmı irmiş emr-i taqdir
Yağup qarlar ağarmışdı qara yir

Ki mümkün olmamışdur ceng ü harbe
Ne ceng ü harbe âheng ü ne darbe

Akın fermân ider ol şâh-ı gâzî
Ne kıllur gör erenler şâh-bâzî

Ki kırk biñ leşkeri ta' yîn iderler
Varurlar kâfir illerin ururlar

Var imiş ol zemân bir merd-i gâzî
Ki andan olsun ol Allâh râzî

(310) Kâsım Virede (?) aña dirler imiş
Bahâdur pehlevân u bir er imiş

O kırk biñ leşker üzre baş iderler
Yürürler kâfir illerin ururlar

Alaman tağına toğrı revâne
Şalar anları ol şâh-ı zemâne

Kâsım Paşa o kırk biñ leşkeriyle
Çekilüp yürüdi çün 'askeriyle

O kāfir illerin idüp ḥasāret
 Qılup yaǧmā daḥı hem nehb [ü] gāret

Çü kāfir pes ğulū-yı ‘ām iderler
 Qāsım Virede (?) ile ceng iderler

[derkenar]

Qırarlar kāfirüñ çok leşkerini
 Zebün itmişler iken ‘askerini

Girü maǧlüb olurlar ehl-i İslām
 Şehādet şerbetin içüp tolu cām

Şehīd olurlar anda cümle iy cān
 Virürler Haq yolında baş ile cān

Qasım Paşaya daḥı çün sa‘ādet
 Müyesser oldu aña da şehādet

[45b] (320)

Yirini cennet ide Haq te‘ālā
 Qıla rahmet anuñ rüḥına Mevlā

Pes andan yine ‘avdet itmiş ol ḥān
 O Ğāzī Ḥān Süleymān āl-i ‘Osmān

Selāmet birle varmış taḥtgāha
 Ḥudā nuşret virüp ‘ālem-penāha

Zemânında alınmışdur Dımışvar
Ki bir Beylerbeyilik yirdür iy yār

Lipo vü Dinveve (?) hem Şolnağ ile
Dağı Şatvan Navograd Filağ ile

Çopan şancağı cümle kal'asıyla
Dağı Pojeğa şancağı da bile

Başaluğa dağı ol Yayça ile
Kelis kal'ası da İvana ile

Dubiçe kal'ası Ğıradşka ile
Dağı Çostağ hem Kruya ile

Çudā virdi çamusın pādīşāha
'Adālet ma' deni 'ālem-penāha

Niçe bunun gibi il ü vilāyet
Anuğ devrinde alındı temāmet

(330) Çara Buğdān seferine yine Çhān
'Azīmet kıldı devletle o sulţān

İrişdi leşkeri hem Rusa andan
Çudāyı yād idüp cān ile dilden

Temāmet illerin yaqıp yıqıpdı

Dağı kâfirlerini hep kırupdı

Esir ile bir olmuş idi leşker

Selāmet birle ‘avdet itdi ‘asker

Te‘āla’llāh muzaffer kıldı hānı

Ki fazlı birle hān-ı kāmranı

Girü kıldı sefer bir def‘a dağı

El-āmān illerine dutdı rāhı

Varup ol illeri kıldı hasāret

Hasāret idüben eyledi gāret

Yine devletle döndi şād u handān

Sa‘ādet tahtı üzre çıqdı şādān

Sefer kıldı girü tekrār o sulţān

Ġazā yolına cān virürdi her ān

[46a]

Hişār itdi Sigetvārı temāmet

Ki qopdı kâfir üzre şan kıyāmet

(340)

Dağı Pertāvī Paşay[1] Göle üzre

Diyeydük kim irişmiş gibi Hızra

Ki yüz biş leşkeriyle şaldı anı

Göleyi aldı virmedi emānı

Dağı kendüsi ol şāh-ı zemāne

Çılcın kuşanuban Rüstemāne

Ki vermeyüp Sigetvāra hîç emān

Anı fetḥ eyledi ol şems-i devrān

Vefāt itdi Hudā emriyle anda

Anı defn eylediler ol mekānda

Doğuz yüz dağı yetmiş dörtde tārîḥ

Nebînüñ hicretinden çün tevārîḥ

Çok idüpdür gazālar çü cihānda

Hudā yirini eyleye cinānda

Vefāt-ı Sulṭān Süleymān Hān-ı Gāzî

Sene 974

Meḥemmed Paşa nāmında vezîri

Var idi gelmemiş idi nazîri

Qadīmî Bosnevî idi o paşa

Rızası yoğ idi hîç zulme ḥāşā

Ki üç şāhuñ vezîri olmuş idi

‘ Adāletle kamu il ṭolmuş idi

(350) Biri budur ki Ğāzī Hān Süleymān
 ‘Adālet kānı sulṭān ibn sulṭān

İkinci[si] durur Sulṭān Selīm hān
 Üçincisi durur Sulṭān Murād Hān

Bu üç şāha vezīr olmuş idi ol
 Ki hayrātı cihānda var durur bol

Sipāhī zümresinden ol zemānda
 Var imiş bu kimesne ol mekānda

Alınup manşıbı ğayra virilmiş
 Ol ecilden anuḡ ḡaddi bükilmiş

Daḡı derdinden olmuş idi ḡaste
 Özi ḡaste vü hem gönli şikeste

Varup ḡālını ‘arz ider vezīre
 Recā itmiş ki manşıbını vire

[derkenar]

Varur gelür niçe gün şubḡ ile şām
 Degül mümkin ki ḡıla şabr u ārām

Çü görmüş manşıbını virmiyorlar
 Anuḡ ḡāline hīç raḡm itmiyorlar

Meger günlerde bir gün yine gelür

Veziñ dâmenin bûs idevarur

(360) Yanında var imiş hancer nihânî

Çılur kaçdı ki virmeye emânı

[46b] Urur hancer ile ol dem vezîri

Şehîd eyler vezîr-i bî-nażîri

Veziñ defn iderler ol zemânda

Ĥudâ eyleye yirini cinânda

Yirinde şorar iseñ kim olurdu

Veziñ olup ‘Alî Paşa oturdu

Girü sonra ‘Alî Paşadan ol dem

Siyāvüş Paşa oldu şadr-ı a‘ zam

Yine sonra Mesîh Paşaya degdi

Aña virildi şadr-ı a‘ zam oldu

Zuhûr itdi yine ‘Osmân Paşa hem

Veziñ itdi anı sulţân-ı a‘ zam

Aña Özdemüroğlı dirler idi

Şecâ‘ atde nazîri hîç yoğ idi

Niçe kez ceng idüpdi sürh-ser ile

Ber-â-ber itmiş anları yir ile

Girüp meydāna ol zāl-i zemāne

Demürqapuya oluban revāne

(370)

Demürqapuyı hem çok iller alur

Şavaş ider   Acemle virür alur

  Acem şāhı zebūn olur elinden

 oyup Tebrīzini kaçır yirinden

Alur fetḥ ider ol Tebrīzi anda

Azuḡ leşker  oyuban ol mekānda

Girü anda vefāt ider o paşa

Murādı idi Erdebīle aşı

Ecel bebri velī irgürdi çengāl

Ne raḥt u baḥta baḡdı ne ḥod emvāl

Anı defn eylediler anda ol dem

Siyāvuş Paşa oldu şadr-ı a  zam

Vezīr olduḡdur ikinci def  a

Ne ikinci daḡı üçüncü def  a

Girü Ferhâd Paşaya degmiş idi

‘Acemde çok ğazâlar itmiş idi

O da ğâzî paşa idi be-ġâyet

Ġazâlar itdügine yok nihâyet

Girü sonra Sinân Paşaya degdi

Bu devrân kıddini anuğ da egdi

[47a] (380)

Veli ġâzî paşa idi be-ġâyet

Ġazâlar eylemişdi bî-nihâyet

‘Acem şâhına çok işler kılıpdi

Niçe şehir ile kal‘asın alupdi

Yemen iklimini fetı itmiş idi

Temâm ol illeri râm itmiş idi

‘Akıı-bendi alup kâfir elinden

Kırup kâfirlerin cümle içinden

Tunusı dağı hem ol almış idi

Değiz yüzünden ağa varmış idi

Diyâr-ı Ungurus da fetı idüpdi

Yanık kal‘asını hem ol alupdi

Dağı Peperlem (?) ile Pulat⁷³'ide

Şamartin ile "Tata Papa" ide

O paşa anları feth itmiş idi

Çamu etrafını rām itmiş idi

Muḥaṣṣal gāzī idi dağı ḥacī

Ki düşmenden alur idi ḥaracı

Girü Ferhād Paşaya degdi nevbet

O sulṭān-ı cihān eyledi himmet

(390)

Vezīr itdi anı Sulṭān Murād Ḥān

Ol eṣnāda cihāndan gitdi ol Ḥān

Yirine giçdi Ġāzī Ḥān Meḥemmed

Şefī' ola aḡa maḥşerde Aḡmed

Sinān Paşayı eyledi vezīr ol

Ecel bebri vezīre buldıdı yol

Fenāyı terk idüp gitdi cihandan

Felek ayurdi anı ḡānumāndan

Pes İbrāhīm Paşaya degdi yiri

Ol oldı Ḥān Meḥemmedüḡ vezīri

⁷³ Pulat: Pulata

Ki Egri fetħine bile varupdı

O sulţân ile bilece olupdı

O ğāzî hân idüpdî özge cengi

O küffâr-ı melâ'ınle āhengi

Ĥudā fırsat virüpdî pâdişāha

O ğāzî hāna ol 'ālem-penāha

Şıyup düşmenlerini şavlet ile

Ṭağıdup müşrikîni himmet ile

[derkenar]

'Acā'ib ceng olup devr-i kıyāmet

Añılur bu cihānda ol 'alāmet

(400) Vezîr oldı Sinān Paşa-yı dîĝer

Ciğalazāde dirler idi meĝer

Meĝemmed Paşa Satırcıya yine

Virildi şadr-ı a'zam oldı yine

Anı ser-dār idüben Ungurusa

Çeküp leşker daĝı ol Lih ü Rusa

[47b] Varat ĝal'asını itdi ĝişār ol

Hem eṭrāfını ĝıldı pāy-māl ol

O al' a feti olmadı myesser

Alımadılar anı dndi ' asker

Yanı al' asın aldı kfir ol dem

Anu devrinde oldu bu daı hem

Anucn anı atlı itdrdi sultn

Meemmed Hn-ı Gzi bin Murd Hn

Pes andan sonra İbrhm Paa hem

Vezir oldu ikinci def' a ol dem

Anı da ıldılar lekere ser-dr

Ol olmi idi ' asker zre slr

aniye al' asın fet itmi idi

ırup kfirlerini gitmi idi

(410) Sevet issi idi gyet ile

Ber--ber idi ol Htem Tay ile

Nebnn hicretinden bi touzda

Ki fet oldu ilfum yo bu szde

aniye al' ası fet oldu ol dem

Ea sz bu durur Allhu a' lem

aniye al' ası fet oldu sene 1009

Hasan Paşaya şonradan virildi

Anuñ nâmına Yimişci dinildi

Alındı elden İstolni Beligrad

Zemânında niçeler kıldı feryād

Beligradı girü fetḥ eyledi ol

Çırup kâfirlerin [ger] sağ [u] ger şol

Alup kal^c ayı gitdi Erdele hem

Veli kâfir girü yürüdi ol dem

Ol ecilden ki ḥālî ḳalmış idi

Çamu leşkerle Paşa gitmiş idi

Alurlar Peşteyi kâfir pes ol dem

Hişār eylediler Budunı da hem

Ki toḳşan gün döğüp seksen top ile

Çılurlar cengi tūfeng ü top ile

(420) Bi-ḥamdi'llāh ki fırsat bulmadılar
Dönüp andan da ^cavdet eylediler

[48a] **Sene 1011**

Biñ on bir tārîḫ olupdı çü hicret

Çuhūr itdiydi çok dürlü fütühāt

Meħemmed Paşa oldu sonra andan
şükürler eyleyüben Ėaķķa cāndan

‘ Alī Paşaya girü virdilerdi
Vezīri şadr-ı a‘ zam kıldıladı

Vezīr oldu girü Paşa Meħemmed
Vezīr itdi anı Sulţān Aħmed

Varup Usturgunı fetħ eyledi ol
Eşer ķodı cihānda söylene bol

‘ Adālet issi idi daħı ġāzī
Ėaķ olsun dilerem andan da rāzī

Meħemmed Paşa naķl itdi cihāndan
Elin çeküp bi-küllī ĥānumāndan

Yiri Dervīř Paşaya degdi ol dem
Ol olmışdı yirine şadr-ı a‘ zam

Pes anı daħı kıldıladı maķtül
Ecel çengāli bulmışdı aña yol

(430) Murād Paşa vezīr oldu hemān-dem
O ġāzī paşa idi saña n’idem

Naşûh Paşaya degdi soñra nevbet

O sulţân-ı cihân eyledi himmet

Vezîr itdi anı Sulţân Aḥmed

Ḥudâ kıla anuñ rûhına raḥmet

Girü soñra anı qatl eylediler

Cihânı terk idüp defn eylediler

Meḥemmed Paşaya soñra vezâret

Mışır qavliyle kılmışdı ḥaḳâret

Ol eşnâda vezîr olmuş idi ol

Ḳanadıyla cihâna şaldıdı qol

Sefer kıldı Revâna alımadı

Diledügi murâdın bulımadı

Ḥâlîl Paşa çü şadr-ı a' zam oldı

Aña degdi vezîr-i ekrem oldı

Meḥemmed Paşa oldı yine tekrâr

Ki zîrâ olmuş idi ol taleb-kâr

Vezîr itdi 'Alî Paşayı sulţân

Vezîr itdi anı Sulţân 'Oşmân

[derkenar]

(440) Hüseyn Paşa girü şonradan oldı
Murādını ol dağı anda buldı

Dil-āver Paşaya şonra vezaret
Aña degdi o dem şadr-ı vezaret

[48b] Vezir oldı yine Muştafā Paşa
Hüseyn-i diğeri oldı yine paşa

Meħemmed Paşa Gürciye vezāret
Aña degdi yine şadr-ı vezāret

Hüseyn oldı girü paşa tekrār
İkinci def a da virildi iy yār

Girü Dāvūd Paşaya virdilerdi
Ki şadr-ı a' zam anı kıldıladı

Anı da şonradan katlı eylediler
Başın kesüp yüregi tağladılar

‘ Alī Paşa Kemānkeş oldı şonra
Vezir olmış idi ol girü şonra

Meger Bağdādı alduğda Kızılbaş
Vezir eylememiş sultāna hiç fāş

Anuḡçün kesdiler anuḡ da başın

Dökerdi gözlerinden ḡanlı yaşın

(450)

Meḡemmed Paşa Çerkes oldu gine

Vezîr itmişler idi anı yine

Cihāndan çünki ma' dūm oldu Çerkes

İşidüp bildilerdi anı herkes

Tārîḡ sene1032

Çü Ḥāfızı vezîr itdi Murād Ḥān

O sultān ibn sultān ibn sultān

Anı Bağdāda gönderdi çü sultān

İdüp sālār-ı leşker kıldı fermān

Ḥişār eylediler Bağdādı varup

İdeler sürḡ-serle ceng-āşūb

Ḥişār eylediler Bağdādı ol dem

Ṭoḡuz ay oldıardı anda muḡkem

Velî fetḡı müyesser olmamışdı

Ol eşnāda daḡı alınmamışdı

Vezîr eylediler sonra Ḥalîli

Ḥızır İlyās ola anuḡ delîli

Muqaddem dağı olmışdı vezir ol

Halil Paşa-yı ‘ādil bî-nazir ol

Anı sālār idüp gönderdi sultān

‘Acem tahtına toğrı Hān Murād Hān⁷⁴

[49b]

Sultān ‘Osmān Hoton Ğazāsına Gıtdügi Beyāndur

(460)

Āl-i ‘Osmāndan o kim sultān idi

Dığer ‘Osmān ibn Aħmed Hān idi

Nev-cüvān ü şir-i merdān u peleng

Giñ cihānı Rusa kılmış idi teng

Salтанat tahtına giçüp oturup

‘Adl ü dād idüp dağı alup virüp

Olmış idi biñ yigirmi yidi yıl

Ol nebünüñ hicretinden söyle bil

Ki sa‘ ādet tahtına oturdı ol

‘Avn-ı Hāķķ ile çün aña buldı yol

Çün irişdi biñ otuz tārīh iy cān

Rus iline pes sefer kıldı o hān

Sene 1030

⁷⁴ 49a boş.

Kâfir ile dem-be-dem ceng eyledi

Niçe günler ceng ü âheng eyledi

Ol cünüd-ı kâfir arka virdidi

Âb ile tağa dağı şıgındıdı

Dağı etrâfında hândeğler kazup

Top ile tûfengini muhkem düzüp

Eylediler niçe günler dâr u gîr

Harb ile vü çarb ile bilâ-vezîr bâlâ vü zîr

(470)

Tapur içre kâfir olmuşdı zebûn

Gözlerinden kâmusı dökerdi hûn

Pes şitâ eyyâmı irişdi yakın

Tatar ‘ askerine virildi aqın

Kâfir ilin gâret itdiler temâm

Hem hasâret itdiler iy nîk-nâm

Çok esîr ile ganâ’im geldi çün

Leşker-i İslâma vâşıl oldu çün

Pâdişâh-‘ âlem-penâh küffâr ile

Harb u çarb iderdi ol eşrâr ile

Tapuruñ fethi müyesser olmadı

Ol ki taqđır idi tağyır olmadı

Kāfir āhir istemişlerdi emān

Pes emān virdi dağı şāh-ı zemān

Kim maqarr olup ki vireler ħarāc

Şāha teslim ideler tamğac u bāc

[50a]

Devlet ile ‘avdet itdi pādişāh

Ehl-i İslām iline ‘ālem-penāh

Yoğ idi şāhuñ vezīri feylesūf

Düşmen aĥvālinden olaydı vuqūf

(480)

Ger tedārük olsa re’y eyleseler

Re’y ile düşmāna işler kılsalar

‘Avn-i Ĥaqla ġālib olurlar idi

Güşmāli dağı virürler idi

Fi’l-Meşel ve Ĥikāyet-i Dü Pādişāh

Diñle imdi bir ĥikāyet ideyin

Bunda anı dağı taĥrīr ideyin

Bu meşel kim ‘ālem içre çok durur

Re’y ü tedbīr eylemek key ĥoş durur

Niçe işler bitürürler re'ÿ ile
Cehd idüben 'avn-i Rabbânî ile

Var imiş evvel zemānda iki şāh
Kim degülmiş birbirine hayr-ḡ'āh

Biri kuvvetlü imiş gāyet kavî
Mālî çoğ hem leşkeri daḡı şecî

Ol birinüḡ ḡālî imiş key za'if
Leşker-i şey'-i ḡalîl ü hem naḡif

Ol kavî olan meger ḡaşd eylemiş
Alam iḡlîmini ol şāhuḡ dimiş

Cem' idüp bî-ḡad sipāh u bî-şümār
Doldı leşker ger yemîn ü ger yesār

(490) Yüridi ol şāhuḡ üstine hemān
Gönlüne getürmeyüp ḡavf u gümān

Ol birisi bundan oldu çün ḡabîr
Aldı eline kemānın daḡı tîr

Cem' idüp ol dem sipāhı ne ki var
Ḳıldı cür'et ol daḡı bî-iḡtiyār

Çünkü karşı geldiler birbirine

Her biri el şandı tîğ u tîrine

Pes za‘îf olan o şâh gör n’eyledi

Re’ÿ ü tedbîre hemân-dem başladı

Gördi kim ceng itmege kâbil degül

Rû-be-rû olmak dağı mümkün degül

[derkenâr]

Pes vezîre didi kim biz n’idelüm

Terk idüp ilimüzi mi gidelüm

Ol vezîri aña bunı söyledi

Bir hîşâra girelüm şâhum didi

Şâh vezîr-i şâniye kıldı hitâb

Pes ne dirseğ didi kim virgil cevâb

Ol didi kim pâdişâhum erlik on

Toğuzı hîle imiş durur ki çün

(500)

Gelünüz biz dağı hîle idelüm

‘Avn-i Hâkla re’ÿ ü tedbîr idelüm

Re’ÿümüzden düşmen olmadın āgāh

Bir şebîhün idelüm devletlü şâh

[50b]

Şâh anuñ re 'yine taħsîn eyledi

Aña çok in'âm u ihsân eyledi

Çün şebengâh irdi gözükdî nücüm

Ġâfil iken kıldılar bir şeb hücum

Tārumār idüp o şāhuñ leşkerin

Ṭağıdup her yaña anuñ 'askerin

Ġālib oldı çünki uşbu pâdişāh

Oldı mağlūb ol biri pes dutdı rāh

Vardı irişdi çü kendü tahtına

Pes ta'accüb eyledi ol bahtına

Girü ikinci de cem' itdi cünūd

Ya' nî ol şāha ki virmeyüp vücūd

Yüridi iqlîmine bî-bāk anuñ

Ya' nî derdine ola tiryāk anuñ

Cümle şahrā kūh ile leşker tolu

Çaşdı bu kim ala ilin ol ulu

(510)

Çünki ol bir şāha irişdi haber

Didiler geldi girü ol şîr ü ner

Ol dağı cür'et kı lup bî-ihtiyâr
Leşkerin cem' eyledi iy bahtiyâr

Cenge tākāt yok durur gördi o şāh
N'idelüm didi vezāre nīk-ğ'āh

Ol didi kim pādişāhum bunlara
Yine bir hīle idelüm anlara

Didi şāh aña ki nice idelüm
Kıl tefekkür nice tedbīr idelüm

Ol didi kim pādişāhum bir gice
Yola düşüp gidelüm ucdan uca

İki cānibden puşular kıoyalum
Destümüz düşmen hūnıyla yuyalum

Gitdügümüzden çün āgāh olalar
Yola düşüp ardumuzdan geleler

Puşulardan ol zemānda biz dağı
İdelüm hevm ü hücümü biz dağı

Umaram kim bize fırsat vire Hāķ
Düşmeni şıyup ki nuşret vire Hāķ

- (520) Şâh aña taḥsîn idüp kıldı du‘â
Anca iḥsân eyleyüp itdi şenâ
- [51a] Pes anuḡ teḋbîri üzre daḡı şâh
Çıkdı gitdi bir gice ‘âlem-penâh
- İki taraḡdan puşular ḡodılar
Gör ne teḋbîr ile ḡîle kıldılar
- Çün şabâḡ oldu vü gördiler daḡı
Kim firâr itmiş didiler ol şehi
- Pes anuḡ ardınca sür‘ at birle şâh
Kıldı ‘azim rezm için ol pâdişâh
- Puşulardan iki cânibden dilîr
Cenge girdiler hemân-dem nite şîr
- Ġâlib oldılar yine ikincide
Taḡrı yârî kılıcaḡ kim incide
- Şavlet ile şıyuban leşkerlerin
Şevket ile taḡıdup ‘ askerlerin
- Ṭaḡtgâha çünki şâh irdi girü
Bî-ḡıyâs ‘ asker cem‘ eyledi girü

Yine evvelki gibi ‘azm eyledi
Rüz u şeb ‘azim idüp gör n’eyledi

(530)

Geldi ol şāhuḡ girü iḡlīmīne
Kim ḡamu ḡaşdı bu tāc u taḡtına

Çün o bir şāha iriḡdi bu ḡaber
Geldi didiler o şāh-ı baḡr ü ber

Leḡkerini bu daḡı cem‘ eyledi
Cem‘ idüben n’eylediyse eyledi

Pes su’āl idüp vezīre bir daḡı
Didi kim n’eyleyelüm biz iy aḡı

Ol didi kim ḡīle idelüm i şāh
Nite idelüm didi ol yüzi māh

Bir fidā gönderelüm hem biz aḡa
Bir iḡ idelüm ki ḡalalar ḡaḡa

Eyle ḡıldılar fidā gönderüben
Ol fidā ḡaşd itdi şāha varuban

Aḡsuz urur ḡancer ile şāhı ol
Yaralu ḡıldı pes ol dem şāhı ol

Ol sebebden döndi leşker şâh ile

Vardı pây-ı tahtına ol mâh ile

Pes ifâkat bulduğında girü şâh

Leşkeri cem' eyledi 'âlem-penâh

[derkenâr]

(540)

Yürüdi tekrâr o şâhuñ üstine

Tiğ ü tîrini aluban destine

Çünkü âgâh oldu hem bu pâdişâh

N'eyleyüp n'idecegin bilmedi şâh

Pes ne var ise girü leşkerlerin

Cem' kıldı ol dağı ' askerlerin

Ol girü dönüp vezîre didi ol

Şimdi n'idelüm didi biz sağ u sol

[51b]

Ol didi kim pâdişâhum yine biz

Aña hîle idelüm tekrâr biz

Didi nice hileyi idiseriz

Yâ nice tedbîr ü re'y kılısarız

Ol didi kim virelüm māl [u] kumâş

Diyelüm kim uşta tîgün uşta baş

Gönderelüm çok qaravaş ile kul
Çünki varup hem irişe aña yol

Bir qaravaşa diyelüm çün ire
Şāha varup zehr-i kātīl yidüre

Bu sebeble kırtulup iy şāh-ı hāş
Kim anuñ şerrinden olavuz halāş

(550)

Eyle kıldılar anı şāh u vezīr
Pādişāh-ı şānī olmadın hābīr

Pes kenīzekler irüben şāha hem
Bu nice māl u kumāş ile direm

Virdiler şāha vü teslīm itdiler
Şāha rām olduq kamumuz didiler

Her ne fermān ider ise bize şāh
Emrüñe münkād oluruş pādişāh

Ol sebeble pādişāh döndi girü
Ol kenīzek n'eyledi görgil girü

Pādişāhuñ katdı ağı aşına
Gör neler getürdi şāhuñ başına

Niçe müddet cismi za'f oldı kıatı

Qalmamışdı zerre deqlü tãkıatı

Yine sonra çün ifâkıat buldı ol

Pes girü üstine anuıj dutdı yol

Girü ceng için ol âgâz eyledi

Niçelerin daıı hem-râz eyledi

Çünkü âgâh oldı şâh-ı şânî hem

Oldı gönli vü gözi pür-guşşa gam

(560)

Ol daıı cem' itdi leşker bî-şümâr

Çıkdı ceng için hemân-dem şehriyâr

Girü didi ol vezîre n'idelüm

Ne idüp yâ ne kılup n'eyleyelüm

Didi aıa ol vezîr-i feylesüf

Olmağıl bu işde iy şâhum maıııf

[52a]

Girü aıa hîle kılalum yine

Re'y ile tedbîr ile daıı yine

Didi aıa nice idelüm bu dem

Kim gide dilden kıamu endüh u gam

Ol didi kim yazalum çok nāmeler

Vüzerāya biglerine nāmeler

Virelüm kim bir kişi alup gide

Yola düşüp toğru anlara gide

Yazalum biz nāmeyi ol biglere

Vüzerāya birbirinden yiglere

Diyelüm ki nāmeñüz bize gelüp

Geldi irişdi ne ise yazılup

Yazduğünüz sür‘ atle varavuz

İtmeyüp bir laħza ārām idevüz

(570)

Sizi rencide idüpdürmiş o řāh

Bī-sebeb kılmış te‘ addi pādiřāh

Ol sebebden andan ikrāh eyleyüp

Bize toğrulup hem ‘azm-i rāh idüp

Biz varıcaķ cümleñüz yüz döndürüp

Andan ĩbā eyleyüp bize gelüp

‘Ahd ü peymān eylemişsiz cümleñüz

Her ne deñlü var ise biglerünüz

Pes idersenüz bize yoldaşlığı
Buñ deminde dağı hem kardaşlığı

Hağ te'âlâ virür ise fırsatı
Luğf u cūdından keremden nuşreti

Ol ili size muğarrer ideyin
Her ne dilersenüz anı vireyin

Bir 'aşâ içre koyuban nâmeyi
Hem virüp kâşid eline hâmeyi

Vardı yola girdi gitdi niçe gün
Kâşidi dutup götürdiler o gün

Buldılar nâmelerini aldılar
Şâha varup anı teslim kıldılar

(580) Pâdişâh olıcegiz bundan âgâh
Kâtl için buyurdi cümlesin o şâh

Ol sebebdan girü döndi oradan
Gitdi göçdi kalğuban ol yöreden

[**derkenâr**]

Didi hâ'inmiş meger cümle vezir
Kâşdları bu kim beni kılmağ esir

Bî-günāh öldürdi cümlesin o şāh

Anuñ için her işi oldu tebāh

Gördi çün a' yān u erkān bu işi

Her birinüñ oldu dilde teşvīşi

Söylediler arada rāzı nihān

Çamusı baş çekdi şehirde bî-gümān

[52b]

İttifāk idüp kebîr [ü] ger sağîr

Pādişāh olmamış idi hîç habîr

Gönderüp bir kâşid ol bir şāha hem

Gel yitiş fırsat senüñdür diyü hem

İl vilāyet cümle yüz dutdı saña

Muntazırlardur çamusı hep saña

Vardı sür' at birle ol şāha dilîr

Leşkerin cem' eyleyüp ol nerre-şîr

(590)

Ol vilāyet cümle uydılar aña

Çıkdı gitdi pādişāhı bir yaña

Şāh-ı şānî cümle teşhîr eyledi

Aldı iqlîmin dağı zabt eyledi

Es-Sultân ‘Osmân Hân Tarih-i Sefer-i Hümâyün
1030

Re’y ü tedbîr ile ne kıldı görüñ
Virgü haqqıñdur siz anı fikr idüñ

Ol vilâyet kamu uydılar aña
Niçeler bu işe kıldılar taña

Hân ‘Osmân nev-cüvân idi meger
Rus iline itdügi demde sefer

Sîm ü zer itdi sipâhîden dirîğ
Anuñçün urmadılar destine tîğ

Hîç kıla bahşîş ü ihsân itmedi
Lâ-cerem dağı teraqqî virmedi

Hîç gönülde kimse cenge varmadı
Cân u dilden kılıca el virmedi

Sîm ü zer merd-i sipâha virseler
Baş getürene ri‘ âyet kılsalar

Şâh yolında cân u baş kırlar idi
Cân u dilden cengi kırlar idi

(600) Bir bahâdur er kaçan toğ olsa ger
Şiddet ile düşmene hamle kılar

Liki anuñ qarnı aç olsa eger
Ol zemān kaçmaqlığa ol yüz tutar

Ḳāle'l-ḥükemā izā şebi' el-kemiyü's-şāl batuşān

[53a]

Yiryüzinde 'adl-i⁷⁵ sulṭān aqçedür
İnse cinne rūḥ ile cān aqçedür

Girü dönmez aqçenün hîç buyruğı
Şarqda ğarbda 'āleme ḥān aqçedür

Ḥükm iden cānā cihānuñ ḥalkına
Gice gündüz emr ü fermān aqçedür

Aqçedür ğüyā ki Kirmānī kılıç
Yüz çevürmez tiğ-i bürrān aqçedür

Bu qadar envā' beşerde yār-i⁷⁶ ğār
Sevgülü maḥbūb u ḥübān aqçedür

Hem-dem ü muḥlis ü müşfik mihr-bān
Ata ana dost yārān aqçedür

Her murādı ḥāşıl eyler sīm ü zer
Buñda ğamda derde dermān aqçedür

Ġam qasāvet çekmeyüp ḥandān olup
Eyleyen insānı şādān aqçedür

⁷⁵ 'adl-i: 'adl ü

⁷⁶ yār-i: yār ü

(610)

‘Îş ü nûş-ı saltânat zevk-i sürür

İtdüren insâna cevân aqçedür

Var mıdur bir böyle dünyâda dilir

Gül menefşe lâle reyhân aqçedür

Bir nigâr u nâzenin duhter laţif

Tâze dil-ber körpe cânân aqçedür

Servi ser-keş nâzeninler baş eger

Sihr-efsün u dilirân aqçedür

Qad kıyâmet kâmeti dâl eyleyen

İş bitüren merd-i merdân aqçedür

Yolına qurbân olur dil-dârlar

İy Esîri mâh-ı tâbân aqçedür

Pâdişâhum eyle ihsân u kerem

Nâ-tevâna ulu ihsân aqçedür

[95b derkenar - 106b] Malta al'ası⁷⁷

orarsa kim bu Malta al'asını

Ne var ise iini vü aşını

Deizde vâi' olmuş bir cezîre

Hevâdan aş yağıpdur anki yire

Egeri var durur bâğ ile bustân

Hevâsı germ olup azdur zemistân

(620) Ne yağı vardur ne berf [ü] ne kırağı

Turincistân olupdur bâğ u râğı

Velî pür-âdem ile her cevânib

Ra' iyyetle ü olmuşdur 'acâ'ib

Revân olup aar ular iinde⁷⁸

amu erâfi deryâdur aşında

⁷⁷ Bu başlıktan *Gazavât-nâme*'nin sonuna kadar olan manzumeleri (617-718. beyitler arası) metin ierisinde bağlama daha uygun bir yer bulamadığımız iin buraya aldık.

Malta al'ası 106b: - 95b.

106b'de derkenara Âikî'ye ait u gazel yazılmıştır:

Meded ıl derdüme yâ Rab beni urtar bu 'iyândan
Firâ odına yandurma nazar ıl bâb-ı ramândan

Esirge luf ıl yâ Rab haibü Mutafa haı
Yüzüm arasını 'afv it ne oldıysa baa benden

Eger kim mücrimem 'âi velikin umaram ramet
Ümîzüm kesmezem senden haber bildüm ü ur'ândan

Cemâlüh muhafın açdum ü gördüm nota-i hâlüh
Temâmet dünyâ vü 'ubâ ki bir atre bu 'ummândan

Yüzi ârüb gözi saâ apuda 'Âikî miskîn
Gözinde u başında hâk dilersen cânı sen cândan

⁷⁸ Revân olup aar ular iinde 95b: Aar ular daı vardur iinde 106b

İhâta eylemişdür her tarafından
Yemîn [ü] ger yesâr u şark u ğarbdan

[95b]

Müyesser kıla fethin Hân Murâda⁷⁹
Tola İslâm ile hem bu arada

Hayf ola kâfirlere uşbu diyâr
Giñ cihân başlarına hem ola dar

Bilâdü'l-Küffâr A'c nî Malta⁸⁰

Ki ol yir kim aña⁸¹ Malta dinilür
Esir olanların bağı delinür

Leb-i deryâda ol⁸² vâki' olupdur
Temâmet içi kâfirle toplupdur

Çamu evleri durur cümle taşdan
Degüldür ğayrıdan yâhod ağaçdan

Serâylar köşkleri⁸³ var dürlü dürlü
Niçesi reng⁸⁴[ü] bûdur dağı sırlu

(630)

Açar şu dağı var çal' a içinde
Açar çeşmeleri orta yirinde

⁷⁹ Bu ve sonraki beyit 106b'de yoktur.

⁸⁰ Bilâdü'l-Küffâr A'c nî Malta 95b: - 106b

⁸¹ Ki ol yir kim aña 95b: Veli bu çal' a ki 106b

⁸² Ol 95b: çün 106b

⁸³ Serâylar 95b: Serây 106b; köşkleri 106b: köşkleri 95b

⁸⁴ reng 106b: deng 95b

Egerçi taş kayadur cümle dārı

Yine taş içre biter hem şemārı⁸⁵

Hişārıñ bir tarafda ħandaķı var

Mükemmel eylemişler revnaķı var

Hişār içinde ne kim evleri var

Görinür taşradan her ne ħadar var

Ki bir tağ üzere ol yapulupdur⁸⁶

Tağın eṭrāfı dīvār dutulupdur

Dağı var ħarşusunda iki ħal' a

Ki muħkem⁸⁷ ħal' alardur iki ħal' a

Ĥikāyet-i Ġazā-yı Ġāzī Ṭurgud Paşa⁸⁸

Meger günlerde bir gün Ĥān Süleymān

O ġāzī ħān 'aleyhi'r-raħme ġufrān⁸⁹

Ġazādur diyü itdürüp münādi⁹⁰

Diler ġarba ata⁹¹ ħol u ħanādı

⁸⁵ Bu beyit 106b'de derkenara yazılmıştır.

⁸⁶ ol yapulupdur 95b: çün vāķi' olupdur 106b

⁸⁷ Ki muħkem 95b: Mükemmel 106b

⁸⁸ Ĥikāyet-i Ġazā-yı Ġāzī Ṭurgud Paşa 95b: Ġazā-yı Sulṭān Süleymān 106b

⁸⁹ 'aleyhi'r-raħme ġufrān 106b: Şulṭān Süleymān: 95b

⁹⁰ 107a bu beyitle başlamaktadır.

⁹¹ ġarba ata 95b: ġarba şala 107a

Ṭonanmayla ṭonandı rûy-ı⁹² deryâ

Firāvân leşker atdı⁹³ şanki deryâ

[96a]

Çü Malta ƙal'asına atdı iƙbâl

Murâdı bu ki ola aña⁹⁴ işâl

(640)

Yürirler rûy-ı deryâda niçe gün

Hîç ârâm eylemezler dün ile gün

Çü⁹⁵ Malta ƙal'asına kim⁹⁶ irerler

Ṭolayu ortalarına alurlar⁹⁷

Muĥâşara iderler her bucağdan⁹⁸

Revân olur kızıl ƙanlar yarağdan

İderler diğƙati ceng ü cidâle

Dağı ɗarb ile ĥarb ile⁹⁹ ƙitâle

Kimi deryâdan u kimi ƙaradan

Ururlar toplar ile her aradan

Ki ƙılmışdur¹⁰⁰ cihânı kâfire teng

Be-ğâyet 'âciz olmuş anda¹⁰¹ Fireng

⁹² Ṭonanmayla ṭonandı rûy-ı 95b: Ƙalup durmuş ṭonanma ile 107a

⁹³ Atdı 95b: alup 107a

⁹⁴ Murâdı buña ola aña 96a: Muĥâşara iderler ider 107a

⁹⁵ Çü 96a: Bu 107a

⁹⁶ kim 96a: çün 107a

⁹⁷ Ṭolayu ortalarına alurlar 96a: Firāvân ' asker ile çün gelürler 107a

⁹⁸ bucağdan 96a: tarafından 107a

⁹⁹ ɗarb ile ĥarb ile 96a: ɗarb ile vü ĥarb ile hem 107a

¹⁰⁰ Ƙılmışdur 96a: ƙılmışlar 106a

Şu deñlü eylemişler sa' y u¹⁰² iğdām

İdüp diğkatler ile dağı¹⁰³ ibrām

Şehīd olmuş kimisi kimi ġāzī

Dolup ғанlar ile deryā vü yazı

Birini ғal' anuğ fetğ eylemişler

Ki cümle kāfirin¹⁰⁴ ғatl eylemişler

O bir yir dağı almağ üzre iken

Hişāra¹⁰⁵ dağı girmek üzre iken

(650)

Var imiş leşker içre bir dil-āver

Zebūn itmişdi küffārı ser-ā-ser

Ki Turgud Paşa imiş nāmı anuğ

Diyeydūğ Ғahramānidur cihānuğ

O ceng içre erenler şāh-bāzı

Şehīd olmuş meger ol şāh-ı ġāzī

Ғudā rūhına anuğ rağmet itsün

Mekānın[ı] dağı hem¹⁰⁶ cennet itsün

¹⁰¹ Be-ğāyet 'āciz olmuş anda 96a: Nice ide cengi bilmeyüp 107a

¹⁰² sa' y u 96a: sa' y 107a

¹⁰³ ile dağı 96a: ü iğdām u 107a

¹⁰⁴ Ki cümle kāfirin 96a: Ғırup küffārını 107a

¹⁰⁵ Hişāra 107a: Ғussāda 96a

¹⁰⁶ Mekānın[ı] dağı hem 96a: Yirini dağı anuğ 107a

Şehîd olduğımı çünkim görürler

Ġuzât andan yine girü dönerler

Müyesser olmamışdur feth¹⁰⁷ anda

O Malta al' asınu ol zemānda

Ġudā kıla muadder Ġān Murāda¹⁰⁸

Anu fethin¹⁰⁹ daı hem ol yörede

Müyesser kılsa fethin Rabb-i ğaffār

Ne delü varsa an alardı küffār¹¹⁰

[104b]

Tunus Ġāzīlerinü Malta Gemisini Alduı Tārīhdür

Mağrib avālını birez diyelüm

Birini biden ki tarİR idelüm

Bu Cezāyirle Tunus avālını

Hem Trāblūs u Cerbe hālını

(660)

Pes bulardur dā'imā dārü'l-cihād

ılur anlardın yolında ictihād

Ġāziyānı dā'imā ider ğazā

DİN 'adūsına ider her dem cezā

¹⁰⁷ feth 96a: feti 107a

¹⁰⁸ Bu ve sonraki beyit 107a'da derkenardır. İkinci beyit 96a'da yoktur.

¹⁰⁹ fethin 96a: fetini 107a

¹¹⁰ Bu beyit 96a'da yok.

Yaz [u] kış durmaz işer gâzîleri
Kim deniz yüzindedür yazıları

Akdenizün kurdaları anlar durur
Ehl-i İslâm merdleri anlar durur

Baħr-i Mağrible daħı Baħr-i Muħt
İçlerinde gâzî olur kim şehîd

Göricegüz kâfirün uşşı gider
Heybetinden anlaruñ feryād ider

Hikāye

Tunusuñ gâzîleri bir gün meger
Pes gazā itmek için niyyet ider

Altı kalyata tonadurlar temām
Eylemişlerdür mükemmel iy hümām

Ol Çiçilya adasına varicek
Rüy-ı deryâyile aña gelicek

Anda kâfir küyların gâret idüp
Niçesin maħbūs u ħasâret idüp

(670)

Cümlesi olmuşlar iken gānimîn
Andan ʿavdet eyleyüben sālīmîn

Gönlü gözi anlaruñ olup sürür
Rüy-ı deryâ üzre iderken ‘ubür

Nâ-gehân Maltanuñ biş gemüsi
Düş olurlar anlar ile kıamusı

Cenge başlarlar hemân-dem ol zemân
Ceng içinde kıanları olup revân

Birbiriyle eyleyüben dâr [u] gîr
Cân u başa kıalmayup gâzî dilîr

Şöyle ceng itmişler o küffâr ile
Yüzleri kıara kıamu eşrâr ile

[105a]

Dîn yolında eylemişler terk-i cân
Tunusuñ gâzîleri iy kıüt-ı cân

Bir cidâl olmuş ki gözler görmemiş
Hem kıula kılar da kıı hiç işitmemiş

Topla tîr ü tûfengüñ heybeti
Gâziyânuñ da kıı tîğı şevketi

Kâfir-i bî-dîne virmeyüp emân
Gâlib olmuş anda gâzîler ol ân

(680)

Haḫ te' ālā anlara fırsat virüp
Fırsat ile şavlet-i nuşret virüp

Pes gemüler birbirine çatılup
Ġaziler cān u göñülden atılup

Kāfirüñ gemülerine şıçrayup
Niçe niçe kāfiri bī-cān idüp

Kāfirüñ keştilerinden ol zemān
Ḳanlar olmış dereler gibi revān

Ol ḳadırgaların ikisin alup
Kāfirüñ a' lā vü ednāsın kırup

Ellerinden şonra alup cebr ile
Dürlü ḳahr ile daḫı hem ḳarb ile

Üç gemüsi kāfirüñ ḳurtuldılar
Ḳor olup güç ile cān kurtardılar

Līke kāfirden kimesne ḳalmadı
İki yüzinden ziyāde gelmedi

Kāfirüñ biñ biş yüzi kırıldılar
Kim niçesi daḫı esir oldılar

Pes ol eşnâda uşbu ceng idi

Kâfirüñ başına dünyâ teng idi

(690)

Ehl-i İslâm kim gemü çeker idi

Bunca yıllar bend içind' olur idi

Dert yüzinden artuğ oldılar ħalâş

Ĥağ te'âlâ anları kıldı ħavâş

Münhezim oldı çü kâfir leşkeri

Anlaruñ Maltaya geldi ħaberi

Malta kâfirleri giryân oldılar

Hem çigerleri biryân oldılar

Eylediler âh ile feryâd u zâr

Şanasın kim cümlesini yağdı nâr

[derkenar]

Güyyâ başlarına rüz-ı cezâ

Çopdı şanki kıldılar dürlü fezâ (?)

Gözlerinden olur idi ħan revân

Niçe günler itdiler âh u figân

Niçeler derd ile virdilerdi cân

Gice gündüz kıllur oldılar figân

Ehl-i İslām dā'imā manşūr ola

Dağı düşmān her zemān maḫhūr ola

[105b]

Ḥamd [u] minnet Ḥaḫḫa kim buldı zafer ḥān-ı ḡazā

Kāfirüñ ḡanını baḫre dökdi 'ummān-ı ḡazā

(700)

Tiğ-ı ḡahr ile 'adūnuñ cānına urup düğün

Nuşret ü fetḫ-i zafer buldı dilirān-ı ḡazā

Kāfir ile dār u ḡir itdi Tunus ḡāzileri

Zāl-i Rüstemveş girüp meydāna ol ān-ı ḡazā

Āteş-i topa ḡoyuldılar ḡıyup cānlarına

Sürḫveş deryāy[1] itdi kāfirüñ ḡan-ı ḡazā

'Azm-i meydān eylediler nitekim bebr ü peleng

Kim melā'ik gökde ḡaḡa ḡaldı ḡayrān-ı ḡazā

Ḡirre olmış idi anlar egmez idi dehre baş

Āb-dārī tiğ ile ḡıldı ḡürizān-ı ḡazā

Maltada ḡanda ḡüzide varsa kāfir-i la'ın

Seyf-i ef'ilerle ḡatl eyledi merdān-ı ḡazā

Hîç ebed derd ḡörmesün bu dehr içinde ḡāziyān

İtmemiş taḡşir bir ferd ḡin-i meydān-ı ḡazā

Rûy-ı baħr üzre ‘adūnuĝ ħūnımı idüp nişān

Cān u baş olsun fidā yollarına ħān-ı ğazā

Gerçi kāfir ol Ayamavrıyı ğāret eyledi

Ol sebebden idi göñlümüz perîşān-ı ğazā

Ĥamdü li’llāh yine raħm eyledi ĥayy-ı zü’l-celāl

Ġāziler ald’intiķāmın oldu dermān-ı ğazā

(710)

Bu ğazā-yı ekber oldu söylene tā ĥaşre dek

Kāfirüñ başına od urdı [dı]raĥşān-ı ğazā

Ďarb-ı tıĝından çü kāfir zār zār ağladılar

‘Āleme destān olup şem‘ -i şebistān-ı ğazā

Ne ķadar var ise kāfir oldılar zīr ü zeber

Key ķatı zār oluban ķıldılar efgān-ı ğazā

Ehl-i İslām bu ğazāy[1] Maltada gūş eyledi

Mürde dillerken ķamusı oldu şādān-ı ğazā

Dā’imā ğuzāta nuşret vire ol ĥayy-ı ķadīr

Düşmene teng ideler deryā yüzün ħān-ı ğazā

Anlaruñ dürlü murādın vire ol Rabb-i ğafūr

Dīn ‘adūsı üzre manşūr ola cündān-ı ğazā

Bu ğazānuğ tārīĥin taĥrīr idüp kıldum beyān

Biñ otuz dördinde nuşret virdi iĥsān-ı ğazā

Es' ad-ı sa' āt idi yevmü'l-ĥamīs vaĥt-i duĥā

Māh-ı şavmuğ hem yigirmisiydi erkān-ı ğazā

(718)

Malta küffārı başına ĥopdı şankim reste-ĥīz

İy Esiri medĥ şenālar eyle her ān-ı ğazā

[Pend-nâme]

[100b]

Bismi'llâhi'r-raḥmâni'r-raḥîm

Pend-nâme-i Esîrî Raḥmetu'llâh¹¹¹

(1)

Ḥudânuḡ birliğini zıkr idelüm

Daḡı ḡudretlerini fikr idelüm

Bileler birliḡin birdür huva'llâh

Olalar birliḡinden cümle āḡâh

Ki ḡâşâ yoḡ şerîki vü vezîri

Daḡı yoḡ mişl [ü] mânendi nazîri

Mekândan hem münezzeḡ yüce Allâh

Getürme göḡlüḡe zerrece eşbâh

Ḥaḡuḡ sevgüli ḡulı dur[ur] Aḡmed

Ḥabîbidür resûlidür Muḡammed

İdelüm ḡazret-i Ḥaḡḡa şehâdât

Resûli Aḡmede virgil şalâvât

Daḡı aşḡâb u âline taḡıyyât

Selâm olsun çehâr-yârine ḡat ḡat

¹¹¹ Derkenara kırmızı kalemle “Ḥasan bin Meḡammed şâḡib-Aḡmed Esîrînüḡ mührîdür” notu kaydedilmiştir. Mühürde ise “el-faḡîr Ḥüseyn ibn Meḡammed Aḡmed el-melik eş-şamed” yazılıdır.

Muhammedçün yaradıldı bu ʿālem
Muhammedçün yaradıldı hem ādem

Yaradıldı zemīn [ü] hem semāvāt
Dağı ʿarşı vü kürsi ile cennāt

(10) Dağı şems ü kamer bunca kevākib
Dağı envāʿ-ı lezzāt u terākib

Senüñ için düzildi bunca eflāk
Ne anlarsın ki yok mı sende idrāk

Degül midür senüñçün ebr ü bārān
Gözün görmez mi nedür bunca seyrān

Senüñçün yaradıldı bāğ u bustān
Yaradıldı senüñçün hem zemistān

Biter bunca nihāyetsiz nebātāt
Biter bī-ḥadd ü ḡāyetsiz ḥubūbāt

Ki yiryüzinde bunca bī-ḥad eşcār
Biter dağı senüñçün bunca eşmār

Bu eşyayı yaratdı çün senüñçün
Seni yaratdı kim ḥamd it benümçün

[101a]

Anuñ kudretlerine ‘âkıll irmez
Anuñ hikmetlerini kimse bilmez

Bu cümle şâni‘-i kudret degül mi
Anuñ kudretleri hikmet degül mi

Su’âl olmaz anuñ hikmetlerine
Hisâb olmaz anuñ ni‘metlerine

(20)

Degül kudretleri takrîre mümkün
Beyân ide anı diller ne mümkün

Murâd olan nedür bil sen pes imdi
Sebeb nedür bu eşyâdan gör imdi

Niçün geldüñ cihâna anılayasın
Murâd olan nedür senden bilesin

Ne içün yaradıldı uşbu ‘âlem
Nedür hayvân şeytân cinn ü âdem¹¹²

Bileler hâliki hamd eyleyeler
Hâbîbi hem Muhammeddür diyeler

Çamu insânı Haç hamdçün yaratdı
Bu dünyâyı Muhammedçün yaratdı

¹¹² Derkenara bu beytin yanına “Çâle Allâhu te‘âlâ ve mâ-çalaçtu’l-cinne ve’l-inse illâ li-ya‘budüni Allâhu” yazılmıştır.

Bilesin emr olan şükr ile t̄ā' āt
Dağı nehy olınan zulm ü kerihāt

Elünden geldügince tut [bu] emri
Ki terk eyle gücün yitdükce nehyi

Haķun emrine [sen] sa'y eyle cehd it
Menāhī itmeyesin kaçd u ' ahd it

' İbādet t̄ā' at için çok merātib
Yazarlar defter-i a' mālē kātib

(30)

' İbādet ehli 'ında'llāh makbūl
Odur dağı Haķa lāyık olan kul

Günāh ehli Haķun katında merdūd
Aņa mesken caħīm olur yiri od

Efendiye kul olan ħidmet eyler
Kuluna hem efendi nuşret eyler

[101b]

Çoma tesbîh ü tehlîli elüñden¹¹³

Giderme hem şalāvâtı dilüñden

Şalāvâtı ola bir kerre anuñ

Günâhı qalmaya bir zerre anuñ

Çabül ola dir iseñ Haçça tã' at

Resüle ümmet iseñ vir şalāvât

İder ümmet olana ol şefã' at

Anuñ hürmetine Haç dañı rañmet

Çãle Allãhu tebãreke ve te'ãlã ve le'in şekertüm le ezidennekum

Buyurmışdur te'ãla'llãh bilüñ siz

Benüm ni' metlerüm şükrin kıluñ siz

Şükürler müste'ãna gice gündüz

Muñ'e 'ãşiye ni' meti düpdüz

¹¹³101b derkenara şunlar yazılmıştır:

Allãhumme şalli 'ãlã seyyidine Muñammedin mã-iñtelefel milvãni ve te'açabe'l 'aşrãni ve kerre'l-cedidãni ve'staçbele'l-ferçadãni ve bellig ruçahu ve ervaha ehli beytili mine'l-taçiyyete ve's-selãme.

Allãhumme şalli ve sellim 'ãlã seyyidinã Muñammedin illezã cã'e bi'l-çaççi'l-mübîn ve erseltehü rañmeten li'l-'ãlemîn ve 'ãlã ãlihi ve aşçabihî ecmã'in.

Allãhumme şalli 'ãlã seyyidine Muñammedin ve 'ãlã ãlihi ve aşçabihî ecmã'in.

Şukr-i ni' met ni' metet efzün koned

Kufr-i ni' met ez-kefet birün koned

Çãle Allãhu te'ãlã le in şekertüm le ezidennekum

Bende hemãn beh ki zi-taçşir-i h'iş

'Uzr be-dergãh-i Hodãy ävered

Ver ne sezãvãr-i Hodãvendiyes

... tevãned ki be-cãy ävered

Virilen ni' metüñ qadrin bileler
Dün ü gün Haqq'a şükürler kıllalar

(40) Qamu ni' metlerüñ qadrin bilürseñ
Aña lâyıq olan şükri kıllarsañ

Qarâr ide elüñden gitmeye hiç
Zevâl irmez aña ir ü eger giç

Ki taħkîqan şükürden ni' met artar
Eger şükri itmez iseñ olur ebter

Ki yoqdur ni' metüñ hadd ü hisâbı
Bilen ni' metleri bulur sevâbı

Ki her bir ni' metüñ bir şükri vardur
Qamu a' zâyile hem zikri vardur

Zikir ü şükri ü kıra'at ki var
Gerek ta'at u ' ibâdet ki var

Gelürs'elüñden çoğ u az idesin
Qabül it diyü niyâz idesin

Murâd olan şükürden ' özi ü taqşir
Lisân ile dem-â-dem zikri ü tekbir

Ĥudâ dergâhına ‘özüñ viresin
Ĥabûl eyle diyü hem yalvarasın

[8a] Beden şükri ‘ibâdet tâ‘ at ancak
Ĥamu ni‘ metlere ihsân dimiş ĤaĤ

(50) Tefekkür kı1 şükürden ġâfil olma
Ĥudâ ni‘ metlerine câhil olma

Eger ġâfil olursañ ni‘ met üzre
Gider elden Ĥalursın zillet üzre

Hemân ol vech ile ‘âşî olursın
Anuġ daġı cezâsını bulursın

Başuġ sağ ola âzâde gezesin
Ki bundan ulu ni‘ met ne sezâsın

Be-ġâyet ulu ni‘ metdür bu ni‘ met
Ĥuşûşâ meskenüġ ola selâmet

Selâmet Ĥod kişîye ‘ayn-ı devlet
Selâmetdür kişîye dâr-ı cennet¹¹⁴

¹¹⁴ 8a’nın yırtılmış sayfa kenarına bu beytin yanına işaret konarak ancak bir kısmı okunabilen aşağıdaki beyitler yazılmıştır:

Gice gündüz ĤaĤkı zıkr it dâ’imâ
Ni‘ met-i İslâma şükr it dâ’imâ

Elüġ ayaguġ gözüġ ni‘ met ...
Dîn-i İslâm sağa hem d...

Eger Hâk hazretinden dilersen rızâ

Şükür kıl ni'ete kazâya rızâ

Kazâyâ râzî olan oldu maqbûl

Hâkuñ katında oldur sevgülü kul

Olursañ eger sen belâyâ hamûl

Hâk ider senünçün murâduñ huşûl

Olasın aņsuzın derd ile bîmâr

Şaķın kim eyleme aczünî izhâr

(60)

Şu kul kim Hâk katında mu' teberdür

İşi her dem şükür ile şabırdur

Belâyâ şabr iden bulur halâşı

İki ' âlemde olur Taņrı hâşı

İlâhî sen şabırlu kıldan eyle

Dağı zıkr ü şükürlülerden eyle

Qale Allāhu subhanehū ve te' ālā naħnu qasemnā beynehum el-āyeti

Buyurmuşdur ki Hâk naħnu qasemnā

İrişür qanda ise saņa cānā

Şükr ni'et ...

Şabr ile olur ...

Her ne deñlü sa‘y iderseñ rızķuñā
Ol ķadar ol dağı sa‘y eyler saña

[8b]

İrişür elbet kişiy e çoğ u az¹¹⁵
Ķıl tevekkül olasın hem ser-firāz

Tevekkül eylegil Ħaķ ĥazretine
Girü lāyık ide ol raĥmetine

Ėuşşā çekme rızķ için iy nām-dār
‘Āķıl olmaz rızķ için hīç ġam-ġüsār

Şu rızķ kim olmaya saña muķadder
Senüñ degül ki senden ġayra gider

Senüñ rızķuñ var ise kimse dimez
Ki hīç kimse naşibin kimse yimez

(70)

Gel naşihat ister iseñ iy hümām
Ķıl tazarru‘ gice gündüz it kıyām

Ṭahāretle şalātı pīşe eyle
Cehennem āteşin endişe eyle

Şaķın terk eyleme şavm u şalātı
Dağı ķādir iseñ virgil zekātı

¹¹⁵ 8b’de sayfa kenarı yırtılmıştır. Okunabilen kısmında “... sağ olan baş” yazılıdır.

Şalât ile şıyâma kâhil olma
Şağın terk itmeyesin kâsil olma

Kıl elden geldüginde dime çoğ¹¹⁶ az
Namâz ehli diye maşşerde nem az

Günâhuş hem eşeddi bî-namâzdur
Ki İslâmuş nişânı hem namâzdur

Hâkuş maşbûl kulu oruc tutanlar
Kamudan öş girip cennet ütenler

Dağı kâdir iseş hem vir zekâtı
Bulayın dir iseş ordan necâtı

‘Amel olmaz hiç ihsâna mu‘âdil
Adı söylene ‘ında’llâh ‘âdil

İster iseş ola a‘mâlüş şakîl
Kimse itmeye senüşün kâl ü kâl

(80)

Sende ola hüsn-i hulğ ile seşâ
Cennetü’l-firdevs ola aña ‘aşâ

Hâş hüriler vire gözler görmedük
Kim kulaşlar dağı hiç işitmedük

¹¹⁶ çoğ: çoğ u

[9a]

Kıl taşadduḡ ʿ ömrün ola hem ziyād

Eyleyeler hem daḡı ḡayr ile yād

Cennete öḡdin giren ḡāzî ola

Kim ḡudānuḡ emrine rāzî ola

Kim olalar kāfir ilinde ṣehîd

Olmaya anlara ṡamudan vaʿ id

Eger ḡādir olan terk itse ḡaccı

Ya inkār eyleyüp eylese lecci

Degül Müslim yā kāfir yā Yehūdî

Anuḡ İslāmı yoḡ diyü buyurđı

Ger rızāsın ister iseḡ Rabbünün

Kıl ʿ itāʿ at emrine her dem anuḡ

ʿ İbādet ṡāʿ at iylik eylemekdür

Hüner yirinde söz[i] söylemekdür

Fikirsüz söyleme sözüḡ temāmet

Sözüḡden çekmeyesin ḡiç nedāmet

(90)

ḡamu cürm ü ḡaṡā hep dilden olur

ṡaḡın ṣanma sen anı ilden olur

Dilin tek tutmayan bulur cezāyı
Dil ucından çeker her dem ezāyı¹¹⁷

O sözden olmaya saña nef̄ hem
Ol aradan idesin sen ref̄ hem

Sözi diñler var ise söyle andan
Şaķın kendözünji her dem ziyāndan

Sözi toğru söyle şalil ü keşir
Bilürseñ de itme sözüñi keşir

Söz ola toğru kim ol baş yitürür
Yalan yigdür ki andan iş bitürür

Ėazer eyle yalan söz söylemekden
Ne anlarsın ki ol sözi dimekden

Ki toğru sözde vardur hem selāmet
Sözi egri olan çeker melāmet

Yalan Ėayrı günāhdan hem eşeddür
Ki hem cennet yolına dağı seddür

[9b]

Sa´ādet devlet issi ola toğru
Yüzi kara vü bed-bağt ola uğru

¹¹⁷ ezāyı: izāyı

(100)

Ki her kim iyüdür ider toğruluk

Yaramaz odur kim ider uğruluk

Şaķın şanma ki uğru toğru olur

Ki toğru hem ezelden toğru olur

Ki zinhâr sırruğı dime kimseye

Ki zîrâ sır olan dinilmez kimseye

Dime şaķın dağı hem sır olursa

Sağa her demde ol kim dir olursa

Ķāle'n-nebî şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem el-đıybetu eşeddü mine'z-z[î]nâ

Dü 'ālem façrı Ağmed gör ne didi

Zînâdan hem eşed đıybet buyurđı

Ki zinhâr varmaya đıybetde dilüğ

Ki alma boynuğa günâhın ilüğ

Şol kişinüğ dili kim đıybetdedür

Dil ucından hem başı mişnetdedür

Getürme dilüğe bunu sen ağı

Günâhı eşeddür zînâdan dağı

Ķulađuđ [u] gözüğ harâmdan şaķın

Ger olmağ dilersenđ Ķudâya yaķın

Dağı koçulayan bulmaz felâhı
 Qabül olmaz anuñ zühd ü şalâhı

(110) Hüdâ bağışlamaz hiç haqq-ı ‘ abdi
 Ki itmezseñ eger kendüñe zabdı

Cihânda olma sen nâ-dâna hem-dem
 Olursın bî-gümân şeytâna maḥrem

Şaḡın cāhillere itme ḥiṭâbı
 Ki şırsıñ kendüñi itme ‘ itâbı

‘ İlim cev[her] durur dağı cehil taş
 Bilürsin bunu kim sır cevheri taş

Cevâbın aḥmaḡuñ benden şorarsañ
 Diyem saña [b]u pendüm sen tı tarsañ

[10a] Süküt itmekden özge yoğ cevâbı
 Aña söylememekdür hem şevâbı

Şaḡın eyleme sen ‘ ahde ḥilâfı
 Ger ibrâm ile eylerlerse lâfi

Yüz üzre sürine ‘ ahdin bozanlar
 Dağı rüsvây olur yolın azanlar

Eşedd olan günâhdur bu dağı bil
Ki bozma ‘ahdüñi gâyet hâzer kıl

Ki her kim eyleye ‘ahde vefâyı
Ki hîç görmeye ol kimse cefâyı

(120) Ki her kim ki ola kavline şâdıķ
Haķuñ raķmetine ol oldu lâyıķ

Budur saņa sözüm sen diñle anı
Ki fehmüñ var ise sen añla anı

Ki Beytu’llâh ola mescid ya cum‘a
Namâz için varalar anda cem‘a

Ki anda söyleşe dünyâ kelâmı
Gerek hâşî ola gerekse ‘âmî

Ki maħşer yirine varduķda anlar
Olalar tamuya öñdîn girenler

Şaķın eylemegil hem kaţ‘-ı raķmî
Hudânuñ dağı olmaz saņa raķmı

Eşedd olan günâhun biri budur
Haķuñ yanında ol gâyet ‘adûdur

Şaķın māl-ı yetīme el uzatma
Ber-ā-ber ğıybete hem dil uzatma

Yapışma aņa kim bilürsin ħarām
Ķamunuñ ħatında olasın kirām

Eger ħarnuņa koyarsañ ħarāmı
Saņa lāyık degül Beytü'l-ħarāmı

(130) Şarāb içme daħı sen mest olursın
Daħı bed-ħū[y] ü bed-mest olursın

İçer her kim ħarām olan şarābı
Naşīb olmaz aņa Kevşer şarābı

[10b] Şaķın eyle ħazer sen zānī olma¹¹⁸
Cehennem āteşine erzānī olma

Ĥazer ħıl nefşüñe ħul olmayasın
Ĥuzūr-ı Ĥaķda mes'ül olmayasın

Şol kişinüñ kim işi ' işyān olur
Ol sebebden rızķına noķşān olur

¹¹⁸ 10b derkenara muhtemelen mesnevīnin parçası olmayan şu kıt'a yazılmıştır:

Ķonsa devlet bir kişinüñ başına
' Aķl u tedbīr ü başīret açılır

Ger eger devlet giderse nā-gehān
' Aķl u tedbīr ü başīret bağlanur

‘Alâka eyleme oğlan ile sen
Dökersin yüz şuyın ‘ışyân ile sen

Ki bir bir şayşalar mecmû‘ günâhı
Çamusından bunun bedter günâhı

Livâta dağı küfrün ilçisidür
Cemî‘ işyânların hem necisidür

Cezâsı hem bunun katl ile âteş
Yiridür lûfînün elbette âteş

Günâhdan key şakın kim kaçd itme
Hâkuş nehy itdüğü yollara gitme

(140) Çalış kim itmeyesin birisini
Ki hiç işlemeyesin ayrısını

Eşedd olan günâhuş birisi calğ
Egerçi gizlü eyler bunu ger halk

Hudâya gizlü rüşen bir olupdur
Hudâ her yirde kim hâzır olupdur

Çâle’n-nebî şalla’llâhu ‘aleyhi ve sellem rızâ `u’l-rabbi ve rızâ `il-ebi
Rızâsın iste Hâkdan vâlideynün
Senün oldur aşıl boynuşda deynün

Bunuñ cürmi var ise sende mevcūd

İkisi dađı olmadıysa hoşnūd

Be-ğāyet müşkil olur anda aĥvāl

Bırağurlar caĥīme dağı fi'l-ĥāl

Şaĥın ĥaşmuñla itme i' tirāzī

Eger ĥādir olursañ eyle rāzī

Aña iĥsān idersen çog u az it

Bağışla cürmimi diyü niyāz it

[11a]

Bir iş kim māl ile bitmek revādur¹¹⁹

Diriğ itmek ile yitmek ĥaṭādur

Sağa ĥaĥıyanuñ 'afv it günāhın

Senüñ de 'afv ide Tañrı günāhın

(150)

Seni ağladanı ağlatma zinhār

Ki senden ĥayrı bir ağladıcı var

Uluya kiçiye hem meskenet ĥıl

Za'ıf olanlara hem merĥamet ĥıl

Faĥīre miskīne miskīnlik eyle

Ġarīb bī-çāreye teskīnlik eyle

¹¹⁹ 11a derkenara kime ait olduğunu belirleyemediğimiz şu beyit yazılmıştır:

Meskenet yolın güneşden öğren iy şāĥib-hüner

Zire başı gökde ise yüzi dağı yirdedür

Elûnde var iken ihsâna sa' y it
Ki dertlü olana dermâna sa' y it

İyü ol iylikile yâd olasın
İki 'âlemde hem dil-şâd olasın

Żarar görmeye hiç kimse elûnden
Hem incinmeye bir kimse dilûnden

Şaķın yimeyesin hergiz ribâyı
Ki hem görmeyesin hergiz vebâyı

Ribâ yiyenlerüñ ģâlin bilürsin
Ĥarâm loķmayla mı sen dirilürsin

Cezâsın çekesin rüz-ı ģaşırda
Neler gele başuña hem neşirde

Ĥabûl a' mâlûñi aña vireler
Anuñ cürmini hem saña vireler

(160) Nice bağışlaya ilûñ ģaķın Ĥaķ
Rızâ ģaşmuñ elinde ģaldı muţlaķ

Bu dünyâ şöhretine olma mâ 'il
Cefâ itmege ģayra olma ģâ 'il

Zulümden yig günāh yoğ didi Yezdān

Zulüm iden kişinüñ yiri nīrān

Bilür misin tamu ne āteşi ne

Nice şabr eyleyesin āteşine

Ölüm hālin bilen zulüm ider mi

Ki zulm iden kişi sālīm gider mi

[11b]

Bilür misin nedür bil sen ölümü

Dimez gelse kiçi mi yā ulu mı

Gelür bir gün anuñ dağı zemānı

Ki bir dem bir nefes virmez emānı

Ki senden zorlıya zor itmeyesin

El altındağların ħor dutmayasın

Tekebbürlik Ĥudāya yaraşır bil

Tekebbür olmadan ġāyet ħazer kı

Gerekse ‘ālem içre bulasın dīn (?)

Şaķın kendüñi görme olma ħod-bīn

(170)

Şaķın göñlüñe getürme ġurūrı

Ne ħāl ile idersin sen sürūrı

Bilür misin şırâtı giçesin sen
Dağı Kevşer şarâbın içesin sen

Kimün kim olsa kim gönlünde kîni
Çarâr itmez anuñ qalbinde dîni

Ĥudâdan şol kişinün çorkusı yoç
Sen andan çorç saña andan pusı yoç

O kim Ĥağdan utana çorça her dem
Ziyân olmaz saña andan dağı hem

Göñül alçaqlığın her kim iderse
Ĥağun toğru yolına kim giderse

Sa' âdet devlet issi ola muçlaç
Ki böyle diyü buyurmuş bunu Ĥağ

Çaçan bir çardaşuñ bir işi düşe
Cihân çavğaları başına üşe

Ana sa' y eyle kim dermân idesin
Bitürüp işini ihsân idesin

**Rüviye an 'Ā'işe raçiya'llāhu anhumā innehu çāle çāle men ağbere çademehu li-
ağhi çarreme'llāhu cesedehu 'ale'l-mu' tād (?)**

Buyurmuşdur ki ol şāh-ı risālet
Didiler 'Ā'işe çılmış rivayet

- (180) Eger iki qadem yürise kimse
Ki bir qardaşına sa' y itse kimse
- [12a] Halāşı için anuñ itse iqdām
Ne deñlü mümkin ise kılsa ibrām
- Tenini şaklaya Allāh te' ālā
Cehennem āteşinden Rabb Mevlā
- Mücidd ol her işüñde olma ġāfil
Huşūşā borc ödemekde ' ācil
- Murāduñ hāşıl eyler dağı iqdām
Ele gelür eger idersenñ ibrām
- Emānete hıyānet itme zinhār
Zafer bulmayalar hiç saña ağıyār
- Oturma dağı hem münkir yirinde
Su'āl olur saña maşşer yirinde
- Dağı meyl eyleme fişq u fücūra
İresin āhıretde hem hużūra
- Hem oturma dilā āhaslar ile
Tama' -kār u denī nākesler ile

Şaķın oturma zālîm meclisinde

Oturan daķı zālîm meclisinde

(190)

Anuñla ھاşır ola yevmü'l-ھاşırda

Bile ķopa anuñla hem neşirde

İyüler şöhetin ele getürgil

Gice gündüz iyülerle oturgil

Yaramazlıķdan iylik bil iyüdir

Yaramaz daķı dir iylik iyüdir

Yaramaz olana iylik yaramaz

Yaramazlara iylikden yaramaz

Yaramaz ھاķķa ھاķķa hiç yaramaz

Saņa ķardaş da olsa gıc yaramaz

Yaramaza yiter kendü belāsı

Ki herkes itdügin lâ-büd bulası

Eger her kim ki ola merdüm-āzār

Dü 'ālemde odur bed-ķū bed-eşrār

Kişi olsa cihān içre dil-āzār

İki 'ālemde elbette olur zār

- [12b] Aña mesken maķām olur cehennem
Yiridür zālīmüñ nār-ı cehennem
- Hasūd olan kişi rāhat bulmaz
Baḡil bed-ḡū daḡı hīç diñlenimez
- (200) Hażer it düşmenüñden olma ġāfil
Yaķın olmaz ‘adūya olan ‘āķıl
- Şaķın düşmāna kendüñi inanma
Yüzüñe güldüġini dost şanma
- Şaķın düşmen sözün işitme zinhār
İşidürseñ iş itm’anuñla zinhār
- Şaķın küçük diyü aldanma düşmen
Bıraķma āteşi ihmāl ile sen
- Şaķın zinhār ‘adūya şefķat itme
Aña luḡ eyleyüp hem minnet itme
- Şaķın düşmāna verme sen emānı
Saña raḡm eylemez virmez emānı
- Başabaş olsa kāfir dönmeyesin
Muḡanneşdür dīni yoķ dinmeyesin

Cihânda işüñ işle fırsat ile
Başuñ kırtarasın hem devlet ile

Dimişler¹²⁰ şu uyur düşmen uyumaz
Ki düşmânı olan ‘ âlemde gülmez

Şaķın kendüñ yaramazlar şerinden
Emîn olasın anuñ şerlerinden

Ḳāle’n-nebî şalla’llāhu ‘aleyhi’s-selām el-muḳadder kā’inun

(210) Benüm sözüm nedür diñle sen anı
Cānı viren Ḥaḳ alur girü cānı

Ki hîç¹²¹ kimseyi kimse öldürimez
Eger ölse girü hîç dirgürimez

Bu söze gel sen itgil i‘ tiḳādı
Benümle eyleme gel sen ‘ inādı

Başuña her ne yazsa emr-i taḳdîr
Ki hîç çāre kılmaz aña tedbîr

[13a] İrādet-Ḥaḳ ne ise hep olısar
Kişi yazusını bir bir bulısar

Eger Ḥaḳ cānibinden gelse bir derd
Aña dermān kılmaz hîç bir ferd

¹²⁰ Dimişler: Dimişlerdür

¹²¹ hîç: hîç bir

Cānib-i Hāqdan eger irse belā

Ne du‘ā def‘ ider anı ne devā

Ki hīç bir kimseden bir nef‘ irişmez

Ki derdine dağı hem def‘ irişmez

Cihān içre gelicek iş başa

Gerek şabr it gerek ur başı taş

Ki tā hattā zemānı gelmeyince

Hudādan ‘avn u nuşret olmayınca

(220)

Bulınmazdur o derde hīç dermān

Meger luţf eyleye luţf issi raḥmān

Ne derd gelse cihānda başuḡa hem

Gelür Hāqdan degüldür ġayrıdan hem

Ki her bir nesneye var sā‘at ezmān

Hāq emrinsiz irişmez derde dermān

İven kişinüḡ işi başa çıkmaz

İvici ādeme hīç kimse bakmaz

Şu kişinüḡ işinde ‘acleti var

Şoḡunda ‘ākıbet hem ḡacleti var

Ġazabla ta' cili terk eyle hergiz
Nedâmetdür şonı pişmân olursız

Saņa şonra peşimân aşşı itmez
Kesilen baş gibidür girü bitmez

Ĥar-ı leng inil inil menzil alur
Yil ayaklu yilen at yolda kalur

Ululara tanış her dem işüñi
İnanma re' yüñe kendü başuñı

Dimezlerken saņa gel varma anda
Şaķın ġāfil olup yatma yabānda

(230) İki kişiye hem bir iş buyurma
Seni sevmeyeni saņa kığırma

[13b] Cihān içre bulan şöhetle i' zāz
Beķā da bulımaz bulsa daķı az

Bu 'ālemde düşen cevre cefāya
Ķıyāmetde irer elbet şafāya

Çeken dünyā serāyında melāli
İçe 'uķbāda zevķ ile zülāli

Ėam getürme göñlüñe iy mäh-rü

Dünye için şaķın olma ķayĖulu

Ėaķķa ışmarla cemī^ç ef^ç älüñi

Ėaķ bilür kim niçedür aĖvälüñi

Eyle Ėaķdan dün ü gün Ėayruñ¹²² taleb

Derdüñe dermân ide ol Ferd ü Rab

Yine Ėaķdan olur derdlere dermân

Girü Ėaķdan olur ķullara iğsân

Ėudâdan Ėayrı yoķdur yalvaracaķ

Ki Ėayrı ķapu yoķdur hiç varacaķ

Dile Ėaķ Ėazretinden istiķâmet

Su 'âl olmaya der-rüz-ı kıyâmet

(240)

Dağı âğir nefesde hem şehâdet

Dağı tevbe vü tevfiķ hem hidâyet

Ki Ėayrılar işin sa' y eyle her gâh

Senüñ de işüñe sa' y ider Allâh

Añalar dilersenñ seni Ėayr ile

Ki añ sen dağı ili Ėayr ile

¹²² Ėayruñ: Ėayrın

Esîri her kim ide hayr ile yād
İki ‘ālemd’ani¹²³ Hâķ eyleye şād

Ḳamu mü ’minlere Hâķdan ‘ināyet
İde Aḥmed kıyāmetde şefā‘ at

Ḳabūl ola ḥuzūr-ı Hâķda ḥacāt
Resūlūñ rūḥına virūñ salāvāt

Gice gündüz münācāt eyle Hâķķa
El açup ‘arz-ı ḥacāt eyle Hâķķa

[120b]

Pend Esîri Fermāyed¹²⁴

Sözümü diñle iy yār-ı vefā-dār
Şaķın aldamasun bu çerḥ-i ğaddār

Vefāsı yoķ durur bu rūzgāruñ
Düriş kim Hâķ yolına ola kārūñ

Ża‘if olanlara key ‘izzet eyle
Daḥı pîr olana da ḥürmet eyle

(250)

Esirge pîrleri vü şefķat eyle
Ri‘āyet itmegi sen ‘ādet eyle

¹²³ ‘ālemd’ani: ‘ālemde

¹²⁴ Yazmanın 119b-120b varakları arasındaki “Gedûsî”ye ait *Pend-nâme*’nin çeviri yazılı metni çalışmanın sonundaki “EK” kısmında verilmiş, Esîri’nin eserlerinden söz ettiğimiz bölümde de bu konuya dair açıklama yapılmıştır.

Bilürsin pîr olan şayru gibidür

Ki her yirinde pîrlîk   illetidür

O pîrlîk didigümüz çatı acı

Bir   illetdür  abîb itmez   ilâcı

Ki  almamış anu  cisminde cānı

Kimesne görevarmaz dağı anı

Otuz yaşından âdem kır  yıla dek

 arārında durur gide giderek

[121a]

Ki kır dan elliye degin irişse

İdüp  ayret ki ne de lü d rişse

Bulur yıldan yıla no şānlı ı ol

Ne de lü cehd iderse az u ger¹²⁵ bol

Girü elliden altmışa varicek

Ki altmış yaşına ol kim iricek

Olur aydan aya no şānlı  anda

Budur kārı anu  devr-i zemānda

Kim altmışdan girü yitmişe varsa

Ki yitmiş yaşına degin irişse

¹²⁵ ger: eger

(260)

Ki her hefte ider noķşānlık hem
Teni za‘ f üzre vü göñlü ıolu ğam

Dağı yitmişden aşup olsa seksen
Kulağ ur sözüme iy rāy-ı rüşen

İrür noķşānlığı günden güne pes
Devā kılmaz anuñ derdine bir kes

Çü seksenden giçe tokşan yaşına
İrişür renc anuñ iç ü taşına

Çü ‘ ömrün ğaddi kırk yıldur dimişler
Ayağ ayağ çıkup ayağ kōmışlar

O kırkdan girü sonra lāzım inmek
Nitekim ibtidā itmişdi binmek¹²⁶

Dimişler olma cāhiller ile dost
Eger olur iseñ iş olmaya rāst

Biñ ‘ ākıl düşmeni yigdür dimişler
Eger cāhil ise dostuñ dimişler

Ki zîrā cehl ile cāhil olan dost
Ki bir iş saña kılsar ol dost

¹²⁶ Aradaki başlık silinmiş.

Ki biñ ‘āqıl anı düşmāna itmez

Ki itmege dağı güçleri yitmez

(270)

Anuñla dost olagör ‘āqıl ola

Hünermend ola vü hem kāmīl ola

Irağ ol cāhil olan dostdan iy yār

Girü tur şöhetinden dağı her bār

Didiler yig mi qardaş yoğ mı dost

Ki qardaş pes dağı olmaq gerek dost

[**derkenar**]

Ve ger düşmen olursa birbirine

Birisi kim o birinden yirine

Ne aşşı var anuñ qardaşlığından

Ne qardaşlıq dağı yoldaşlığından

Ki dost olmayıcak anlar arada

Ne qardaşlıq olısar māverāda

Odur qardaş ki dost ola dem-ā-dem

Vire yolında cān u başı her dem

Odur yoldaş odur qardaş didiler

Cihān mālına dostı virmediler

Nazar kııl dostlaruñ işine her gâh

Hediye virmeden eyleme ikrâh

[121b]

O kim dost hâline endîşe kıılmaz

O da hâlınden anuñ âgeh¹²⁷ olmaz

(280)

Ol ecilden o dağı dostsız olur

Çaçan kim olmaya dostı ne kıılır

Ki her dem dutmağa dost idin ‘âdet

Azacuğ dost ile itme kanâ‘at

Kişinüñ dost ile örtülür ‘aybı

Ĥudâdan ġayrı bilmez kimse ġaybı

Dimişler kişinüñ biñ dostı azdur

Ki bir düşmen o biñden dağı çokdur

Yeñi dost dutmağa it her zemân cüş

Velî eskilerin itme ki ferâmuş

Dağı şefkatlü ol dostuğa her bār

O dağı saña eyle ola iy yār

Şu kim dost ola her demde senüñle

Velî yār olsa girü düşmenüñle

¹²⁷ âgeh: âgâh

Yiyüp içüp maḥabbet eyleseler

Biri birine ʿizzet eyleseler

O dosta dost dime kim andan el yu

Ki buḡ deminde saḡa olmaz iyü

O dosta sen ṭayanma çek elüñi

Daḡı dir başuḡa ʿaḡl u bilüñi

(290)

Bulunur kişinüñ dostı şafāda

Bulunmaz liki degmesi cefāda

Ururlar dostlıḡuñ lāfını iy yār

Dem-i ʿiṣretde vü her demde her bār

Veli derde giriftār olsa yāri

Odur dost ki gözetmeye kenārı

Kişiñüñ dostı oldur buḡ deminde

Bulunup aḡa yār ola ḡamında

Daḡı ger dostuḡa inanur isenḡ

İnanup kendü işüñden ḡalursaḡ

İnanup dostuḡa ḡalma işüñden

Geçüpdür gerçi çok nesne başuḡdan

Ṭama^c ehli daḥı dostuḡ olursa

Daḥı kin dutucı daḥı olursa

Irağ ol sen daḥı anuḡ gibiden

Ki dostlık gelmeyiser saña andan

[derkenar] [Kıt'a]

Dost ne-ş'mār ān ki der-sent[ī] zened

Lāf-ı yārī vu birāder ḥāndegī

Dost-i ān dānem ki gired dest-i dost

Der-perišan-ḥālī vu dermāndegī

[122a] (300)

Kerīm ol dostı vü dūşmāna dā'im

Kerem yolın elüñden ḡoma dā'im

Min-Kelāmi'l-Ḥikmet

Zemān-ı evvel iḡre bir ulu şāh

Var idi Hind iḡinde iy yüzi māh

Ḳıḡrup oḡlını dimişdi aña

Naşihat idiserem didi saña

Eger bir kişi saña eylük itse

Senüñ yoluñda cān ile dürişse

Pes aña sen daḥı eylükler eyle

Sözümü diñle gel sen daḥı eyle

Seni aşarsa kim yavuzluğıle

Dağı anı sen aş gel eylügile

Ziyān irse eger bir kimseye hem

Varup şor hātırını sen de ol dem

Eger senden biri yardum dilerse

Aşa kıl yardumı elden gelürse

Kaçan kim göresin bir derdmendün

Ki sensiz işi dağı bitmez anuñ

Anı küllī zebūndur şanmağıl sen

Ki bir şey'i degül kādır dime sen

(310) Dağı halka dem-ā-dem kıl maḥabbet

Ne deñlü mümkün ise kıl meveddet

Eger bir meclis içre otururken

Ki söz söyleseler anda olurken

Muḥālefet sen itme¹²⁸ anlara hīç

Ne deñlü qābil ise ir ü ger giç

Eger ḥod şorsalar bir nesne senden

Sen anı söyle kim bilürsin andan

¹²⁸ sen itme: itme sen

Ve illâ bilmedüğüni şoragör
Ki şormakda anı cehd eyleyügör

Cevāba hâzır olğıl her şeb [ü] rüz
Velî endişesiz söyleme bir söz

Melül olacak aḥbārı dime sen
Ne şanursañ saña ḥalka anı şan

Latife eyle ḥalka gāh bî-gāh
Maḥabbet andan artar didi her gāh

[derkenar]

Tekebbürlik daḥı itme ḥıyānet
Saña iderler ise de ihānet

Hem ehl-i ‘ilme ta‘zîm eylegil sen
Çuşūr itme mürüvvette daḥı sen

(320) Ve her dem şoḥbet it şālihler ile
Meveddet eyleyüben anlar ile

Şınanmış kişiyi tutma ber-ā-ber
Şınanmamış ile görme anı bir

[122b] Eger söz söyler iken bir kimesne
Senüñ sözüñi kesüp ol kimesne

Bir ayrıķ söz dağı ol söyler ise
Senün sözün kesüp ğayrı dir ise

O sözi aña dime girü tekrār
Sözüm budur saña söyleme zinhār

Maĥabbeti anuñ yoğdur senünle
Ne lâzım söylemek tekrār anuñla

Eger senden ulu kişi yanında
Oturursañ eger anuñ ıtında

Sen andan evvel itme söze āĝāz
Ki evvel söylemekden eylegil vāz

Dağı kimse ile itme cidāli
Ne ceng ü ĥarb [u] đarb u ne kıtāli

El-Mev'izet

Ĥalāş olmak dilersen ger belādan
Ki on dürlü şıfat pışe idin sen

(330) Belādan bulasın emn ü emānı
Şafā ile ğiçüresin zemānı

Ĥavī ola kişi kim senden iy yār
Dutışma pençe anuñ ile zinhār

Hasûd olan kimesneyle oturma

Yalancı kimse ile dağı tırma

Bahîl olan kişiyile itme şöhet

Süciyi içme kıanda ise bed-mest

Senüñ ‘ aybuñı görse bir kimesne

Gider yanuñdan olmasun o nesne

Dağı sırruñı kimseye dime sen

Ki sonra girü nâdim olmayasın

Kişiye hışm ile korkutma zinhâr

Dağı saña direm bunu ki zinhâr

Ki bir kimseyi ögme şol kıadar sen

Kağıduğıñ zemân da zemm idesen

Hem ol deñlü dağı zemm itme anı

Ki şâyed girü ögesin o cânı

Tama‘ la serçeyi tâvüsa virme

Viresiye olursa râzî olma

[123a] (340) Muñhâra olan yirlerden eger
Çıkup şıñhat ile kıurtarasañ¹²⁹ ser

¹²⁹ kıurtarasañ: kıurtarursañ

Dut aşşu yirine anı hemān-dem
Şükürler kııl Hūdāya dađı her dem

Quruda kim buçuğ aşşu bulasın
On aşşuğün değize girmeyesin

Değiz seferi pes teşbīh olunmış
Çü řāhuđ şoğbetine beğzedilmış

Virür bir gözden ü bir gözden alur
Velī kaç şoğra başın dağı alur

Dimişler cāhil olana ‘alāmet
Kağımağ bī-sebeb idine ‘ādet

İkinci söylemek bī-hūde sözler
Diline her ne gelse anı söyler

Dağı her kişiye rāzını açmağ
Ki her işitdüği sözlere uymağ

‘Ayıbsız dağı bilmek kendözini
Pes ol ‘āđıl şanur kendü özini

Ki mağrürlik ola ekşer řālinde
şağın bunlardan oturma yanında

Es-selâmetü fi-ḥıfzı'l-lisâni

(350) Ger dilerseñ luṭf-ı ḥayy [u] lâ-yemût

Ur dehânuñ üstine mühr-i sükût

Dünyâda her kim ki dil-âzâr ola

Görmeyüp râḥat yüzini zâr ola

Dost olmaz Ḥaḫḫa ḥalk-âzâr olan

Terk ider bu ḥaşleti dîn-dâr olan

Key şaḫın göñlüni yıḫma kimsenüñ

Yıḫmasunlar göñlüñi tâ kim senüñ

Ger dilerseñ kim olasin mu^ç teber

Kimseyi ^ç ayb ile aḫma iy peser

Gel berü ol ğıybet[î]den kes dilüñ

Alma boynuña günâhını ilüñ

Şol kişinüñ kim dili ğıybetdedür

Ol dil ucından başı miḫnetdedür

Eblehüñ oldur be-ġâyet bedteri

Kim yiler nefsine uyup serserî

[derkenar]

Her kim ola ehl-i imân iy cüvân

Şaḫınur dört nesneden ol bî-gümân

Evvelā gönlün ḥasedden eyle pāk
Kendüñi mü ’min bil[e] saña ne bāk¹³⁰

(360) Pāk eyle ğıybet-i ḥalkdan zebān
İrmeye imānuña tā kim ziyān

Hem ‘amel kılduğda eyle bī-riyā
İrişe cān gözine nūr-ı ziyā

Ḳarnuña koyma ki bilürsin ḥarām
Ehl-i imānsın muḥaḳḳaḳ ve’s-selām

Her kimüñ kārı ki gerçek şaḳlıdur
Dā’imā işi anuñ revnaḳlıdur

[123b] Çār çiz ile olur işler temām
‘Āḳıl olana ulaşmaḳ iy hümām

‘Āḳıllardan daḫı almaḳ naṣīḥat
Daḫı hem düşmenüñden key ḥazer it

Daḫı dördincisidür dostlaruñdan
Ki lâzım yardım almaḳ dostlaruñdan

Girü dördi daḫı şaḳlaya dört çiz
Belāyı çün taşadduḳ redd ider tiz

¹³⁰ bāk: pāk

Sehâvet hem dahı ğurbetden iy yâr
Kişiyi şaklayısar eyle bil var

Ki perhîz-kâr olandan olğıl âgâh
Harâmdan şaklaya anları Allâh

(370) Emîn olmak dahı hem ma' şiyetden
Berî kıla kişiyi çün günehten

Qala'llāhu sübhānehu ve te'ālā ve'l-kāzımın el-ğayza ve'l-āfine 'ani'n-nāsi

Haq rızāsın eyler isen ger taleb
Açma fermān-ı Hudādan ğayra leb

Buyurmuşdur resül-i fahr-ı 'ālem
Kim anuñçün yaradıldı bu 'ālem

Kim ki hışmın yuda iy taze cüvân
Ğuşşadan ol dem halâş olur hemân

Qaķımasını bir kimse giçürse
Kim almak intikāmı güci yitse

Qıyāmetde halā'ik içre Mevlā
Münādī itdüre ol Rabb-i a' lā

Diyeler qanķı hürīyi dilersen
Alup gir cennete ger sen dilersen

Gire taḥkîk ol âdem cennet içre

Ebed kıala pes anda raḥmet içre

Daḥı kendüsine zıulm itse kimse

Güci yitse suçından daḥı giçse

Veyāḥod kendü kıullıkcularından

Şuçın gördükde giçse suçlarından

(380) Bağışlasa hem anlaruñ suçını

Ki incitmese taşını¹³¹ içini

Kıyâmetde nidâ ide münâdî

Ki emr eyleyiser ol Rabb-i hâdî¹³²

[124a] Kıanı anlar ki ecr itmişler idi

Ki suçlu ‘afv idüp gitmişler idi

¹³¹ taşını: taşını vü

¹³² 123b derkenara kime ait olduğu belirlenemeyen ve bağlama uymayan şu gazel yazılmıştır:

Ger dilersen ki seni hazret-i Mevlâ begene
Sögene yalvaruban arıacuğun dut dögene

Kendüni şöylece yoğ eyle ki gönlünde senün
Nisbetün bir ola zemm eyleyen ile ögene

Gözünü kıulağunı dilcegüzünü dutagör
Tâ ki deynek yabâna a[t]maya dâ'im bu gene

Rızık için gam yime Allâh yolına dürişügör
Rızık [u] kıismet gele râzî ola saña dükene

Ger eger kıul idüğüñ bildün ise kıullucağ it
Dime begenmeye Mevlâ anı yāḥod begene

Kimesne tûru gelmeye hiç anda

Münâdî eyledükleri zemânda

Velî ol kimseler kim suçlarını

Ki ‘afv itmişler imiş suçluları

Ṭuru gelüp kâmusı ol zemânda

Gireler cennete kâlalar anda

‘Adlu fi-hükmi sâ‘atin hayrun min-‘ ibâdeti seb‘ine sineten ve cevru fi-hükmi sâ‘atin yuhûtu ‘ibâdete seb‘ine sineten

Buyurmuşdur dağı şâh-ı risâlet

Ḳulağ ur sözüme diñle temâmet

Ki bir sâ‘at ‘adâletle eger sen

Ḳılursañ hükmi-i Haḳḳ ile eger sen

Ki yitmiş yıl ‘ibâdet itmeden hem

Yig olur didi ol faḫr-ı ‘âlem

Dağı zulm ile bir sâ‘at içinde

Eger hükmi eyler iseñ devr içinde

(390)

Ki yitmiş yıl ‘ibâdâtuñ temâmet

Gidermezdi ki ḳılmadıñ ‘adâlet

Îlâhî bağa luḫfun dan vir inşâf

Bu mir’ât-ı dili hem eylegil şâf

Eger yoĥsula zulm itdümse yā Rab
Günāhum ‘afv idüp raĥm eyle yā Rab

Daĥı Őuĥlularuĥ [da] Őuĥlarından
Ki bir dem giĥmedüm ben Őuĥlarından

Veli Şonra be-gāyet nādim oldum
Ol işi iŐledüm illā utandum

İlāhī ol resülūĥ ĥürmetiyĥün
Günāhumı baĥıŐla ‘izzetiyĥün

[32b]

ĶaŐide-i Pend-i Ĥātimetü'l-Kitāb

Fiĥān itme göĥül dil-dār elinden
Ĥaĥıĥatsüz vefāsuz yār elinden

Vefāsuzdur diyü terk itme yāri
Cefāyı cevri ĥek aĥyār elinden

Belāsuz bal olmaz gül dikensüz
Fiĥān eyler ki bülbül ĥār elinden

Anuĥ her dem murādı ĥāŐıl olmaz
Ki hīĥ ĥıĥmaya bir dīnār elinden

(400)

Ki her iş ĥāŐıl olur sīm ü zerle
Daĥı baş ĥurtulur āzār elinden

Göñül viren dağı hercây[î] yâre

İder âh u figân u zâr elinden

Seni sevmeyeni sen sevme zinhâr

Kaçup kırtulasın nâ-çâr elinden

Şakın terk eyleme nâmus u ‘ârı

Çamu ‘âlem kaçır bî-‘âr elinden

Eger olsa kişi bed-baht u bed-ğū

Cihân halkı olur bî-zâr elinden

Sitârıñ t̄ali‘ üñ bahtıñ sitemger

Degüldür olduğı rûzgâr elinden

Ki yad yağı saña düşmen degül mi

Halâş olmak katı düşvâr elinden

Ki dostlar düşmesün düşmân eline

Dün ü gün âteşe yanar elinden

Esir olan Firengistân ilinde

Dem-â-dem âh ider küffâr elinden

Göñül vîrânesin ma‘ mür kııl iy dost

Olur şādî göñül mi‘ mâr elinden

(410)

Esîrînüñ dili vîrân olupdur
Cefâsı cevri çok dil-dâr elinden

[33a]

Ḳaşıde-i Diğer

Eger rüşen nihândur bâķî ḳalmaz
Güneş nûrî ‘ıyândur bâķî ḳalmaz

Saḡa cevri itse ger devr-i zemâne
Gelür giçer zemândur bâķî ḳalmaz

Yanup yaķılma itme âh u efġân
Ki gözyaşı revândur bâķî ḳalmaz

Ki bülbüller gül için oldı nâlân
Gülün devri ḥazândur bâķî ḳalmaz

Kişi olsa eger Zâl u Nerîmân
Ki Rüstem Ḳahramândur bâķî ḳalmaz

Cihân içre olan cellâd-ı¹³³ ḥün-rîz
Ki zâlim bî-emândur bâķî ḳalmaz

Sürür u şevket ile şehlik iden
Cihânda ol ki ḥândur bâķî ḳalmaz

Daḡı ḥandân giryân dost düşmân
Ki yaḥşıdur yamandır bâķî ḳalmaz

¹³³ cellâd-ı: cellâd u

Ki devlet ʿizzet ü dîvân aʿvân
Çamusı hep yalandur bâķî kıalmaz

(420) Eger ʿömrüñ daķı olursa biñ yıl
Ki insân cism ü cāndur bâķî kıalmaz

Eger mālun daķı olsa firāvān
Tıtalum kim çünāndur bâķî kıalmaz

Eger kaşruñ daķı olsa zeberced
Şoñı āķir vîrāndur bâķî kıalmaz

Bu miʿmār-hānenün yoķdur şebātı
Gelen gider cihāndur bâķî kıalmaz

Göñül virüp cihāna olma mağrūr
Cihān ʿömri bir āndur bâķî kıalmaz

Ki bağla göñlüñi bâķî Ĥudāya
Ki ġayrılar fesāndur bâķî kıalmaz

Göñül virme Esîrî gel fenāya
Bu ʿālem bir nişāndur bâķî kıalmaz

(427) Bu dünyā pîre-zen fertüt u nā-dān
Saña āķir ziyāndur bâķî kıalmaz

[Dîvân]

[58b]

Harfî'l-Elif

[Gazel 1]

İşlah lenā a' mā lenā veḥtim lenā imānenā
Temmem lenā taḫşirenā v' aḡfir lenā yā rabbenā

Ḳullar ider dā'im ḫaṭā senden diler dā'im ' aṭā
Eger şāh u eger gedā raḫmetünjeyler recā

Cürmüm benüm çoḫdur İlāh baḡışla ḫalmasun günāh
İtmeyelüm bu yolda āh vir bize ḫorḫudan rehā

Düşdüm diyār-ı ḡurbete ḡurbetde daḫı miḫnete
Miḫnetde daḫı şiddete oldum diyārumdan cüdā

Eyler Esirī saḡa nāz dā'im tazarru' la niyāz
Her ne ise ger çoḡ [u] az göster bize nūr-ı ziyā

[58b]

Esirī Fermāyed [Gazel 2]

Ḳudreti çoḫ her işe ḫādir Ḥudā
Ḳullarınun işine nāzır Ḥudā

Luṭf ile kimini dil-şād eyleyüp
Kimisine 'avn ile nāşır Ḥudā

Çahr ile kimisini zâr eyler ol
Düşmenine zecr ile kâhir Hüdâ

Birdür aña cümle gizlü âşikâr
Her mekânda bulunan hâzır Hüdâ

Cümle maḥlûkı vücûda getüren
Yirde gökde ḥamd ile zâkir Hüdâ

[58b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 3]

Göñül murğın şikâr itdi yine bir tâze gül-ra' nâ
Anuñ 'ışkı hevâsına düşüpdür bu dil-i şeydâ

Dehânidur anuñ gonçe miyânı kaşı hem ince
İder şîve ile güftâr daḥı nâz ile istignâ

Ruḥı alnı gül-i gülşen şanasın bir meh-i rüşen
Mu'atḥardur bûy-ı zülfi kıyâmet kâmet Tübâ

Anuñ çeşmi durur ḥünî oḫur siḥr ile efsûnı
Güzellikde müselleḥ bî-bedel mümtâz u müstesnâ

Esîrî kimse olmasun cihân içinde cânânsuz
Gerekdür bir dil-ârâm u sürûr-efzâ semen-sîmâ

[58b derkenar - 115b] Esîrî Fermâyed¹³⁴

[Gazel 4]

Yâ İlâhî kı1l teraḥḥum bize çekdürme ‘anā
Cür‘ aveş kıaldum ayakda n’idiserem¹³⁵ ben gedā

Ḳāmetüm dāl oldı n’idem bilmezem yā ne kılam
Dīn ‘adūsı kāfir illerinde çok çekdüm cefā

Nār-ı ḥasret yaqdı dil mülkini vīrān eyledi
Kej-rev-i devrānı görüñ kıldı kıaddimi dü tā

Bize fazl eyle İlâhî ol ḥabībünḡ ḥubbına
Kim meger bu derde dermān senden ola Rabbenā

Yol vire ol Rabb Mevlā iy Esîrî kı1l du‘ ā
Yā hakīm ü¹³⁶ yā vedūd kı1l bu ḥacātum revā

[59a] Esîrî Fermâyed [Gazel 5]

Ḥānumānum saḡa dil-dārum fidā
Rızq u mālum sīm ü dīnārum fidā

Kellemi yoluḡda çevgān eyledüm
Neng ile nāmūs ile ‘ārum fidā

Senden itmeme cānı ḥünkārum dirīḡ
Āh ile efḡān ile zārum fidā

134 Esîrî Fermâyed 115b: -58b

135 n’idiserem 115b: n’idiserven 58b

136 ü 115b: - 58b

Her ne varsa saña teslîm eyledüm
‘ İş [ü] nüşum ‘ aql u ezkarum fidâ

Çaldı cânâ çün Esîrî cân ile
Baş u cânım cümle hep varum fidâ

[59a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 6]

Dostum n’itdi zemânı gör baña
Ağladur her demde kanı gör baña

Zârilikle dîdeden kan ağıdup
Teng ü tar itdi cihânı gör baña

Bir yaña şarıldı ‘ ömrüme ecel
Ol dağı virmez emânı gör baña

Yaşuma raḥm eylemez ol bî-vefâ
İtdürür her dem fiğânı gör baña

İy Esîrî yârdan ayırdı felek
Çomadı serv-i revânı gör baña

[59a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 7]

Âh elinden dâr-ı miḥnetdür cihân yoḡdur vefâ
Bu cihânveş ḡalk-ı ‘ âlem dağı oldu bî-vefâ

Hîç benî Âdemde kalmadı haķîķat zerrece
Dâne deñlü merĥamet yok ķanda ķalmıřdur vefâ

‘Adl inşâf řefķat [u] ĥürmet daĥı ref‘ oldılar
Gösgötüri ĥalk-ı ‘âlem bî-vefâdur bî-vefâ

Bâ-ĥuřuřâ dârü’l-İslâmda daĥı nâdir olur
Bu olur mı kâfir ilinde daĥı ola vefâ

Ger diseñ öldüm meded yokdur meded bir kimseden
İy Esîri ķalmamıř dünyâda hîç ķat‘ â vefâ

[59b]

Esîri Fermâyed [Gazel 8]

Bir yaĥa Ĥaķķuĥ ķazâsı bir yaĥa
Bir yaĥa dünyâ belâsı bir yaĥa

Bir yaĥa za‘f ile oldum nâ-tevân
Bir yaĥa ‘ömrüĥ fenâsı bir yaĥa

Cânuma iriřdi dūřmenden elem
Kâfirüĥ cevri cezâsı bir yaĥa

şöyle mest oldum ki ‘aķlum târumâr
İllâ aĥyârüĥ ezâsı¹³⁷ bir yana

Bu Esîri cismi şarı zer-mişâl
Âĥ dil-dârüĥ cefâsı bir yaĥa

¹³⁷ ezâda: izâda

[59b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 9]

Yâr ilinden ayru düşdüm bir yaña
Ġurbet iqliminde qaldum bir yaña

Ĥasret ile qanlı yaşumı döküp
Āteş-i Ĥicrâna yandum bir yaña

Düşmenüñ cevri irişdi cānuma
Dil-berüñ fikrinde qaldum bir yaña

Yâr ile seyrâna çıkarken müdām
Ayrı atdı rûzgārum bir yaña

Bu Esîrî dil-şikeste zâr ile
Şâz u Ĥandân gül-‘izārum bir yaña

[59b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 10]

Naşib ide mi ol Bārî baña sevgülü dil-dārı
Fiğân idüp kıllur zārî ten bir yaña cān bir yaña

Sevgülü yārüm n’idersin raĤmāna mı gidersin
Göz yaşların silersin sen bir yaña ben bir yaña

Diñle benüm bu sözümi ben bilmezem kendözümü
Dutupdur iki gözümü dem bir yaña nem bir yaña

Bu gözlerüm an ya aar hey dirga oldum n-ar

arar itmez gelr gier gn bir yaa dn bir yaa

anma Esr afada grbet ire belda

D'im bilesin cefda a bir yaa yan bir yaa

[60a]

Esr Gft [Gazel11]

N-gehn gflet ile bir i itdm ben baa

Kendme oınd zamum gir kendmden baa

Ulu szn dutmadum uluyu aldum  ebed

o naatlar gtler virdiler ilden baa

aa alurlardı hlm bilseler dostlar benm

Aqladılar yir gk ehli cinn ile insn baa

Rzgru penesinde zr ile oldum zebn

Meger Allhdan ola derdmize dermn baa

Baa bir i oldu kim 'lemde h olm degl

N'eyleyem n'idem Esr are bilmem ben baa

[60a derkenar-115b]

Esr Fermyed¹³⁸

[Gazel 12]

ayle¹³⁹ demdr olalı yrdan cd

N'idelm n n-gehn irdi az

¹³⁸ Esr Fermyed 115b: -60a

¹³⁹ ayle 115b: ayl 60a

Şabr idelüm kesmeyüp Hâkdan ümîz

Gerçi kâfirler iderse de cezâ

Çekmege bunca belâyı çün bize

N'idelüm taqdîr idüp durur Hudâ

Nâr-ı fûrkat yaqdı cānum n'ideyin

Çekdügüm hasret¹⁴⁰ kalemeler mi yaza

Merhamet kıl ben kula iy Kirdigâr

Qılmasun bize bu müşrikler cefâ¹⁴¹

[115b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 13]

Ger 'inâyet olur ise hâzret-i Hâkdan baña

İnşâ'a'llâh her işüm âsân olur gâyet baña

Umaram rahm eyleye lutfından ol Rabb-i vedüd

Şalup İslâm iline vire murādumı baña

Kim görîşem ol benüm kardaşlarumla 'an-karîb

Bu murādum vir İllâhî qalalar cümle taña

Ger meded olursa baña senden olur iy kerîm

Qoma bu derd ü belâda yol vir İslâmdan yaña

¹⁴⁰ hasret: hasreti

¹⁴¹ 115b sayfa kenarı yırtılmıştır. Sağlam kısımda "Muğarreren gönderilmişdür Sene 1041" yazılıdır.

Saņa şıgındum İlähî rahmetün haqqı için
Baņa fazl it keremünden her zemân önden şoņa

[116a]

[Gazel 14]

Yâ İlähî derdime dermân hemân senden ola
Gayrılardan baņa zerre deñlü yoğ durur devâ

Vir murâdumı benüm luţfuđdan iy Rabb-i şekür
Vaşl-ı dil-dâr ile hem çekdürme gel baņa belâ

Yol virüp İslâma şal küffâr ilinden kuluğı
Bunca derd ü bunca hasret çekme[mi] görme revâ

Dostlarumla görışüp şādân ola[yu]m ben dağı
Vir bu maşşūdum[ı] benüm faşluđ ile iy Hūdâ

Gice gündüz bu durur senden murâdum Rabbenâ
Bir gün evvel şal vaţana tâ bu göñlüm şād ola

[35b derkenar]

[Gazel 15]

Hâlimi hiç kimse bilmez senden özge iy Hūdâ
Bu dil-i mecrûhuma yâ Rabb sen kılğıl devâ

Mâ-sivâ sevdâsını bu sîneden selb eyleyüp
Luţfuđ ile ı şış-ı pāküñden aņa virgil cilâ

Zât-ı pāküñ hem şıfâtuğ hürmetiyçün yâ ğafür
Cürmüme cümle şefî^c olsun Muħammed Muştafâ

Enbiyānuñ hürmetiyçün yâ İlāhe'l-‘ālemīn

Qıl ḥabībūñ rūḥı ile bu ğarībi āşınā

Her günāhına Esīrī tevbe kı lup āh ider

Raḥmet eyle tevbesin maḳbūl idüp yâ Rabbenā

[115a]

Receb [Gazel 16]

İy mübārek receb ayı merḥabā

Çünkü Ḥaḳ kıldı seni bize ‘atā

Ḥamd [ü] minnet ol kerīm Allāha kim

Seni irgürdi bize kılduḳ şafā

İy mübārek şeh-r-i a‘zam bu ḥaḳīr

Senüñ içün başuma geldi ḳazā

Dilerem şimdi daḥı Perverdigār

Derdüme dermān ide kıla rehā

Merḥabā iy māh-ı ğufrān merḥabā

Merḥabā iy şeh-r-i Yezdān merḥabā

Seni bize Ḥaḳ mübārek eyleye

Bu faḳīrūñ derdine dermān kıla

[115a]

Şa' bān [Mesnevî 1]

Merhabā iy māh-ı şa' bān merhabā

Merhabā iy şehir-i ğufrān merhabā

Hak resüle seni i' tā eyledi

Ol habîbine seni bağısladı

Umaram Hakdan habîbi hubbına

Girü senün içre şala vaţana

Raĥm ide luţfiyla ol Rabb-i raĥîm

İrgüre İslāma Allāhu'l-kerîm

Yā İlahî ĥürmet-i leyl-i Berāt

Şal vaţana kıddüm itme iki kıat

Şükr ü minnet Hakka irgürdi seni

Vir Esîrînün murādın yā ğanî

[60a]

Kaşidetü'l-Firāk ve Nāmetü'l-İştıyāk [1]

Yārüm şafāda dā'imā ğayra vefāda dā'imā

Bu dil cefāda dā'imā kıan aĝlaram ben dā'imā

İĥvāndan ayru olalı yārāndan ayru olalı

Seyrāndan ayru olalı kıan aĝlaram ben dā'imā

Ĝurbetde ben kıaldum dirîĝ fūrkatde ben kıaldum dirîĝ

Zilletde ben kıaldum dirîĝ kıan aĝlaram ben dā'imā

Ġurbette ben âvâreyem miġnetde ben bî-çâreyem
Şiddetde ben pür-yarayam ħan aġlaram ben dâ'imâ

Ĥasret ile fûrħat benüm miġnet ile zaġmet benüm
Zucret ile şiddet benüm ħan aġlaram ben dâ'imâ

Geldi belâlar başuma a' dâ güler göz yaşıma
Aġu ħatıldı aşuma ħan aġlaram ben dâ'imâ

Düşmenden irişdi elem çâre nedür yâ ne ħılam
Ola mı ki yârüm görem ħan aġlaram ben dâ'imâ

Düşmen beni itdi zebün ħaddüm bükildi şanki nün
Baġtum daġı hem ser-nigün ħan aġlaram ben dâ'imâ

Dîdelerüm giryân benüm cigerlerüm biryân benüm
'Aġlum daġı ħayrân benüm ħan aġlaram ben dâ'imâ

Gözden aġupdur yaşlarum baġrumda bitdi başlarum
Kimse bilmez nâlišlerüm ħan aġlaram ben dâ'imâ

Ki baġrum ħare ħaredür yürek yâre yâredür
Ciger pâre pâredür ħan aġlaram ben dâ'imâ

Cismüm olupdur ħupħuru çihrem olupdur şapşaru
Dün gün Ĥaħħa yalvaru ħan aġlaram ben dâ'imâ

Cānumda rāḥat ḳalmadı cismümde ḳuvvet ḳalmadı

Hîç baña raġbet ḳalmadı ḳan aġlaram ben dā'imā

Başumda 'aḳlum ḳalmadı ḳalbümde fikrüm ḳalmadı

Dilümde zikrüm ḳalmadı ḳan aġlaram ben dā'imā

Dünyāda varum ḳalmadı sevgülü yārüm ḳalmadı

Nāmūs u 'ārum ḳalmadı ḳan aġlaram ben dā'imā

Oldı baña giñ dünyā dār olmadı kimse baña yār

Derd ile oldum zār zār ḳan aġlaram ben dā'imā

Yārān beni görse ḳaçar oldum ḳatı ben zār zār

Cānumdan oldum ben bī-zār ḳan aġlaram ben dā'imā

'Ömrüm giçüpdür āh ile günüm giçüpdür vāh ile

Ben bilürem Allāh ile ḳan aġlaram ben dā'imā

Unutdılar māder peder oldum ḳatı ben der-be-der

'Aḳlum gelür gāhī gider ḳan aġlaram ben dā'imā

Bir gün degül biş gün degül bir ay degül biş ay degül

Günüm daḫı hem gün degül ḳan aġlaram ben dā'imā

Niçe çekdüm cezālar ben niçe gördüm ezālar¹⁴² ben

Niçe itdüm fezālar ben ḳan aġlaram ben dā'imā

¹⁴² ezālar: izālar

ısmet baa derd [ü] elem yârân baa ua [vü] am

İki özümdür olu nem an alaram ben dâ'ımâ

Dün gün firâ ile elem derd ile ua ile am

Yazmı baa böyle alem an alaram ben dâ'ımâ

‘ Aceb addâr imi dÛnyâ ‘ aceb seâr imi dÛnyâ

‘ Aceb mekkâr imi dÛnyâ an alaram ben dâ'ımâ

Dâ'im dirüm ben el-firâ eyle benüm yüzümi a

‘ Ömrüm ıa yolum ırâ an alaram ben dâ'ımâ

Eylerem dün gün efân benüm derdüme ıl dermân

Beni alatma gel her ân an alaram ben dâ'ımâ

Eyle nazâr bî-äreye merhem uraör yaraya

Bunda beni kim araya an alaram ben dâ'ımâ

Esîrî ben andayam imdi Fireng elindeyem

Gice gündüz zindândayam an alaram ben dâ'ımâ

Vâ-asretâ vâ-füratâ vâ-urbetâ vâ-minetâ

ayfâ dirîâ iddetâ an alaram ben dâ'ımâ

[61a]

arfü'l-Bâ'

[Gazel 17]

Barum oldu nâr-ı asretle kebâb

İki özüm görmedi bir kerre 'âb

Gülşeninden ayru olan zār olur
Şabr ider mi ayrılığa şeyh ü şāb

Yāduma geldükçe dil-dārum benüm
Şāhbāz-ı murğ-ı dil eyler şitāb

Ol şnavber olalı gözden irag
Dīdeme tār oldu rüşen āfitāb

‘Ālemi yakduñ Esīrī āh ile
İştīyāk u ḥasret ile sīne tāb

[61a]

Esīrī Fermāyed [Gazel 18]

Cevr-i a‘ dā eyledi göñlüm ḥarāb
Gözlerümden ḵalmadı dökildi āb

Çāre olmadı ki düşmen def‘ ola
Çağrışup başuma üşdiler kilāb

Yoğdur imān ile şefkatden eşer
Günde yüz biñ zūlm ile eyler ‘azāb

Yüregümi pāre pāre vaşla vaşla eyledi
Cigerüm biryān ü bağrumı kebāb

İy Esīrī düşmen iḵlimind[e] āteşde yanan
Āḥiretde görmeye şoru ḥisāb

[61a derkenar-116a]

Esirî Fermâyed¹⁴³

[Gazel 19]

Müşerref kı l beni yâr ile yâ Rab

Dağı vaşl eyle dil-dâr ile yâ Rab

Açılsun gönlümüz gitsün melâlet

Vaţana şal bizi hayr ile yâ Rab

Baņa arkadaşlarum göster olam şād

Ki nâle kılmayam zâr ile yâ Rab

Beni luţf u keremden kı l İlâhî

Olam hem-dem o gülzâr ile yâ Rab

Senüñ tevfiķuñ eyle baņa yoldaş

Beni yâr eyleme ğayr ile yâ Rab

[61b]

Esirî Fermâyed

[Gazel 20]

Yâ İlâhî ğurbet içre kimseyi itme ğarîb

Senden ayru ķanda bula derdlü ķullaruñ tabîb

Râĥat olmaz dâr-ı ğurbet içre ķişi bir nefes

Giçer ‘ömri âh u eġġân ile ġüyâ ‘andelîb

¹⁴³ Esirî Fermâyed 116a: -61a

Bu cihānuñ derdine yoǵdur nihāyet gerçi kim
Ayrılıǵ derdi be-ǵāyet müşkil olur key ‘ acīb

Lākin olmayınca ayru kimse bilmez ǵadrini
Ǵıl müyesser yine erzānī vaṭanı ‘ an-ǵarīb

Şādumān eyle Esīrī ǵuluñı yā Rabbenā
Fazluñ ile eyleyesin dār-ı İslāmı naşīb

[61b derkenar-116a]

Esīrī Fermāyed¹⁴⁴

[Gazel 21]

İy Hūdāyā görmek İslām illerin eyle naşīb
Bu murādumı müyesser ǵıl İlāhī ‘ an-ǵarīb

Mihnete düşdüm Hūdāyā luṭfuñ ile ǵıl meded
Baña dermān senden olmazsa ‘ ilāc itmez ṭabīb

Gerçi çoǵ durur günāhum yarlıǵaǵıl yā raḥīm
Kim şefā‘ at ide bize māh-ı kevneyn [ol] ḥabīb

Ṭāḳatüm ṭāḳ oldu zerre deñlü ǵalmadı mecāl
Ĝurbet illerinde çekdüm çoǵ cefālar ben Ĝarīb

Bu Esīrī senden umar derdinüñ dermānını
Fazluñ ile sen devā ǵıl yā mu‘ in [ü] yā mücīb

¹⁴⁴ Esīrī Fermāyed 116a: - 61b

[113b]

[Murabba 1]

Bir yaņada sevgülü yârüm benüm
Bir yaņada zindân içre ben ğarîb
Bir yaņada ol benüm ħardařlarum
Anları görmege ola mı naşîb

Bir yaņa aķup gider göz yaşlarum
Bir yaņa baĝrumda biter başlarum
Niçeye dek ola bu nâlişlerüm
Eyle dermân derdime sen mücîb

Bir yaņa ħasret odı yaķdı beni
Nâr-ı fûrķat bir yaņa cân u teni
Bize raĥm eyle keremden yâ ğanî
Ķıl müyesser hep murâdum ‘an-ķarîb

Bir yaņa İslâm göñlüm ârzûlar
Bu felek dil zevraķın bahre şalar
Câm-ı dîde çeşm-i eşkümle dolar
Âh [u] zârî ħıluram şan ‘andelîb

Bir yaņa oldu cihân başuma dar
Bir yaņa ħılar Esîrî âh [u] zâr
Ger devâ kılmaz ise ol Kırdigâr
Baņa dermân idemez biņ biņ şabîb

[61b]

Ḥurūfū't-Ta'**[Gazel 22]**

Benüm ' aqlumı ḥayrān itdi ğurbet

Daḥı göñlümi vīrān itdi ğurbet

Ġarīb illerde oldum mest bī-ḥūş

İşüm gücüm perīşān itdi ğurbet

Fırāk ile dem-ā-dem ağlamağdan

Gözümün yaşını kan itdi ğurbet

Ḥayāl itdi baña yāri diyārı

Vişāli nār-ı hicrān itdi ğurbet

Esīrīnün mekānı gülşen iken

Ki düşmān içre zindān itdi ğurbet

[61b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 23]

Belā degül midür insāna fırkat

Daḥı āteş degül mi cāna ḥasret

Şafā olur mı cānānsuz cihānda

Ḥuşūşā kim mekānuñ ola ğurbet

Diyār-ı ğurbete düşse tevānā

Cihān içre çeker elbette zaḥmet

Şaķın zinhâr vaţandan ayru olma
Bulınmaz kişiye ğurbetde ħürmet

Vaţandan ayru oldu çün Esîrî
Yad illerde çeker dâ'im mezellet

[62a] Esîrî Fermâyed [Gazel 24]

Baĝıřla biz kıula yâ Rab hidâyet
Ki cümle kıullara senden 'inâyet

Saĝa řıĝınuram dün ğün İlahî
Bize gösterme düşmeden đalâlet

Ğarîb oldum Firengistân ilinde
Cefâlar cânuma kâr itdi ğâyet

'Adûnuĝ cevri ü kıahrından zebûnam
Bedende kıalmamışdur hiç tākāt

Müyesser kııl bize dârü's-selâmı
Esîrinün murâdıdur selâmet

[62a] Esîrî Fermâyed [Gazel 25]

Yine uğradı ğönül bir derde k'adı kıasâvet
Kıarşumuza diz çökdi şaf baĝladı kıasâvet

Siĝ siĝ siĝidüp fırkıat ħaberin virdi
Kıanum içüme aķdı cigerüm taĝladı kıasâvet

Çan ağlatdı bize zār ile efgān ile
Yanumca gine kendü bile ağladı çasāvet

Ayrılmadı yanumdan bir dem gūyā bile tođdı
Tenhā bizi bir sā' at birağup gitmedi çasāvet

Çara çuzđun gibi şer iş peyki
Uydı üleşdi Esirīyi çomadı çasāvet

[62a]

Esirī Fermāyed [Gazel 26]

Đudā eyler m'ola ğamdan ifākat
' Aceb ire mi bu cevre nihāyet

Bu miñnetden bulam mı ben ğalāşı
Hezārān çekmişemdür bunda zaħmet

Şoñında bāri ğandān olavuz mı
Ki şaħt ile Đudā vire mi nuşret

Ki bir ğün bize de 'avn ide mi Đağ
Ki şabr ile ola mı dağı fursat

Olursa Đağdan olur iy Esirī
Ki dā'im eyle aña şükr ü minnet

[62b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 27]

Îlâhî luḡf u iḥsân u mürüvvet
Senüñdür emr ü fermân cüd [u] raḥmet

Daḡı senden olur derdlere dermân
Ki sendendür ḳamuya ‘avn u nuṣret

Yolın azmıṣlara sen dest-gîr ol
İrişdür ululardan daḡı himmet

Revâ mı dostlarını zâr idesin
Ki bilmem yâ Îlâhî bu ne ḥikmet

Ḥuṣûṣâ bu Esîrî derdmendüñ
Giçüpdür bu cihânda ‘ömri ḥasret

[62b]

Allâhu’l-Hâdî [Gazel 28]

Ne kim vardur cihânda ehl-i ṭâ‘at
Dün ü gün saḡa eylerler münâcât

Ki her dem raḥmetün idüp temennâ
Tazarru‘ la dilerler ḡayr-ı ḥâcât

Ġanî ḳıl raḥmetünle ḡaṣ u ‘âmı
Ki yoḡdur raḥmetüne ḡadd ü ḡâyât

Dü ‘âlem faḡrı Aḡmed ḡürmetiyçün
Revâ eyle be-ḡaḳḳ-ı ḡür-ı cennât

Halâş eyle Esîrî derdmendi
İki ‘âlemde gösterme kerihât

[62b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 29]

Bi-ḥamdi’llāh bu gün bulduḡ ifāḡat
Ḥudānuḡdur kerem luṭf u ‘ināyet

Egerçi çekmişem yüz biḡ cefālar
İrişdi düşmenüḡ cevrine ḡāyet

Halâş itdi ḡabisten bizi Mevlā
‘Adūlar itmez oldu hem şeḡāvet

Bu iḡsāna şükür el-ḡamdü li’llāh
Bugün dünyā yüzün gördük temāmet

Nühūset gitse ṭālî‘ baḡt açılṡa
Esîrî eylese zevḡe iḡāmet

[63a]

Der-Beyān-ı Ḳaşıde-i Selāmet-Ni‘met [2]

Ḥudāyā vir bize girü selāmet
Naşib eyle bize dārü’s-selāmet

Keremler it bize iy yüce sübhān
Keremden bize göster gel selāmet

Melûl itme bizi halk arasında

Ḥacîl itme bize virgil selâmet

Egerçi bilmedük kadrini evvel

Bu def a dahı bize vir selâmet

Giçürdük ‘ömrümüzi gaflet ile

Ulu devlet imiş dârü’s-selâmet

Ḳapuña yüz sürüp yalvara geldüm

Baḡa fazluḡ ile göster selâmet

Günâhum çok yüzüm kara elüm boş

Hidâyet kıl bize rāh-ı selâmet

Ḳamu ‘âlem senüḡ luḡfuña muḡtâc

Bize luḡfuḡ ola dârü’s-selâmet

Niçe kullaruña in‘âm idersenḡ

Bize in‘âmuḡ ola hem selâmet

Ki vardur her kişinüḡ bir murâdı

Benüm budur murâdum vir selâmet

Görişem dostlarum ḡardaşlarumla

Müyesser kıl muḡadder kıl selâmet

Didüñ lâ-taḫnetu min-raḫmeti'llāh

Ümîzüm bu durur senden selāmet

Firāḫ ile ḫoma yad ilde bizi

Selāmet dārına irgür selāmet

Ġarībün gözi yaşı ḫürmetiyçün

Esirge ben Ġarībi vir selāmet

İlāhī birligün zātuñ ḫaḫıyçün

‘Aḫā eyle bize dārü’s-selāmet

Celālün hem cemālün ḫürmetiyçün

Ki maḫrüm itme bizi vir selāmet

Ki ‘arş u kürs ile levh [ü] ḫalemçün

Bu ğurbetden bize yol vir selāmet

Ḥuşuşā Ādem ü Ḥavvā ḫaḫıyçün

Bize bir daḫıca göster selāmet

Ki virdün Nūḫa ṫūfāndan necātı

Bu ṫūfāndan bize virgil selāmet

Daḫı Mūsıyi Fir‘avn şiddetinden

Ḥalās itdün ki virdün hem selāmet

Dağı Ğisîyi müşrikler şerinden
Çıkardun göklere itdüñ selâmet

Dağı İbrâhîme virdüñ necâtı
Ki Nemrüd âteşin kılduñ selâmet

Dağı İsmâ' ilüñ zebhine fermân
Olinmişken bağışladuñ selâmet

Dağı Dāvüda itdüñ âheni mûm
Aña nâr zağmetin itdüñ selâmet

Süleymân-ı nebî dîvler elinden
Hâlâş idüp aña virdüñ selâmet

Balık karnına Yûnus girmiş iken
Girü tekrâr aña virdüñ selâmet

Dağı Ya' kûba virdüñ gerçi hüzni
Girü Yûsuf[1] buldı şağ selâmet

Belâya şabr iden Eyyüb hağıyçün
Belânuñ soñunu kılduñ selâmet

Habîbüñ fahr-ı 'âlem hürmetiyçün
Bizi itme melâmet vir selâmet

Aña inzāl olan Kur'ān haqıyçün
Dün ü gün dilerem senden selāmet

Huşūşā çār yāri hürmetiyçün
Görem hasretlerümi şağ selāmet

Cemī' -i enbiyā¹⁴⁵ mürsel haqıyçün
Girü bize muqadder kıl selāmet

Bu ğurbetde kıoma yā Rab birini
Vaşana şal bize göster selāmet

Bilürsin hālümü küffār içinde
Gözüm göñlüm cānum ' aqlum selāmet

Esirünün budur senden murādı
Selāmet vir selāmet vir selāmet

Olursa senden olur baņa dermān
Bu miñnetden hālāş it vir selāmet

[64a]

Ĥarfü's-Şā'

[Gazel 30]

İy Ĥudāyā devr elinden el-emān el-ğıyāş
Gerdiş-i kej-rev elinden el-emān el-ğıyāş

¹⁴⁵ enbiyā: enbiyā vü

Ser-te-ser gezdüm cihâni görmedüm hergiz vefâ

Bu cihânuñ cevr elinden el-emân el-ğiyâş

Ġurbet iqliminde feryâd eyleyüp Mecnûnveş

İçmişümdür zehr elinden el-emân el-ğiyâş

Ṭâkatüm ṭâķ oldu cismüm nâ-tevân

Kim ‘adûnuñ ķahr elinden el-emân el-ğiyâş

İy Esîrî ķâmetüm nûn oldu bahtum ser-nigûn

Yandı cânum hecr elinden el-emân el-ğiyâş

[64a]

Ḥarfî’l-Cîm

[Gazel 31]

İy seher yili ķhaber vir ilüme varduñ mı hîç

Ol yüzi gül büyü ‘anber yârümi gördüñ mi hîç

Şağ esen mi nicedür ķâl-i şerîfi hoş mıdur

Ḥâk-i pâyına anuñ yüzüñi sürdüñ mi hîç

Eyledüñ mi zârılık ile aña yüz biñ selâm

Bizden anuñ ol mübârek elini öpdüñ mi hîç

Bâğ-ı kûyında anuñ bülbüller öter mi dañı

Açılır mı verd-i aķmer yüzini gördüñ mi hîç

Hîç beni yâd eyledi mi söylemedi mi saña

Bu Esîrî ķâlini bir bir ķhaber virdüñ mi hîç

[64b]

[Harfî'd-Dāl]

[Gazel 32]

Çün esîr oldum İlähî ben kula senden meded

Luţfuñ ile dest-gîr ol baña iy ferd ü şamed

Rûy-ı deryâda 'ubûr ider iken bugün meger

Bizi kâfirler esîr eylediler idüp şased

Derde dermân olur ise senden olur iy kerîm

Luţfuñ irişmez ise kâlduğ bu zindânda ebed

Misine didükleri kal'ada maĥbûs oluban

Sen ĥalâş it yâ İlähî bu du'âyı itme red

Târîĥi yazdı Esîrî Ĥağdan eyledi recâ

Vir murâdum şal vaţana yâ ĥahâr¹⁴⁶ [u] yâ eĥad

1034

[64b]

[Gazel 33]

Dest-gîr ol yâ İlähî baña bir çâre meded

Fazluñ ile meded it bu dil-i bîçâre meded

Mededüm kâlmadı [hiç] zâr u zebûn oldum ben

Keremünğden meded eyle baña bir pâre meded

¹⁴⁶ ĥahâr: ĥahhâr

Cümle dertlülere dermân idici sensin sen
Hâzretün den ğayrı kim eyleye bîmâra meded

Çoma fûrkatde vü miḥnetde dil-i güm-râhı
Hâlîni ağlaya bir kûl diye yalvara meded

Luḫfuḫ olmaz ise eger bu Esîrî kûluḫa
Ġayret ile ölürem dimem [ol] aĝyâra meded

[119a derkenar] [Murabba 2]

Bir günâhlu kûluḫam ben senün iy ferd ü eḫad
Senden özge kimse kılmaz kim benüm cürmümi red
Luḫfuḫ olmazsa cehennemde kâluram ben ebed
İy cihân ḫâliḫı Allâh baḫa sen eyle meded

Cümle ‘ âlem ṫuruban maḫşere ‘ uryân sürile
Kâḫî Hâḫ ola vü ḫayrum ile şerrüm şorıla
Âh eger defterüm ol dem şol elüme virile
İy cihân ḫalk iden Allâh baḫa ol demde meded

Ol zemân ki irişe cânuma çengâl-i ecel
Bir kadeḫ şu getüre karşıma iblîs-i zağal
Diye imânuḫı vir şu vireyin gel berü gel
İy cihân ḫalk iden Allâh baḫa ol demde meded

Beni kabre koyalar yir yarıla açıla bāb
 Gele münkîr ü nekîr hışm ile eyleye hîṭāb
 Ol fenādan ne getürdün diye tîz eyle cevāb
 İy cihān hāliḳı Allāh baṇa ol demde meded

Bu Esîrî kaṇuṇa geldi yüzi ḳara senün
 Nesneṇ artmaz anı kim yaḳmaḡ ile nāra senün
 Yā neṇ eksile vara cennetüṇe gire senün
 İy cihān hāliḳı Allāh baṇa ol demde meded

[64b]

Ḥarfü'r-Rā'**[Gazel 34]**

İy gönül her işüṇi Allāha tefvîz eyle var
 Ger dilersenṇ giṇ cihān başuṇa hîç olmaya dar

Ḥaḳdan özge ḡayrıdan bir nesne zinhār isteme
 Yoḡ iken 'ālemleri hep cümlesin ol ḳıldı var

Ol kerîm ü zü'l-celāle şıdḳunı baḡla müdām
 Kej-rev-i devrān elinden gice gündüz itme zār

Derdüṇe dermān olursa yine Ḥaḳdan olısar
 Cümle maḳşūdını iy dil her kişi andan umar

Bu Esîrî derdmendi şal vaṭana yā İllāh
 Raḫmetün ḫaḳḳı ki yoḡ durur aṇa ḫadd ü kenār

[65a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 35]

‘ Âlem baña rûşen iken şimdi baña tar oldu tar
Dünyâ başuma giñ iken şimdi baña dar oldu dar

Cevri ‘adûnuñ dağı hem ney gibi deldi bağrumı
Göñül şafâda şen iken miñnet baña kâr oldu kâr

Ŧañ eyleme gel iy felek ağladuğıma sen benüm
Kâfir baña düşmen iken şimdi baña yâr oldu yâr

Dün gün giçürdüm ‘ömrümi bir kıra zindân içre ben
Mesken baña gülşen iken şimdi baña hâr oldu hâr

Oldı Esîrî nâ-tevân pâyında der-bend-i girân
İşüm gücüm leyl ü nehâr şimdi baña zâr oldu zâr

[65a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 36]

Ger olsa bir kişi derde giriftâr
Anuñ dostı olurlar aña ağıyâr

Ki ol demde bilinür dost [u] düşmen
Ki nâ-gâh olasın derd ile bîmâr

Teveccüh itse devlet bir kişiyeye
Ki cümle düşmeni olur aña yâr

Ŧaçan kim yüz çevüre devlet andan
Ŧaçar dostları ol dem şanasın mâr

İlâhî sen benüm dostumı dost it
Beni düşmenler içre eyleme zâr

[65a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 37]

Niçe bir olayın derd ile bîmâr
Beni cândan çatı eyledi bî-zâr

Ki şabr eylemeden gayrı ne çâre
Gerek cânuñı giñ tut [u] gerek tar

Belâya şabr iden bulur necatı
Ki ivmekle iş olmaz sâ'ati var

Tevekkül kıl Hudâya şubh ile şâm
Ki bir gün diye ki gel buradan var

Muqadderde yazılan hîç bozılmaz
Taḥammül kıl Esîrî çâr nâ-çâr

[65a derkenar]

[Gazel 38]

Yâ İlâhî kıldum 'işyân içre bunca rûzgâr
Ḥâlûme inşâf virseñ n'ola iy Perverdigâr

Göñlümi ḥâşi' kı lup qalbe hidâyet eyleyüp
Emrûñe itdür itâ'at ḥâlüm olsun ber-çarâr

Kim dirîgâ ‘ömri zāyi‘ eyleyüp kıldum hebâ
Rüz [u] şeb şimdengirü olsun işüm âh ile zâr

Dü cihānuñ hālîkı rahmānı hem sulţānısın
Hâzretünñde pâdişāhum kıılma bizi şermsâr

Şoñ nefesde Rabbenâ kııl baña tevfiķuñ refiķ
Cân-ı mehcūrum o demde yoluña olsun nişâr

Kim anuñ haķķı habîbüñ Aħmed ü Maħmūddur
Şuçumı bağışla baña iy kerîm [ü] Kırdigâr

[65b]

Esîri Fermāyed [Gazel 39]

Āh kim bu gerdiş-i keĵ-rev bizi alur şatar
Bilmezem n’itdük aña kim nemüzi alur şatar

Bî-mürüvvet bî- haķîķat bî-ħamiyyet rûzgâr
Naķd olan ser-māye-i ‘ömrümüzi alur şatar

Görmedüm hergiz dilâ [ben] böyle bir dilsüz baĵi
El uzadup sînenen yârümüzi alur şatar

Kimseden pervâsı yok kimse sözini eslemez
Her ne ise cümle hep varumuzu alur şatar

İy Esîri ĵalmadı yanuñda ĵayrı bir metâ‘
Ķorķaram ki ‘âķıbet cânumuzı alur şatar

[65b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 40]

Âh idersem âhum ile bu cihân düpdüz yanar

Şabr idersem hasret ile dutuşup cânım yanar

Niçe mümkün vaşl-ı dil-dârı ferâmûş eylemek

Âteş-i hicrân ile ciğer kebâb olur yanar

Fürqatüm nârını teskîn eyleyemez deryâlar

Yüregüm külhânveş yalıñlanup par par yanar

Kimse olmadı haber-dâr hâlümüzden hiç ebed

Kimi gülşende şafâda kimi âteşde yanar

İy Esîrî âteş-i hicrânda kaldıñ yalunuz

Söylenür elsinede od düşdügi yirde yanar

[65b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 41]

Yârdan dür olduğum dostdan mı düşmândan mıdur

Başuma bunca belâ dilden mi dil-berden midür

Devletüm ma' kûs olup tâli' üm[ün] nañs olduğı

Gerdiş-i çerh-i sitemgerden mi añterden midür

İy dirîğâ kemlere uğradı yolum kemlere

Bilmezem kemlik ' aceb kemden mi yâ benden midür

Süz-ı âhumla cihân tütüşdi yandı ser-te-ser

Bu ' alâmet bilmezem âhdan mı añerden midür

Zâr zâr ağladuğum tañ eyleme sen iy felek
Bu Esîrî cānı āhenden mi mermerden midür

[66a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 42]

Bilmezem āh senden mi yā benden midür
Bilmezem āh dilden mi dil-berden midür

Dār-ı gurbet içre ‘ömrüm giçdüğü
Bilmezem āh ilden mi yā yilden midür

Nār-ı hasret ile cānum yandığı
Bilmezem āh cāndan mı yā tenden midür

Gözlerümden kan ile yaş ağıduğı
Bilmezem āh nemden mi çeşmümden midür

Bu Esîrî dün ü gün āh itdüğü
Bilmezem āh gülden mi bülbülden midür

[66a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 43]

Belā dilden durur dil-dār elinden dādımız yokdur
Göñüldendür şikāyet gayrıdan feryādımız yokdur

‘ Acebdür t̄ali ‘üm bahtum sitem-kār eyledi yāri
Göñül şehrinin vîrān itdi dil ābādımız yokdur

Diyâr-ı ğurbetüñ cānā çekelden mihnet [ü] zārın
Gözüm giryān ciger biryān ki dilde şādımız yoǵdur

Çamu yārān cihān bāğında şağ [u hem esen] olsun
Unutdılar bizi bunda ki şimdi adımız yoǵdur

‘Adūnuñ cevır ü qahrından Esīrī nā-tevān oldu
Göñül vīrān [u] ten ‘uryān yad ilde dādımız yoǵdur

[66a]

Esīrī Fermāyed [Gazel 44]

Niçe bir eyleyeyin āh ile efgān niçe bir
Niçe bir eyleyeyin dīdemi giryān niçe bir

Niçe bir derd ü belā [hem] niçe bir miñnet ü ğam
Niçe bir eyleyeyin bağrumı biryān niçe bir

Ağlayu ağlayu qaddüm bükülüp nūn oldu
İtmedüñ bu dil-i bī-çāreye dermān niçe bir

Niçe bir zāyī‘ ola ‘ömr-i ‘azīz [ü] tātāt
Niçe bir eyleyesin ğabs ile zindān niçe bir

Bu Esīrī quluñı raħm ile yād eylemedüñ
Niçe bir şabr idelüm āteş-i hicrān niçe bir

[66b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 45]

Bir kişide olmaya gerçi qanā‘ atden eşer
Halk içinde o kişi olur be-ğāyet der-be-der

Çurica nân pâreyi dâ'im istiğnâyile

Minnet ile nekes olan kişiye sen egme ser

Bî-tekellûf bir kişinin ger yiyessin ni' metin

Dir saña dâ'im yir içer dağı hem gelür gider

Hağ te' l  hazret ne kıl tevekkül d 'im 

Levh-i mağf zda mu adder yazılan l -b d irer

 y Esir  minnet ile yime olursa neb t

Şunma n -merd loğmasına a  ölürsen de eger

[66b]

 azel-i S m   Zer [46]

Görmedüm ben bu cih nda s m   zer gibi nig r

 ns   cinn   cümle ' lem ağa bende ağa y r

Kimse andan yüz  ev rmez buyruğı olur  ab l

MaŐrıđ u mağribde dağı cümle anuğ   kmi var

Yüzi ağın kim görürse c nını eyler fid 

Her  ağan kim göstere yüz   km ile tuğr sı var

Yiry zinden cümle ins n anuğ 'uŐŐ đı durur

Yüzini gören kişi ol dem viŐ lini umar

Bir güzel t ze c v ndur her ne isterseğ virür

 y Esir  böyle mağb b böyle dil-ber  anda var

[66b]

Maḥbūb-ı Fireng [Gazel 47]

Sevdigüm dil-berler içre bir güzel şeh-bâzdur
 Dâ'imâ 'uşşâkına mihr ü vefâsı nâzdur

Dâneler dökmiş ruḥında zülfini dâm eylemiş
 Murğ u dil şayd idici şankim kebüter-bâzdur

Ḳâmeti servi nihâl[i] kıl gibi ince miyân
 Gözleri âhüdur anuḡ gamzesi gammâzdur

Âferin olsun cihânda naḳşına naḳḳâşına
 Görmedüm böyle güzel kim ḥüsn ile mümtâzdur

Devlet anuḡ kim cihânda ḳul ola her dem aḡa
 Aḡlama dil-ber Esîri hem-dem ü hem-râzdur

[67a]

Esîri Fermâyed [Gazel 48]

Bekle iy dil aḡsuzın cānân giçer
 Şevket ile taḥtına sulṫân giçer

Key şaḳın gözden ṫolunsa âfitâb
 Şad hezârân vaḳt ile ezmân giçer

Furşatuḡda süregör devrānuḡı
 Bâḳi ḳalmaz kimseye devrân giçer

Dil uzadursa raķīb-i bed-liķā
Bu meşeldür it ürür kārban giçer

Şādumān eyler seni bir gün o yār
İy Esirî ‘ākıbet hicrān giçer

[67a] Esirî Fermāyed [Gazel 49]

Haķķı münkir göricek inkār ider
Yā ķabūlinden anuñ kim ‘ār ider

Terk-i ‘ādet müşkil olur key ‘aceb
Terk olunmaz ‘ākıbet ber-dār ider

Her neye mā’il olursa bir kişi
Sevdüginüñ zıkrını tekrār ider

Kim nihān olmaz gönülde şevķ-i ‘ışķ
‘Āşık olan ‘ışķını izhār ider

Zār olur gönül viren gül yüzliye
Nitekim gül ‘andelibi zār ider

[68a derkenar] [Gazel 50]

İy şabā gel bir haber vir gül-‘izārum hoş midur
Nitedür hāl-i şerifi ol nigārum hoş midur

Niçe müddetdür ki anuñ gül yüzini görmedüm
Yandı cānum ḥasretinden yār-i ğārum hoş mıdur

Fürkatinden ḫaddüm oldı māh-ı nev gibi hilāl
Ol kemān ebrūları gül yüzlü yārüm hoş mıdur

N'idelüm çün bu felek andan beni dūr eyledi
Gözlerüm nūrı iki 'ālemde varum hoş mıdur

İy Esîrî yüzini görmek Ḥudā kıla naşîb
Gözleri ala güzel serv ü çenārum hoş mıdur

[13b derkenar]

[Gazel 51]

Ger dilersen her dü 'ālem içre olmaḫ baḫtiyār
İy birāder kııl ḫanā'at eyle 'uzlet ihtiyār

'İzzet eyle her kişiye olmaḫ istersen 'azîz
Ḳaldı yādumda pederden bu naşîhat yādigār

Sū'-i zann itme şaḫın mü'min olana iy aḫî
Ola ḫatuñda meger aḫvāli anuñ āşikār

Āḫiret fikrin idüp kııl ḫāliḫa her dem niyāz
Göçmek içün gelmişüz yoḫdur bu dünyāda ḫarār

Dime vardur daḫı 'ömrüm nā-gehān irür ecel
Furşatı fevt itme tã'at eylegil leyl ü nehār

Çıl Esîrînüñ şefî' in sen Muḥammed Muştafâ
Cümle mü'min kullaruñla iy Ḥudâ yevmü'l-ḳarâr

[85b derkenar] Esîrî [Gazel 52]

Bir iki gün bizi bu dünyede ḥübân egler
Luṭf u in'âm ile [hem] çâker[i] sulṭân egler

Degme bir ḡonce bizüm göñlümüzi egleyemez
Câm-ı¹⁴⁷ Cem 'îş u ṭarab[la] hele bir ân egler

Gice tâ şubḥa degin zâr ile efḡân iderüz
Gündüz aḥşama degin ḳahvede yârân egler

Bâḡ u bustân-ı mûnaḳḳaşla göñül eglenmez
Hele el-ḥâşılı her vech ile cānân egler

Saḡa dil-dâruñ Esîr'oldı ḡayâli hem-dem
Künc-i ḡamda dilüñi dâide-i giryân egler

[98b] [Gazel 53]¹⁴⁸

Bir ḳaraça pehlevānuñ ḳulıdur tiryākîler
Zâhirâne kiçidür ne uludur tiryākîler

Ceblerinde ḡoḳḳa ile cānları
Şüretâ ne diridür ne ölüdür tiryākîler

¹⁴⁷ Câm-ı: Câm u

¹⁴⁸ Gazelin başında "Rubâ' iyyât-ı Esîrî" yazılıdır.

Kimse giçmez öñlerine ‘âlemüñ sulţânıdur

Bellüce ne delüdüñ ne uşludur tiryākiler

Ehl-i ‘irfân arasında mu‘teberdür zer gibi

Levni rengi şarudur hem kırudur tiryākiler

Ger cihân içinde borçlu olmasa

İy Esîri çihresinden bellüdüñ tiryākiler

[68a]

‘Arz-ı Firāk ve Nāme-i İştiyāk

Beyān-ı Kaşide-i Nāme-i Dil-dār [3]

İy vaţan iklimini seyr eyleyen bād-ı seher

Gel berü İslām diyārından bize virgil haber

Hoş mıdur a‘yân-ı devlet cümle yārân iyü mi

Bunca yıllar geldi gitdi zâhir olmadı eşer

Yâr ile seyrân ider mi cümle erbâb-ı şafâ

Şayda kıabil hûb var mı gözleri bādâm-ı ter

Küy-ı gülzârda olur mı hem şadâ-yı ‘andelib

Dil-sitân dil-dār var mı dağı şimdi mu‘teber

Şalınur mı yadlar ile kıamet[i] Tübâ dağı

Şaçılır mı ayağına şimdi dağı sim ü zer

Seyr ider mi bâğ u bustân içre ol servi-nihād

Açılır mı verd-i ahermer yüzi gül alnı kamer

Şimdi hâlâ sâyesinde var mıdur üftâdesi
Bulnur mı pâyına yüz [sür]mege lâyıķ meger

Şağ esen mi hoş mıdur ol gül-‘ izârum kıandadır
Kıandadır serv ü çenârum vir bize andan ħaber

Nicedür ħâl-i şerîfi dâ ’imâ sıĥhatde mi
Söyle taķrîr eyle andan bir ħikâyet bir ħaber

Eşk-i çeşmüm ile yazdum yârüme ben nâmeyi
Vâşıl eyle nâmemi dil-dâra varursañ eger

Ĥâlümi bir bir fısılda güşına mengüşına
Yüzüñi sür ayağına eyleme andan ħazer

Umaram kim bu dil-i nâ-şadımız şâd eyleye
Bir daĥıca biz ġarîbe luĥf ile ide nazır

Gice gündüz ħazret-i Ĥaķdan vişâlin isterüz
Bir daĥıca görmege dîdârını cânım iver

Niçe demler niçe günler vaķt ile ezmân ile
‘ İş u nüş eyler idi şâm u seĥer

Cân u dilden sevmişemdür sevgülü dil-dârımı
Yolına cân virmişemdür benden artuķ kim sever

Ağlayu ağlayu zār oldum firākından anuñ
İştiyākum vaşfa gelmez der-beyān itsem eger

Ger ola eşcār kalem deryā midād
Kāğez olsa cümle evrāk-ı şecer

İştiyākum şerhini yazmağda ‘āciz olalar
Yazıcı olsa kâmu cinn ü beşer

Şoḥbet ü seyrān iderken yār ile keş-rev felek
Ġarba atdı cümle varum eyledi zīr ü zeber

N’eyleyem n’idem cüdā düşürdi yārümden beni
Nā-gehānī ḥazret-i Ḥaḳdan irişdi çün ḥaṭar

Ġurbet ilinde giçürdüm ‘ömrümi giryān ile
Cümle yārān cümle ihvān ḥālümüzden bī-ḥaber

Görem dostuñ cemālını irem dīdārına yārūñ
Ferāmūş itmesün yārān ḥitāma baḳmasun server

Ḥaṭā benden ‘aṭā senden benüm mürvetlü sulṭānum
Beni redd itme kaḩuñdan kaḩül eyle kuluñ kemter

Sā’ir erbāb-ı sūḩan yārāna hem ta’zīm ile
İdesin yüz bin selām ḥālüm şorarlarsa eger

Bu meşel gözden ırağ olan gönülde dūr olur

Yoğsa yoğ mı bu Esirî hâlini kimse sorar

[107b]

[Kaside 4]

Yad ile düşdüm dirîgâ olmuşamdur hor [u] zār

Her gice tā şubh olunca kıluram āh ile zār

Bükdi devrân kıddimi eyledi çün[ki] dāl-mişāl

Her zemân bu iki çeşmümden olur lü'lü' nişār

Fürkat-i derd ü elemde yandı cān u ciğerüm

Ne kılayın hasretā çün yoğ durur eld'ih̄tiyār

Kāfir-i bî-dīn elinde çeküben cevr ü cefā

Hasret odı dağı itdi bir yağa cānuma kār

Hayrete varup dağı vālih [ü] hayrân olmuşam

Bu 'adū-yı dīn içinde 'aqlum olmuş tārūmār

Sevgülü kıardaşlarumdan ayrılıban dūr olup

Bu belā zindānlarında eylemez gönlüm kıārār

Ayrılığ hasreti yağıdı dağı yandurdu beni

Her zemānda gözlerümden yaş ağıar leyl ü nehār

Kāmetüm lām oldı hayfā ne idem hiç bilmezem

Kim meger bu derde dermān eyleye Perverdigār

Ṭālî'üm çünkim irişmişdür nuḥūset burcına
Kereminden es'ad [u] sa' d eyleye mi Kirdigār

İzṭırābumdan yemīne gāh yesāra düşerüm
Şöyle maḥv oldu vücūdum ne kılam iy şehriyār

Ger bu bî-çāre ḳuluḅ ḥālî su'āl olur ise
Gözlerümden dāne dāne incüler olur nişār

Dīde giryān 'aḳl ḥayrān baş ser-gerdān olup
Zārılıḳla gice gündüz yüregüm par par yanar

Ḥasret odı yaḳdı cānumı ḳurutdı ḳanumı
İki bükdi ḳaddümi bu miḥnet ile rüzgār

İllā n'idem elimüzden ne gelür çāre nedür
Ḥükm-i taḳdīr-i ezel böyle imiş iy nām-dār

Likin umaram Ḥudā-yı zü'l-celāl [ü] ber-kemāl
Dīdeme rüşen cihānı itmeye ṭārīk [ü] tār

Raḥm idüp ḥālümüze bir gün bizi dil-şād ide
Ḳılmaya dürlü cezā dīn ehline ḳavm-i şirār

Çün buyurmuş 'usri yüsren ol kerīmu'llāh kim
İtmezüz ḳaṭ' -ı ümīdi biz daḅı andan i yār

Bu durur her rûz u şeb Hâkdan recâmuz dâ'imâ

Ber-murâd ide bizi ref' ola göñüldeñ gubâr

Luţfiyla bu Esîri bendeyi şâdân ide

Cümle hâcâtın müyesser eyleye Perverdigâr

Pâdişâhum fazluñ ile ol Muḥammed ḥaḳḳ' için

Bizi kırtar her belâdan eyleme göñlümi dar

[67b]

Ve Lehu Eyzân [Müseddes 1]

Ġaribem bi-kesem cânâ ne yârüm ne diyârum var

Zelilem 'âcizem cânâ ne 'ârum ne vaḳârum var

Uçurdum şâhini elden benüm şanma şikârum var

Ġamı hicrân ile dilde 'acebdür inkisârum var

Bi-ḥamdi'llâh ğamum gibi benüm bir yâr-i ğârum var

'Adem iḳlîmine cânâ daḡı hem iḡtiyârum var

Güneş yüzlü kamer-ḡal'at olan yârüm nihân oldu

Yanar hecr odına cânum işüm her dem fiġân oldu

Bütün dünyâya fâş itdüm ki sırrum hem 'ıyân oldu

Ġamı dil-dâr ile ḳaldum ki gözden ḳan revân oldu

Bi-ḥamdi'llâh ğamum gibi benüm bir yâr-i ğârum var

'Adem iḳlîmine cânâ daḡı hem iḡtiyârum var

Ne cânümde melâlet var ne devlet ile şādānam
 Ne albümde fera peydā ne minet ile giryānam
 aıtđum  al u bilümi atı mest ü perīşānam
 Ğamu mülkine hükm itdüm ki Şimdi anda sultānam
 Bi-amdi'llāh ğamum gibi benüm bir yār-i ğārum var
  Adem ilīmine cānā daı hem itiyārum var

GiiŐ dünyā be-ĝāyet başa dar oldu daı cānā
 Gül ü sünbül menefşe lāle hār oldu daı cānā
 İŞüm gücüm dem-ā-dem āh u zār oldu daı cānā
 Dün ü gün ğam baa her demde yār oldu daı cānā
 Bi-amdi'llāh ğamum gibi benüm bir yār-i ğārum var
  Adem ilīmine cānā daı hem itiyārum var

İy EsİRİ herkesü ħālince var eglencesi
 Kiminü yār kiminü Şayd u Őikār eglencesi
 Kiminü zār kimisinü Şad hezār eglencesi
 Künc-i ğamda kimi iler kimisinü gül- izār eglencesi
 Bi-amdi'llāh ğamum gibi benüm bir yār-i ğārum var
  Adem ilīmine cānā daı hem itiyārum var

[114a]

Medh-i İlyās Paşa Der-Maḥrüse-i Balıkesrî

[Müseddes 2]

Ol İlyās Paşa-yı ‘ādîl dem-â-dem pür-seḥâvetdür
Mürüvvet ma‘ deni kânı daḥı merd-i şecâ‘ atdür
Dilâ irmek cemâline be-ġâyet ulu devletdür
Yolında cân nişâr itmek ġuzâta câna minnetdür
Şehâ bu ‘arşada şimdi şeci‘ -i şîr-şavletdür
Ḳudümü ehl-i İslâma anuḡ ‘ayn-ı sa‘âdetdür

Anuḡ devrinde ḥünkârıḡ ‘adüsü pây-mâl oldı
Anuḡ şemşîr ü tîġından ‘adünuḡ ḳaddi dâl oldı
Ḳırıldı kâfir-i bî-dîn ‘acâ’ib özge ḥâl oldı
Ḳamu fitne vü ġavġâdan cihân âsüde-ḥâl oldı
Şehâ bu ‘arşada şimdi şeci‘ -i şîr-şavletdür
Ḳudümü ehl-i İslâma anuḡ ‘ayn-ı sa‘âdetdür

Seḥâvetde eger dirseḡ hem oldur Ḥâtem-i Ṭâyî
O luḡfi ile pür ḳılmış ger a‘lâ ile ednâyı
Seḥâvetle bulunmaz ger arar iseḡ her arayı
Muḥibb-i muḥlişi cümle eger yoḡsul eger bayı
Şehâ bu ‘arşada şimdi şeci‘ -i şîr-şavletdür
Ḳudümü ehl-i İslâma anuḡ ‘ayn-ı sa‘âdetdür

Hüdâ kıla anuñ [hem] ‘ömrini pâyende ki her ân
 Muẓaffer ola a‘ dāya dilâ durduqca bu devrân
 Şınıq göñlümüzi ma‘ mūr ide hem luḫ ile iḫsân
 Nazar kıla bize daḫı ola derdimüze dermân
 Şehâ bu ‘arşada şimdi şeci‘ -i şîr-şavletdür
 Qudümü ehl-i İslâma anuñ ‘ayn-ı sa‘âdetdür

Murādâtın müyesser qıl İlâhî mîr ü mîrânuñ
 Daḫı şaqla vücūdını belâsından bu devrânuñ
 İrişmesün cemâline ḫazân yili daḫı anuñ
 Esîrîdür du‘â-güyı o ‘âdil gâzî paşanuñ
 Şehâ bu ‘arşada şimdi şeci‘ -i şîr-şavletdür
 Qudümü ehl-i İslâma anuñ ‘ayn-ı sa‘âdetdür

[104a]

[Müsemmen 1]

Qıldı devrân bu cihâni başumuza gerçi dar
 İtdürüp ğurbet elinde nâle ile âh u zâr
 Yağdı cānum nâr-ı fūrkat göñlümüz itmez qarâr
 Qahr-ı düşmeden olupdur ‘aql [u] fikrüm târumâr
 Qalmanı nāmūs [u] ‘âr gitdi elden ihtiyâr
 Bu ‘adū-yı rû-siyâh içre oluban şermsâr
 Cümle dertlülere dermân eyleyen Perverdîgâr
 Luḫıñ ile bu temevvüden bize göster kenâr

Gerçi çekdürdüğ felek çok dürlü miḥnet [ü] elem
Zâhiren rûz-ı ezelde böyle yazmışdı kalem
Bilmezem hiç vâlih ü şeydâ oluban ne kılam
Baḡa dermân Ḥaḡdan iriṣsün budur¹⁴⁹ zıkr-i dilüm
İy dirîğâ n'ideyin maḡşûda ire mi elüm
Ḥaḡ müyesser kıla mı mevlûda ola mı yolum
Cümle dertlülere dermân eyleyen Perverdigâr
Luṭfuḡ ile bu temevvüden bize göster kenâr

Ḥayret aldı bilümi 'aḡlum perişân eyledi
Ḥasret odı cân u dil mülkini vîrân eyledi
Giceler tâ şubḡa dek işümi nâlân eyledi
Bu felek gözden aḡan yaşımı bārân eyledi
Çok cefâlar eyleyüp bize firāvân eyledi
Yirimüz gülşen iken meskeni zindân eyledi
Cümle dertlülere dermân eyleyen Perverdigâr
Luṭfuḡ ile bu temevvüden bize göster kenâr

İy dirîğâ ḡasret ile yandı cānum n'eyleyem
Bu belâda kurıdı cismümde ḡanum n'eyleyem
N'idelüm çün böyle gösterdi zemānum n'eyleyem
Yaş döker bu gözlerüm iy ḡün-feşānum n'eyleyem
Bu elif ḡaddüm bükildi şimdi ḡānum n'eyleyem
Ḳısmet-i rûz-ı ezeldür bu fiğānum n'eyleyem
Cümle dertlülere dermân eyleyen Perverdigâr
Luṭfuḡ ile bu temevvüden bize göster kenâr

¹⁴⁹ budur: bu durur

Fazluñ ile iy keremler kâni luṭf issi İlâh
 Raḥmetünle bize raḥm it iy münezzeh pâdişâh
 Eyle dermân derdimüze olmaya işüm tebâh
 Bize yol vir bu belâdan itmeyelüm âh u vâh
 Şal vaṭana luṭfuñ ile bize göster ṭoğrı râh
 Tâ yirimüz olmaya zindân ile zaḥmetlü câh
 Cümle dertlülere dermân eyleyen Perverdigâr
 Luṭfuñ ile bu temevvüden bize göster kenâr¹⁵⁰

[68b]

Ḥarfü'z-Zâ'**[Gazel 54]**

Şimdi ḥâlümü şorarsañ ḥâliyâ ğurbetdeiz¹⁵¹
 Cümle yârân çekdi el bizden dilâ ' uzletdeiz

Gice gündüz mu 'nisüm ğam hem-demüm derd ü belâ
 Âh u zâr ile dem-â-dem dögünüp miḥnetdeiz

Bu cihânveş bî-vefâ imiş kamu ḥalk-ı cihân
 Rûzgâruñ pençesinde dün ü gün zaḥmetdeiz

Çekdügüm derd ü mihenden cümle iḥvân bî-ḥaber
 Ḥaḫdan ayru kimseden yoḫdur devâ ḥayretdeiz

Ḥaḫdan iste her murâduñ Ḥaḫka bağla göñlüni
 İy Esîri ḥamdü li'llâh¹⁵² dâ 'imâ şihḫatdeiz

¹⁵⁰ Mahlas olmamasına bakılırsa muhtemelen eksiktir.

¹⁵¹ Redifi oluşturan “deiz” eki nüshada “dal, güzel he, elif, ye, ze” ile yazılmıştır.

¹⁵² ḥamdü li'llâh: ḥamdü li'llâh ol Ḥudāya

[69a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 55]

Dâr-ı ğurbetde mükedder oldı ğâyet hâlimüz

Hâlimüze raħm idüp dermân ide sübhânımız

Sen bizi yâ Rab bu gird-âb-ı belâdan kıl hâlâş

Göklere irişmesün feryâd u âh u zârımız

İy dirîĝâ ben neler çekdüm neler çekdüm neler

Zevk u şevk ile şafâ seyrân ider dil-dârımız

Gice gündüz bu durur senden murâdum Rabbenâ

Şal vaţana bir daħice görevüz biz yârimüz

İy Esîrî nâr-ı hasret yaqdı cânıñ n'ideyin

Çalmadı kuvvet bedene kılca kaldı cânımız

[69a]

Allâhu Veliyyi't-Tevfîk

[Gazel 56]

Hâlümi dostlar bilün ğurbetdeyüz

Çekmişüz yüz bin cefâ zaħmetdeyüz

Çâfir-i şümüñ elinden şubh u şâm

Geldi yitişdi belâ miħnetdeyüz

Kimi zevk ile şafâda kimi miħnetde müdâm

Böyle taqdir eylemiş Haq hazreti hayretdeyüz

Görevüz mi bir dağı dünyāda İslām ilini
Umaruz kim nā-gehānī vire Hāq fūrkatdeyüz

İy Esīrī ḥāzret-i Mevlāya eyle sen niyāz
Yine ʿālī ola ḳadrūḡ dime kim zilletdeyüz

[69a derkenar - 114b] **Nev-rüz Sulṭānı**¹⁵³

[Gazel 57]

İrişdi geldi çün sulṭān-ı nev-rüz
Yaşıl çemen cihānı dutdı düpdüz

Ḳış āşārı¹⁵⁴ giçüp gitdi cihāndan
Ne ḳaldı berd ü¹⁵⁵ berf ile ne ḥod buz

Gülistāna çü pervāz itdi bülbül
Olup āşüfte vü şeydā dutup yüz

Ḳamu vaḥş [u] tıyūr u murḡ ile mūr
Ḥudāyı zıkr iderler gıce gündüz

Esīrī ḳalma ḥʿāb-ı ḡaflet içre
Dem-ā-dem Hāḳḳı zıkr it bu durur söz

[69a] **Ḳaşıde-i Eglence [5]**

Dem-i devletde dil-dārdur bizüm eglencemüz
Şafā vaḳtinde yārdür bizüm eglencemüz

¹⁵³ Nev-rüz Sulṭānı 114b: Nev-rüz 69a

¹⁵⁴ āşārı 114b: eyyāmı 69a

¹⁵⁵ berd ü 114b: berd 69a

Bülbülāsā dün ü gün itsem figānı tañ degül
Gül-^ç izār u gül-i bî-ğārdur bizüm eglencemüz

Ĥaz̄z-ı nefsānī degül dil-dār sevmekden ġaraż
Ķadd ü kāmēt ĥüsn-i dīzārdur bizüm eglencemüz

Bu cihānda bir dağı dīdār¹⁵⁶ müyesser ola mı
Lezzet ü şīve-i ġüftārdur bizüm eglencemüz

Bu cefā-hānede cānā ne ile eglenelüm
Ġazeliyyāt ile¹⁵⁷ eş^ç ārdur bizüm eglencemüz

Mey içüp maĥbüb sevmekden oldum ber-ţaraf
Nedem ü tevbe vü ezkārdur bizüm eglencemüz

Vuşlat-ı yāri firāka mübeddel ideli çerĥ-i felek
Ġurbet iĳlīmīnde aġyārdur bizüm eglencemüz

Aldı elden yār-i ġārum ĥānumānum rüzġār
^ç Āĥıbet hecri[yi]le nārdur bizüm eglencemüz

Ĥaşret-i iĥvān ile yandum yaĥıldum hey dirīġ
Nāle vü nāliş ü zārdur bizüm eglencemüz

Fürĳat-i yārān ile baġrum delindi ney gibi
Dīdeden lü³lü³-nişārdur bizüm eglencemüz

¹⁵⁶ dīdār: dīdār-ı yār

¹⁵⁷ ile: ile ebyāt ile

Yıkılası Misine zindānı içre ḥabs iken
Keç-düm ü mūr ile mārduz bizüm eglencemüz

Cevr-i a' dā yaqdı cānumı kırıtdı ḳanımı
Giryē vū derd ile bīmārduz bizüm eglencemüz

Bir ḳazā-yı āsumānī dīni yoḳ düşmen yağı
Ḳatı ' ayyār u dil-āzārduz bizüm eglencemüz

Hāliyā derd-i derūnum niçe şerḥ eyleyeyin
Miḥnet ü ḥayret ü efkārduz bizüm eglencemüz

Çeşm-i giryānum temevvüc eyledi deryāları
Fülk-i dil baḫr-i kinār dur[ur] bizüm eglencemüz

Gezerken nā-gehānī ben bu dünyānuḡ serāyında
Felegūḡ bezmine uğrarduz bizüm eglencemüz

Elinden ben anuḡ içdüm mey-i ḥamrāyı bir kerre
Daḫı şimdi ol ḥumārduz bizüm eglencemüz

Mest-i ' ışḳam iy Esīrī tā ilā-yevmi'l-ḳıyām
Ḥamdü li'llāḫ bir iyü varduz bizüm eglencemüz

Bulmadum ' ālemde bir keyf derdüm[i] def' ide[cek]
Ḳahve ile duḫan esrārduz bizüm eglencemüz

[118a]

Ḳaşıde [6]

Çün esîr oldum Firenge nic'olısar ḥālümüz
‘Āķıbet¹⁵⁸ bilmem neye varur bizüm aḥvālümüz

Nār-ı fūrķat yaķdı cānum eyledi ḳaddüm dü tā
Biz belāda bir yaņa ḥasret çeker itbā‘ umuz

Ḳanı şol demler ki iderdük şafālar zevķ ile
Şimdi vardur her zemān [her] rüz [u] şeb miḥnetümüz

Dār-ı dünyāda ne deḗlü var ise derd ü belā
Cümle cem‘ olmış ḳatırģaya budur bildügümüz

Hey ne dürlü miḥnet ü derd ü belālar çekdük uş
Kāfirüḗ ḳatırģasında müşkil oldu işimüz

İy kerîm Allāh keremden sen ‘ināyet eylegil
Bu cezālardan emîn it vir bizüm dermānumuz

Şöyle za‘f oldu vücūdum bu ḳatırģada benüm
Miḥnet ü derd ü elemden göge çıķdı āhumuz

Gice gündüz zerre deḗlü hîç emān bulınmayup
Göklere irişdi gitdi āh ile feryādımız

Tāķatüm tāķ oldu şabra hîç mecālüm ḳalmadı
Hey dirîģā n’eyledüm ḥulķuma geldi cānumuz

¹⁵⁸ ‘Āķıbet: Yā İlāhî ‘āķıbet

Çāre kalmadı bu derde kimse kılmaz devā

Var ümizüm kıla bu derde devā Allāhumuz

Biz bu derd ü miḥnet içre oluban şubḥ ile şām

Dīn-i İslām illerinde āh ider cānānumuz

Bağruma taşlar başup şabr ideyin bu ḥasrete

Ṭaḥ degül çıkarsa ayyūka eger efğānumuz

Ḥasretā derdā dirīgā yandı cānum n'ideyin

Semt-i İslāma İlāhī ola mı hicretümüz

İy kerīm Allāh meger senden ola derde devā

Yā İlāhī dest-gİR ol saḡadır minnetümüz

Kāfirüḡ cevri ü cefāsı cāna kār itdi dirīg

Çekmege yoḡdur mecālüm kalmadı ṭāḡatümüz

Kimse Ḥaḡdan ġayrı bilmez ḥālümüzüzi nicedür

Bu belāda nicedür kılllet ile zilletümüz

Çoḡ meşakḡat bize çekdürdi bu devr-i bī-emān

Ḥāliyā şimdi şafālarda bizüm yārānumuz

Ṭālī'üm naḡs olduğundan mı durur bunca belā

Yoḡsa bu çekdügümüzdür bizüm eksükligümüz

Çekelüm derd ü belây[1] elimüzden ne gelür

Hağ te‘ ālā kereminden viricek fırsatumuz

Olmışam bî-çāre ben şol mertebe ħor u ħağîr

Gitdi ‘ār u nāmūsum hîç kalmadı rağbetümüz

Şimdi İslām illerinde zevk ile hem şevk ile

‘İş [u] işret idüben ider şafā emşālümüz

Bize ise Hağ te‘ ālā böyle kılmışdur naşîb

Rüz [u] şeb ağar gözümnden uşbu kanlu yaşumuz

Lîke Hağkuş emrine nic’idelüm kâ’illerüz

Umaram bir gün ‘ināyet eyleye sübhānumuz

Emr anuğ fermān anuğdur iy göñül sen ğam yime

Bir gün āzād ide luğfindan umaram Rabbümüz

Bu belā zindānlarında sorar iseğ ħālümüz

Ğuşşā vü endūh u ğamdur şimdilik yoldaşumuz

Bu cefā ile meşakğatden vücūdum oldı zerd

Hey dirîğā kalmadı hîç zerrece kuvvetümüz

Āb-ı rüyum yirlere dökildi oldum pāy-māl

Cür‘ aveş kaldum ayağda gör ne çeker başumuz

Hâliyâ şimdi Fireng ilinde maḥbûs oluban
Gâh gemüde gâh kıuruda var niçe zaḥmetümüz

Gör bu devr-i felekün işlerin[i] n'itdi bize
Nüş iken niş itdi âḥir çün bizüm şoḥbetümüz

Dâr-ı dünyâ başuma dar oldı bilmem n'ideyin
Yandı cānum hecr odına hem kıurudı kıanumuz

Şimdi Ḥaḳdan ğayrı yoḳdur¹⁵⁹ kimseden ümmizüm[üz]
Kııla dermân derdümüze meger ol sulṫānumuz

Ḥasret [ü] hicrân elinden dem-be-dem âḥ iderüm
Ṭaṇa kıalmışdur işiden âḥ ile bu zārımız

Başum üzre toĝa mı bir ğün o devlet ğüneşi
Ḥasretüme irişüp şādān ola mı dilümüz

İy müyesser ola mı İslām iline varmaĝa
Şād u ḥandān ola mı pür-ĝam iken bu göḥlümüz

İy Esîri gerçi çekdük anca derd ile cefā
Umaram Allāḥ vire biḡ biḡ bizüm a' vāzumuz

¹⁵⁹ yoḳdur: yoḳ durur

[70a]

Ḥarfü's-Sîn

[Gazel 58]

Bir cevâhir bey^ç idem saña degüldür ḥâr u ḥas
Ġurbet iqlîmine hergiz eyleme şaķın heves

Ḳahramân [u] Rüstem olsañ pâdişâh-ı ^ç âlem olsañ
^ç Āķıbet eyler seni miḥnet ü bend ü ḳafes

Gerçi ğurbetde şehâdet ölûmin yazmış Ḥudâ
Ġurbetüñ işkencesine şabr idemez degme kes

Gülşenümden taşra bir gün ḳopdı nâ-gâh rûzgâr
Bir yire indüm demürden üsti açuḳ bir ḳafes

Cümle ḥalkı küfr içinde olmaz anda cum^ç a ^ç ĩd
Gice gündüz iy Esîrî çalınur dâ'im ceres

[70a - 114b derkenar]

Ḥarfü's-Şîn

Şitâ¹⁶⁰ [Gazel 59]

Ḳış eyyâmı irişdi geldi çün ḥoş
Hevâda uçmaz oldu degme bir ḳuş

Esen bād-ı ^ç aķîmüñ şiddetinden
Meviclendi deñizler eyleyüp cüş¹⁶¹

İnine girdi cümle mâr ile mûr
Şovuḳdan taşra çıkamaz oldılar mûş

¹⁶⁰ Ḥarfü's-Şîn 70a: - 114b; Şitâ 114b: -70a

¹⁶¹ cüş 70a: çüş 114b

Şitānuñ mevsiminde gice gündüz
İdeler dil-ber ile bādeyi nūş

Hevāya düşmene aldanma zinhār
Esirī pendini itme ferāmūş

[70a derkenar - 114b] Der-[R]jeḫ -i Şitā Eyyāmı¹⁶²

[Gazel 60]

Bi-ḥamdi'llāh giçüp gitmekdedür kış
Bahār eyyāmı gelmek üzredür hoş

Ne deñlü var ise murğ u¹⁶³ eger mūr
Hoş idüp kıamusı[nı] hep kıılır cūş¹⁶⁴

Çü hengām-ı bahār irişdi geldi
Demidür bāde-i gül-gūnı kııl nūş

Bahār eyyāmı hoş devr-i şafādur
Ki hoşdur dil-beri kıılmak der-āğūş

Ḥudāya gice gündüz şükr ü zıkr it
Esirī bu kelāmı eylegil gūş

¹⁶² Der-[R]jeḫ -i Şitā Eyyāmı 114b: - 70a

¹⁶³ u 70a: -114b

¹⁶⁴ cūş 70a: çūş 114b

[70a]

Ḥurūfū'ṭ-Ṭā'

[Gazel 61]

Gerçi dirler mu' teberdür ḥüsn-i ḥaṭ
Ḥaṭ odur kim olmaya ol bî-nuḡaṭ

Levḥ-i kudretdür ' izārı dil-berün
Ḳudret-i Rabbānî itmiş pür-nuḡaṭ

Bu ne ḥāl u bu ne Hind ü bu ne mū
Bu ne gīsū bu ne kākül bu ne ḥaṭ

Defter-i ' uşşāḡa yazmış¹⁶⁵ kāfiri
Didüm iy meh-rū yazılmış bu ḡalaṭ

Didi bunı iy Esirî remz ile
Ḥāl-i ' uşşāḡı beyān eyler bu ḥaṭ

[70b]

Ḥarfū'l-' Ayn

[Gazel 62]

Şol kişide kim ola hırş u ṭama'
Anuḡ için ' āḡıbet olur vera'

Rızḡ için ḡam¹⁶⁶ ḡuşşa yime ḡānî' ol
Diler iseḡ olasın ḡāyet şiba'

Ḳıl tevekkül dā'im istignāda ol
Görmeyesin kimseden ḡaṭ' ā veca'

¹⁶⁵ yazmış: yazmış raḡibi

¹⁶⁶ ḡam: ḡam u

Kimseye hiç minnet ile egme baş

Қısmetüñe rāzī ol k'itme ceza^c

İy Esīrī¹⁶⁷ halka minnet eyleme

Her ne kısmet oldı ise it қана^c

[70b]

Ҳарфү'1-Вayn

[Gazel 63]

Sevdigümi eyler idüm tatlu cānumdan dirīğ

Sevmedügüm düşmen aldı gitdi yanumdan dirīğ

Yaқdı yandurdı firāқ-ı yār ile her dem beni

Dāne dāne incüler dökildi çeşmümden dirīğ

Bükdi bilümi қurıtdı қanumı düşmen benüm

Eylediler қuvvet ile cānı cismümden dirīğ

Zārılıқla baғrumı hūn eyledüñ sen iy felek

İy dirīğā eyledüñ yārimi sen benden dirīğ

İy Esīrī müşkil imiş ayrılıқ derdi қatı

N'eyleyelüm çāre nedür ne gelür elden dirīğ

[92b]

[Gazel 64]

Nār-ı fūrқat yaқdı bu cānum dirīğ

Deldi ҳasret ҳanceri baғrum dirīğ

¹⁶⁷ Esīrī: Esīrī aç olursan

Vâlih [ü] hayrân [u] ser-gerdân olup
Zâyi‘ itdüm ‘aql [u] ezkârum dirîg

Âh idüp tâ şubh olunca her gice
Zârî zârî nâleler kıldum dirîg

Bu elif kıddüm olupdur iki kat
Oldı hem pejmürde bu cismüm dirîg

Bu yağa düşmân cefâlar eyleyüp
Kırdı cismümdeki kanum dirîg

Âb-ı rüyum yirlere dökildi hem
Gıtdi elden ‘âr u nâmūsum dirîg

Sāyeveş kıldum ayağda n’ideyin
Böylelikle mi giçer günüm dirîg

Bu cefâ içinde mi vâ-ħasretā
Giçiser mi nāzenīn ‘ömrüm dirîg

Umaram Ħağdan ‘ināyetler ola
Bu cefāda kılmaya idüm dirîg

[70b]

Ḥarfü'l-Fā'**[Gazel 65]**

Giçdi 'ömrüm bu cefā-hānede cānā baña hayf

Ḥayf u 'özü oldu baña iy dil-i şeydā baña hayf

Mā-melek her ne ise rāh-ı hevā düketdi

Ḳatre vü şemme daḡı ḳalmadı aṣlā baña hayf

'Aḳl u fikr ü re'y-i tedbīr tārumār

Bir perī daḡı anı eyledi yaḡmā baña hayf

'Amel ü zühd ü şalāḡ u taḳvā

Esdı şavurdı anı daḡı hevā baña hayf

İy Esīrī ceş-i ḡam al[up]dı etrāfımızı

Bir yaḡadan uydı ulaşdı belā baña hayf

[71a]

Ḥarfü'l-Ḳāf**[Gazel 66]**

Kej-rev-i devrān diyārumdan ayırdı el-firāḳ

Devlet ile ḡānumānumdan ayırdı el-firāḳ

Seyr-i şahrāda gezerken ben feraḡ dil-şād iken

Bāḡ-ı gülşen gülsitānumdan ayırdı el-firāḳ

Maḡrib iline bıraḳdı yirümi nār eyledi

Düşmen ile yār ḳıldı āşinālardan ayırdı el-firāḳ

Vaşl-ı dil-dâr olduğuma eyledi reşk ü hâsed
Ol yüzi gül dil-sitânumdan ayırdı el-firâk

Vahtidür şimdi Esîrî cânını tenden ayır
Âh devrân tatlu cânımdan ayırdı el-firâk

[71a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 67]

Âh elinden eyledi gönlümi vîrân ayrılık
İtdi işüm gice gündüz âh [u] efgân ayrılık

Zârilıkla çeşmedür güyâ gözümün şuları
Şu yirine ağıdupdur dîdeden kan ayrılık

Dâ'imâ yalıñ yanardur yüregüm tennürveş
Sâkin olmadı yürekde nâr-ı hicrân ayrılık

Mest ü hayrân itdi 'aklum ayrılık zehri benüm
Cigerümi toğradı bişürdi biryân ayrılık

İy Esîrî nâr-ı tamudan eşeddür ayrılık
Teni yağan âteş neyse cânı yağan ayrılık

[71a]

Esîrî Fermâyed[Gazel 68]

Eyle ben kuluñı yâ Rab vaşl-ı yâre müstaḥaḳ
Eyleme luṭfuñdan iy Ḥaḳ âh u zâra müstaḥaḳ

Nâr-ı ḥasret yaḳdı cânımı kurıtdı kanımı
Fazluñ ile kıl beni ol gül-^c izâra müstaḥaḳ

Çâresüz kaldum bu derdime devâ kııl yâ İlâh
Kııl sezâvâr eyle ol serv ü çenâra müstaḥaḳ

Saḅa şıḅındum İlâhî kııl teraḥḥum ben kııla
Baḅa faẓl eyle keremden itme nâra müstaḥaḳ

İy Esîrî meger Allâh ide luḥfindan kerem
Tâ olasın raḥmet-i Perverdigâra müstaḥaḳ

[71b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 69]

Şol kıadar çekdüm cefâ oranı yok
Uḅradum bir derde kim dermânı yok

Şu yirine iki gözüm kıan aḅar seyller gibi
‘Âlemi ġarḅ eyler idi ġerçi kim ‘ummânı yok

Kıalmadı dükendi ‘ömrüm miḥnet ile zâr ile
Bir kıaraḅu ḥam içinde dün ü ġün seyrânı yok

Gice ġündüz cânımuza cevri ider kâfir Yezîd
Ḥâlûme raḥm eylemez inşâfı yok imânı yok

Meger Allâh derdine ide Esîrînüḅ devâ
Ḥâlûmi vaşf eyler idüm ġâyeti pâyanı yok

[71b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 70]

Benüm de bildüğüm budur firâka hîç nihâyet yok
Vişâlün hecrine cânâna her dem hadd ü gâyet yok

Vücūdum nâ-tevân oldu ‘ adūnuñ kahr-ı zehrinden
Nice şabr eyleyem yâ Rab bedende hîç tākāt yok

Huşûşâ kim ola kâfir diyârında ğam-ı miñnet¹⁶⁸
Meger pülâd yâ âhen ola insânda kudret yok

Hemân Allâh ifâkāt eyleye bu derd-i ‘ uzmadan
Bilürsin kim ‘ adūda merḥamet kâfirde rahmet yok

N’idem yâ ne kılam yâ Rab senün ħükmünje fermânuz (?)
Esirge bu Esîrîyi ki senden ğayra minnet yok

[117a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 71]

Felek yad illere şaldı bu gözlerüm giryân ancağ
Ġurbet iline düşürüp çigerimüz biryân ancağ

Zevk [u] şafâlar sürdüğüm iyü yatlu ne gördüğüm
İslâm ilinde itdügüm unudıldı seyrân ancağ

Gözüm yaşını silmeyüp tenümde cânım inleyüp
Melekler gökde tañılayup olupdur ḥayrân ancağ

¹⁶⁸ miñnet: miñnetd’âlūd

Çeküp çok dürlü cezâlar kâfir elinden ezâlar¹⁶⁹

Niçe bir kılduñ cefâlar felek yiter oran ancağ

Esîrî çekdüñ cefâlar ne cefâlar ne belâlar

Ola mı derde devâlar ol Allâhdan dermân ancağ

[71b]

Harfî'l-Kâf

[Gazel 72]

İy felek cevrüñ[i] bize hâdden efzûn eyledüñ

Rûzgârum nâ-müsâ' id tâli'üm dün eyledüñ

Dem-be-dem 'ömrüm giçürdüñ âh u zâr ile benüm

Ağladup ben nâ-tevânı dîdemi hûn eyledüñ

Ber-murâd olmağ dilerken nâ-murâd itdüñ beni

Çanı inşâfuñ oranuñ kıddümi nûn eyledüñ

Şol kıadar itdüñ cefâ olmaz kıalemlerle beyân

Çıalmadı tende mecâlüm gâyet zebûn eyledüñ

Rahmüñ olmadı Esîrî n'eyledi n'itdi saña

Çalk içinde rağbetüm kıalmadı mağbûn eyledüñ

[72a]

Esîrî Güft [Gazel 73]

Çağ murâdın viricidür kışinüñ

Minneti Çağça durur her kışinüñ

¹⁶⁹ ezâlar: izâlar

Eyle minnet ol Hudâya dâ'imâ
Nânına el şunma gel her kişinüñ

Minnet ile ger yiseñ sükker dağı
Ağu olur içine ol kişinüñ

Minnet olmasun cihânda kimseye
Kimse virmez rızqını hiç kişinüñ

Bî-tekellüf içme bir sipsi duhân
Şoñra kaçarlar başına kişinüñ

[72a]

Esîrî Güft [Gazel 74]

Beni kendüye yâr itdi zügürdlik
Baña dünyâyı tar itdi zügürdlik

Şata şata komaduk don gömlek
Beni gâyet nâ-çâr itdi zügürdlik

Ödünç alup yimekten borclu olduk
Yidüğüm zehr-i mâr itdi zügürdlik

Yalıñ tonağı (?) aç toyuğ nâmı
Diyü gören kaçar itdi zügürdlik

Ümîdüm var gele dirhem gide gam
Benî cândan bî-zâr itdi zügürdlik

[72a derkenar - 117a] Esîrî Fermâyed¹⁷⁰

[Gazel 75]

İy felek bi'llâh yine cânumuz zâr eyledün
Bu giñiş dünyâyı ser-tâ-ser bize dar eyledün

Pür-ziyâ iken dilümüz eyledün zulmet-i şâm
Âh elüğden n'ideyin yolımı çün hâr eyledün

Çok cefâ kılduñ dirîğâ n'ideyin ne kılayın
Fürkati nârıyla gâyet cânı bî-zâr eyledün

Eyledün zulm ü sitem dürlü felâketler ile
Hâsretâ gülşen iken yirümüzüzi nâr eyledün

Pür-cefâsı yıkılâsı zâlim ü gaddârsın
Misineyi mesken itdün kâfiri yâr eyledün

[72a] **Kaşîde-i Muḥârebe [7]**

Çan ile yazıldı uşbu nâme-i gül-gün-reng
Sürḥveş çan oldu cismüm düşmen ile oldu ceng

Bu vücûdum zevrağın gird-âba şaldı rûzgâr
‘Aql u fikrüm târumâr old’elüm a‘ dâ ile heng¹⁷¹

Çevre eṭrâfımız aldı dîn ‘adûsı düşmenân
Bağladılar her ṭarafdan atdılar top u tûfeng

¹⁷⁰ Esîrî Fermâyed 117a: - 72a

¹⁷¹ heng: âheng

İy dirîğâ bu felek cellâdı girdi kıanuma
Pes kıazâ-i nâ-gehâniyle toıındı başa seng

Kendi kıara dîni kıara bir bölük kâfir la'ın
İtdiler hevm [ü] hücumı bî-emân irişdi ceng

Göklere irişdi zâr ile¹⁷² feryâd nâle vü enîn
Bir kıara gün oldu 'âlem şanasın kim dūd-reng

Kâfir-i bî-raħm u bî-dîn zârıma raħm itmedi
Cânuma şubħ ile şâm yüz biğ cezâ itdi Fireng

Kim bedende düşmenüñ cevrine tākāt kıalmadı
Her birisi kıan içici şanki bebr ile peleng

Gice gündüz anuñ için döğünüp kıan ağladum
Ĝurbet iqliminde oldu giğ cihân başuma teng

Şol kıadar miħnetde âlūd şikeste bî-mecâl
Bend içinde olmışamdur vâlih [ü] ħayrân-ı¹⁷³ beng

Āb-ı rüyum yirlere dökildi oldum ser-nigün
Pây-mâl oldu vaķârum kıalmadı nâmūs u neng

Niçe yıllar ħazret-i Yūsuf-mişâl ħabs-i medid
Eylediler oldu 'âlem gözüme tārık ü teng

¹⁷² zâr: zâr ile

¹⁷³ ħayrân-ı: ħayrân u

Şirveş kan ağlayup niçe dil-āverler dilā
Başı açuğ bağı yanuğ her birisi lāle-reng

Murğ-ı dil ārzū ider her laḫza İslām illerin
Varmağ ister kūy-ı yāre eylemez bunda direng

Bu dil-i nā-şādımız bir laḫza ārām eylemez
El-ḫuşūşā bir diyār kim ola iḫlīm-i Fireng

Dest-i düşmenden Ḥudāyā faḫluḫ ile ḫıl rehā
Olmasun bu dīde-i cān ḫuşşā ile ḫara jeng

Zāt-ı pākūḫ ḫaḫḫı iḫūn şal vaḫana yā İlāḫ
Bu Firengistān felāketd'itme ḫabs ile direng

Umaruz nuşret vire bī-ḫāreye ol zū'l-celāl
Şimdi ḫāli bu Esīrīnūḫ ḫatı düşvār u teng

Biḫ otuz biş tāriḫinde ḫasb-i ḫālūm yazmışam
Ḥālīmūzi görse yārān olalar ḫayrān u deng

[73a]

Muḫammes¹⁷⁴ [1]

Her ḫişi ḫācātını dergāḫa ʿ arz itmek gerek
Her murāda irmege ʿ ālemde ceḫd itmek gerek
Ḥaḫdan ayru māsiḫādan ḫatʿ -ümīd itmek gerek
Kimden olur ḫayrı ḫāre n'eylemek n'itmek gerek
Yā bu derd ile ölince ʿ āḫıbet yitmek gerek

¹⁷⁴ Muḫammes: Müseddes

Rûzgârum ne ‘aceb derde giriftâr itdi
Künc-i ğamda ğam elem cânımı bî-zâr itdi
Dün ü gün miḥnet ile düşmenüme zâr itdi
Bedenüm ḥasret-i dil-dâr ise bîmâr itdi
Bu kaçâ kim câna irdi ne devâ itmek gerek

Bir yaḡa ḥasret ile fûrḡat-i yâr ayrulıġı
Bir yaḡa dostlar ile terk-i diyâr ayrulıġı
Bir yaḡa mâl ü menâl ‘ırz ile ‘âr ayrulıġı
Göḡlümüz daġı Şikest illâ beden Őayrulıġı
Bir belâ kim başa geldi çâre ne çekmek gerek

Bu esîrlik ḡâli câna key ḡatı düşvâr olur
Uġrayan bu derde dâ’im miḥnet ile zâr olur
Mu’nisi ğam işi ġüci ḡayret ü efkâr olur
Bî-vefâ dünyâ gibi düşmen daġı ‘ayyâr olur
Uġrayan bu derde lâ-büd çâre ne n’itmek gerek

Giçürür bir ḡara gün içre seni ‘ömrüm seni
Rîze rîze pâre pâre biŐürür baġrum seni
Gice gündüz zâr[î] zâr[î] aġladur gözüüm seni
Ne idem ne eyleyem cânım seni göḡlüm seni
Bu esîrlik böyle olur çâresi çekmek gerek

Bir uzun derd öñi yok arası yok
 Kimse bilmez ağı yok kıarası yok
 Şol kadar ağrur acur yarası yok
 Şabr dur[ur] aña dermān ğayrı bir çāresi yok
 Yā behāya kādir olursañ virüp gitmek gerek

İy EsİRİ nār-ı ğasret ile sīneñ tağlama
 Kı1 taĥamül dūşmenüñ cevrine hergiz ađlama
 Ğazret-i Mevlādan ayru ğayra göñül bağlama
 Her ne tağdİR oldı ise şabr ile ol çağlama
 Şabr idelüm ğayrı yokdur çāre ne itmek gerek

[74a]

Ğarfü'l-Lām**[Gazel 76]**

Yiri gögi yaradıcı pādişāh-ı lem-yezel
 Bu imiş başuma yazı gerçi tağdİR-i ezel

Yine luţfunđan ğalāş it bu dil-i bİ-çāreyi
 Ben faķİRi ehl-i İslām iline eyle maĥal

Bu vücūdum za' f buldı zār ile efgān ile
 Kırkaram kim nā-gehānİ irişe peyk-i ecel

Fazluñ ile kıoma miĥnetde dil-i güm-rāhumı
 Raĥmetünle bir gün evvel sen bizi İslāma şal

Ğazret-i Ğaķ her murādın viriserdür kışinün
 İy EsİRİ sā' ati var olur olma ğam kesel

[74a derkenar - 117a] **Esîrî Fermâyed**¹⁷⁵

[Gazel 77]

Cân atup göñlüm benüm cānāna varmağ ister ol

‘Avn-i Rabbānî ile ol cāna varmağ ister ol

Ḥasretinden gice gündüz bir dem ārām eylemez

Mışr-ı dil Yūsufina Ken‘āna varmağ ister ol

Lebleri la‘l-i Bedaḥşān dağı ebrūsı kemān

Dişleri lü‘lū’ güzel sulṭāna varmağ ister ol

Bu¹⁷⁶ seḥerlerde Ḥudā-yı bî-zevāle yalvarup

Şaçı sünbül yüzi gül ol ḥāna varmağ ister ol

Esîrîñüñ ümîdi kim¹⁷⁷ murādın viriserdür Ḥağ

Bir gün evvel bundan ol cānāna varmağ ister ol

[74b] **Ḥarfü’l-Mîm**

[Gazel 78]

Gerçi çoğdur dergeh-i ‘izzetde ḥacātum benüm

Cümleden evvel budur Ḥağğa münacātum benüm

Ḥağdan ayru kimseden ben istemem dermānumı

Gice gündüz Ḥağğa yalvarmağdur ‘ādātum benüm

¹⁷⁵ Esîrî Fermâyed 117a: - 74a

¹⁷⁶ Bu 117a: Her 74a

¹⁷⁷ bu 74a: kim 117a.

Niçe bir kıan ağlayam ben kıasret ile zār ile

Hey dirīgā çāha düşürdi dālālātum benüm

Umaram ‘afv ide cürmüm yine ğaffārü’z-zünüb

Göñlümüzden gidere hüzn ü melālātum benüm

Sen kıalāş it bu Esīrī derdmendi yā İläh

Fazluñ ile dār-ı İslāmdur¹⁷⁸ murādātum benüm

[74b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 79]

İns ü cinne rızkıñı kıismet iden şāhib-kerem

Senden ayru kıapuya yildürme bizi kııl kerem

Cümle derdlülere dermān idici sensin kıakīm

Ġayrı dermān idici bir kıimse yok kıanda varam

Bizi kıurtar uşbu derd ile belādan kııl kıalāş

Bu devāsız derdümiñ dermānını senden şoram

Ġasret ile¹⁷⁹ ğurbet iklīminde alma cānumı

Fazluñ ile bir dañıca dār-ı İslāma irem

Ġazret-i nūr-ı Muĥammed ħürmetiyçün yā İläh

Bu Esīrī derdmendi şal vaşana kııl kerem

¹⁷⁸ dār-ı İslāmdur: dār-ı İslām dār-ı cennetdür

¹⁷⁹ ile: ile fūrķat ile

[74b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 80]

Bu dünyānuñ serāyında ‘aceb derde giriftāram

Beden şayru şikestedür gönül derd ile bīmāram

Bağa mu ’nis ğam u ğuşşa belālarla elem hem-dem

Gice gündüz cefā vü cevr ile miñnetde hem zāram

Cānumdan ben bî-zār oldum çatı ğāyetde zār oldum

Za‘if [ü] hem nizār oldum niçe bir sağa yalvaram

Şafādan yüz çevürdüm ben cefā döndi yüzün bağa

Ümîdüm Hakkā kalmışdur kapu yok ğayrı bir varam

Beni düşmen arasında koma yā Rabbi yā Rabbi

Esirge sen Esîriyi ki senden rahmet umaram

[75a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 81]

Dār-ı hayretde şorarsañ kendümi ben bilmezem

Tārümārdur ‘aql u fikrüm hālümü ben bilmezem

Vālih ü hayrān u mestem çevre eṭrāfum ‘adū

N’eyleyem n’idem ne çāre eyleyem ben bilmezem

Hakk-ı nānı cümle ihvān hep ferāmüş itdiler

Hāl ü aḫvālüm neye varur benüm ben bilmezem

Dîn-i Aḫmed ḫürmetiyçün vir selāmet ‘an-ḫarīb

Senden ayru kime varam yalvaram ben bilmezem

Bu Esîrî yüzi qara derdmendi qıl halâş
Senden olur derde dermân gâyrısın ben bilmezem

[75a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 82]

Ṭâli' üm bahtum beni zâr itdi bilmem n'eyleyem
Rûzgârüm yârüm ağıyar itdi bilmem n'eyleyem

Kâfir-i bed-baht elinden irdi cāna gam elem
Cānumuzdan daḥı bî-zâr itdi bilmem n'eyleyem

Bu murādum ' aksine devr itdüren keş-rev felek
Giñ cihānı başuma dar itdi bilmem n'eyleyem

Yıqılası Misine zindānı içre dün ü gün
Yaluşuzluq cānuma kâr itdi bilmem n'eyleyem

Dâr-ı gurbetde Esîrî qaldı āh u zâr ile
Gice gündüz işüm efkâr itdi bilmem n'eyleyem

[75a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 83]

İy Ḥudāyâ sen bilürsin nâlişüm nâlişlerüm
Gice gündüz zâr u efğân işlerüm

Ben gâribem gurbete düşdüm İlāh
Şu yirine qan aqar göz yaşlarum

Düşmenüñ qahrı zebûn itdi beni

Derd ile yürekde bitdi başlarum

Senden ayru kimseden dermân yoq

Nân nemek haqqın ferâmüş itdiler yoldaşlarum

İy Esîrî giçdi ‘ömrüm hasret ile âh ile

Añmadılar bunda bizi eşlerüm qardaşlarum

[75a derkenar - 116b] **Esîrî Fermâyed**¹⁸⁰

[Gazel 84]

Dest-gîr ol ben qula luğf eyle sulţānum benüm

Bu belālardan halāş it yüce sübhānum benüm

Kāfiristān içre benüm ‘ömrümi giçürmegil

Bir gün evvel şal vaţana bizi Yezdānum benüm

Nār-ı hecr ile dem-ā-dem gözlerüm hūn olmasun

Bu belā zindānlarından qurtar Allāhum benüm

Senüñ emrüñsüz olımaz dünyede bir dürlü iş

Derdime eyle devālar ola dermānum benüm

Rağmetüñ deryāsı haqqı ben qula rağm eylegil

Her seher irişmesün göklere efğānum benüm

¹⁸⁰ Esîrî Fermâyed 116b: - 75a

[75b]

Esîrî Güft [Gazel 85]

Saņa ma' lüm durur yā Rabbi ḥālüm

Bilürsin yā İlähî cümle ḥālüm

Devā kı1 derdimüze eyle dermān

Çatı müşkil olupdur uşbu ḥālüm

Ki senden ğayrı yoğ durur penāhum

Neye varur ' aceb bilmem bu ḥālüm

Niçe göñüleri mesrūr idersin

Geñez eyle benüm de cümle ḥālüm

Vaşana şal Esîrî derdmendi

Ne çekdügüm ' ıyāndur saņa ḥālüm

[75b]

Esîrî Fermāyed [Gazel 86]

Naşar kı1 bendeņe sen pādiřāhum

Ki senden ğayrı yoğdur hîç penāhum

Egerçi cürmümüz çoğdur řatuņda

Bağışla şuçumı ' afv it günāhum

Cefā ile şinama ben řuluņı

Beni iřsān ile řād eyle řāhum

Viřālüñ eylerüz dā'im temennā

Murādlar virici Ğağdur İlähum

Esîrî derdmende kı1 keremler
Çıkarma göklere feryād u āhum

[75b]

Esîrî Güft [Gazel 87]

Bād-ı nesîm-i şubḥ-dem cevır ile kıddüm oldu ḥam
Çekdüm belā vü ğuşşa ğam derd ü belā miḥnet elem

Düşmen baḡa yār-i ğār işüm gücüm āḥ u zār
Kaldum kıatı ben nā-çār ne eyleyem yā ne kılam

A^c dā yüregüm tağladı deryā yolumı bağladı
Dîdem baḡa kıan ağladı āḥ eylerem ben dem-be-dem

Şorar iseḡ ḥālüm benüm za^c f üzredür ḥālā tenüm
Kılca kıalupdur bu cānum kıor kıum budur bunda ölem

Düşdi Esîrî zālîme raḡm eyle āḥ u zārîma
Benden ḡaber vir yārîme ola mı dîdārın ğörem

[76a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 88]

Gitdi ise devlet elden ğeldi yirine elem
İztırāb u derd ü zaḡmet ğuşşa ğam

Komadı bir laḡza ḡālî bizi ğam ile kesel
Daḡı iki ğözümün çesmeleridür tolu nem

Gice gündüz yanum alup bekledi cevr ü cefâ
Zillet ile miḥnet ü renc [ü] ‘anâ başdı ḳadem

Her taraıdan ḳarşuma şaf bağladı derd ü belâ
Girye nâliş ‘askerümdür âh u zâr kûs u ‘alem

İy Esîrî ağı acı alay alay çarḳacı
Bunca hengâme nedür başuḡa üşer dem-be-dem

[76a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 89]

Geldi dil iḳlîmine ‘asker çeküp ol şâh-ı ḡam
Çaldurup kûs u naḳâre na‘ ralar ol şâh-ı ḡam

Bağladı eṫrâfîmuz¹⁸¹ nâliş [ü] girye vü enîn
Ḳışladı bir iki ḳış burc-ı bedende şâh-ı ḡam

Ḳuvvet-i bâzû ile zabt eyledi dil ḳışverin
Ḳomadı bir laḡza ḡâlî bekledi ol şâh-ı ḡam

Gitdi zevḳ ile şafâ ‘îş u ṫarab
Pek ḡasâret ḡâret itdi şehrimüze şâh-ı ḡam

Bunca miḥnet bunca derd bunca elem
İy Esîrî maḡrem idindi bizi ol şâh-ı ḡam

¹⁸¹ eṫrâfîmuz: eṫrâfîmuz nâle

[76a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 90]

Bezme gel gice¹⁸² i ğam senüñ ile eglenelüm

Ğurbet ilinde dilâ¹⁸³ yâ ney ile eglenelüm

Çalmaya ğuşşa ile bu dil-i şeydâ yalunuz

Bir yire cem^c olalum¹⁸⁴ derd ile eglenelüm

Kâse kâse içelüm dehr-i deninüñ zehrin

Çekelüm cevr ü cefâsını ki şabr ile eglenelüm

Dîde pür-mey cigeri dağı kebâb eyleyelüm

Nâle nâliš idelüm zârî ile eglenelüm

Gel Esîrî cânına itme tağzâ iy ecel

Bu cihânda hele bârî ğam ile mi eglenelüm

[76b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 91]

Bir gice tâ şubḡ olunca cānum¹⁸⁵ aḡdum aḡladum

Yana yana fūrḡat ile cānum aḡdum aḡladum

Bāḡ bustānda dem-ā-dem ^c iṣret idüp yār ile

Zevḡ u şevḡ ile şafā seyrānum aḡdum aḡladum

Rüz [u] şeb yārān ile şoḡbetler idüp dā'imā

Ol ezelki itdügüm devrānum aḡdum aḡladum

¹⁸² gice: bu gice

¹⁸³ dilâ: dilâ ney ile

¹⁸⁴ olalum: olalum bilece

¹⁸⁵ cānum: cānānum

Ġurbet iĠlîmine düşdüm ayrılıp yârdan dirîĠ

Ġasret ile âh idüp efgânum açdum aĠladum

Bî-kes ü bî-çâredür şimdi Esîrî dostlar

Mışr-ı dil Yûsuf ya' nî Ken' ânum açdum aĠladum

[76b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 92]

Bu Ġasretle İlâhî alma cânım

BaĠa göster görem Ġaşı kemânum

Vücûdum nâr-ı fûrĠat yaĠdı gâyet

Bu cismümde Ġurıdı daĠı Ġanım

Nedür Ġâl-i şerîfi bilmezem Ġiç

Ne Ġılır şimdi ol şems-i zemânum

Vücûdını ĠaĠardan řaĠla yâ Rab

Du'âm budur aĠa hem armaĠanım

EsîrînüĠ murâdın vir İlâhî

Görem gözüm ile ol yâr-i cânım

[76b derkenar - 116b]

Esîrî Fermâyed¹⁸⁶

[Gazel 93]

Âh ezelki demleri devrânı açdum aĠladum

Gözlerümden yaş aĠup yârânı açdum aĠladum

¹⁸⁶ Esîrî Fermâyed 116b: -76b

Hasretâ bu nâr-ı fûrkat yaqdı cân u cigerüm
Seyl olup gözden aqan bārânı aqdum aqladum

Qanı şol demler k'iderdük¹⁸⁷ dostlar ile şoĥbeti
Anlar ile itdügüm seyrânı aqdum aqladum

Vaţanumda şevk ile çün şadumân idi göñül
Ėama düşdi bu dil-i virânı aqdum aqladum

Çoq cefâ kılduñ bize [sen] ĥadden aşdı iy felek
Ėaddi yoq ġâyâtı yoq oranı aqdum aqladum

[77a]

Esîrî Güft [Gazel 94]

Bilme misin sen benüm kûyuñda nālân olduğum
Yād olinmaz mı ‘aceb ‘ışkuñda giryân olduğum

Olmış idüm gice gündüz şem‘ üñüñ pervānesi
Ėĥatıruñdan gitdi mi yoluñda qurbān olduğum

Niçe günler ĥāk-i pāyüñ tozına yüzüm sürüp
Yāduña gelmez mi ĥiç qatuñda mihmān olduğum

Göresin kim bir zemān ola ki ‘ömrüm ĥāşılı
İşidesin sen benüm ĥāk ile yeksān olduğum

Esîrî quluña raĥm it benüm hercāyî sulţānum
Hep senüñcündür benüm dostumla düşmān olduğum

¹⁸⁷ 116b’de “ki” silinmiş.

[77a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 95]

Görsem yüzini yârûñ yârûñ yüzini görsem
Bulsam arasam anı anı arasam bulsam

Nâz ile gelüp dil-dâr dil-dâr gelüp nâz ile
İtsem ‘ işret giceler giceler ‘ işret itsem

Şādān olavuz dā’im dā’im olavuz şādān
Şarsam biline kolum kolum biline şarsam

Ƙan ağlasa düşmān düşmān ağlasa Ƙan
Emsem lebini yârûñ yârûñ lebini emsem

Söyleñ Esîrî yāre yāre Esîrî söyleñ
Epsem dimesün bize bize dimesün epsem

[116b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 96]

Gözüm giryān ciger biryān bu ğurbet-ĥānede her dem
Oluban vālih [ü] ĥayrān bu ğurbet-ĥānede her dem

Gözüm yaşı olup bārān aƣar yaşlar yirine ƣan
Acırdı görseler yārān bu ğurbet-ĥānede her dem

Felek yirümüzi zindān idüp hem iñledür her ān
Görüñ n’itdi bize ezmān bu ğurbet-ĥānede her dem

Çanı ol demler ü devrân iderdük yâr ile seyrân
Kim oldu mülk-i dil vîrân bu ğurbet-hânedede her dem

Cânım yandı eridi ten Esîriyi n'idersin sen
Hağ emriyle gidersin sen bu ğurbet-hânedede her dem

[115a]

Ramazân [Gazel 97]

Hamdü li'llâh geldi şehri ramazân
Merhabâ hoş geldün iy mâh-ı şıyâm

Hağ 'ağ kıldı seni çünkim bize
Şükr ü minnet hâlika olsun müdâm

Cümle İslâm ehli buldılar şeref
Senün ile gice gündüz ber-devâm

Merhabâ iy şehri Yezdân merhabâ
Geldüğünden şâd olupdur hâş [u] 'âm

Cümle mü'minlere Hağ rahmet seni
Çünki gönderüp durur iy nîk-nâm

[derkenar]

Ümmetine Aħmedün olsun şefi'
Rüz-ı mağşerde dağı...¹⁸⁸

¹⁸⁸ Bu mısraın ve sonraki beyitin bir kısmında sayfa yırtılmıştır.

...ıle kâmusı oldı şād

D...ll... m...s şubh ile şām

[73b - 106a]

Ve Lehu¹⁸⁹ [Muhammes 2]

Rāh-ı Hāqda göz yaşumla seng-i hārā delmedüm

Çoq günāh itdüm ki bir gün āh idüben şolmadum

Fikre varup baħr-i hayret içre daħı talmadum

Anca nesnelere görüp illā ki ‘ibret almadum

Çoq ser-encām aşdı başdan līkin āgāh olmadum

‘Āciz ü bī-çāre kıldı nefis-i emmāre beni

Anuñ elinden hālāş eyleye luţfindan ğanī

Şaqlaya şerrinden anuñ uşbu cān ile teni

Egnümüze giymişüzdür ğaflet pīrāheni

Dīn yolında gice gündüz yopuruban yilmedüm

İy dirīgā bu cihānda çoq cefālar çekmişem

Cürm [ü] ‘işyān deñizine gice gündüz talmışam

Deng ü ser-gerdān olup¹⁹⁰ vālih [ü] hayrān kalmışam

‘Aql u bilümi yitürdüm bilmezem [ben] n’olmuşam

Bu fenā dünyānuñ aşlā hiç vefāsın bulmadum

¹⁸⁹ Ve Lehu 73b: - 106a

¹⁹⁰ olup: oluban

Semt-i İslâma çıkup ol kutlu fâlum gele mi¹⁹¹
Bir dağı İslâm ilin görmek müyesser ola mı
Ben ğarîbi ol diyâra hazret-i Hâk şala mı
Bu şınılmış gönlümüzi şād u handân kıla mı
Virmiş idi Hâk murādum kıymetini bilmedüm

Bu felek cellâdı gör kim n'eyledi n'itdi baña
Halk-ı 'âlem bilse hâlüm cümle kalurdu taña
Zâr [u] efgân itme iy dil n'eyleyem n'idem saña
İy hudâvend-i cihân şal bizi İslâmdan yaña
Ġurbet ilinde dirîgâ göz yaşımı silmedüm

Hâlümi hiç kimse bilmez sen bilürsin yâ ehad
'Âciz ü bî-çâre oldum iy Hudâ senden meded
Sâyeveş kaldum ayağda itme ben kuluñı red
Eyle dermân derdime luţfuñla iy ferd ü şamed
Bu cihân dârın da hergiz bir şafâsın kılmadum

İy Esîrî gerdiş-i devrân elinden işleme
Kimseye kıлма şikâyet âh [u] efgân eyleme
Hazret-i Mevlâ senüñ hâlünji bilür ağlama¹⁹²
Hâkdan iste her murâduñ ğayrıya hiç söyleme
Hâsretâ hayfâ cihân içinde bir gün gülmedüm

¹⁹¹ 106a'da bu bendle sonraki bend yer değiştirmiştir.

¹⁹² Son üç mısra 106a'da derkenara yazılmıştır.

[77a]

Ḥarfü'n-Nün**[Gazel 98]**

Düşde gördüm bir gice ol pür-vefâ cānānı ben
Mışr-ı dil sulṭānı a' nī Yūsuf-ı Ken' ānı ben

Luṭfını çok görmişümdür niçe niçe ol mehün
Hiç ferāmüş eylemezem tā ebed ol anı ben

Ol kamer ruḥsāra ṭatlu cānumı kıldum fidā
Cān [u] dilden sevmişem gül yüzlü ol sulṭānı ben

Ḥasretinden yandı cānum oldu cismüm zer gibi
Anuñ için gice gündüz kıluram efgāmı ben

İy Esirî ḥātırımdan gitmez ol zevk u şafā
Anuñ ile eyledüğüm demler ü devrānı ben

[77b]

Esirî Fermāyed [Gazel 99]

Düşürdün zulmete zālīm beni sen
Düşürdün çāha dil-dārum beni sen

Ki sīnem şerḫa şerḫa yaralandı
Düşürdün ḥasrete yārüm beni sen

Hümāveş yüksek uçarken hevāda
Düşürdün bende efkārüm beni sen

Giñiř dünyâyı dar itdün başuma
Düşürdün miñnete cânım beni sen

Giriftâr eyledün derde Esîri
Düşürdün ğurbete göñlüm beni sen

[77b]

Esîri Fermâyed [Gazel 100]

İy göñül gel fâriğ ol dil-dârdan
Aşşı gelmez bî-ħaķıķat yârdan

Sen inanma ‘ahd iderse vaşlını
İntizâr-ı yâr eşeddür nârdan

Nice kılsun ‘ahd ü peymâna vefâ
Üstine küp küp düşen ağyârdan

Gerçi gülşende açılmış ğonce gül
Çevre eṭrâfi çekilmiş ħârdan

Ağlamakla yâr şanma yâr olur
Aķçe yigdür dil-bere biñ zârdan

[77b]

Esîri Fermâyed [Gazel 101]

Bu söz maķbül sözdür tâ ezelden
Vefâ gelmez göñül degme güzelden

Ki baħtuñ ṭâli‘ ün ola ğüşâde
Güler yüz göresin her bir güzelden

Eger sîm ü zer olmazsa elünde
 Fiğân u zâr ile çıksa göz elden

İnanma ‘ahd iderse vuşlatını
 Ümîd itme haqîkat her güzelden

Yoluna cânunı kırbân idersen
 Vefâ gelmez Esîrî her güzelden

[78a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 102]

Dulundı gözlerümden gitdi cânân
 Firâkından olupdur dâide giryân

‘Aceb müşkil imiş yârdan firâkı
 Dün [ü] gün mu’nis oldı başa hicrân

Ola mı bir dağı görmek yüzini
 Ğam ile eyledüm gönlümi vîrân

Gözümdedür hayâli gice gündüz
 Giñiş dünyâ başuma oldı zindân

Ne çâre geldi iş başa Esîrî
 Ki şabr eyle ide Haq derde dermân

[78a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 103]

İy benüm gül yüzlü yârüm kıandasın

İy benüm serv ü çenârum kıandasın

Bu cihân başuma sensüz oldı dar

Hey iki   âlemde varum kıandasın

Hasretünğden yandı cânum cigerüm

add[i]  ar  ar yâr-i¹⁹³ ğârum kıandasın

Ha müyesser ide mi dîzârıñı

Görmege iy gül-  ızârum kıandasın

Bu Esîrî yandı yakıldı dirîğ

Senünğ için şeker-bârum kıandasın

[78a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 104]

Yâr[i] benden ayıran yârinden ayrılısun dirin

Cânı benden ayıran cânından ayrılısun dirin

Yârimi elden alan görmeye rahmet mağfîret

Kendü dağı sevgülü yârinden ayrılısun dirin

Görmeye yârünğ cemâlin hiç ebed kıala kıazîn

İki gözi bu cihân seyrinden ayrılısun dirin

¹⁹³ yâr-i: yâr ü

Yüzi qara ola zār ola cihānda dā'imā
Baht u devlet görmeye varından ayrılısun dirin

Başı a' dānuḡ top ola raḡm iden daḡı bile
Düşmenüḡ hem başı gerdānıḡdan ayrılısun dirin

[78a derkenar]

[Gazel 105]

Görem yüzini ol cānānumuḡ ben
Hem āhū çeşmini şulṡānumuḡ ben

Görem ol gül yaḡaḡın ḡānumuḡ ben
İşidüp sözini ol cānumuḡ ben

Görem sīmīn tenin ol şāhumuḡ ben
İrişem şoḡbetine māhumuḡ ben

Görem ebrūların ol dostumuḡ ben
Lebi la' l-i Bedaḡşān yārümüḡ ben

Görem didārını Ken' ānumuḡ ben
İrişem vaşlına dil-dārumuḡ ben

[78b]

Esiri Fermāyed [Gazel 106]

Şol iki dil-berimüḡ biri[si] sulṡān biri ḡān
Birisi rūḡ-ı revān birisi [de] cismüme cān

Birininüḡ saçı sünbül birininüḡ yüzi gül
Büyü ' anber birininüḡ biri[si] ḡüyā reyḡān

Birinüñ kâmet[i] Tübâ birinüñ kadd[i] elif
Dişleri lü'lü' birinüñ birisi ğonce-dehân

Birinüñ gözleri âhû birinüñ ğamzesi cāzû
Kırpügi oq birinüñ birinüñ qaşı kemân

Birinüñ zülfi perîşân birisi ince miyân
Yūsuf-ı şānī birisi biri esīr-i Ken'ân

[78b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 107]

İy göñül ğam çekme gel açıl bugün
İyü yavuz geldi ğıçdı dünki gün

Ħamdü li'llāh şaĝ esendür başumuz
Kim ne bilür ne olur yarınki gün

Gice gündüz ağlayup inlemeden ħāşıl nedür
Dem bu dem sâ'at bu sâ'at gün bu gün

Didiler kim biñ elem bir borcuñ olsa ödemez
Çekdüğün ğam aşşı itdi mi saña ğiçenki gün

İş Ħudānuñdur Esīrī emr anuñdur ħükm anuñ
Her ne yazdı ise gelür başuña ezelki gün

[78b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 108]

Mağrūr olma bu cihānuḡ devletine iy cūvān

Bî-vefādur virdügin alur girü uşbu cihān

Elde devlet var iken fırsat ġanīmet bileğör

Ġaflet ile çıkar elden devletüñ itme ġümān

Ġāfil olma ber-ğarār olmaz cihānuḡ devleti

Devlete māla ṡayanma yūri var Ḥağğa ṡayan

Devlet oldur kim cihānda baş āzāde ola

Ġirre olan kişide devlet ġarār itmez bir ān

İy Esîrî devlete noğşān irer ‘ işyān ile

Dü cihānda ḡasret ile zār olur nefse uyan

[79a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 109]

Hele ben bildüġüm bu kim şafā kıłana ‘ ışğ olsun

Vücūdı ni‘ meti ġadrin bilen şükrāna ‘ ışğ olsun

Tena‘‘ umlar idüp yārān ile her dem ü her sā‘ at

Şabāḡ aḡşam maḡabbetler iden yārāna ‘ ışğ olsun

Elinde var iken hergiz dirīğ itmeyüp iḡsānı

Seḡāvetle şecā‘ atle dirilen cāna ‘ ışğ olsun

Cemālı bāġını yārūñ teferrüc ulu devletdür

Bütün dünyā ġadar aşşı bilen rindāna ‘ ışğ olsun

Şaķın aldanma bu dehre içürür ‘ākıbet zehri
Kānā‘ at gencine mālîk olan mihmāna ‘ışk olsun

[79a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 110]

Kimseden hiç görmedüm mihr [ü] vefā dünyāda ben
Şāzlıķla sürmedüm zevķ u şafā dünyāda ben

Şol ķadar ğurbetde itdüm āh u zār ile fiĝān
Giçdi ‘ömrüm gülmedüm hiç bî-vefā dünyāda ben

Anca yıllar anca aylar anca günler anca ān
Şad hezārān görmişem cevr ü cefā dünyāda ben

Tende tākāt cānda rāhat dilde ārām ķalmadı
Niçe yüz biņ çekmişem derd ü belā dünyāda ben

İy Esîrî ħāzret-i Ħaķ eyleye dermān saņa
İns ü cinden bulmadum derde devā dünyāda ben

[79a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 111]

Yā İlähî raĥmetün deryāsı ħaķķıyçün emān
Fazluņ ile bulavuz kim dest-i düşmenden emān

Çün azāba lāyık oldum ķanı luţf ile kerem
Cümle insān raĥmetüne yüz dutar yoķdur gümān

Enbiyā vü evliyā vü mürselīn ü etķiyā
Ka‘be vü zezem ḥaķıyķūn Őal va‘ana vir emān

Kāfir iķlīminde ķoma ehl-i İslām¹⁹⁴ ben ķulı
İdelüm ḥamd ü Őenālar tā ilā-yevmi’l-cinān

Bu Esīrī ‘abd-i ‘āŐı yüzi ķara bir ķuluŐ
Ārzü eyler dīn-i İslām illerin göster ‘ıyān

[79a derkenar]

[Gazel 112]

Çoķ cefālar çekmiŐ oldum bu fenā dūnyāda ben
Dürlü miḥnetler çeküp ķaldum ta‘a dūnyāda ben

GerdiŐ-i devrān beni ğurbet iline dūŐürüp
Hey dirīĝā itmedüm bir ğün Őafā dūnyāda ben

Ayrı dūŐmiŐem diyārumdan n’idem bilimezem
Dürlü dürlü çekmiŐem cevr [ü] cefā dūnyāda ben

Bu cihānda ķalmamiŐdur ḥiç ḥaķīķat zerrece
Kimselerden görmedüm herĝiz vefā dūnyāda ben

Bu Esīrī Ḥaķdan umar her murādın dā’imā
Gerçi çoķ çekdüm ise dürlü cezā dūnyāda ben

¹⁹⁴ İslām: İslām ile bile

[79b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 113]

İy beni yad illere şalup perişân eyleyen
Bülbülâsâ dün ü gün işümi nâlân eyleyen

Hasret ile fûrkat ile bağrumı hûn eyleyüp
Zârilıkla gözlerüm yaşını ‘ummân eyleyen

Umaram luḫ u keremden bize ihsân eyleye
Yine şādân eyleye göñlümi vîrân eyleyen

Derdini viren Ḥudâ bir gün vire dermânını
Cigerümi nâr-ı hicrân ile biryân eyleyen

İy Esîrî dilerem fırsat vire Perverdigâr
Meskenümi gülşen iken ḫabs-i zindân eyleyen

[79b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 114]

Benüm kııl derdime yâ Rabbi dermân
Dün ü gün itmeyelüm âh u efğân

Baḫa fazluḫ ile göster vaḫanı
Giñiş dünyâyı itme baḫa zindân

Bizi ḫasret ile ğurbetde ḫoma
Selâmet dârin eyle baḫa ihsân

Ümîzüm kesmezem senden İlähî
Ki luḫfuḫ ile eyle bizi şādân

Esirge bu Esîrî derdmendi
Be-ḥaḫḫ-ı âyet-i İncîl ü Kur'ân

[80a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 115]

Ġurbet iqliminde ḥâlüm oldu ğâyet diġerân
Furşat ile aldı bizi bir bölük nekbetiyân

Döndi kaçdı ṭâlî'üm baḥtum müsâ' id olmadı
Devlet ile ḥānumānum yaġmā itdi düşmenân

Zâr u zâr feryâd ile göklere çıġdı âhumuz
Zecr ü ḳahrlar urdılar pâyumuza bend-i girân

Cānumuza eylediler niçe biḡ zulm ü sitem
Her gören dir idi dâ'im el-ġıyâş yâ müste'ân

Ḥaḫ te' alâ faẓl u luṭfindan 'ināyet eyleye
İy Esîrî bâḳî ḳalmaz devlet ile bu cihân

[80a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 116]

İy Ḥudâyâ bizi ḳurtar vir selâmet illerin
Kâfir iqliminde ḳoma vir selâmet illerin

Zâr u efgân eyleme düşmân ilinde şubḡ u şām
Faẓluḡ ile dest-gîr ol vir selâmet illerin

Senden ayru kimseden yoğdur meded bî-çāreye

Dīn-i İslām hürmetiyçün vir selamet illerin

ı1 ināyet āyet-i Kur ’ān haıyçün yā İlāh

Göñlümüzi eyle şādān vir selāmet illerin

Bu Esīrī senden umar derdīnūñ dermanını

Yā İlāhī sen hālāş it vir selāmet illerin

[80a]

Esīrī Fermāyed [Gazel 117]

anı cānā ezelki dem¹⁹⁵ ü devrān

Ki her laza iderdük yārla seyrān

anı yārān ile zev u şafālar

Sūrūr ile giçerdi vat ü ezmān

Felek ğurbet diyārına düşürdi

Unıtdılar hūū-ı nānı yārān

Dūn ü gün hasret ile dīde giryān

Firā ile iderven zār u efgān

Esīrī aqlamadan gözleri hūn

Olursa Hādan olur aa dermān

¹⁹⁵ dem: demler

[80a derkenar]

[Gazel 118]

Gel haber vir kûy-ı yâre iy şabâ varduñ mı sen
Çeşm[i] şehlâ verd-i handân yârümi gördüñ mi sen

Anuñ ol 'unşur-laţîfi nicedür hâli bu dem
Hâk-i pâyına varuban yüzüñi urduñ mı sen

Gül cemâlini anuñ seyr eyledüñ mi iy şabâ
Muğtenim olup anuñ dîzârına irdüñ mi sen

Ol nigâruñ lebleri la'l-i Bedağşânın görüp
Dâmen-i pâkine anuñ rûyuñı sürdüñ mi sen

Hasret-i yâr iy Esîrî yaqdı yandurdı seni
Cümle hâlümden benüm bir bir haber virdüñ mi sen

[128a]

[Gazel 119]¹⁹⁶

Gide gide (?) emsem idi (?) bulmadum ben öz tütün

Bî-mezâk u bî-leţâfet ekşi şulu boz tütün

Şöyle kalmış olmuş ‘âlem kurudup hâr u hıası

Ne yinür ne içilür şâfice dur[ur] toz tütün

İy güzel âdem niçün alur şatarsın sen bunı

Kendi ekşi ağı acı şanasın kim tuz tütün

Har tezegi bundan a'lâdur koşusu tütünü

Görmedüm ben böyle gök bir yoz tütün

¹⁹⁶ 128a'da bu gazelden önce şaire ait olup olmadığını belirleyemediğimiz için dipnota aldığımız bir manzum fetva talebi ve cevabı mevcuttur:

İy müftî-i müşkil-güşâ iy ‘âlim-i devr [ü] zemân
Vey fâzıl-ı şâhib-edâ dâna-yı esrâr-ı nihân

Bu müşkili eyle beyân var mı bize bâl ü cenân
Şimdiki bu halk-ı cihân rağbet idüp içer duhân

[Kim] bunda nef' var mı 'aceb yâ nedür içmekden sebeb
Birkaç degüldür belki hep içer duhân pîr ü cüvân

Âyâ nedür bunda meze yoğsa helâl mi di bize
Luţf it cevâbı bu söze vir hasbeten li'llâh hemân

El-cevâb

Her kim ki şürb eyler duhân alur cehennemden nişân
Ta'zîr ile olur muhân öz cânına eyler ziyân

Aynı sayfa kenarında Hâfız-ı Şîrâzî'ye ait bir Farsça beyit ile tarihler ve dua parçası yazılıdır:

Eger ân Tork-i Şîrâzî be-dest âred dil-i mâ-râ
Be-hâl-i Hindüyeş bahşem Semerkand u Buğârâ-râ

İhdâ ve erba'în

Cumâde'l-âhîr gurre

Mâh-ı cumâde'l...

Cum'a-irtesi

Sübhâneka'llâhümme ve bi-hamdik ve tebâreke'smük ve te'âlâ te'âlâ

İçmeyelüm içer isem gele burnumdan benüm

İy Esîrî içer iseñ uşda ola köz tütün

[80b]

Kaşîde-i Hasb-i Hâl [8]

Çanı ol demler ü devrân iderdük yâr ile seyrân

Çanı emşâl ile aqrân iderdük şöhetî her ân

Çanı yârüm çanı varum çanı maḥbûb-ı dil-dârum

Çanı ḥânum çanı ol kâmet-i serv-i ḥırâmân

Çanı serv ü çenârum hem çanı gül yüzlü yârüm hem

Serâyumda nigârum hem olurlardı çamu ḥandân

Çanı garrâ³-i maḥbûbân giyerdi câme-i elvân

Çanı ol vaqt ile ezmân giçerdi günümüz şādân

Çanı ol kâmet[i] bâlâ çanı ol ruḥları ala

Çanı ol dâye vü lâlâ olupdur cümlesi vîrân

Çanı Şîre çanı evṫân çanı şevket çanı a^ç vân

Çanı devlet çanı ol şân çanı hem dürr ile mercân

Çanı yârân çanı ihvân çanı Yûsuf çanı Ken^ç ân

Çanı Ḥusrev çanı Keyvân çanı kaşr u çanı eyvân

Çanı ol câme-i gül-gün çanı aṫlâs-ı gün-â-gün

Çanı ol sîm ile altun bozıldı defter ü dîvân

Çanı ol mâ' [î] kemhâlar çanı ol lâceverdiler
Giyüp maḥbûb-ı ra' nâlar olup her birisi raḥşân

Çanı ol 'îş ü 'işretler çanı ol sîm ğabğablar
Şunup sükkerî şerbetler ki dirler idi nûş-ı¹⁹⁷ cân

Yiyüp envâ'-ı ni' metler içüp envâ'-ı şerbetler
Sürüp envâ'-ı lezzetler tapu kıılır niçe vildân

Bu dünyâ bir ḥayâl imiş ki 'âkıbet melâl imiş
Baña itdügi âl imiş ki şimdi oldu hep yalan

Felek n'itdi görünḡ bize urupdı cānuma nîze
Yüregüm eyleyüp rîze âteşde eyledi biryân

Esüp bād-ı belâ bir kez çamusı oldu nâ-peydâ
Ki ayrılık olup zâhir bıraktı 'âkıbet hicrân

Kimini rûzgâr aldı kimi deryâya ğarç oldu
Kimisin ḥâke bıraktı irişdi âfet-i bārân

Vücūdum nâ-tevân itdi çamusını vîrân itdi
Baña ğâyet ziyân itdi Ḥaḡ emriyle idüp 'uryân

Oluban gözlerüm giryân daḡı hem cigerüm biryân
Gehî nâliş gehî ḥayrân iderven zâr ile efġân

¹⁹⁷ nûş-ı: nûş u

İrişmedi baña nuşret ki düşmen buldılar fırsat
Çeküben niçe biñ zaḥmet ki oldı meskenüm zindān

Ki ḳahr itdi baña a‘ dā ki zūlm oldı baña ḥāşā
Benüm bu cevrim e aşlā teraḥḥum itmedi düşmān

‘ Aceb çekdüm belālar ben ‘ aceb çekdüm cefālar ben
‘ Aceb çekdüm cezālar ben zi-dest-i kāfir ü nā-dān

Meger luṭf eyleye Allāh keremler eyleye Allāh
İrişe raḥmeti nā-gāh esirgeye beni Raḥmān

İlāhī ḳādir [ü] sübhān ki sensin ‘ āleme sultān
Beni a‘ dāya zār itme benüm ḳıl derdime dermān

Ki şimdi günlerüm ḳara ki oldı gönümüz yara
Daḥı cigerlerüm pāre yidüğüm zehr ile şoğan

Başuma üşdiler küffār ki oldum derd ile bīmār
Benüm derdime ḳıl tīmār be-ḥaḳḳ-ı Aḥmed ü Furḳān

Ġam u ḡuşşa benüm yārüm ne nāmūs ḳaldı ne ‘ ārum
Ki düşdi yirlere rüyüm bedende ḳuruyupdur ḳan

İşüm gücüm benüm ‘ işyān benüm ḳıl derdime dermān
Ki yalvaram saña her ān ki aḡlatma beni çendān

Benem bir yüzi kıra kıl günâhum hâdden aşdı bol

Baņa göster hîdâyet yol keremler eyle iy Yezdân

Beni itme melâmet sen baņa göster selâmet sen

Baņa eyle ‘ inâyet sen günâhum ‘ afv ide gufrân

Îlâhî kapuņa geldüm ki ben n’olduğımı bildüm

Hevâ yolında ben yıldum azıtdı çün beni şeytân

Günâhum çok yüzüm kıra ki geldüm saņa yalvara

İrişdürme beni nâra ki oldum derd ile bî-cân

Beni küffâra güldürme hilâf yollara yildürme

Günâhum dağı bildürme ki gösterme baņa nîrân

Beni düşmâna zâr itme beni ağıyâra yâr itme

Esîrî söyle ‘âr itme ki şâyed eyleye ihsân

Cemâlini ‘ıyân ide ki âşârın beyân ide

Mekânımız cinân ide vire hürî ile ğılmân

Biņ otuz dört idi târîh zuhal devri veyâ mirrîh

İrişdi çün kazâ’-i rîh vaţan oldu Firengistân

1034

[81b]

Der-Beyân-ı Kaşîde-i Nâme-i ‘Arz-ı Hâl [9]

İy şabâ benden haber vir yâre ağlar diyessin

Gice gündüz âh u efgân ile inler diyessin

Hasretiyle kâfir ikliminde 'ömrin giçürüp
Cigerini âteş-i fûrkatle tağlar diyesin

Günde biş kez şetm ile darb-ı şedîd
Baş u göz dimez ururlar diyesin

Bir kuru nân-pâreye yoğ kudreti
Yimek içmek zehr ile mâr diyesin

El ayağı âhen ile bend olup
Yaşduğı taş döşegi hâr diyesin

Eski yelken bizlerinden gömlegi
Giydürürler kara çullar diyesin

Meskenümüz gülşen iken gül gibi
Zindân içre hâliyâ nâr diyesin

Kimi zindân içre açlıktan ölür
Kiminüñ bağrın dilerler diyesin

Giceler tâ şubha dek uyku harâm
Derd ile gâyetde nâ-çâr diyesin

Gice gündüz ağlamağdan zâr ile
Giş cihân başumuza tar diyesin

Zârilikla gözlerümden kan akar

Şu yirine aqđı kanlar diyesin

Ne haşım var ne qarındaş ne yoldaş

Bî-kes ü bî-çâre¹⁹⁸ bîmâr diyesin

Qalmadı nâmûs u neng ‘ırz u mâl

Ėayrı bir dağı nesi var diyesin

Big beşe qâğî müderris ĥâceler

Zârî zârî iñler ağlar diyesin

Şark [u] ġarbdan cümle maĥlûk [u] beşer

Emr-i Hağla ağlaşurlar diyesin

Āsumâna irdi feryâd u fiġân

Her kişi ĥâline ağlar diyesin

Ṭâqati yoğ kimsenüñ dermâna ĥiç

Her kişinüñ ĥâli düşvâr diyesin

Niçeler bu derd ile cân virdiler

Cânlarından kişi bî-zâr diyesin

Çekmeden ġayrı ‘adūnuñ qahrını

N’eylesünler çâre ne var diyesin

¹⁹⁸ bî-çâre: bî-çâre vü

Baş açuğ yalın ayağ kâfirlere
Taş taşır nâzük bedenler diyesin

Baş açup kâfirlere tapu kı lup
Yüzi üzre sürinürler diyesin

Kâfirün cevrine tākāt kalmadı
Hālümüz dostlara tekrār diyesin

Kâfir illerinde hālā hor zelil
Oldı yāri kâfir ađyār diyesin

Kâfir ü müşrik ü mel' ün-ı Fireng
Dest-i kâfirde giriftār diyesin

Kâfir iklimi ki bir yirdür bilün
Her kişi bir derde uğrar diyesin

Misinenün kâfiri hınziri çok
Yidi yüz mİL atası tar diyesin

Bunda cem' olmuş şeyāfin ' askeri
Kâfir ile tolu bāzār diyesin

Şire kanda kãdadur kâfir ili
Kâfir iline düşen zār diyesin

Şerh olunmaz çekdüğüm şiddet benüm

Kim sorarsa bir'ki aḥbâr diyesin

Diyesin yüz biḡ selâm eyler size

Yüz sürer daḡı du' âlar diyesin

Görmege dîdârıñuz müştâḡdur

Ârzü idüp cân atarlar diyesin

Du' â idüñ gice gündüz Hudâya

Kim ḡalâş ola o erler diyesin

Yoḡsa ḡayfâ ḡasretâ vâ-şiddetâ

Dâr-ı miḡnetde ḡalalar diyesin

İbret aluñ bizden iy dostlar daḡı

Şubḡ u şâm eyleñ şükürler diyesin

Devletüñ ḡadrini bilmeyen kişi

Āḡıbet bu derde uğrar diyesin

Bu Esîrî derdmend bî-çâreyi

Yoḡ mıdur kim ḡurtara er diyesin

Biḡ otuz dört târîḡ[i] mâh-ı receb

Nâzil olmışdur ḡazâlar diyesin

[103b]

[Kaside 10]

İy şabā luṭf eyle gel şorarsa yārān diyesin

Mesken oldı şimdi aña kāfiristān diyesin

Bu yalancı pīre-zen gör n'eyledi n'itdi bize

Dīdeden yaşlar aqup nālān qaldı diyesin

‘Aql [u] bilüm fikr [ü] dilüm hayret almışdur benüm

Bilmezem şağ u şolum ‘aqlum perīşān diyesin

Nār-ı hasret bir yaña kāfir cezāsı bir yaña

Yandı cānum cigerüm hem oldı biryān diyesin

İy dirīğā bu belāya mübtelā olduq bu kez

Kim meger Allāh ide bu derde dermān diyesin

Qandadur Şire diyārı qandadur¹⁹⁹ Mağrib-zemīn

Gördünüz mi n'eyledi bu çerh-i devrān diyesin

Fürqat odı yaqdı bağrum cigerüm oldı kebāb

Bu elif qaddümi lām eyledi ezmān diyesin

Āh iderüm yana yana her gice tā şubha dek

Zārılıqlar eyleyüp bu çeşm-i giryān diyesin

Hasretā derdā ola mı bir dağı görmek naşīb

Kim müyesser kıla mı ol yüce sübhān diyesin

¹⁹⁹ qandadur: qandai

Gözümüz lü'lü' [ü] mercânlar nişâr eyler i yâr
Rıkkat idüp gice gündüz tende bir cân diyesin

Hâlümüzi taş dağı görse esirgerdi bizi
Kim meger bu derde dermân kıla Yezdân diyesin

Eridi cânım dirîgâ hâlimüz gâyet yaman
Çalmadı kuvvet tamarda kurıdı kan diyesin

Kim su'âl iderse yârândan aña biñ biñ selâm
Âh idüp açar gözinden dürr [ü] mercân diyesin

Ağlamakdan rûz [u] şeb bu gözlerüm seyl oldı kim
Her gice tâ şubh olunca kıllur efgân diyesin

Bu vücūdum maḥv olupdur şöyle hâle vardı kim
Bir kuru kemükle deri tende bu cân diyesin

Bu belâlu yirde niçe gâzîler miḥnet çeker
Şanmağuz kim bunda düşen ola ḥandân diyesin

Niçe gâzî bu dil-âverler bu derde düş olup
Gözlerinden kan yaş açar şanki bārân diyesin

İy Esîrî keĵ-rev-i devrân elinden inleme
İñledür her kişiyi itmez o şādân diyesin

[92b]

Allāhu Veliyyi't-Tevfīk

[Murabba 3]

İy her derde kılan dermān
 İy Yūsuf kıl iken iden sulṭān
 İy her yirde ḥāzır olan her ān
 Bu benüm derdime de kıl dermān

İy raḥmeti çok iy sübhān
 Aķıtma gözümde yaş ile ķan
 Bu cezālardan bize vir emān
 Bu benüm derdime de kıl dermān

Eyleme bu mülk-i dili vīrān
 Zār kılmaya tenümde dil ü cān
 Bī-çāre ķuluķı kıl ḥandān
 Bu benüm derdime de kıl dermān

Revān itdürme gözümde ķan
 Gördükleri demde beni yārān
 Cümle kıllalar deng ü ḥayrān
 Bu benüm derdime de kıl dermān

Sen aķa kılsaķ fermān
 Olısa bu derdime dermān
 Raḥm eyle baķa iy raḥmān

[Bu benüm der]dime d[e kıll] dermān²⁰⁰

²⁰⁰ 92b derkenara sayfa kenarı yırtık olduğu için bazı mısraları okunamayan Âşıkî'ye ait şü müstezat gazel yazılmıştır:

[53b]

Müseddes Esîrî Fermâyed [3]

Dirîgâ ben cüdâ düşdüm benüm sevgülü yârümden
 Hüdâ yad illere şaldı mekânımdan diyârımdan
 Fiğânım göklere ağdı melekler yandı nârımdan
 Zemîn ü âsumân iñler benüm âh ile zârımdan
 Kâmu dost u kâmu yârân ‘ aceb dūr oldı yanımdan
 Müşkil imiş sevdüğinden kimseler yad olmasun

‘ Āşıkî

Ger ‘ aşık isen sevmeyigör cân u gönülden
 Sen bu cihânı
 Kim ârif olan sevmediler cân u gönülden
 Bu kavlî yalanı

Bir dâr-ı fenâdur ki içi dâm-ı belâdur
 Aldanma şağın kim
 Fursat bulıcağ kânuñ içer cân u gönülden
 Virmez emânı

Gör kâfile-i ‘ ömri binüp bād-ı şabâya
 Nice göç eyler
 ...bin atına vü yitişigör tâ ki bulasın
 Dâr-ı emânı

Yol kôrqudur menzil uzağ azuğıñ alğıl
 Nice gör dirsın
 ... [i]şüñ ola tâ ki senüñ şer‘-i Muḥammed
 ...me anı

...i bildünse ḥidmetün eyle

...
 ...i ekrem idüp bunca mülkden
 ... şalanı

..u çoğ ‘ Āşıkî bî-çâre ġarîbüñ
 ...çünı
 ...u anuñ rûz-ı cezâda
 ...ger destî zebânı

Düşmenüñ cevrenden oldı cigerüm biryân benüm
 Gice gündüz zârilıkda gözlerüm giryân benüm
 Gülşen iken oldı hâlâ meskenüm zindân benüm
 Hâlüme acırlar idi görseler yârân benüm
 Bilmezem göz yaşuma raḥm ide mi Yezdân benüm
 Müşkil imiş sevdüğinden kimseler yad olmasun

Ḳanı şol demler ki şöḫbet eyler idük yâr ile
 Bâğ u bustânda dem-â-dem şalnup dil-dâr ile
 Şimdi giçdi günlerüm âh u figân u zâr ile
 Mu'nisüm ğam hem-demüm derd ü belâ ağyâr ile
 'Aql u bilümi yitürdüm ḫayret ü efkâr ile
 Müşkil imiş sevdüğinden kimseler yad olmasun

Çün irişe cānib-i Ḥaḳdan ḳazâ-yı nâ-gehân
 Cümle insân aḳa tedbîr idemez itme gümân
 Kimseden dermāna t̄aḳat yok durur zāhir nihân
 Çāresi şabr eylemekdür eyleme âh u figân
 Ḥaḳdan iste her murāduñ yüz yire ḳo her zemân
 Müşkil imiş sevdüğinden kimseler yad olmasun

Bu Esîrî ḳuluñı yâ Rabb dil-şād idesin
 Fazluñ ile ḳāfirün bendinden āzād idesin
 Ḳurtarup düşmen elinden raḥm ile dād idesin
 İnkisâr-ı ḳalbini hem daḫı ābād idesin
 Güldürüp ol derdmendi bir iyü ad idesin
 Müşkil imiş sevdüğinden kimseler yad olmasun

[113b]

[Müseddes 4]

Şorarsa hâlümü yārān olupdur gözlerüm pür-hûn
Dirîgâ bu elif kıddüm egildi şöyle şanki nûn
Hezārān dürlü mihnetler çeküp dün ile niçe gün
Yaşup hasret odı cismüm günümi eylemişdür dün
Yazuqlar nāzenīn ‘ömrüm giçürdüm küfr içinde çün
Gice gündüz dü çeşmümden aqar yaşum anuñ için

Dem-ā-dem gözlerümden seyl revān olup aqar her bār
Bedende tatlu cānum da iniler dağı kıılır zār
Olupdur n’eyleyem n’idem giñiş dünyā başuma dar
Derūnum yandı külhānveş olupdur cism [ü] cān bīmār
Yazuqlar nāzenīn ‘ömrüm giçürdüm küfr içinde çün
Gice gündüz dü çeşmümden aqar yaşum anuñ için

Dirîgâ her zemānda mı bu gözümden aqar yaşlar
Bu qara bağırmuzda hem biter mi dā’imā başlar
Benüm hālüm eger bilse açırdı tağ ile taşlar
Felek cellādı gör n’eyler görünüz kim neler işler
Yazuqlar nāzenīn ‘ömrüm giçürdüm küfr içinde çün
Gice gündüz dü çeşmümden²⁰¹ aqar yaşum anuñ için

²⁰¹ Gice gündüz dü çeşmümden: Dü çeşmümden gice gündüz

Esir olmuş idüm cānā şabılığum zemānında
Niçe miñnetler ü derdi çeküp İslām diyārında
Muqadder başuma yazmış Hudā rihlet zemānında
Giriftār-ı Fireng oldum diyār-ı Mağrib ilinde
Yazuqlar nāzenin ‘ ömrüm giçürdüm küfr içinde²⁰² çün
Gice gündüz dü çeşmümden aqar yaşum anuñ için

İçürdi tās ile zehri baqa bu kej-revī devrān
Gözümden qanlı şular hem aqıtdı nitekim bārān
Haber-dār olsa hālümnden acırlardı baqa yārān
Meger Haqdan ola luṭf u kerem hem derdime dermān
Yazuqlar nāzenin ‘ ömrüm giçürdüm küfr içinde çün
Gice gündüz dü çeşmümden aqar yaşum anuñ için

[93a]

[Müseddes 5]

Bir yaqa gözlerüm giryān bir yaqa çigerüm biryān
Bir yaqa guşsa-i yārān bir yaqa düşmenān handān
Bir yaqa habs ile zindān bir yaqa zār ile efgān
Bir yaqa baş ser-gerdān olmuşam fikr ile hayrān
Bir yaqadan gice gündüz dilerem Haqdan emān
Bilmezem qankı bir derdümi beyān ideyin

²⁰² içinde: ilinde

Yâ İlahî bu Esîrî derdmendi kâfir iklîminden al
Bir yañadan zâr [u] efgân itmesün İslâma şal
Bir yañadan borcınun ğuşşasına olur melâl
Bir yañadan ağlamakdan kalmadı anda mecâl
Bir yañadan gice gündüz idiserven ‘arz-ı hâl
Bilmezem kaçkı bir derdümi beyân ideyin

[82b]

Harfî’l-Vāv

[Gazel 120]

Çandasın bilmem seni iy mâh-rû
Sensiz oldu zer gibi cismüm şaru

Âh iderüm giceler tâ şubha dek
Gâhî oturup gehî tırup örü

Yandı cânım fûrkatünnden n’eyleyem
Birbirimizden olalı ayru

Ne yimek ne içmek ister gönlümüz
Hasretünnden olmuşumdur kûpçuru

Dilerüm Haçdan senün dîzârünü
Diyetin kim iy Esîrî gel berü

[82b]

Allâhu Veliiyi’t-Tevfîk

[Gazel 121]

Olmaç istersen çihânda sevgülü
Çoma elden dâ’imâ toğru yolu

Şükürler eyle Hakk'a gice gündüz

Tazarru'lar kıilup el aç yukaru

Cihân çün dâr-ı mihnetdür bilürseñ

Giçinmekdür iyüsi iyü²⁰³ yatlu

Ki nâ-gâh irişe luḫfi Hudānuñ

Belāya olasın her dem şabırlu

Esirî şabr iden irdi murāda

Ki şabr ile olur bil acı tatlu

[82b derkenar]

[Gazel 122]

Menem yâ Rab ol 'âşî-i siyeh-rû

Ki 'işyân ile olmış nefis bed-ḫû

'Abeş giçdi bu 'ömrüm âh ecelden

Ḥaberler virebaşladı ki her mû

'Alâḫam kes Hudâyâ mäsivâdan

Diyem tâ 'ışk ile mestâne yâ hû

Güneh-kâram yaraşur ağlar isem

Niçe nâ-pâki pāk eyler aḫar şu

²⁰³ iyü: iyü vü

Esîrî ğarķ isej baħr-i ğünāha
Kerîm işigine geldüñ ne ķayğu

[83a derkenar]

[Gazel 123]

Şabā eger şorarsa kim benümçün ol hilāl-e[brü]
Ğiçenlerüñ yolu olmış nitekim şanasın köprü

Diyesin ğasretüñden ol çigerin tağlamış ķat ķat
Seni medħ [ü] şenā eyler saña her demde iy meh-rü

Bükilmiş ķaddi lām olmış senüñ derd-i firāķuñdan
Ki ol dîvāne olmışdur senüñ ‘ışķuñdan iy ğül-rü

Ki fūrķat cismini anuñ ‘acā’ib eylemişdür zerd
Anuñçün cümle a’zāsı olup durur ķatı şaru

Ümîz ider senüñ vaşluñ vire ol ķādir [ü] ğallāķ
Gice ğündüz tazarru’lar ķılur Allāha yalvaru

[83a - 114b]

Ğarfü’l-Hā’

Medħ-i Faşl-ı Bahār Eyyāmı²⁰⁴

[Gazel 124]

Bahār irdi²⁰⁵ yine el-ğamdü li’llāħ

Keremden çünki irğürdi ol Allāħ

Ğara yirden çemenler oldı izħār

Cihān döñdi bihişte iy yüzi māħ

²⁰⁴ Ğarfü’l-Hā’ 83a: - 114b; Medħ-i Faşl-ı Bahār Eyyāmı 114b: - 83a

²⁰⁵ irdi 114b: ir 83a (yırılmış)

Yaşıllar giydi ne var ise eşcâr
Diyeydün cennet âşâridur iy şâh

Çü gülşenden yaña ‘azm itdi bülbül
İdüp efgân ü zâr ile kıılır âh

Esîriye habîbüñ hürmetiyçün
Hudâyâ vir selâmet semtine râh

[83a]

Esîri Fermâyed [Gazel 125]

İy kerîm ü kudret issi pâdişâh
Raḥmetünle biz kula eyle nigâh

Düşmene zâr eyleme dîn ehlini
Hâzret-i Aḥmed ḥaḳıyçün yâ İlâh

Göñül olma melûl Allâh kerîmdür
İrişe raḥmetinden bize nâ-gâh

Bu ḥacâtum ḳabûl eyleye bir gün
Vire luḳfiyla İslâm semtine râh

Esîri rûz [u] şeb Ḥaḳḳa niyâz it
Murâdlar viricidür ḳâdir Allâh

[83a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 126]

Vir murâdum fażluñ ile şal vatana yâ İlâh
Düşmen içre gice gündüz eyleme işüm tebâh

Kıl   inâyet kâfir illerinde zâr itme bizi
Mağfîret eyle haţâmı gerçi itdüm çok günâh

Nâr-ı hasret ile yağma cigerüm biryân idüp
Derdimüze eyle dermân vir bize luţfuñla râh

İy Hüdâyâ dest-i düşmenden bize virgil necât
Göster İslâm illerin[i] itmeyelüm âh vâh

Gel²⁰⁶ bu bî-çâre Esîrî derdmende kıl kerem
  Arş u kürsî hürmetiyçün eylegil aña nigâh

[83b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 127]

Âh [u] feryâd ile   ömrimi giçürdüm her gice
Kimseden dâd olmadı kaldum yaluñuz her gice

Ağlamakla çıkdı göz elden dirîgâ âh vâh
Dâ'imâ ben hâlî olmadum elemden bu gice

Zerre aşşı bulmadum dünyâca çekdüm ben gamı
İş Hüdânuñdur hemân yalvar Hüdâyâ her gice

²⁰⁶ Gel: Ger

Fā' il-i muṭlaḳ Ḥudādur vire bir gün ḥazreti

Vaḳti gele iriṣe derdiṇe dermān bir gice

İy Esīrī ṣabr idüp Mevlāya dā'im ḳıl du'ā

Çāresi ṣabr eylemek²⁰⁷ aḡlama her gün her gice

[83b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 128]

İy gönül gel nāliṣ ile aḡlama itme gile

Saṇa aṣṣı eylemez dā'im fiḡān itmegile

Ḳıl tevekkül Ḥaḳḳa tevfiṣ eyle her dem işüṇi

Ḥaḳ işini kimse bilmez kim ne olur kim bile

Ġaflet ile ġarba bıraḳdı nā-gāh rūzgār

Yile yile nāzenīn 'ömri ḳamu virdüm yile

N'eyleyem n'idem periṣān oldı aḥvālüm benüm

Ser-güzeṣtüm dāstāndur 'āleme dilden dile

İy Esīrī faẓl u luḡfindan kerīm ü Kirdiḡār

Umaram kim bir gün ola dār-ı İslāma ṣıla

[83b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 129]

'Aceb ḥāl itdi dünyā bize ḡāyet-i elemlerle

Ki yār ile ṣafā vü zevḳ iderdük niçe demlerle

²⁰⁷ eylemek: eylemekdür

Diyâr-ı ğurbete düşüp iki pâyum demür zencîr
Gözüm kanlar döker her dem niçe biş biş elemlele

Başa maħrem degül kimse figân ü zârdan ğayrı
Dün ü gün ‘ömrümüz giçdi Fireng ilinde ğamlarla

Elem ğam ğuşsa-i miħnet ihâta eyledi bizi
Vücüdum nâ-tevân itdi nihâyetsiz zulümlerle

Esîri ol kadar çekdüñ cefâlar kim bilür Allâh
Su’âl olsa ser-encâmum beyân olmaz kalemlele

[84a]

Esîri Fermâyed [Gazel 130]

Gel iy dil-ber ğurür itme cihânuñ ‘izz ü câhına
Sürür olma bir iki gün murâduñca olduğına

Şöyle fettân-ı cihândur düşmen-i dehr-i denî
Şaķın aldanma aña virme göñül sevgüsine

Câmeñi cümle senüñ şoyar çıkarur arķadan
Her ne virdi ise girü virdüĝin alur yine

Fürķat ile ğasret ile dem-be-dem kan aĝladur
Vire cânuñdan ‘azîz sevdüklerüñ ğayrısına

Esîri ğâfil olma pây-dâr olmaz cihânuñ devleti
‘Âķıl olan her zemân eyler kanâ‘ at ħâline

[84a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 131]

Gel ey' âķıl gönül virme fen  d ny ya aldanma
Bugün devr nuğı s r kim Őaķın ferd ya aldanma

Bu devr nuğ ŐoĖı yoķdur ŐoĖı  Ğir ned metd r
El Ğ irmez g c Ğ yitmez ķad-i b l ya aldanma

Bu d ny  bir h m dur kim sağa Şayd u Őik r olmaz
  Abeş sevd ya yiltenme ķuru ĖavĖ ya aldanma

Yid r r s kkeri evvel i  r r Şoğ uci zehri
Düşürür fursatuğ bir gün Őaķın a' d ya aldanma

Es r  bu fen  m lkde ķar r itmez ulu ki i
Cih n  gel tefekkür ķıl otur tenh ya aldanma

[84a]

Es r  Ferm yed [Gazel 132]

Gel iy dil g r bize n'itdi zem ne
Ciger biry n olupdur yana yana

Fir ķ u Őasret ile aĖlamaķdan
Gözümden nem dökildi d ne d ne

Gönül idüp viŐ l-i y re  rz 
Felek gezd rdi bizi h ne h ne

Ėud  virse   ad nuğ fursatını
İ erd m ben ķanını ķana ķana

Esîrînüñ cânı kılca kâlpdur
‘ Aceb irem mi diyü cânâ cânâ

[84b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 133]

Göñlümüz dolaşdı kâldı berf ile bārān arasında
Oldurma bizi ğuşşayla ğam ile hicrān arasında

Zār ile figān ile kân yaş döküben dîdem ağardı
Kaldum yalunuz her dem echel ü nā-dān arasında

Bilmem ne idem yā ne kılām bu dil-i bî-çāreye dermān
Kaddüm bükülüp nūn oldu kahr ile düşmān arasında

Kan ağladuğuma tañ eyleme iy dost ğurbetde benüm
Dün gün miñnetde olam mūr ile mārān arasında

Ĥazret-i Bār-ĥudādan ümmîdüm bu durur ide ĥalāş
Niçe bir kâla Esîrî ĥabs ile zindān arasında

[84b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 134]

Düşdi göñül yine ğam deryāsına
Elüm irmez n’eyleyem çāresine

İtdi dil fülkin muĥālif rûzgār
Bir görünmez derd belā kârasına

Tiğ-i ğamla bu dil mecrūh olupdur

Ne devā idem göñül yarasına

Şöyle müşkil derd imiş ğāyet kıatı

Kimse girmez hīç anuñ arasına

İy Esîrî gerçi dirler cân ‘azîz

Uğraduğ bir derde kim çāresi ne

[84b]

Esîrî Fermāyed [Gazel 135]

Bulışmağ olmadı ğayrı o yāre

Yüregüm ğasretinden yeñi yara

Dün ü gün göñlüm ārzü ider anı

Ne idem n’eyleyem bilmem ne çāre

Göñül murğı anuñ pervānesidür

Anuñ ‘ışkı ile oldum āvāre

Hümāveş kıandadır bilmem o yāri

Elüm irmez kıad[i] bālā çenāra

Umar Ħağdan vişālini Esîrî

Gele mi devlet ile yār kināra

[85a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 136]

Göñlüm eglenmez idi ‘ālemde dil-dār olmasa

Yār ile şoğbet deminde āh āğyār olmasa

Dâ'imâ gülşende bülbül gül için feryâd ider

Kimse mâni' olmaz idi vaşlına hâr olmasa

Bâde gerçi eyler insânı güşâd

‘ Âkıbet anuñ dağı şonında hammâr olmasa

Zevk u şevk ile giçürsek ‘ömrümüz

Gönlümüz de ğam elemle dağı hem dar olmasa

İy Esirî rûzgâr gâh ağladur gâh güldürür

Her şafânuñ intihâsı hecr ile zâr olmasa

[85a]

Esirî Fermâyed [Gazel 137]

Güller açılsa gül-bahâr olsa

Gül gibi gülse gül-‘izâr olsa

Olmasa aġyâr [u] yadlar âşinâ

Nükte-dân u zarîf yâr olsa

‘ İş ü nüş eylesek sürüp devrân

Ġam elem guşşa târumâr olsa

Şubh-ı şâdık olınca her gice

Gelse her lahza der-kinâr olsa

Aġlamazdı Esirî dünyâda

Şayda kâbilce bir şikâr olsa

[85b]

[Gazel 138]

‘ Āşık oldur mey içe meclisde cānān ‘ ışkına
Eyleye bir iki gün devrānı hūbān ‘ ışkına

Def -i ğamdur sākiyā olsa şarāb-ı ergāvān
‘ Īş u nūşı eylesek rindāne rindān ‘ ışkına

Ġonceveş açılsa dil-ber gül gibi meclisde hem
Būlbūlāsā eylesek raqş ile cevlan ‘ ışkına

Bādenūñ keyfiyyeti kıomaz göñüllerde elem
Hem-demin sultān ider kim içse sultān ‘ ışkına

Olmağ istersenñ Esīrī şād u hurrem gül gibi
Bāde-i gül-gūnı iç ‘ ālemde yārān ‘ ışkına

[85b]

Ġazel-i Ķahve [139]

Bir iki gün senūñ ile içelüm yārān Ķahve
Dağğ [u] lağğ eyleyelüm meclis-i ‘ irfān Ķahve

Yiyelüm berş ile efyūn ile esrārımızı
İçelüm üstine bir iki fincān Ķahve

Eger ol ān yitişüp gelmez ise keyflerimiz
Yine tekrār içelüm bir sipsi duğān Ķahve

Rus ile Rûm u Tatar düşdi ‘ Arab bozasına
Zürefâ meclisine gelmeye²⁰⁸ nâ-dân qahve

İy Esîrî hele ben qahveyi elden qomazam
Bâ-ğuşûşâ [ki] içelüm diye cānān qahve

[85b]

[Gazel 140]²⁰⁹

Yazduğum aḥvāl-i fūrḳat genc-i raḥmāna düşe
Yā varup Ḥān Murād-ı şāh-ı devrāna düşe

Birliği ḥaḳḳı için ḥazret-i raḥmān [ü] vedūd
Fuzelā meclisine irgüre dîvāna düşe

Bileler ḥālümüzi acıyup raḥm eyleyeler
Ḥāl dilin bilici ‘ āḳıl ü rindāna düşe

Bu gedā rūḥı için Fātiḥa yād eyleyeler
Kerem ehli ‘ ārif-i Ḥaḳ olan ‘ irfāna düşe

İy Esîrî Ḥaḳḳa tevfiż eyle Fūrḳat-nāmeñi
Qorqarım sen ölicecek cāhil ü nâ-dāna düşe

[116a derkenar]

[Gazel 141]

Ḥudāvendā bizi irgür murāda
Ki miḥnet çekmeyelüm bu arada

²⁰⁸ gelmeye: gelmeye içmeye

²⁰⁹ Merḥūm Esîrî Rūḥıyüçün Fātiḥā

Bu kâfir illerinde ben kemîne
Ayağda kalmışamdur çün piyâde

Meded kıl derdime eyle devâlar
Çoma ben kuluñı yâ Rab cezâda

Müyesser ola mı dâr-ı selâmet
Olam mı bir zemân dağı şafâda

Ümîzüm bu durur senden İlahî
Ki bizi komayasın bu belâda

[86a]

Der-Beyân-ı Kaşide-i Hasb-i Hâl-i Esîrî [11]

Niçe dem devrânı ben devr eyledüm devrân ile
Bu cihânı ser-te-ser seyr eyledüm seyrân ile

Olmış idüm şeh-nişinde şehler ile hem-nişin
Hem-dem oldum niçe müddet ‘âkıll ü ‘irfân ile

Sîm-ğabğab mehçelerle büy-ı ‘anber gönçelerle
Yüzi güneş-punçelerle zerrîn kemerlü hân ile

Kaş u göz ol²¹⁰ ra‘ nâ güzellerden güzel
Başdan ayağa baş güzel hüb maḥbûb-ı cân ile

Şaçı sünbül beñi fülful yüzi gün almı kamer
Bağlayup el karşı durur câme-i raḥşân ile

²¹⁰ ol: al

Dürlü çiçeklü baĥçeler maĥbüb [u] ġarrâ ġonçeler
Tâ şubĥ olunca giceler hem-ser idük cānān ile

Anca ‘ālî şuffalarda anca zībā buĥ‘alarda
Anca tenhā ġüşelerde hem-dem idük cān ile

Bāġ [u] bustānda dem-ā-dem eylemiş idük şafā
Dil-ġüşā meclislere oturmuş idük cānān ile

Meclisleri bāġ-ı İrem ‘ādetleri dā’im kerem
Ola mı bir daġ’irem maĥrem idük sultān ile

Sürmiş idük zevĥ [u] şevĥ ile şafā-ender-şafā
ġiçmiş idi ‘ömrümüz ĥandān ile şādān ile

Gāĥ seyrāna çıkarduĥ esb ile emşāl ile
Dā’imā zevĥ u şafāmuz varidi yārān ile

Gāĥ iderdük ‘işreti gāĥ[i] iderdük şoĥbeti
Gāĥ iderdük ĥalveti iĥvān ile aĥrān ile

Gāĥ yaluġuz otururduĥ gāĥice ĥuddām ile
Gāĥ Yūsuf gāĥ Ĥusrev gāĥice Ken‘ān ile

Bunca devlet bunca rif‘at [bunca ferr-i] salţanat
Sürmiş idük bu cihānda vaĥt ile ezmān ile

Yirlü yirinde kemāl üzre kırıldı çün bisât

Oturıldı bir iki gün şevket ü ' unvân ile

Nā-gehānī ğayb-ı hātifden olındı bir nidā

Küllü şey'in hālikun buyurdu Hāḫ Ḳur'ān ile

Bulmuş idüm devlet ile rūzgāruḡ fırsatın

Yavı kıldum ğaflet ile cürm ile ' işyān ile

Aldı elden tāc [u] taḫt [u] raḫt baḫt[ı] rūzgār

Bir ḳazā irişdi berbād eyledi fermān ile

Pes semādan nāzil oldı bir ḳazā-yı nā-gehān

Ref' idüp deryāya atdı ḳudret-i Yezdān ile

Rūzgārüm ' aksine devr eyledi ḫālī' -zebūn

Yaluḡuz ḳaldum dirīḡā zār ile giryān ile

Nā-gehānī fūrḳat ile ayrılıḫ itdi zuhūr

Baḡrımızı yaḳdı yandurdu benüm hicrān ile

Devlet [ü] tāc-ı²¹¹ sa' ādetden ir[iş]di rūzgār

Bir oḡılmaz derde uğratdı bizi efgān ile

Ḍarb-ı ḳahr ile ḳıḳardı cāme-i atlāsımı

Ġarba atdı ḳodı gitdi bir bölük dūşmān ile

²¹¹ tāc-ı: tāc u

Bu felek cellâd[1] urdı pâyuma bend-i girân

Dîdeden ağan yaşumı ğarğa virdi an ile

Kāse kāse zehr içürdi bize bu dehr-i denî

Meskenümi abs ü zār itdi benüm zindān ile

imdi abs oldum ilāf-ı cins ile nā-cins ile

‘ Āıl ola müşkil imi cem‘ ola nā-dān ile

Dîdeden anlar aıtdı addimi dāl eyledi

Düşmen içre ğıçdı ‘ ömrüm āh ile nālān ile

Sāyeve aldum ayada minet ile zār ile

Dîdeden ağan yaşum deryā gibi ‘ ummān ile

Kāfir ilīminde bî-ad çekmiem cevr ü cezā

Kimse bilmez ālümü ben bilürem ramān ile

Fazl u lufindan kerīm ü Kirdigār

Vire nuret bir daıca lu ile dermān ile

a te‘ ālādan murādum bu durur her rüz u eb

Dīn-i Amed ürmetiyçün yol vire āsān ile

asret ile fūrat ile yamaya ātelere

Bir daıca ğorievüz dost ile yārān ile

Şihhat ile dār-ı İslāma varavuz bir dağı
 Qalmayavuz bu arada qahr ile şeytān ile

Yā İlāhī koma yad ilde bizi ol dest-gir
 İrgür İslām iline in'ām ile ihsān ile

İy Esirī hāzret-i Hāqdan recā it dā'imā
 Şoñ nefesde hatm ide Qur'an ile imān ile

Bu cezā ecrin vire derdimüze dermān ola
 Bizi bir gün şād ide hūrī ile gılmān ile

[87a]

Qaşide-i Cer [12]

Hāmd ü minnet sipās Yezdāna
 Raḥmet eyleye ehl-i imāna

İrişür Hāqdan kişiye ḥayr ü şer
 İnqiyād eyleyelüm raḥmāna

Gerçi taqdīr ile düşdüm ğurbete
 Cān u ten hecr ile niçe bir yana

Bende oldum dīni qara kāfire
 Ugrayan bu derde cāndan uşana

Aldı gerçi qurduñ ağızından beni
 Urmağ imiş murādı dendāna

Dâr-ı İslâmda fâriğ āzāde
Deynümüz ḥod yoğ idi bir dāne

Biş yüz altun behāya yazdurdı
Kesdi başumı ḳodı zindāna

Gözlerüm ağlamaḳdan ḥūn oldı
Cevr ile cigerüm döndi biryāna

Ġurbet iḳlîminde miḥnet çekeli
Derd ile oldı göñül vîrāne

Kerem ü luṭf²¹² seḥā vü mürvetle
Umaruz çāre ola dermāna

Deynümün şıḳletini def^c için
Cerr idem ^cālemi zarîfāne

Evvelā pâdişāh-ı rüy-ı zemîn
Varayın Ḥān Murād-ı devrāna

Umaram ḳurtara behāmı vire
Ḥālümü ^carz ideyin sulṭāna

Vüzerā ^cādeti bilürler hep
Tek ola bir behāne iḥsāna

²¹² luṭf: luṭf u

Ḳāḍī-‘ asker olan efendiler

Naẓarı olsa ger ‘aṭāyāne

Şehr efendisi daḥı ḳāḍiler

Rem-ḳadem ideler ‘ārifāne

Paşalar daḥı bigler aḡalar

Eyleyeler kerem kerimāne

Kethudālar daḥı kebīr ü şaḡīr

Destin uzada kethudāyāne

Ümerālar daḥı hem ehl-i ḳalem

İde baḥşışlerini rindāna

Raḥm idüp ḥālūme ‘aṭā ideler

Ḥālüm aḡlayam ehl-i dīvāna

Mürüvvet kânıdur sipāhiler

Yardımlı ideler sipāhiyāne

Çorbacılar daḥı seḥāvetle

Kim nedür gelse idi meydāna

Altun üsküfli ḳulları daḥı

Kendüyi göstere levendāne

Cebeci topcı aşcıbaşılar
Yollu yolınca dağı tavrana

Sâ'ir erbâba sözüümüz yokdur
Çâ'il olalar yola erkâna

Dost kardaş dağı bakup durmaz
Ne tekellüf olıcağ yârâna

Her biri günligini bağış ide
Varalum yüz sürelüm a' yâna

Çut ki bir dem yidiler içdiler
Her kişi başka vire ' irfâna

Girü çursun dağı [çor] ü nâkes
Girmeye çisset ehli meydâna

Çunma nâ-merd loğmasına el çakın
İtme minnet cihânda nâ-dâna

Kerem eyle çoma elden keremi
Eyliğı eyle dosta düşmâna

Dü cihân façrı çazret-i server
Böyle buyurdı ol râviyâna

Rūz-ı mahşerde cümleden evvel

Çona ħulq-ı²¹³ seĥā [o] mīzāna

Cümle a' māl ' add olınsa eger

Hîç bedel olmaz ola iĥsāna

Ĥaĥ te' ālā virür iĥsān ecrini

Žāyi' olmaz egilmeyesin yābāna

İy EsİRİ bil ki iĥsān ehlini

Çomaya ĥazret-i Ĥaĥ nİRāna

Raĥmet ide aĥa Mevlā-yı ĥanİ

Merĥamet ehli olan iĥvāna

[88a]

Ĥarf-i Lām-elif

[Gazel 142]

Yürİ iy dil seni derde giriftār eyleyen Mevlā

Bu a' dānuĥ arasında seni zār eyleyen Mevlā

İrişür nuşreti ' avni ider derdiĥe dermānı

Ümİdüĥ kesme Mevlādan ĥamu derde devā Mevlā

Eger ' ābid eger zāhid eger a' lā eger ednā

Eger ulu eger kiçi ki hep dirler ĥanİ Mevlā

²¹³ ĥulq-ı: ĥulq u

Ümîdüm bu durur Hâkdan murâdum bu durur çoğdan

Cihânı var iden yokdan ide derde devâ Mevlâ

Esîrî sen kamu hâcâtunı Mevlâdan iste [gel]

İrişe luğf u ihsânı keremler eyleye Mevlâ

[88a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 143]

Bir yañadan başuma ğurbet belâ

Bir yañadan ayrılık fûrkat belâ

Bir yaña cevri cefâsı kâfirün

Bir yaña dil-dârıma hasret belâ

Bir yaña habs ile giçdi ‘ömrümüz

Dün ü gün zağmet belâ miğnet belâ

Ehl-i İslâma kıyâmet günleri

Bundan artuğ olmaya şiddet belâ

İy Esîrî Hâkka ‘arz it hâlünı

Herkese Hâkdan gelür ni‘met belâ

[88b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 144]

Bir kara şancağ çeküp geldi dile derd ü belâ

Şehrün ortasına dikdi şancağın derd ü belâ

Dün ü gün feryâd u zâr[î vü] âh ile figân

Eyledi şemşîr havâle cânuma derd ü belâ

Mülk-i dilden sürdi çıkardı şafâ erbâbını
Yağdı yıkdı şehri vîrân eyledi derd ü belâ

Bağladı zencîrine bend eyleyüp dil şâhını
Niçe müddet hâbs idüp itdi cefâ derd ü belâ

İy Esîrî bunca mihnet bunca gam guşsa elem
Geldi başa çâresi çekmek durur derd ü belâ

[88b]

Hârfü'l-Yâ'

[Gazel 145]

İy gönül n'itdün baña gör neye uğratduñ beni
Raħmı yoğ bir zâlimüñ zulmine uğratduñ beni

Gice gündüz çekerüm yüz biñ sitem ile elem
Dîni yoğ bir kâfirüñ cevrine uğratduñ beni

Acıyup hâlimüze gözyaş döker âsumân
İmânı yođ²¹⁴ düşmenüñ kahrına uğratduñ beni

Hâlimi gören eger taş olsa acırdı baña
Çatli yoğdur cânı almaz zehre uğratduñ beni

Bu Esîrî derdinde itdügüñ iş iş degül
Bir 'acâ'ib bir oñılmaz derde uğratduñ beni

²¹⁴ yoğ: yoğ bir

[88b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 146]

Şikeste itdi göñlüm qahr-ı²¹⁵ dehrî

İçürdi baña kâse kâse zehri

Cihân gavgâları geldi başuma

‘ Adūdan çekmişemdür cevr ü qahrı

Cefāya taş dağı itmez taḥammül

Meşeldür bu ḥarāb eyler zulm şehri

‘ Alā’ıqdan vücūdum bî-nişāndur

Vücūdum da seyle virdi gözüm nehri

Göñül arzuların terk it Esîrî

Dü ‘ âlem kânı didi faḫru faḫrî

[89a]

Esîrî Fermâyed [Gazel 147]

Pâdişāhum sen bilürsin āhumı nālānumı

Yā beni İslāma şal yā kııl benüm dermānumı

Sen kerîmsin ḫanı iḫsān u kerem

Yā beni şād eyle yā def‘ it benüm giryānumı

Kāfir-i bed-baḫt elinden eyle sen bizi ḫalāş

Yā beni ref‘ eyle yā def‘ it benüm düşmānumı

²¹⁵ qahr-ı: qahr u

Şal vaṭana faẓluḡ ile vir murādum ʿan-ḡarīb

Yā ḡabūl eyle duʿāmı yā benüm al cānumı

Çāresiz oldu EsİRİ şabra ṭāḡat ḡalmanı

Göklere çıkarma sulṭānum benüm efgānumı

[89a]

EsİRİ Fermāyed [Gazel 148]

Bir'ki gün bizi bu dehr-i deni²¹⁶ sulṭān itdi

Yıḡdı dil kişverini ḡāk ile yeksān itdi

N'eyledi n'itdi bize gör bu felek cellādı

Ḳanlı yaşum aḡıdup dīdemi giryān itdi

Yār ile ḡurrem iken bāḡ u ḡülşende dilā

Hecr-i ḡamla dilümi zār ile efgān itdi

Bu Firengistān iline atdı bizi ḡahr ile

ʿĀḡıbet meskenümi ḡabs ile zindān itdi

İy EsİRİ başuḡa dar oldu ʿālem giḡ iken

Bülbülāsā dün ü gün işümi nālān itdi

[89a]

EsİRİ Fermāyed [Gazel 149]

Görüḡ dostlar bize dūnyā ne itdi

Elimi aluban yābāna atdı

²¹⁶ deni: deni ʿāleme

Gezerken yârüm ile dost ile

İkisin dağı elden aldı gitdi

Girü virdi beni dellâl eline

Çulumdur diyü bir düşmâna şatdı

Şoyup cümle libāsımı bedenden

Yidüğüm sükkere hem ağı katdı

Bağa zulm eyledi dünyâ Esîrî

Beni mâder peder dostlar unutdı

[89b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 150]

Bir gice tâ şubh olunca çekmiş idüm fûrkatı

Âh idüben yana yana ağlamış idüm katı

Çalbüme ilhâm olındı niçün ağlarsın gönül

Fazl u luğfindan Hudâ eyleye bir gün nuşreti

‘Usri yusren diyü buyurdı kerîm ü zü’l-celâl

‘Avn-i Rabbânî ile bir gün irişe sâ‘ati

Fâ‘il-i muṭlağdan özge kimse yoğdur arada

Kendü işin kendü bilür vardur anuğ hikmeti

İy Esîrî Hağdan olur derdiğe dermân senüğ

İnşâ’ a’llâh başumuzdan def‘ide bu zağmeti

[89b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 151]

Dergeh-i Mevlāya dilden zārımız var bir daḥı

Gerçi aḥvāl ‘ arz olındı yine tekrār bir daḥı

Sensin iy kâdir Ḥudā hem semî‘ hem başîr

Çıl bizüm ‘ işyānumuzı ‘ afv settār bir daḥı

Senden ayru kimseden yoḡdur recāmuz zerrece

Çapuḡa yalvaru geldi bu güneh-kār bir daḥı

Kâfir iḡlîminde çekdürme bize cevı ü cefā

Eyle yā Rab dār-ı İslāma sezāvār bir daḥı

Bu Esîrî düşmen elinde zebün oldı zebün

Dilegi senden budur İslāmı umar bir daḥı

[89b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 152]

Emr-i Ḥaḡḡ ile cihānda terk-i yār eylemeyem mi

İzṡrārî gidüben terk-i diyār eylemeyem mi

Nice şabr eyleyelüm yā nice ārām ide dil

Çekdügüm derd ü belāya āh u zār eylemeyem mi

Felegüḡ murḡ-ı dili bend-i kafes eyledügin

Şerer-i sūzumla sizi ḡaber-dār eylemeyem mi

Nice şerḡ eyleyelüm başa gelen aḥvālî

Dir isem dükeli ḡaḡḡı bî-zār eylemeyem mi

Başdan ayağa cihānı yakdı āhum ʿalevi
İy Esîrî nice kıbil ki ben izhâr eylemeyem mi

[90a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 153]

Şalduñ beni ğurbete hey rûzgâr hey
Koduñ beni miñnete hey rûzgâr hey

N'eyledüm n'itdüm saña n'eyledüñ bilsen baña
Kıalır gören hâlüm taña hey rûzgâr hey

İRmez elüm bir çāreye merhem idem ben yaraya
Bunda beni kim araya hey rûzgâr hey

Düşmānuma zār eyledüñ yirimi hem-ğâr eyledüñ
Sen beni bîmār eyledüñ hey rûzgâr hey

Bunda dağı gelmedüñ bu Esîri almaduñ
Vaţanına şalmaduñ hey rûzgâr hey

[90a]

Esîrî Fermāyed [Gazel 154]

Çok zemāndur görmemişem cānumı cānānumı
Göresim geldi be-ğāyet yārımı yārānumı

Gice gündüz kıaldı gözümde hayāli dem-be-dem
Ağlarum yād eyledükçe seyrimi seyrānumı

Aldı göñlüm āl ile ol oldı çeşmümden nihān

Göklere çıkardı dil-ber āhumı efgānumı

Ol beni yād eylemez ben anuḡ için aḡlarum

Bilse ḡālüm raḡm iderdi hecrimi hicrānumı

Sevdüğüm yad oldu šimdi yadlar ile seyr ider

Āh kim bildüm Esīrī dostumı dūšmānumı

[90a derkenar - 92a]

Esīrī²¹⁷ [Gazel 155]

Çoḡ zemāndur görmedüm ben ol gül-i ḡandānumı

Bunca demdür ḡasretem görmege ol sulṡānumı

Ayrulalı gice gündüz cigerüm biryān²¹⁸ olup

Ṣaḡa ḡalur išidenler āh ile efgānumı

Dilerem Allāh anuḡ ‘ ömrini efzūn eyleye

šaḡlaya dürlü ḡaṡālardan daḡı cānānumı

Bu belā zindānlarında bilselerdi ḡālūmi

Her görenler ṡaḡa ḡalur dīde-i giryānumı

Bu durur Ḥaḡdan recāmuz dem-be-dem her rūz [u] šeb

Bu Esīrīye müyesser eyleye ol cānumı

[90b]

Esīrī Fermāyed [Gazel 156]

Ḥaḡan kim iriše devlet kemāli

Ki lā-būd olur anuḡ bir zevāli

²¹⁷ Esīrī 92a: - 90a

²¹⁸ cigerüm biryān 90a: gözlerüm giryān 92a

Benüm yüzüme güldi bir iki gün
Gözümde qaldı ol yârüñ hayâli

Ėam u endüh ile göñlüm Şikeste
Elemden olmadum bir laħza ĥâlî

Niçe günler iderven zâr u efġân
Görem mi diyü ol servi nihâli

Ümîdiñ kesme Ėaħdan iy Esîrî
Ėudâ vire ki bir gün qutlu fâlî

[90b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 157]

‘ Aceb bu varıadan ben qurtulam mı

‘ Aceb dârü’s-selâma ben irem mi

‘ Aceb yârân ile ola mı Őoĥbet

‘ Aceb qardaŐlarumı ben bulam mı

‘ Aceb çekdüm ‘ aceb cevr ü cefâyı

‘ Aceb Őoñında bârî ben gülem mi

‘ Aceb bu miĥnete ola mı pâyân

‘ Aceb sevgülü yârüm ben görem mi

‘ Aceb dertdür ġam-ı hicrân Esîrî

‘ Aceb dîdârına yârüñ irem mi

[90b]

Esiri Fermāyed [Gazel 158]

Beni itme melāmet yā İlāhī
Müyesser kı1 selāmet yā İlāhī

Vaṭana şal beni kudret elünle
Baṅa eyle ‘ināyet yā İlāhī

Esirge ben ğarīb-i bī-mecāli
Belā çekmege yok tākāt İlāhī

Ki gönlüm gözüm ola şād u ḥandān
Keremden kı1 hidāyet yā İlāhī

Daḫı āḫir nefesde baṅa imān
Naşīb eyle şehādet yā İlāhī

[91a]

Nev-rüz Sulṭānı [Gazel 159]

İrişdi geldi çün nev-rüz sulṭānı
Nice taġyir olupdur gör bu devrānı

Ḳara yirden şüküfe oldu izḫār
Sevindi herkesün cisminde cānı

Bahār eyyāmı geldi ḥamdü li’llāh
Var imdi seyr idegör büstānı

Şitānuñ şiddetinden cümleten nās

Çamusı buldılar emn ü emānı

Yaşıl çemenle tonandı kara yir

Esîrî nicedür gör bu cihānı

[91a] Esîrî Fermāyed [Gazel 160]

Bu dünyā bî-vefādur yok vefāsı

Şebātına inanma yok beķāsı

Yüzüñe gülse eger bir iki gün

İrişür nā-gehān hicrān belāsı

Seni mağrūr ider bu çerħ-i ğaddār

Yalancı pîre-zendür yıkılası

Eger bir laħza ide şād u ħurrem

Ki ‘ömrünce olur anuñ każāsı

Esîrî sen göñül virme cihāna

Öñi virān şonı virān olası

[91a] Ve Lehu [Gazel 161]

Egerçi var durur sîmün şafāsı

Ki lâ-büd irişür düşmen belāsı

Egerçi alasin göñlün murādın

Ki her birinün olur bir cezāsı

Egerçi cem^ç idesin kıl karavaş

Ki vardur her birinüñ bir cefâsı

Egerçi alasin kaçır ile eyvân

Ki andan da olur bil şorılası

Esîri ulu ğavgâdur bu ğavgâ

Ŧoğunur başuña bir gün kaçâsı

[91b]

Esîri Fermâyed [Gazel 162]

Hâliyâ gör bu cihânı ^çilme rağbet kalmadı

Mün^ç akis oldu cihân ehline ^çizzet kalmadı

Ŧalmamışdur nev^ç -i insânda haĳikatden nişân

Zerre deñlü kimseden kimseye hürmet kalmadı

Nefse nefsi oldu ^çâlem her kişi hayrettedür

Şimdi hâlâ merhamet şefkat mürevvet kalmadı

^çAyb olupdur halk içinde iş bitürmek hâşılı

Haĳ yolına kimsede dermâna tãkat kalmadı

Şimdi yokdur sîm ü zer gibi dil-âver pehlevân

Hiç bunuñ itdügi nuşret gibi nuşret kalmadı

[91b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 163]

İhtiyârı giderür bî-‘âr ider el ıtlarlığı
Dağı cānı göñüli hem ıtlar ider el ıtlarlığı

Her ne derd olsa cihānda şabr olur
Şabr olunmaz kişiyi nā-çār ider el ıtlarlığı

Derd ile hiç kimse dimez eceline gel berü
Şanma kim sen ‘ākıbet efkār ider el ıtlarlığı

Yanar āteş olsa atar bî-tevaqquf kendüyi
Ādemi hem ‘ākıbet ber-dār ider el ıtlarlığı

İy Esîrî aç olan yir ejdehānuđ ağusın
Cānsız ‘āciz ider hem zār ider el ıtlarlığı

[91b]

Esîrî Fermâyed [Gazel 164]²¹⁹

Ġarîb oldur ide terk-i diyārî
Çamu varı dağı hem yār-i ġārı

Żarüretle düşe düşmen iline
Giçüre ‘ömrini hem zārî zārî

[92a]

[Gazel 165]

İy şabā gel bir ħaber vir nitedür İslām ili
Şıħħat ile ħoş mıdur cānānumuđ rüy-ı ġüli

²¹⁹ Sayfanın devamı olmadığı için gazel eksiktir.

Nicedür hâl-i şerîfi hem dağı aqvâli ne
Seyr-i gülzâra varur mı bilsem ol cân bülbüli

Bağa bu dünyâ olupdur ser-be-ser başuma tar
Andan ayru olalı Mecnûnveş oldum deli

Nâr-ı fûrkat yaqdı cânım qaddimi idüp dü tâ
Hey meded bu gözlerimüñ döndi ırmağa seli

Niçün idersin bu deñlü nâle vü zârî gönül
Çün[ki] bilürsin bu imiş saña taqdir ezeli

[92a]

[Gazel 166]

Zemân bize ne kıldı gurbet diyârına şaldı
Hâsret ile bağrum deldi bilimezem ben de n'oldı

Cüdâ düşürdi yârümden iki 'âlemde varumdan
Bî-zâr oldılar zârümden yaş ile gözlerüm tıldı

Fûrkat odı yaqdı cânı tamarada qurıtdı qanı
Tağ mı qılursam efgâni bu cismüm şarardı şoldı

Baqdum zîr ile bâlâya giñ dünyâ şanki bir aya
Şıgındum ganî Mevlâya 'aql [u] bilüm hayret aldı

Hâq emriyle görür misin ol murâda irür misin
İy Es[îri] bilür misin]²²⁰ vaţanumuz qanda qaldı

²²⁰ Sayfa kenarında bu kelimenin yazılı olduğı kısım yırtılmıştır.

[100a]

Der-Bütân Ğazel-i Bî-Bedel-i Esirî [167]

‘ Ālem içre seyr iderken bunca devrân illeri
Tütüyâ oldı gözüme ehl-i imân illeri

Zıkr ü tekbîr tã‘at ile halk-ı ‘âlem şādumân
‘Adl [ü] dād u ni‘met ile tolu ‘Oşmân illeri

Râhat olmaz dār-ı ğurbetde kişi şâh olsa da
Herkes cennet imiş ğurbetde evtân illeri

Bu dil-i dîvâne ārām eylemez cānānsız
Bilesiz kim cennet imiş cāna cānân illeri

İy Esirî bāĝ-ı cennet gerçi kim her bir diyâr
Cümleden a‘lā vü eşbehdür baĝa cān illeri

[100a]

[Ğazel 168]

Kāfirüĝ destinde daĝı gerçi çendân illeri
İl vilâyet cinn şeytân ‘avret oĝlan illeri

Murĝ u mähî vü kebüter yirine yirler kedi
Taĝ taşu tolu ħınzîr kāfiristân illeri

Kāfir ili nefse nefsidür kıyâmetden nişân
Dūzahıdur ehl-i İslāmuĝ ki düşmân illeri

Kimse virmez bir içim şu ehline evlādına
Açlığında birbirin yir aç [u] ʿ uryān illeri

Tag deryā çağ sesinden zārī zārī iniler
Ellerinden gitmez ise ola vīrān illeri

[102b derkenar] [Gazel 169]

Gönlüme taldur Hudāyā ʿ işkuşuñ sevdāsını
Sür gider cān u bedenden ğayrınıñ ğavgāsını

Hükümüñe maḥkūm idüp zıkrüñe zākir kıl müdām
Silivir fazluñ ile bu gönlümüzüñ pasını

ʿ Ömrüm eksildükçe artar nefsumüñ hırşı katı
Giçdi ʿ ömrüm bilmedüm āh nefsumüñ enfāsını

ʿ Āşiyem çokdur günāhum şuçluyam yüzüm kara
ʿ Āşiler için yaratduñ raḥmetüñ deryāsını

Açıvir gönlüm gözini ölmedin öldür beni
ʿ Aql u cāna vir hidāyet istesün Mevlāsını

[78b derkenar - 117b] [Gazel 170]

Şol iki dil-berimüñ serv-i revāndur birisi
Biri serv ise n'ola Tübī-cināndur birisi

Birinüñ laʿl[dür] lebi ḳadd[i] şanavber birinüñ
Biri ḳul itdi beni gönlüm alandur birisi

Birinüñ beğleri fülful birinüñ ğabğabı sîm
Biri cennât-ı   Adın şems-i cihândur birisi

Biri yâķüt-güherdür cism[i] lü  l    birinüñ
Birinüñ kâküli   anber ķüt-ı cândur birisi

Birini cân ile sevdüm aldı göñlüm o biri
Biri sulţân-ı Mışır   âleme ĥândur birisi

Birinüñ gözleri ķara birinüñ zülfı²²¹ siyâh
Birinüñ ruĥları gül mâh-ı zemândur birisi

Bu Esîrî şol iki dil-beri yâd eyledi çün
Biri Leylâdur anuĥ Mecnûn idendür birisi

[117b]

[Gazel 171]

Düşde gördüm bu gice dil-dârımı
Ķıl müyesser yâ İlâhî yârümi

Başuma dar oldu sensiz bu cihân
Ĥasretem görmege yâr-i ğârımı

Sırrum ifşâ itmez idüm kimseye
Dirdüm aĥa her zemân esrârımı

²²¹ zülfı 78b: zülf 117b

Şacı sünbül verd-i ħandāndur yüzi
Hey meded görseydüm ol gülzārumı

Bu Esîrî senden ister iy Ĥudā
Sen naşîb it dü cihānda varumı

[117b] **Esîrî Fermāyed²²² [Gazel 172]**

Bu ğurbetden İlāhî vir necâtı
Keremden tâze cān bula ħayâtı

Dilüm ğāyetde za' f üzre ħalupdur
Naşîb itme bu yirlerde memâtı

İlāhî raĥmetün dergāhı ħaĥķı
Ki yoĥ durur o baĥrün nihāyâtı

İrişdür gel beni yā Rab murāda
Benüm Rabbüm revā ħılgıl bu ħācâtı

²²² 117b derkenara Şîrâzî'ye ait şü gazel yazılmıştır:

Didüm ebrûlaruĥ egridür iy māh
Didi ol serv-ĥad toĝrı bir Allāh

Didüm öldüm firāĥuĥdan ħabîbüm
Didi ol lāle-ruĥ el-ĥükmü li'llāh

Didüm gülsin hezārān bülbülün ĥoĥ
Didi ol ĝonce-leb el-ĥamdü li'llāh

Didüm dervîşüĝem bir bûse luĥf it
Didi dervîş yûri var iftaĥu'llāh

Dimiş zāhid ki Şîrâzî mey içmez
Ma'āza'llāh yalandur ħāşe li'llāh

Bu ğaddâra göñül virme Esîrî
Bilürsün̄ yoğ durur dehrün̄ şebâtı

[Mukatta'ât]

[119a]

[Kıt'a-i Kebîre 1]

Cemî' -i ' âlemün̄ sulţânı Allâh
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Ġarîbem kapuņa geldüm yalın aç
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

' İnâyet senden umagelmişem çün
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Günâhum çok yüzüm kara elüm boş
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Baņa fazluñla yâ Rab raĥmet eyle
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Bağışla suçumı yâ Rab keremden
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Đalâletden çevir bizi yola koy
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Ŧarîĥ-i müstakîme vâşıl eyle
' İnâyet kııl hidâyet kııl İlâhî

Nazar kı1 albümüzi eyle ıslāh

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Vücūdum haste vü gönlüm şikeste

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Bu ben bī-çāre bir mūr-ı hairem

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Saa lāyık ‘ amelden nesnemüz yok

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Bilürsin kim elümden nesne gelmez

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Ki cümle ulların hācātı sensin

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Kemāl-i lufın ile eyle ihsān

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Ki vir her demde yā Rab tevbe tevfi

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Saa lāyık olan ullar haıyçün

‘ İnāyet kı1 hidāyet kı1 İlāhī

Ḥabîbüñ Muştafâ ḥaḳḳıyçün olsun

‘İnāyet kııl hidāyet kııl İlāhî

Budur maḳşūdumuz evvel ü āḥir

‘İnāyet kııl hidāyet kııl İlāhî

[100a]

[Kıt’a 2]²²³

İy birāder luḫf u iḥsān u mürüvvet eyleyüp

Ḥayr-ı maḳşūdum müyesser olmağ için kııl du‘ā

Ben ḳuluñ göñli murādına okursañ Fātiḥa

Buñ deminde Ḥaḳ te‘ālā dest-gİR olsun saña

Şol kişi kim bir du‘āyla beni yād eyleye

Cümle maḳşūdın müyesser eylesün ol müctebā

[96b]

Ḳāle’n-nebî ‘aleyhi’s-selām es-selāmetu fi’l-vaḥdeti

[Kıt’a 3]

İşbu dār-ı miḥnet içre ister iseñ rāḫatı

Bir şafā kim bulmadum dünyāda ben ‘uzlet gibi

Ger selāmet ister iseñ dā’imā vaḥdetde ol

‘Ālemün zevḳ u şafāsı olmaya vaḥdet gibi

[96b]

[Kıt’a 4]

Yi iç ‘āḳıl ile hem-şoḫbet ol sen

Ola faẓl u hünerde senden a‘lā

²²³ Merḥūm Esîrî Rūḫıyçün Fātiḥa

Şaķın oturma nā-dān meclisinde
Bulunmazsa kemāl ehli otur tenhā

[96b]

[Kıt'a 5]

Gel cihānuḡ devletine ġarra olma iy cūvān
Cehd ile taḡşil-i kām itmege itme dilek

Gāh bülbül ḡayd-ı bend-i ḡafes-i miḡnet olur
Gāh ḡarġayı bülbül diyü şatar bu felek

[96b]

[Kıt'a 6]

Cānib-i Ḥaḡdan eger irse belā
Ḡıl tevekkül ḡazret-i Ḥaḡḡa hemān

Ḥayr u şer her nedür elbette olur
Gine dertlülere Ḥaḡdur dermān

[96b]

[Kıt'a 7]

Cihānda acı ḡatlu²²⁴ iyi yatlu
Geliser başuḡa her neyse taḡdir

Ḥudānuḡ yazduġı yazı bozulmaz
Ḡazāya rāzī ol eyleme tedbīr

²²⁴ ḡatlu: ḡatlu vü

[96b]

[Kıt'a 8]

Ne ğam saña qavî ola çü t̄ali^c
Qavî t̄ali^c saña her dem olur yâr

Hünermend²²⁵ Ğâkıı olsañ da cihânda
Qavî t̄ali^c gibi olmaz vefâ-dâr

[97a]

[Kıt'a 9]

N'idek vaqt-i şafâda dost olanı
Kişiy e dost odur ola ğamında

Hâq için olsa dostlık bir kişide
Olur yârî saña ol buñ deminde

[97a]

Velâ telġü ma' a'l-iġvâni laġven fe'inne'l-laġvu miftâhu'l-ġuşümeti

[Kıt'a 10]

Şaķın iġvân ile itme laţife
Ki andan lâ-büd olur bir ġuşümet

Laţifenünġ daġı vardur maġalli
Maġalsiz olıcaķ olur ġuşümet

[97a]

Qâle 'aleyhi's-selâm belâ 'u'l- insâni mine'l-lisâni

[Kıt'a 11]

Sözi fikr ile söyle dâ'imâ sen
İrişmeye sözünġden saña tühmet

²²⁵ Hünermend: Hünermend ü

Dilünden tatlu söz şadır olursa
Ki ‘ömrünce olur andan nedâmet

[97a] **Ve kı̇ale ‘aleyhi’s-selâm selâmetü’l-insâni fi-hıfzı’l-lisâni**

[Kıt’a 12]

Belâyı getüren başuğa dildür
Kaçan dil tek turur başuğ esendür

Belâdan sâlim olmak ger dilerseğ
Dimişlerdür süküt itmek hasendür

[97a] **K̇ale’n-nebi ‘aleyhi’s-selâm men-keşira kelâmehu keşira haṭâ’ehu**

[Kıt’a 13]

Sözü çok olanuğ çokdur haṭâsı
Ki çok sözlü olımağ ‘âkıllâne

Ki az söyle ne değlü çok bilürseğ
Sözünü götürüp atma yabâna

[97a] **K̇ale Allâhu subḥânehu ve te‘âlâ fâşbir şabren cemîlen**

[Kıt’a 14]

Ki şabr itmek iyüdür yatlu işe
Belâyı her zemân olğıl şabırlu

‘Acele idici işin bitürmez

Kamu ekşi olur şabr ile tatlu

[97b]

[Kıt'a 15]

Yazılmışdur naşibi her kişinün
Az u çoğ irişür kendüye ilden

Naşibe hiç zevâl olmaz cihânda
Naşib olmayıcağ hem gider elden

[97b]

Be-deryâ der-menâfi' bî-şumârest

Eger h'âhî selâmet der-kenârest

[Kıt'a 16]

Şağın aşşı için deryâya girme
Eger olur ise anda menâfi'

Dili yok dime bir dilsiz yağıdur
Başuñ alur ki olmaz mâla kâni'

[97b]

Ķâle'n-nebî 'aleyhi's-selâm el-kanâ' atu kenzun lâ-yefnâ

[Kıt'a 17]

Ķanâ' at gibi yoğdur ulu devlet
Dükenür mâl kanâ' at hiç dükenmez

Ki mâl ile ĝanî olmaz her âdem
Ķanâ' at idene ni' met dükenmez

[97b]

Ve Ķâle 'aleyhi's-selâm ve men-ţami' a zulle

[Kıt'a 18]

Zelil olur kişi olsa ţama' -kâr
Yüzi şuyı dökilür hem olur zâr

Ne deñlü alsa yise gözi toymaz

Olur anuñ elinden halk bî-zâr

[97b]

Çāle Allāhu tebāreke ve te‘ālā ve le’īn şekertüm le ezīdennekum

[Kıt’a 19]

Şükür eyle şükürden ni‘ met artar

Eger şükr itmez iseñ ol da gider

Naşībūñe kanā‘ at eylemezseñ

Elüñden anı da alur aç ider

[98a]

[Kıt’a 20]

Ne ‘amel üzre olur ise kişi

Ol ‘amel üzre yine haşr olısar

Hayr u şer her ne kazanç oldu ise

Her kişi itdügin anda bulısar

[98a]

Ve lâ-takrîz ma‘e’l-ihvāni qarza fe innel-qarza ... el-maḥabbe

[Kıt’a 21]

Bu söze dañı kâ’il ol cihānda

Ki dost ile yi iç eyleme bāzār

Didüğine alup virmek hoş olmaz

Maḥabbeti keser dost ile bāzār

[98a]

[Kıt'a 22]

Ödünç virme senünle dost olana
Ki dostluğı giderür arañuzdan

Kaçan isteyesin gönli hoş olmaz
Tolanur tulunur gayrı o gözden

[98a]

[Kıt'a 23]

Bir aşşı naqd ile yigdür biliñ kim
On aşşıya viresi eylemekden

Cihānda olmaya naqde bedel hıç
Nizā^c olur viresi eylemekden

[98a]

[Kıt'a 24]

Ger cihānda ma^c rifet taşşıl-i māl
Def^c -i gāmdur sīm ü zer kim bulına

Ne isrāf it ne imsāk eyle anı
Birin yi birini ço²²⁶ Hāq yolına

[98a]

[Kıt'a 25]

Sīm ü zerle hāşıl olur her murād
Big gibi dirler saña gel sen berü

Likin olmasa elünde sīm ü zer
İt gibi dirler saña git sen girü

²²⁶ ço: ço birini

[98a]

[Kıt'a 26]

Eger ihsân iderseñ bir kişiye
Ki zinhâr aňma bir dağı anı sen

Hağ için olanuñ ecrin virir Hağ
Ödüñ virdüñise iste anı sen

[98b]

Ve kâle'l-ḥükemâ raḥimehumu'llāh el-kerîmu izâ 'ahede vefâ'

[Kıt'a 27]

Kerem it dosta düşmâna kerîm ol
Dilüñden hem elüñden gele ihsân

Seḥâ ehli ne deñlü 'âşî olsa
Anı cennete qor elbette raḥmân

[98b]

[Kıt'a 28]

Esîrîñüñ budur pendi qabül it
Kerem umma kel ü kûr u deliden

Ṭama' -kâr u ḥasîs ile oturma
Vefâ gelmez vaşiyetdür 'Alîden

[53b derkenar]

Min-Kelâmi Esîrî

[Kıt'a 29]

Sîm-ten dil-ber beyâz giyse eger
Ser-te-ser başdan ayağa nûr olur

Yâ yaşıl câmeyle raqs itse nigâr

Yâ firişte yâ melek yâ hûr olur²²⁷

²²⁷ 53b'de bu şiiirden sonra derkenara şu kıt'a yazılmıştır:

Min-Kelâmi Kemâl Paşa-zâde

Dişle iy teşne-i zülâl-i vişâl

Haşk-ı 'âlem bu söze kı'ıldür

Bir içim şu ise yu andan elüñ

Sevdügüñ çünkü gayra mâ'ıldür

EK:

[Pend-nâme-i Gedûsî]

[119b] Risâle-i Pend-nâme-i Gedûsî Raḥmetu'llāhi 'Aleyh

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥîm

(1) Her işe kııl besmeleyle ibtidâ
Zikrûñ olsun dâ'imâ ḥamd-i Ḥudâ

Ṭâhir ol dâ'im şalâtı pîşe kııl
Hem 'azâb-ı dūzaḥı endîşe kııl

Kâhil olma kııl namâza ihtimâm
Ṭur otur ehl-i şalât ile müdâm

İsteriseñ artura ḳadrûñ Ḥudâ
Rûz [u] şeb eyle tazarru' kııl du'â

Kim ki kâr u pîşesin 'işyân ider
Şübhesiz ol rızḳına noḳşân ider

Ni' mete şükr ü belâya şabr kııl
Kim bulur andan cilâ mir'ât-ı dil

Şükr-i ḳayd-ı ni' met mevcûdadur
Şabr-ı şayd-ı ni' met mefḳûdadur

Kimseye itme sitem kıılma cefâ
Dost kıılmaz merdüm-âzârı Ḥudâ

Şâdî[-i] dünyâya mesrûr olma hîç
İltifât-ı şâha maḡrûr olma hîç

(10) 'Ömrûñ ola dir iseñ gâyet uzun
Eyle in'âm u 'aṭâ ḥadden füzûn

Şem' veş ḥalkâ dilûñ itme dırâz
Rûz gibi eyleme ifşâ-yı râz

Ni' metine kimsenûñ itme ḥased
Ḳâdir iseñ it [anuñ] bâbını sed

Kimseyi zemm eyleyüp ḳadḥ eyleme
Kendüñi hem illere medḥ eyleme

Giç giçenden ibn vaḳt ol gözle ḥâl
Ġam yime ferdâ ḡamın ferdâya şal

Ġâyet ile kim durur dirseñ eger
Kendü ‘aybın qor ilüñ ‘aybın ider

Virdüğüni alma mánend-i biḡār
Yime gel qay kılduğuş zenbürvār

Çoq ferāḡ itme ki ol ḡiffet virür
Bağma hem nā-maḡreme ḡaflet virür

İtme iki zen arasından güzer
Qılmağıl aşılmaşa aşlā nazār

Zenler ile kim ki çok şoḡbet qılur
‘Āqıbet kendüyi bī-ḡürmet qılur

[120a] (20)

La‘n [u] ṡa‘n [u] kızb [ü] bühtān eyleme
Kimsenüñ qalbini vīrān eyleme

Hem qoma beytüñde beyt-i ‘ankebüt
Nāqış olur ol ziyād olduqca qüt

Ataḡı vü anaḡı cān-ı peder
Adlu adıyla çağırma qıl ḡazer

Rīze-i nānı bırakma zīr-i pā
Düşeni alup yişeñ virür ḡinā

Senden a‘lānuḡ öñinden ḡiçme hem
Eyle ednāya tevāzu‘ qıl kerem

Ne yirde yürüseñ gözle ṡarīqūñ
Edeb birle ḡayā olsun refīqūñ

Başuñ altına qoma şelvāruñı
Otururken şarma hem destāruñı

Ayaḡ üzre key şaḡın ṡon giymeden
Qıl ḡazer üstüñde cāmeñ dikmeden

Dost[a] sīr ile piyāzı qıl kerem
Ayaḡ altına bırakma yaqma hem

Dişüñ ile kesme herḡiz rişüñi
ṡırnaq ile oynama hem dişüñi

(30)

Āstīn ü dāmene kim el siler
İki yaqa issi olmaz ol gider

Bir ‘azīze şordılar nişyāndan
Didi kim kaçmağ gerek ‘işıyāndan

İştirākin görme cā’iz şānenüñ
Şānesine urma el bīgānenüñ

Ġayr ile misvāke yoğdur iştirāk
Kim işāretdür aña lafz-ı sivāk

Üf diyüp hergiz söyündürme çerāğ
Ṭab‘-ı dūdından olur muhtel ṭamağ

Ev süpürme gice hem çekme emek
Hem cünüble ğam virür yimek yimek

Nān-ı serd ü gūşt u helvā-yı ter
Arturur hıfzı vü zihni tiz ider

Misk artuğı dur[ur] ‘ālemde sem
Oğuma seng-i mezārı kıl kerem

Pes ḥaṭādur gice mir’āta nazār
Yaluğuz bir evde yatma kıl ḥazer

[derkenar]

Müris-i kıllat durur nevm-i keşir
Gice ‘uryān yatma hem eyler fakir

(40)

Ay u gün ṭutılsa hem itme nazār
Ol nazardur gözlere ‘ayn-ı zarar

Olmasun dirseñ zamirüñde ğubār
Ḥāk-i gille el yumağdan el yu var

El yü[z] üstine komağ mezmūmdur
Ġabğabı altına dutmağ şūmdur

[120b]

İhtirāz eyle koma virür elem
Ayağ altına terāşāt-ı kalem

Gice bīdār ol tilāvet kıl seher
Miş ü üştür arasından ğiçme ger

‘Ākıl iseñ kılma tenhāda sefer
Yaluğuz gitmede vardur çün ḥaṭar

Çoğ cimā‘ vü ‘ıtr u ğam ekşi yimek
Pir iderler ādemi bī-reyb ü şek

Yüzüğe yapışma hem virür melâl
Hem haleldür her çöpi itme hılâl

Müdmin-i hamra muşâhib olma hiç
Akrabâñ ise anı terk eyle giç

Dâ'imâ içen şarâbı mest olur
Ba' zısı anuñ hemân bed-mest olur

(50) Mâ-ğaşal budur tutarsañ güş-ı cân
İdeyin hikmet medârını beyân

Ehl-i şer' anı ki müstağbeğ görür
Tab' [uñ]a ol nesne kim nefret virür

(52) Mümkün oldukça kıl andan ictinâb
Söz budur va'llâhu a' lem bi's-şavâb